

POJAS I PUT: REALNOST I OČEKIVANJA
Iskustvo Srbije

Izdavač
Univerzitet u Beogradu – Fakultet bezbednosti
Za izdavača
Prof. dr Vladimir N. Cvetković

Urednik izdanja
Prof. dr Vladimir N. Cvetković

Uređivački odbor
Dr Šao Binhong
Institut za svetsku ekonomiju i politiku,
Kineska akademija društvenih nauka, Peking

Doc. dr Vladimir Ajzenhamer
Fakultet bezbednosti, Beograd

Prof. dr Zoran Dragišić
Fakultet bezbednosti, Beograd

Prof. dr Žarko Obradović
Fakultet bezbednosti, Beograd

Priprema i štampa

Tiraž
500 primeraka

ISBN 978-86-80144-35-1
https://doi.org/10.18485/fb_pip_rio.2019

POJAS I PUT: REALNOST I OČEKIVANJA

ISKUSTVO SRBIJE

Priredio:
Vladimir N. Cvetković

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ
ФАКУЛТЕТ БЕЗБЕДНОСТИ
UNIVERSITY OF BELGRADE
FACULTY OF SECURITY STUDIES

Beograd, 2019.

SADRŽAJ

Predgovor	7
-----------------	---

Kineska spoljnopolitička strategija

Žan Kačiga VELIKA STRATEGIJA KINE	11
Vang Jisi PROMENE U SVETSKOJ POLITICI I KINESKA MEĐUNARODNA STRATEGIJA	33
Ksing Gunačeng KAKO RAZUMETI KINESKU INICIJATIVU „JEDAN POJAS – JEDAN PUT“. NOVI MODEL ZA USPOSTAVLJANJE DUBLJIH ODNOSA IZMEĐU KINE I SVETA	51
Hu Angang, Ma Vej, Jen Jilung KONOTACIJE, USMERENJE I PUTANJA INICIJATIVE „POJAS I PUT“	71

Dragan Bisenić KINA, ARAPSKI SVET I BLISKI ISTOK	89
Siniša Tatalović, Ružica Jakešević SIGURNOSNI ODNOSSI EUROPJSKE UNIJE I KINE	105

Iskustvo Srbije

Su Tian PRISTUPANJE SRBIJE EU I PRISUSTVO KINE NA BALKANU	121
Milenko Dželetović PARTNERSTVO SRBIJE I KINE U OKVIRU NOVOG PUTA SVILE	135

Radosav Pušić	
NOVI PUT SVILE: KULTURNΑ SARADNJA KINE I SRBIJE	155
Gordana Mišev	
PROJEKTI NOVOG PUTA SVILE U CENTRALNOISTOČNOJ EVROPI SA POSEBNIM OSVRTOM NA REPUBLIKU SRBIJU	165
Dušan Proroković	
MAKROREGIONALNA STRATEGIJA EU ZA DUNAVSKI REGION I INICIJATIVE „16+1”: STUDIJA SLUČAJA SRBIJE	179
Petar Stanojević, Zoran Jeftić, Goran Mandić	
KONTINUITET FUNKCIONISANJA KRITIČNE INFRASTRUKTURE U OKVIRU PROJEKTA „POJAS I PUT”.....	193

Aneks

Minin Evgenij Mihajlovič	
O OBUCI KINESKIH STRUČNJAKA U OBLASTI REGIONALNIH STUDIJA NA PROGRAMU MASTER STUDIJA UNIVERZITETA ŠOS NA MOSKOVSKOM DRŽAVNOM LINGVISTIČKOM UNIVERZITETU ZA UČEŠĆE U PROJEKTU „POJAS I PUT”	215

PREDGOVOR

Veliki privredni projekat *Pojas i put* postao je danas verovatno najpoznatiji kineski „brend”. Nije ni čudo kada obuhvata toliko ljudi (preko četiri milijarde), država (više od šezdeset) i novca (više od osamsto milijardi dolara, do sada, tj. od 2013. god). Kao takav, „Novi put svile” predstavlja nedvosmislen pokazatelj silnog razvoja Kine koji traje u kontinuitetu već gotovo pola veka. Do pre par godina pitali smo se koliko će još dugo velike sile, a pre svih ona najveća – SAD, biti „strpljive” i manje-više pasivno pratiti uspon Kine? Odgovor je u međuvremenu stigao – vreme pasivnosti je isteklo: Kina je za NATO postala „izazov”, a za Ameriku (polu)otvorena „pretnja”. U oba slučaja misli se prvenstveno na ekonomiju, dok je vojni (politički) aspekt „kineskog problema” u drugom planu. Kineska privreda je već u mnogim aspektima izbila na čelo svetske ekonomije, mesto na kome se SAD nalaze većim delom prošlog i ovog veka. Usled takvog globalnog razvoja događaja i odnosa snaga otvaraju se novi frontovi potencijalnog „drugog hladnog rata”. Ovaj put sa tri učesnika: SAD, Kina i Rusija. I dok je onaj prvi, danas faktički revitalizovan hladni rat na relaciji SAD – Rusija takoreći već viđena stvar (s tim da se zasniva više na čisto državnim interesima a manje ili nikako na starim ideoološkim stereotipima i opravdanjima), antagonizam između SAD i Kine je tek odnedavno postao vidljiv. Za sada je konflikt još uvek u granicama tinjajućeg carinskog, tj. „trgovačkog rata” (escalirao u 2019. god), premda sve više postaje „podrazumevajući konflikt” koji je kao takav „prihvaćen” od strane vodećih elita, ali i dobrog dela javnog mnjenja unutar SAD.

U tom kontekstu postavlja se pitanje da li velika sila kao što je SAD, koja je još uvek tehnološki i posebno vojno najsnažnija država u svetu, može da se odupre iskušenju da upotrebi i druga, neekonomска sredstva prinude kako bi „obuzdala” svog dojučerašnjeg „mlađeg partnera” (Kina), ne bi li tako silom zadržala vodeće mesto u svetskom poretku? Da li očigledna privredna međuzavisnost dve najveće ekonomije sveta može da bude dovoljan razlog da do daljeg razbuktavanja „hladnog rata” između SAD i Kine ipak ne dođe? Isto tako, postavlja se i pitanje da li kineski napredak može računati sa stalnim savezništvom sa drugom po veličini vojnom silom na svetu

(Rusija), a posebno: može li Evropska unija (kako god da ona izgledala u neposrednoj budućnosti) i dalje da sa pasivnom rezigniranošću trpi kineski uticaj u vlastitoj sferi geopolitičkih i/ili ekonomskih interesa?

Za sva ova pitanja *ne postoje* jednoznačni odgovori, između ostalog i zbog toga što ni pojedinačni ljudski *postupci*, a pogotovo postupci političkih zajednica (danas nacionalnih država), nisu uvek nužno racionalno utemeljeni i motivisani. Štaviše, kao što važi za individualne postupke, tako su i akcije država, uprkos svemu šta o njima intuitivno mislimo, jednostavno – *nepredvidive*. To ne znači da treba odustati od racionalnog sagledavanja budućih kretanja, predviđanja akcija i tumačenja njihovih mogućih posledica. Istina budućnosti nalazi se u savremenosti koja se svojim najvećim delom konstituiše na osnovu prošlosti i sve je to sasvim jasno i vidljivo kada se analiziraju odnosi između velikih sila, kao i svih drugih država, nezavisno od veličine ili snage.

Ključno pitanje koje se tom prilikom uvek postavlja jeste u kom načelnom odnosu se nalaze ekonomija i politika, privredna snaga i vojna moć? Ta bi se temeljna upitnost mogla formulisati na više različitih načina: da li investicije mogu biti jače od političkih i vojnih pritisaka? Da li politika novca može funkcionisati mimo politike (nacionalne/međunarodne) bezbednosti? Dalje i konkretnije: da li je održiva politika novca bez politike sile? Najzad, dalje i apstraktnije: može li politika saradnje nadjačati politiku sile? Istorijsko iskustvo i znanje o ljudskoj prirodi nalaže nam da u svakom odgovoru budemo uzdržani skeptici, dok nam druga strana iste one ljudske prirode nalaže nadu i uzdržani optimizam. Kako god, izvesno je da moramo aktivno učestvovati u realizaciji naših očekivanja da bi uspeli da zadovoljimo tek i samo deo sopstvenih legitimnih potreba.

Upravo zato Fakultet bezbednosti objavljuje novu knjigu¹ posvećenu kineskoj inicijativi *Pojas i put*, najvećem privrednom projektu u (ne samo) ovom veku, koji iz godine u godinu (p)ostaje svetska tema br. 1. Ovom prilikom posebna pažnja je posvećena ekonomskom iskustvu Srbije koja je važan učesnik u realizaciji tog Projekta.

---

¹ Novi put svile: Balkanska perspektiva (političko-bezbednosni aspekti), Beograd 2016; Novi put svile – Evropska perspektiva (Bezbednosni izazovi/rizici unutar Inicijative 16+1), Beograd 2018.

Kineska spoljnopolitička strategija

Žan Kačiga

Koledž u Brokportu, Državni univerzitet u Njujorku

Velika strategija Kine

Sažetak

Kineski predsednik Si Đinping je 2013. godine izneo ciljeve Kine da do 2050. godine dostigne tehnološke, vojne i ekonomski kapacitete bez preanca. Obim i razmere aktivnosti koje su preduzete da bi se ti ciljevi ostvarili ukazuju na postojanje velike strategije. Ovaj rad se bavi velikim strategijama u međunarodnim odnosima, primenjujući ideju velike strategije na delatnosti koje Kina preduzima radi ostvarivanja svojih spoljnopoličkih ciljeva. Neizostavni elementi velikih strategija čine zanimanje za ovu temu opravdanim. Svrha je jedan od tih elemenata. Svrha pomaže da se odgovori na pitanje zarad čega Kina želi da ostvari svoje ciljeve. Ukoliko shvatimo svrhu velike strategije Kine, istovremeno ćemo shvatiti i kako će biti usmeren njen uticaj u slučaju da postigne svoje ciljeve i postane prva država sveta. Ovaj rad stoga ispituje da li Kina ima veliku strategiju i, ako ima, koja je svrha te strategije i kako će ta svrha uticati na međunarodni poredak, odnosno međunarodne odnose.

Ključne reči:

velika strategija Kine, spoljna politika, državništvo, dinamika promene

1. UVOD

Prepoznavanje i formulisanje nacionalnih interesa neizostavan je deo postojanja države. Uz nacionalne interese, države razvijaju i nacionalne ciljeve koji odražavaju njihove težnje. Zarad ostvarenja najambicioznijih nacionalnih interesa i ciljeva neophodno je posegnuti za državništvom¹. Za njihovo ostvarenje potrebna je velika strategija. Tema ovog rada su odlike

¹ Državništvo (engl. *statecraft*) – državnička veština, umeće vođenja državnih poslova, veština rukovođenja državom (prim. prev.).

velikih strategija. Cilj rada je da dâ detaljan prikaz odlika velikih strategija i da opiše u kojim okolnostima pojedine države osmišljavaju i razvijaju velike strategije. Država na koju ćemo se usredsrediti je Kina. Razlog je naprosto to što je, u kontekstu savremenog globalnog ekonomskog liberalizma, Kina država koja je u skorije vreme – počev od 2013. godine – postavila ambiciozne nacionalne ciljeve. Rad na ostvarivanju i izvršavanju tih ciljeva kroz razne spoljopolitičke aktivnosti i delatnosti ukazuje na to da oni počivaju na nekoj velikoj strategiji. Stoga ovaj rad ima za cilj i da najpre razjasni da li Kina zaista ima veliku strategiju i, zatim, ako ona postoji, da utvrdi koja je strategija u pitanju. Naposletku, pošto velike strategije podrazumevaju nameru i svrhu, poslednje pitanje bitno za ovaj rad jeste kako će se ta namera i svrha Kine odraziti na strukturu međunarodnog sistema, međunarodnih odnosa i međunarodnog poretku. Poslednje pitanje je važno zbog veličine i potencijala Kine. Ukoliko uspešno ostvari svoju veliku strategiju, Kina će biti u prilici da stekne obilje sposobnosti, zbog čega je zanimanje za nameru i svrhu njene velike strategije bitno za međunarodne odnose.

2. VELIKA STRATEGIJA

Pojam velike strategije koriste i istoričari međunarodnih odnosa i politikolozi. U oba slučaja, preuzeli su ga od vojnih istoričara i stratega. Promenivši značenje od prvobitno vojne upotrebe, gde podrazumeva pokušaje da se osigura победа u vojnem poduhvatu, ovaj pojam se vremenom proširio i na oblasti koje se ne tiču vojske. Među ličnostima koje su doprinele da dođe do razvoja shvatanja da se pitanja rata ne tiču samo agresije na bojnom polju je i Prus Fon Klauzevic. U delu *O ratu* on je napravio pomak tako što je poimanje rata proširio izvan poprišta bitaka u širu oblast politika i nacionalnih ciljeva. Po njemu, ratovi podrazumevaju više od potpunog poraza neprijateljskih snaga. Premda je bio odlučan vojskovođa, koji jeste tvrdio da „direktno uništenje neprijateljskih snaga uvek mora biti primarno“ (Clawsewitz, 2010: 228), Fon Klauzevic je bio mislilac i stoga je prepoznao da pitanja rata niti počinju niti se završavaju na bojnom polju. Ona počinju i završavaju se s nacionalnim ciljevima. Nacionalni ciljevi su, međutim, primarni za državništvo, a ne samo za generale. Stoga i vojni poduhvati i ratovi vođeni s ciljem da se postignu nacionalni ciljevi predstavljaju instrumente državništva. Vojna strategija je samo deo veće strategije koju država može da koristi zarad postizanja nacionalnih ciljeva. A kada takva strategija uključuje i podršku, korišćenje, aktiviranje i doprinos drugih državničkih instrumenata onda je reč o velikoj strategiji.

Etimološko poreklo reči *strategija* iz starogrčkog jezika ukazuje na naredbu generala i, što je još važnije, pretpostavku i očekivanje da je svaka takva naredba valjano osmišljena. Lidel Hart definiše strategiju kao „praktično prilađavanje sredstava koje general ima na raspolaganju zarad ostvarenja cilja koji ima pred sobom“ (Hart, 1967: 334). Strategija podrazumeva razmišljanje. Uostalom, cena posledica neadekvatne i nedovoljno osmišljene naredbe koju izda general u ratu je, po prirodi stvari, velika u svakom smislu te reči. Strategije stoga označavaju proizvod razmišljanja, rezultat plodnog rezonovanja. One podrazumevaju kalkulisanje koje uzima u obzir sve poznate činioce i ima rezervu prema nepoznatom. One predviđaju otpor i iznenadenja i moraju u potpunosti da iskoriste sve prilike i sredstva. One razmatraju kako resurse i ljude najbolje iskoristiti, koriste vreme i prostor i prirodno daju plan za odgovarajuće izvršenje, nadajući se željenom ishodu. Upotreba ovog izraza uvek podrazumeva takav proces. Kada se on spoji s pridevom *velika* uključuju se i svi drugi činioци koji direktno ili posredno doprinose postizanju željenog ishoda. Hartov pojam „posrednog prilaženja“ odnosi se na korišćenje instrumenata državništva protiv svih neprijatelja i na bilo koji način da bi se prevagnulo u sopstvenu korist. S obzirom na mogućnosti koje pruža tehnologija, danas pojam „posrednog prilaženja“ može da se primeni i na oblasti i mesta događanja koja Hart nije predvideo. Ipak, pobeda na bojnom polju nije dovoljna. Velika strategija treba da garantuje dugoročan efekat pobjede. Ona treba da teži postizanju mira. To gledište može da se primeni na slučaj Sjedinjenih Američkih Država (SAD); one su imale veliku strategiju da pobeđe u II svetskom ratu, ali su se takođe postarale da se kroz liberalni poredak posleratnog liberalnog institucionalizma postigne mir. Na taj način usvajanje pristupa velike strategije prevaziđa neposredne aktivnosti vođenja rata. Ona obezbeđuje da uspeh postignut s dostizanjem nacionalnih ciljeva ne bude kratkotrajan.

Zbog svega toga, velika strategija je sveobuhvatan pristup. Van Hooft definiše veliku strategiju naprsto kao strategiju koja „određuje kako države, i drugi politički entiteti, određuju prioritete u upotrebi vojnih, diplomatskih, političkih, ekonomskih i drugih izvora moći i na koji način ih koriste da bi osigurali ostvarenje onoga što opažaju kao svoje interes“ (van Hooft, 2017). Ona koristi instrumente moći poput formalne i javne diplomatijske, spoljne politike, ekonomskih i finansijskih podsticaja, resurse datih zemalja, političku volju, pridobijanja podrške naroda, određeni narativ itd. Takvi napori moraju da se koordinišu. Ukoliko je za to koordinisanje neophodno upotrebiti razne državne resurse zarad ostvarenja nekog nacionalnog cilja, onda je taj proces opravdano opisati kao veliku strategiju (Corbett 1988). Takva strategija je onda velika, odnosno ona je „veći“ cilj koji treba razlikovati od „manjih“ ciljeva, koji su predmet spoljne politike.

Ovaj pojam se najrazličitije tumači u odnosu na to ko ga upotrebljava. Zbog toga on može da poprimi različite nijanse značenja i mogu da budu naglašeni njegovi različiti aspekti. Neki autori naglašavaju ideju da velika strategija podrazumeva samo velike planove, velika načela i velike aktivnosti, u čijoj primeni mogu da se uoče obrasci (Silove 2018), a drugi, poput Lutvaka, tvrde da velika strategija ne mora da postoji u pisanom obliku, posežući za primerom Vizantijskog carstva (Luttwak, 2009). Štaviše, Lutvak smatra da države uvek imaju velike strategije, bilo da su toga svesne ili nisu. Postojanje velike strategije i njeno logično izvršavanje nisu uvek prćeni sveštu o njoj. Međutim, taj nedostatak svesti može postati problem ako ometa sposobnost države da osmisli propratni narativ za izvršenje velike strategije. Diplomate mogu da na smislen način pokušavaju da ostvare neki spoljnopolitički cilj bez iznalaženja nekog bitnijeg razloga za to što rade. Ipak, poznavanje svrhe spoljnopolitičkog cilja svakako doprinosi stepenu posvećenosti datom cilju. Na primer, za američke diplome je sprovođenje neke politike tokom Hladnog rata poprimalo novu dimenziju zbog toga što su oni znali da je data politika usmerena ne samo protiv Sovjetskog Saveza, već i protiv komunizma. S tačke gledišta SAD, narativ je bio borba protiv komunizma za slobodan svet. To je ono što opravdava narative velikih strategija. Ipak, možda ni narativ nije važan. Drezner tvrdi upravo to – da je važnost tog pojma precenjena (Drezner, 2011). Lutvak insistira na tome da je važno samo da se strategija sprovodi strukturisano i neprekidno. On ukazuje na to da je Vizantijsko carstvo koristilo sredstva poput diplomatijskih, finansijskih podsticaja, država-klijenata, obaveštajnih aktivnosti i sile da bi vladalo mnogo duže nego Zapadno rimsко carstvo. Grej veliku strategiju smatra sponom između sredstava i cilja (Gray, 2010). Džon Luis Gaddis² koristi više komplementarnih definicija; jedna od njegovih poetičnijih definicija glasi da je velika strategija strategija „kod koje se od šume ne vidi drvo“ (Gaddis, 2009). U skorije vreme, Gaddis je, baš kao i Grej, definisao veliku strategiju kao sposobnost da se potencijalno neizmerne težnje pomire s kapacitetima koji su nužno ograničeni (Gaddis, 2018). Kada se takve težnje ne poklapaju s praktičnim materijalnim ograničenjima, rezultat je neravnoteža, na koju pažnju skreće Pol Kenedi (Kennedy, 1990). Kenedi razmatra kako sile u povoju primenjuju veliku strategiju u praksi, postižući ambiciozne ciljeve, ali gubeći iz vida da su njihovi ekonomski kapaciteti, koji su neophodni da se ti napori održe, ograničeni. On smatra da se ovaj obrazac ponavlja i stoga njihov neuspeh pripisuje preteranoj gordosti. Jasno, Kenedijeva analiza našla je odjeka u debati koja je usledila u SAD nakon što je

² Plenarno obraćanje na skupu The International Security in a New Crisis. UC Channel, jun 2009.

shvaćeno da njihova privreda više nije mogla da podupre ambiciozne ciljeve neokonzervativnih ideologa u administraciji Džordža Buša. S druge strane, Strahan žali što mnogi taj pojam koriste da bi označili bilo koji spoljnopolički cilj, zbog čega je teško definisati ga i zbog čega se čak u velikoj meri razvodnjava njegovo pravo značenje (Strachan, 2005). To žaljenje je opravданo naprosto zbog toga što su velike strategije veće od spoljne politike. Velike strategije nisu samo sloganji ili tačke na dnevnom redu, niti su naprosto instrumenti konkretnih ciljeva. One treba da budu smelete. Treba da budu vizacionarske. One su predviđanja o budućnosti. One treba da definišu ideale, a zatim i svrhu; u suprotnom su samo spoljnopolički ciljevi, ne i velike strategije.

Bilo kako bilo, ukoliko se velike strategije tiču ambicioznih nacionalnih ciljeva, ti ciljevi ne moraju nužno da podrazumevaju vojni sukob, niti da putem takvog sukoba ostvaruju. Velike strategije u potpunosti izmeštaju pojam strategije iz vojne sfere, naprosto zato što cilj koji se u tom slučaju ima na umu nije pobeda na bojnom polju. Nacionalni interesi i ciljevi države nisu primarno niti isključivo vojni. Bitke savremenog doba odvijaju se na različitim poprištima, i materijalnim i nematerijalnim. Nematerijalna bojna polja, poput interneta, nikako ne podrazumevaju vojne zapovednike, već donosioce politika i druge vrste aktera. Poveravanje velike strategije državničkim umećima počiva na sposobnosti donosilaca politika i političkih članika da imaju veći učinak od vojnih zapovednika. Time se isključuju vojni poduhvati. Pozitivan ishod toga je da se izbegavaju pobede na bojnom polju koje za rezultat nemaju dugotrajan mir i besmislene pobede, poput Napoleonove pobeđe u Rusiji. Čak i kad se razdvoje sfera politike i vojna sfera teško je izbeći analogije između bojnog polja i državništva i između komandanata i političkog vrha. I bojno polje i državništvo su oblasti delovanja, a vojni zapovednici i političari moraju da na osnovu svojih sposobnosti najbolje iskoriste resurse koji su im na raspolaganju da bi postigli željeni ishod. Moraju da pokažu sposobnost da koriste i taktiku i strategiju, što nas dovodi do Arhiloha (7 vek p. n. e) i njegove metafore o ježevima i lisicama o kojoj piše Isaija Berlin (Berlin 1953), a u skorije vreme u ovom kontekstu i Gadis (Gaddis 2018). Velika strategija zahteva i taktičko i strateško umeće.

3. DA LI KINA IMA VELIKU STRATEGIJU?

Elementi velike strategije i aktivnosti koje se sprovode u okviru te strategije mogu, ali ne moraju, da se javno iznesu, iskažu i obelodane. To da li će strategija ili neki njen deo biti predstavljeni svetu ili ne, koliko od strategije će biti otkriveno i kada će se to desiti zavisi od prirode same strategije. Za neke

strategije je potrebno da aktivnosti budu tajne i diskretne, a neke se namerno obelodanjuju. Naravno, u nekim oblastima potrebno je više diskrekcije pri obelodanjivanju strategije nego u drugim. U određenoj meri, svaka strana koja učestvuje u procesu primene vojne, diplomatske, političke, poslovne, finansijske i bilo koje druge strategije zarad nekog konkretnog ishoda ima na umu kakve su joj karte podeljene i kako će odigrati partiju. Stoga otvorenost u obelodanjivanju strategija varira. Ta otvorenost zavisi od ciljeva date strategije. Benigni, bezopasni i legitimni ciljevi ne moraju da se kriju, ali oni čije ostvarenje ide na uštrb neke strane ili drugog aktera zahtevaju diskreciju. U svakom slučaju, odluka da li će se strategija obelodaniti ili ne mora da se doneše u zavisnosti od toga kakve posledice ima po savezničke i neprijatelje, ali i potencijalne savezničke i neprijatelje. Ono što se obelodani ne bi trebalo da otudi savezničke i stvari od njih neprijatelje. Savezničke u najmanju ruku treba uveriti u svoje dobre namere. Ono što se iznese u javnost takođe ne sme ni da alarmira neprijatelja i skrene mu pažnju, jer on treba da bude usredsređen na druge stvari i da ne bude svestan šta se događa. Time se može objasniti postojanje tajnih oružanih sistema. To se posebno odnosi na oružane sisteme, koji u zavisnosti od strategije mogu da budu obelodanjeni ili da ostanu skriveni. Kina, kojom se bavimo u ovom radu, možda i sama ima tajne oružane sisteme, koje su Vork i Grand nazvali „pritajenim kapacitetima” (engl. *black capabilities*) ili „buzdovanom ubice” (engl. *assassin's mace*) (Work and Grand, 2019). Takav je slučaj ukoliko strategija ne nalaže suprotno. To je u stvari suština odvraćanja. Potencijalni neprijatelji mogu se odvratiti samo ukoliko su svesni nečijih sposobnosti. Strategija takođe može da nalaže i podsticanje dvosmislenosti i neodređenosti. To se dešava kada neki akter namerno odluči da od potencijalnih neprijatelja krije svoje kapacitete, nadajući se da će time poremetiti njegovu izradu strategije. Takav je, po svemu sudeći, stav koji je zauzeo Izrael u pogledu svojih nuklearnih kapaciteta. U pozadini strategije i ciljeva je nameća. Otkrivanje strategije zavisi od namere koja motiviše ciljeve. Prava namera u pozadini nekog cilja može biti prikrivena. Na primer, zašto bi Kina potencijalnim „žrtvama” otkrila da želi da dođe u posed neke tehnologije da bi mogla da se s njima nadmeće, da ih nadigra i uspostavi dominaciju nad njima o kojoj god oblasti da je reč? Jedan primer takve situacije je zabrinutost Zapada u vezi s pokušajima Kine da dođe u posed važne tehnologije u oblasti veštačke inteligencije, mikročipova, mrežnih uređaja za elektronsku komunikaciju, inovacija u izradi procesora, informaciono-komunikacionih tehnologija, vozila na daljinsko upravljanje, računarstva u oblaku (engl. *cloud computing*) itd. Zapad brine na koji način će Kina da koristi tu tehnologiju. Tako su maja 2019. godine SAD po izvršnoj uredbi predsednika zaustavile saradnju američkih telekomunikacionih operatera s kineskom firmom

Huvej (*Huawei*) zbog sumnji da Kina ima zadnje namere. Isto tako, zašto bi Kina otkrila pravi razlog za istraživačke misije na tamnoj strani Meseca ako je taj razlog helijum 3, mineral koji ima ogroman energetski potencijal i koji verovatno može da zameni radioaktivni uranijum u razvoju nuklearne energije, pa čak i nuklearnog oružja? Možda Kina nema prikrivenu nameru u istraživanju tamne strane Meseca. Možda je u pitanju samo bezazlena potreba Kine da uspešno ovlađa tehnologijama da bi mogla da zauzme svoje mesto među velikim silama i da bi stekla samopouzdanje. Možda je zaista u pitanju to da Kina želi da dođe u posed helijuma 3, baš kao što ulaže izuzetne napore da dobije pristup i ostalim strateškim sirovinama. U oba slučaja, Kina bi skrenula pažnju na svoje postupke i namere i izazvala reakcije i protivmere. Kada bi Kina otkrila svoje namere, to bi onda bio strateški izbor. Da, za strategije je prirodno da podrazumevaju kalkulisanje i iznenađenja, tajnovitost, pa čak i obmanu.

Pokušaji da se uoči velika strategija mogu istovremeno biti i jednostavni i komplikovani. Jednostavni su kada sve u vezi s njom otkriju zakonodavci, bele knjige i zvaničnici, a komplikovani kada ona uključuje obmanjivanje i manevre, iz razloga koje smo već naveli. Ono što je važno je da li u spoljnopoličkim aktivnostima date zemlje postoje uočljivi, razrađeni i sveobuhvatni obrasci, koji ukazuju na sistematski pristup i imaju jasno usmerenje (ciljeve). Velike strategije, onako kako smo ih ovde definisali, mogu da se uoče na osnovu toga kako se sprovode, čak i kada su prvobitno prikrivene. Zbog toga je potrebno da se posmatraju postupci aktera i istovremeno pažljivo motri na znake postojanja strategije. Ono što primetimo važnije je od onoga što čujemo. Činjenice, postupci i pojave odnose prevagu nad rečima, pa čak i razumom. Uostalom, da parafraziramo filozofa Hegela (Hegel, 1807), nauka počiva na pokušajima da se objasni ono što jeste, a ne ono što se misli. To je, u neku ruku, ono što je Grej imao na umu kada je ustvrdio da čak i nije važno da li je država koja sprovodi veliku strategiju sama svesna te strategije (Gray, 2010). Dovoljno je da se velika strategija može razlučiti u njenim postupcima. Drugim rečima, da bismo znali da li Kina ima veliku strategiju dovoljno je posmatrati kako ona sprovodi svoju spoljnu politiku. U prilog tome treba primetiti da se velike strategije ne osmišljavaju uvek odjednom i u celosti. Velika strategija može da nastane postepeno i s vremenom, kao kad se, ciglu po ciglu, gradi kuća. Važno je samo da ta građevina na kraju liči na kuću, a iz procesa izgradnje mora da se vidi da se cigle redaju sistematicno i da je raspored soba takav da se one međusobno dopunjaju. Odnosno, taj proces mora da bude smislen i da se odlikuje funkcionalnošću. Kina je svakako primer toga. Kineska spoljna politika i nacionalni ciljevi su se promenili od 1978. godine, a Kina je počela da sistematicno radi na

ispunjavanju tih ciljeva tek nakon što je u XXI veku, od kada je Si Činping na vlasti, stekla sredstva za ostvarivanje svojih ambicija.

Imajući to na umu, putem dedukcije ćemo trasirati poteze Kine da bismo utvrdili da li oni imaju strateškog smisla. Džang je već odgovorio na ovo pitanje kada je rekao da Kina nema nikakvu kohezivnu veliku strategiju (Zhang, 2012). On, međutim, jeste primetio začetak spoja ideja i interesa kod kreatora kineske spoljne politike. Džangova zapažanja odnose se na njegove utiske o Kini do 2012. godine. Kina je poznata po tome što u roku od jedne decenije ume da napravi veliki pomak. Uskoro će se navršiti decenija od kada je Džang izneo svoja zapažanja, što znači da je Kina od tada najverovatnije dodatno napredovala. Samo godinu dana nakon toga, Komunistička partija Kine izabrala je Si Činpinga za predsednika. Od tada je došlo do potpunog preobražaja kineske spoljne politike, što ćemo opisati u nastavku rada. Međutim, Džang je i tada primetio da kineska spoljna politika počinje da se menja i, premda u tom trenutku nije uviđao kohezivnu veliku strategiju, predvideo je da će se to možda promeniti. S druge strane, u članku za časopis *National Review*, Hanson tvrdi da „Kina u stvari nema jednu strategiju kako da pretoči ekonomski uspon u globalnu hegemoniju, već je pre reč o više strategija“ (Hanson, 2019).

Iako Džang 2012. godine nije mogao da uoči kohezivnu veliku strategiju, Hanson je 2019. zapazio sprovođenje višestrukih strategija. Pitanje koje se sada nameće je da li možemo da uočimo elemente velike strategije u načinu na koji Kina danas sprovodi spoljнополитичке aktivnosti i tako potvrdimo da su se stvari zaista promenile od doba kad je Džang izneo svoju konstataciju i da li možemo da se ne složimo s Hansonom ukoliko zaista pronađemo veliku strategiju, a ne nekoliko strategija. Da li možemo da uočimo ciljeve, interes i ishode koje Kina pokušava da dosegne da bi svoj ekonomski uspon pretočila u status svetskog hegemona? Da li su uzete u obzir dimenzije vremena i prostora, pa čak i celokupna sfera međunarodne politike? Da li su razmere i zahvat aktivnosti na sprovođenju tog cilja i nacionalnog interesa dovoljni da je za njih poželjno i neophodno koristiti državne instrumente moći i resurse? Da li Kina ima idejni plan u okviru kog su naporci ka ostvarenju njenih ciljeva svrsishodni čak i kada se izuzmu njihovi materijalni aspekti?

4. CILJEVI NA KOJIMA POČIVA VELIKA STRATEGIJA KINE

Ciljevi Kine su se drastično promenili u proteklih nekoliko decenija. Do 1978. godine, Kina je kao druga najvažnija komunistička država bila usred-sređena na međunarodno angažovanje na podršci i pomoći zemljama u razvoju da se odupru imperijalizmu i kapitalizmu. Njena spoljna politika tada je bila posvećena promovisanju međunarodnog socijalizma. Nakon sprovođenja ekonomskih reformi 1978. godine i potonjeg uspeha, kineska spoljna politika iznadrila je ciljeve koji održavaju njene nove kapitalističke ekonom-ske potrebe. S rastom kineske ekonomije povećale su se i razmere i zahvat tog novog cilja. Skromni ciljevi nastali tokom osamdesetih godina prošlog veka kao deo stremljenja ka sirovinama, ekonomskoj pomoći i pristupu tržištima u XXI veku dobili su na zamahu i zahvatu. Nakon 2010. godine, kada počinje doba Si Činpinga, oni su postali silovitiji, višedimenzionalniji, prodorniji i sveprisutniji, srazmerno ekonomskom napretku. Si Činping je 2013. godine označio kraj pritajenosti i početak novog doba „stremljenja ka postignućima“. On želi da u potpunosti mehanizuje kinesku vojsku. Želi da Kina postane vodeća zemlja po izvozu gotovih proizvoda. Nakon toga, ima za cilj da za proslavu stote godišnjice dolaska komunističke partije na vlast Kina dostigne izuzetnost.

5. VREMENSKI OKVIR VELIKE STRATEGIJE

Cijevi koje je predstavio Si Činping 2013. godine imali su konkretnе ishode i vremenski okvir, što je još jedan važan element velikih strategija. Vojska bi trebalo da bude potpuno mehanizovana do 2020. godine. Kina bi trebalo da postane vodeći izvoznik gotovih proizvoda do 2025. godine. Ostvarenje izuzetnosti bi trebalo da se dogodi do 2049. godine. Do 2050. godine Kina bi trebalo da postane prva zemlja sveta.

Iako je vreme suštinski nematerijalno, ono je za ljude višestruko ograničen resurs. Naše težnje ograničene su vremenski i vremenom. Naši ciljevi se stoga izvršavaju unutar nekog vremenskog okvira. Dalje, ono što možemo da postignemo unutar nekog vremenskog okvira je ograničeno zato što postoje mnogi dodatni činioci i prepreke. Napokon, s ostvarivanjem cilja može i da se zakasni. Može da se promaši vreme u okviru koga bi ostvarenje nekog cilja imalo najveći uticaj. Na primer, neke zemlje su postigle cilj posedovanja nuklearnog oružja. One koje nisu uspele da postignu taj cilj sada kao posledicu trpe uticaj nuklearnog odvraćanja. U međuvremenu,

posedovanje nuklearnih kapaciteta postalo je neprihvatljivo za međunarodnu zajednicu. One nacije koje nisu postigle taj cilj moraju da funkcionišu bez njegovih strateških pogodnosti. Zbog ograničenosti vremenskog faktora i mnogih potencijalnih empirijskih i političkih smetnji, izuzetno je važno da se postavljeni ciljevi ostvare na vreme. Upravo tu je neophodna strategija. Praktična pitanja, poput finansiranja, osoblja, logistike, stručnosti, studija izvodljivosti, izvršenja zadataka, učinkovitosti i izazova se direktno rešavaju pomoću strategije. Što se Kine tiče, Si Činping je definisao vremenski tok. Od tada, Kina ima mapu s ucrtanim putem. Ima strategiju. Ta strategija je izvedena iz ciljeva. Za kratkoročne ciljeve potrebna je taktika, ali je za dugoročne neophodna strategija.

6. RAZMERE I ZAHVAT VELIKE STRATEGIJE

Da bi postigla ciljeve koje je postavila Kina je stavila u pogon sve instrumente državnštva. Kina je sada doslovno u jedinstvenom položaju da može da osmišljava planove srazmerne svojim novostečenim ambicijama. To je položaj dosta velike države, koja ima komparativnu, a nekada i apsolutnu prednost u više oblasti. Ima ostvaren ekonomski rast, na osnovu koga ima pristup finansijama potrebnim da se ostvare njeni ambiciozni ciljevi. Može da kombinuje snage iz javnog i privatnog sektora, jer su u njenom političkom sistemu objedinjeni politički totalitarizam i ekonomski liberalizam. Ta kombinacija omogućava Kini da izbegne nezavisnost i osobenosti privatnog sektora i politički otpor javnog sektora, što su inherentne odlike liberalnih demokratija. Kina stoga može da iskoristi fleksibilnost prvog sektora i moć drugog. To za ishod ima veću sinergiju između finansija i politike, a ta sinergija olakšava osmišljavanje strategije nezapamćenih razmara i zahvata. Ambiciozni ciljevi Kine su globalnih razmara i zahvata. Na ovom mestu u radu bi trebalo da usledi navođenje svih aktivnosti i delatnosti Kine širom sveta. Međutim, to je spisak impresivne dužine, a detalja ima previše za ograničenu nameru rada. Umesto da nabroji sve aktivnosti i delatnosti koje Kina sprovodi, ovaj rad će naprsto navesti oblasti i kategorije kojima one pripadaju, a koje pokazuju razmere i zahvat velike strategije Kine. Ovako izgledaju opseg i zahvat aktivnosti Kine širom sveta.

Pod jedan, Kina istražuje našu planetu (različite kontinente, Arktik i Severni pol) i svemir (tamnu stranu Meseca) u potrazi za strateškim sirovinama, između ostalog i mineralima. Ako dobije pristup ovim sirovinama Kina će moći da obezbedi da postane vodeća nacija i najveća ekonomija sveta.

Pod dva, Kina želi da svetsku trgovinu usmeri ka Pekingu. Kina je, kako smo ranije naveli, već sada najveći trgovinski partner sedamdeset jedne države i radi na tome da se taj broj poveća. Aktivnosti koje sprovodi u tom pravcu su: intenzivno ulaganje u direktne strane investicije i izgradnju infrastrukture. Te aktivnosti su komplementarne i zato su tako važne za veliku strategiju Kine.

Pod tri, Kina ulaže da bi povećala svoju ulogu u svetskoj trgovini. Njenе direktne strane investicije velikim delom su usmerene ka zemljama s visokim nivoima zarada, posebno ka Severnoj Americi i Evropi, u koje se, između 2005. i 2017. godine, ulilo 65,6% kineskih ulaganja.³ Pošto od polovine 2005. godine poseduje velike količine likvidnih sredstava, Kina od tada pokušava da kupi aktivu širom sveta. Direktne investicije kineskih kompanija u inostranstvo, koje su činile samo 4% celokupnih globalnih stranih investicija, od 2009. godine su prešle 10%, a u 2016. su dostigle 17% (McCaffrey, 16. decembar 2017). Po veličini aktive u vlasništvu kineskih kompanija stečene direktnim stranim investicijama, ispred Kine je od 2017. godine samo SAD. Ukupne kineske investicije su se u 2018. godini povećale na 1941,53 milijarde. To se ogleda i u napredovanju kineskih kompanija na Forbsovoj listi 500 vodećih kompanija u svetu. Na toj listi se 2007. godine našlo samo trideset kineskih kompanija, ali se u 2016. taj broj povećao na 109. Direktne strane investicije Kine u Evropi povećale su se s 1.600.000.000 evra (2.000.000.000 dolara) u 2010. godini na 35.000.000.000 evra (44.000.000.000 dolara) u 2016. godini (European Think Tank Network on China). Iz očiglednih razloga, u Evropi su glavne zemlje za investicije bile Nemačka, Francuska, Ujedinjeno Kraljevstvo i Italija. One su središta za proizvodnju tehnologija koje su među najrazvijenijim u Evropi. Kineska ulaganja obuhvataju izgradnju infrastrukture u svim zemljama potpisnicama inicijative „Pojas i put”, pružaoce javnih usluga, saobraćaj, industrijske mašine i opremu i sirovine, koje su Kini potrebne za razvoj proizvodnje. Naravno, zbog takvog razvoja događaja nastala je potreba za diskusijom o kineskoj kupovini vrhunske evropske tehnologije, kao što smo već nagovestili.

Pod četiri, da bi pospešila svoju ulogu u svetskoj trgovini Kina ulaže u izgradnju infrastrukture. Kina gradi kopnene i pomorske puteve, luke, aerodrome i železnice, povezujući kineski Šendžen s Duisburgom u Nemačkoj, Venecijom u Italiji, južnom Azijom, srednjom Azijom, Bliskim istokom, Istočnom Evropom i istočnom obalom Afrike. Ta izgradnja infrastrukture pretočena je u inicijativu „Pojas i put”. Kina je 2017. godine izrazila namjeru da proširi inicijativu „Pojas i put” na Latinsku Ameriku. Do danas,

³ Izvor: Heritage Foundation's China Global Investment Tracker.

Kina je obezbedila prisustvo, pristup, vlasništvo ili zakup kad su u pitanju šest uskih grla međunarodne trgovine: Malajski prolaz, Suecki kanal, Babel Mandeb, Bosfor i Dardaneli, Ormuski moreuz i Panamski kanal. Osim tih tačaka, Kina je osigurala svoje prisustvo i na teritoriji nazvanoj „niska biser“ (engl. *String of Pearls*), koja obuhvata Sudan, Džibuti, Pakistan, Maldive, Šri Lanku, Bangladeš, Mjanmar, Kambodžu i Hong Kong. Kinesko prisustvo na ovim strateškim tačkama može da se iskoristi i nevezano za trgovinu. Može da se upotrebi za ostvarenje kineskih interesa od Bliskog istoka i Sredozemlja do Indijskog okeana i Južnog kineskog mora. To što se Kina usredsredila na izgradnju infrastrukture omogućilo je kineskim kompanijama da zauzmu sedam od deset mesta na listi najvećih građevinskih kompanija u svetu. Kina gotovo da gradi čitav svet, s obzirom na to koliko je sveprisutna na građevinskim lokacijama širom sveta, a pre svega u zemljama u razvoju. Očigledan razlog za to je to što je zemljama u razvoju neophodna infrastruktura, u šta druge strane zemlje ne ulažu. Kina, međutim, veruje u infrastrukturu i očigledno smatra da bez nje razvoj nije moguć. Regije u kojima su ostvarena velika kineska ulaganja su podsaharska Afrika (119.700.000.000 dolara), Severna Amerika (106.900.000.000 dolara), istočna Azija (98.000.000.000 dolara), zapadna Azija (84.900.000.000 dolara), Evropa (82.500.000.000 dolara), Južna Amerika (77.000.000.000 dolara), arapske zemlje (60.200.000.000 dolara) i Australija (59.200.000.000 dolara). Kina gradi mostove, puteve i železnice na preko dvesta lokacija u svetu, zatim 41 cevovod i 199 elektrana (na nuklearni pogon, gas, ugalj i obnovljive izvore energije). Kina finansira 112 zemalja širom sveta (New York Times, 18. novembar 2018).

Pod pet, od kada je poboljšala ekonomski položaj, Kina se dokazala kao pružalač ekonomске pomoći. Zato je prisustvo Kine u zemljama u razvoju propraćeno zajmovima i bespovratnim sredstvima. Da bi zadovoljila potražnju i u skladu sa svojim statusom pružaoca ekonomске pomoći, Kina je unapredila svoju agenciju za pomoć u razvoju. Marta 2018. godine osnovala je Državnu agenciju za razvojnu saradnju, čija nadležnost je da koordiniše sve veći budžet za inostranu pomoć. To je „institucija koja ima posebnu misiju da kontroliše i raspodeljuje sredstva za međunarodne programe pomoći“, piše Legarda (Legarda, 2018). Najvažnije i najpriznatije velesile imaju agencije za razvojnu saradnju. One su način da se iskaže status bogate, uspele države. To je takođe i način da se uspostave odnosi s mnoštvom država koje tu pomoć primaju i od nje zavise. To je i način da se promovišu kineske grane industrije i da se olakša da se one ustale u ovim državama da bi mogle da ostvare pristup njihovim resursima. Konačno, to je način da se strukturno obezbedi određeni odnos moći između davaoca i primaoca. U tom odnosu, kako kaže jedna izreka, ruka koja daje je iznad ruke koja prima.

To znači da, gledano kroz prizmu realpolitike, države koje su pružaoci pomoći ne prezaju da iskoriste položaj u ovom odnosu da bi izdejstvovalo brojne ishode koji njima idu u prilog ukoliko moraju da rešavaju neko pitanje vezano za državu-primaoca.

Pod šest, Kina ne krije svoj cilj da bude takmac i na kraju izbije na čelo trke u oblasti telekomunikacione infrastrukture i digitalne tehnologije. Nakon što ostvari dominaciju u vidljivom svetu, cilj Kine je da ostvari dominaciju u digitalnom svetu i na polju digitalne bezbednosti. Kina teži apsolutnoj premoći u oblasti informacione tehnologije, vozila na daljinsko upravljanje, veštačke inteligencije i ratovanja putem uništenja neprijateljskih operacionih sistema (engl. *systems destruction warfare*)⁴. Da bi to ostvarila, Kina želi da ojača sopstvenu mrežu prikupljujući podatke sa svojih servera, pametnih telefona i drugih tehnologija. Čineći sve to, ona pokušava da ostvari kontrolu nad pristupom što većoj količini podataka prikupljenih širom sveta. Posledica toga je kupovina deonica čitavog niza kompanija koje poseduju visokotehnološki kapacitet, što uključuje sve od robotike, veštačke inteligencije, poluprovodnika, biomedicine i vozila na samoupravljanje, do proširene realnosti, senzora, čipova, aeronautike i astronautike i informacionih tehnologija. Pošto se mnoge takve kompanije nalaze na Zapadu, pošto dobar deo kineske tehnologije može da se preusmeri na podmirivanje potreba vojske i pošto neke od tih kompanija probijaju tehnološke granice, u Evropi i SAD je oglašena uzbuna. Komunistička partija Kine će servisirati i kontrolisati te podatke, zbog čega je ona 2014. godine oformila Upravu za digitalni prostor, koju finansira kineska vlada (Gorrie 2019). Kina želi da bude spremna da se bori u prostoru koji smatra bojnim poljem budućnosti, a to je digitalno bojno polje. Kao što je čelik bio sirovina neophodna za municiju na bojnim poljima u prošlosti, silicijum je sirovina potrebna za tehnološko bojno polje budućnosti. Zbog toga je Dejvid Goldman rekao: „Silicijum je za vojnu moć u XXI veku ono što je čelik bio za vojnu moć u XIX veku“ (Goldman, 2019). Digitalno bojno polje je poprište sajber-ratova, koji će sva bojna polja objediniti u jedno. Ekonomski bitke, političke bitke i tehnološke bitke se mogu voditi na digitalnom bojnom polju i preko njega. Na tom polju je na kocki državna bezbednost. Cilj je imati sposobnost dobijanja bilo koje bitke na tom polju. Gori smatra Kinu jedinom nacijom koja ovaj rat vodi s namerom i strateški (Gorrie, 2019). Kinu je u poslednjih nekoliko godina zbog korišćenja 5G tehnologije za špijuniranje kritikovala Australiju. Garnou (Garnaut) je 2018. napisao:

⁴ Ratovanje putem uništenja neprijateljskih operacionih sistema ometa ili onesposobljava borbene komandne, komunikacione i obaveštajne sisteme neprijatelja.

Debata o ovom pitanju u Australiji je prešla put od nedefinisanih zabrinutosti vezanih za uticaj i meku moć Kine do preciznijih briga o tajnom mešanju Komunističke partije Kine. Izveštaji u medijima otkrivaju tajni svet mita, pretnji i uverljivog poricanja. Oni otkrivaju i dimenziju rizika koja postoji između ekonomskog privlačenja, s jedne strane, i vojne sile, s druge, na koje zapadni sinolozi, diplome i službe bezbednosti ranije nisu obraćali pažnju. Što više saznajemo sve se više čini da je malo toga „mekano” u vezi s tim kako Komunistička partija koristi moć izvan granica svoje države (Garnaut, 2018).

Pod sedam, takva tehnologija je važna za još jednu oblast – vojsku. Kina je otkrila da i u toj oblasti ima cilj da do 2050. godine ostvari apsolutnu premoć. Otpočela je intenzivnu modernizaciju i uvećavanje vojske i može da koristi svoju aeronautičku tehnologiju kako za vojne tako i za civilne potrebe. Prvi kineski *tajkonaut* (astronaut) lansiran je u svemir 2003. godine, a Kina je uspešno sprovela i test protivsatelitskog oružja. Ona poseduje šezdeset do sedamdeset interkontinentalnih raketa na koje mogu da se postave nuklearne bojne glave i između 240 i 400 bojnih glava (Lanteigne 2016). Od 2016. godine Kina poseduje i nosače vazduhoplova, koji su, kad su vojni kapaciteti u pitanju, najvažniji statusni simbol mornarice za otvoreno more. Postignuća Kine neprekidno se nižu. Najnovije postignuće su radarski nevidljivi mlazni lovci pete generacije J-20⁵ s velikim doletom. Kina je razvila rakete vazduh-vazduh PL-15, PL-XX i PL-10, koje su, redosledom kojim su navedene, rakete s najboljim performansama do sada. Ove rakete su opremljene radarom s faznom antenskom rešetkom, koji onemogućava pokretnojim mlaznim lovcima da pobegnu. One mogu da pogode vazduhoplovne sisteme za upozoravanje i kontrolu koji se sporo kreću. Zatim, kineska vojska ima i samovođene rakete. Sve ovo oružje otisnulo je Kinu među vodeće sile u trci u oblasti vazduhoplovstva i ona je sada u rangu SAD. Kina nastavlja da se razvija i sarađuje s drugim zemljama, poput Rusije, da bi razvila ili kupila oružane sisteme kao što je sistem za protivvazduhoplovnu odbranu S-400. Ona drastično povećava svoje vojne kapacitete, što se vidi i iz stalnog porasta budžeta za odbranu. Što se tiče mornarice, koja je iz razloga koji su ranije spomenuti bitan deo kineske vojske, Kina je za četiri godine oformila flotu koja prevazilazi francusku mornaricu. Za četiri godine ona je porinula više ratnih brodova i podmornica, čamaca za podršku i većih desantno-jurišnih brodova od ukupnog broja brodova u floti Velike Britanije (International Institutes for Strategic Studies, London, 2019).

---

⁵ J-20 je dvomotorni nevidljivi lovac s krilnim dodacima za povećanje stabilnosti, naprednom elektronikom i tri unutrašnja odeljka za rakete vazduh-vazduh i bombe.

7. DA LI SE NEDVOSMISLENO MOŽE UTVRDITI KOORDINISANOST NAPORA KOJI SE PREDUZIMAJU?

Strateški potezi su deo strateškog cilja i zato se oni ne odvijaju u izolaciji već u kontekstu odnosa s drugim elementima strategije. Svi oni moraju da budu koordinisani. Iz razloga koje smo ranije izneli, nalaženje dokaza o koordinisanosti raznih aktivnosti Kine u okviru velike strategije je podjednako teško kao pronalaženje bele knjige koja otkriva tu strategiju. Naravno, potraga bi počela pokušajem da se nađe bela knjiga Kine o velikoj strategiji. Kada bi takav dokument i postojao, on ne bi sadržao svaki korak te strategije. Međutim, mogu se pažljivo analizirati razni potezi i delatnosti u spoljnopolitičkim aktivnostima Kine da bi se od tih elemenata sklopila određena slika. Ovaj rad čini i jedno i drugo, ali se više oslanja na spoljnopolitičke aktivnosti. Hijerarhijska politička struktura moći u Kini, njen totalitarni komunistički režim i simbioza između vladajuće komunističke partije i vlasti omogućavaju da se formuliše radna hipoteza da se svaka zvanična aktivnost u ime Kine, uključujući i privatni sektor, vrši uz dozvolu državnog vrha. U Kini se svuda mogu pronaći empirijske činjenice koje idu u prilog toj hipotezi, od štampe i medija do kompanija i ulaganja i, naravno, od javne do formalne diplomatičke, itd. Pošto ta dozvola nije reaktivna već proaktivna, kineski zvaničnici treba da te korake koordinišu da bi oni bili međusobno usklađeni. Individualnost, nesklad i nedefinisane želje nisu nešto što odlikuje totalitarizam. Organi koji u Kini donose odluke su Stalni komitet Politbiroa (sastoji se od sedam članova i predsedava mu Si Činping), veliki Politbiro (27 članova), Centralni komitet od 200 članova, Centralni komitet za sveobuhvatne i produbljene reforme, Komitet za nacionalnu bezbednost, partijski Kongres, Ministarstvo spoljnih poslova i druga ministarstva. Si Činping predsedava ovim organima ili nagleda njihov rad. Ova hijerarhijski organizovana tela sprovode rad Kine na ostvarenju nacionalnih ciljeva. Zbog toga je rad na cilju da Kina postane središte svetske trgovine, nepričekivana vojna sila, vodeća nacija na polju digitalne tehnologije i na digitalnom bojnom polju budućnosti i da, napolj, do 2050. godine postane vodeća zemlja sveta komplementaran i koherantan. Svaki element kineskih spoljnopolitičkih aktivnosti može se isplesti u veliku mrežu, čija mustra, oblik, razmere i opseg svi zajednički vode u pravcu postizanja njenih ciljeva.

Iz te domaće hijerarhijski organizovane laboratorije se vrši rad na ostvarenju velike strategije preko ad hoc bilateralnog ili multilateralnog institucionalizovanog okvira saradnje s drugim državama. Taj institucionalni okvir postaje vodič za praćenje koherentnosti međunarodnih aktivnosti

Kine. On otkriva postupke i stav Kine koji ukazuju na to da su rezultat koordinisanog napora. Kina integriše postojeće međunarodne institucije (poput Svetske trgovinske organizacije) ili formira nove međunarodne institucije, koje su instrumentalizovane za ostvarenje nacionalnih ciljeva. To se bolje vidi na primeru institucija koje je formirala nego na primeru institucija koje je integrisala. Kina je oformila pomoćne multilateralne institucije iz domena finansija i bankarstva da bi finansirala zajmove i bespovratna sredstva i njima upravljala. Ona pomaže u finansiranju Nove razvojne banke (od 2014. godine) i Azijske banke za infrastrukturna ulaganja (AIIB), koja je u mnogo čemu kopija Svetske banke i koja ima 57 članica osnivača, među kojima su i zemlje poput Indije, Saudijske Arabije, Filipina, Turske, Australije, Brazila, Francuske, Španije, Ujedinjenog Kraljevstva i Nemačke. Sve te države su tradicionalni partneri SAD koje SAD još nisu ubedile da se ne priključe. Kina svake godine održava samite s grupacijama država u kojima ima sve važniju ulogu. Jedan od najvažnijih samita je Kinesko-afrički forum za saradnju, koji se održava od 2005. godine. Od 2016. godine, Fond Kine i zemalja Srednje i Istočne Evrope, kojim upravlja kompanija Fajnenšal holdings d.o.o (*Financial Holdings Ltd. China – CEE*), ili 16+1 i u okviru koga je za infrastrukturu, visokotehnološku proizvodnju i potrošnu robu izdvojeno 11.150 milijardi dolara, povezuje Kinu i zemlje Istočne, Srednje i Južne Evrope. Tu su i samiti Zajednice latinoameričkih i karipskih zemalja (CE-LAC), koji spajaju Kinu s Latinskom Amerikom i karipskim nacijama. Tu je i Forum za saradnju Kine i arapskih zemalja (CASCF), koji se od 2004. sastaje jednom u dve godine. Forum se poslednji put sastao u Kataru u julu 2018. godine. Saradnja Kine i arapskih zemalja obuhvata politička i ekonomski pitanja i pitanja kulture. Interes Kine da sarađuje s Bliskim istokom potiče od geografskih odlika te regije. Pošto se nalazi na sredini kopnenog i pomorskog puta inicijative „Pojas i put”, Bliski istok povezuje Kinu i evroazijski kontinent. Svi ti novi putevi bilateralne i multilateralne saradnje uvećavaju broj postojećih institucionalnih i režimskih mehanizama koje je Kina već uspostavila u Aziji. Inicijativa „Pojas i put” postaje spona koja sve ove zemlje i regije privlači u orbitu Kine i definiše njihovo mesto u toj orbiti.

8. TELEOLOGIJA VELIKE STRATEGIJE

Kineski zvaničnici u raznim saopštenjima za javnost često objašnjavaju čime su motivisani ciljevi unutar zemlje i u inostranstvu. Oni tvrde da Kina želi da kroz trgovinu doprinese napretku kineskog naroda i da je ekonomski

saradnja s drugim državama situacija u kojoj svi dobijaju. Oni, sasvim opravданo, žele da obezbede domovinu tako što će ojačati vojsku, koja treba da postane neprikosnovena, i tako što će biti pobednici na bojnom polju budućnosti, odnosno u digitalnom prostoru, koji obuhvata i ekonomski i vojne bitke. Uopšte uzev, javni diskurs u Kini usmeren je ka tome da se obnove slava i veličina koje je Kina dostigla u prošlosti. To su legitimni motivi za ove ciljeve. Ipak, oni ne izražavaju svrhu. Dva sukcesivna sekretara partije, Hu Čintao i Si Čiping, su u skorije vreme izrazili želju da međunarodna zajednica postane „zajednica koja će imati zajedničku budućnost”, iz čega se potencijalno može izvesti ta teleologija, ali to nije potvrđeno. Ako Kina ima veliku strategiju, da li ta strategija ima svrhu? Da li ona ima idejnu vrednost i težnju mimo potrebe Kine da, u ekonomskom ili vojnem pogledu, bude prva država sveta? Možda Kina želi da bude najnaprednija i najmoćnija i ništa više od toga. Ima osnova za tvrdnju da su to validni ciljevi i motivacioni činioci. Uostalom, oslobođanje od bola pretrpljenog tokom godina ponjenja dovoljna je svrha sama po sebi. Ima osnova i za tvrdnju da će, da bi se odbranila od moćnih neprijatelja, poput SAD, Kina morati da bude malak podjednako moćna, što opravdava stremljenja ka vojnoj superiornosti. Kina je još uvek komunistička država. Ona se drži idealja koji se razlikuju od idealja liberalizma, a ideale liberalizma prihvata samo zato što joj donose ekonomsku dobit. Uz to, Kina je tradicionalno konfučijanska zemlja i nedavno je revitalizovala konfučijanski pogled na svet. To znači da Kina kao država ima dva identiteta i da oba ta identiteta mogu da posluže kao osnova za njenu svrhu. Nijedan od ta dva identiteta nije liberalan. To takođe znači da bi Kina mogla da razvije ideju svrhe različitu od one koja se nalazi u osnovi savremenog međunarodnog poretka. Ako je Kina počela da izaziva otpor Zapada zbog naprednih telekomunikacionih tehnologija, razlog za to su razlike u vrednosnim sistemima zasnovanim na identitetu. Svrha je viša težnja zarad koje se postavljuju ciljevi. To pitanje čini teleologiju velike strategije Kine relevantnom.

Lavina aktivnosti Kine na obezbeđivanju prednosti za buduće nadmetanje u digitalnom prostoru daje povoda pitanju – koja je krajnja svrha tih aktivnosti? Ako je ta svrha benigna, nema potrebe za zabrinutošću što će Kina doći u posed helijuma 3 da bi iskoristila njegov ogroman potencijal. Ako je svrha benigna, nema razloga za zabrinutost u vezi s istraživanjem Severnog pola i prisustvom Kine na Arktiku. Ako je ta svrha benigna, nema potrebe ni za zabrinutošću u vezi s potragom Kine za strateškim sirovinama. Ako je ta svrha benigna, ne treba se brinuti ni u vezi s nastojanjima Kine da obezbedi prevlast u Južnom kineskom moru, koje ima bogata priobalna nalazišta nafte. Ako je ta svrha benigna, ne treba biti zabrinut ni u vezi s novonastalim interesovanjem Kine za vojne baze. Međutim, ukoliko

je ta svrha usmerena isključivo ka interesima Kine, sve njene trenutne aktivnosti tumačiće se kao koraci koje preduzima jedna sila koja je u usponu, što bi svet približilo slici kakva je opisana u teoriji smenjivanja hegemonija. Pošto namera Kine i samim tim i svrha njenih aktivnosti nije poznata, te aktivnosti mogu da izazovu zabrinutost nekih zemalja. Nema jasnog odgovora na pitanje o tome koja je svrha delatnosti Kine. Međutim, to što je taj odgovor nejasan ne znači da ga nema niti da se on ne može jasnije pojmiti u bliskoj budućnosti. Kina se trenutno uveliko bavi sprovođenjem i izvršavanjem onih faza i dimenzija svoje velike strategije koje su već definisane i određene. Kad za to bude vreme, Kina bi mogla da sebi odredi nov i drugačiji put. Ona ima različite izvore suprotstavljenih vrednosti iz kojih se mogu izvesti novi principi i definisati nove norme za potrebe nekog narednog poretka. Jedan takav izvor je konfučijanstvo. Da bi se druge države ubedile, podstakle, pa čak i primorale (a to ima svoju cenu) da se vrednosti zasnovane na konfučijanstvu nametnu u međunarodnom poretku, Kini će biti potrebne materijalne sposobnosti. Za to će biti potrebna ogromna politička volja. Čini se da je Kina svesna te idejne dimenzije, odnosno potrebe da se njena veličina zaokruži u pogled na svet koji nudi vrednosti koje druge države mogu da dele i koje su dovoljno privlačne da bi ih one usvojile. Zarad toga, Kina koristi sredstva meke moći i javne diplomatičke tako što osniva konfučijanske institute i kineske medije preko kojih se šire kineske vrednosti i pogled na svet. To što se ovakva upotreba meke moći i javne diplomatičke odigrava baš u ovoj fazi njenog ekonomskog uspona govori u prilog tome da je Kina više nego svesna potrebe da njene potencijalne hegemonske pretenzije imaju neku idejnu potporu.

9. ZAKLJUČAK

Izneo sam argumente u prilog tome da Kina ima veliku strategiju i da je sprovodi. Velika strategija se sprovodi tako što se određen broj elemenata aktivno usklađuje u cilju postizanja nekog konkretnog ishoda. Utvrđeno je da kineske spoljopolitičke aktivnosti sadrže takve elemente. Utvrđeno je da način na koji Kina vodi spoljnu politiku odražava postojanje svih tih elemenata velike strategije izuzev jednog. Kina, naime, tek treba da izrazi i pokaže postojanje neke svrhe. Teleologija te strategije je nedefinisana. Da bi Kina ostvarila svoje ambicije u svetu potrebna joj je stabilna osnova. Potrebna joj je svrha. Kina još uvek može da iznedri tu svrhu, ili možda i nije tako. Snaga posleratnog poretka ne potiče od superiornih sposobnosti Zajorda, već pre svega od privlačnosti njegove liberalne svrhe, odnosno svrhe da

ljudska bića budu suštinski slobodna u pravima i potrazi za srećom. Nakon što se izjednači s materijalnim sposobnostima Zapada ili ih prevaziđe, Kina će, da bi ostvarila svoje ambicije, morati da dostigne ili prevaziđe privlačnost liberalnog poretka. I dalje je potreban odgovor na pitanje: Kina ima veliku strategiju, ali koja je njena svrha? Jedan od odgovora je da Kina možda i nema svrhu. Možda je postizanje postavljenih ciljeva jedino opravdanje za postojanje njene velike strategije, a možda i nije tako.

LITERATURA

1. Berlin, Isaiah. *The Hedgehog and The Fox. An Essay on Tolstoy's View on History*. Elephant Paperback. Evan R. Dee Inc. Chicago, 1993.
2. Corbett, Julian. *Some Principles of Maritime Strategy*. In: Erik J. Grove (Ed.). *Classics of Sea Power*, Annapolis, MD, Naval Institute, 1988.
3. Drezner, Daniel W. Does Obama Have a Grand Strategy? Why we need Doctrines in Uncertain Times. *Foreign Affairs* 90–4, 2011, 57–60, 61–68.
4. Gaddis, John, Lewis. *On Grand Strategy*. Penguin Press, New York, 2018.
5. Garnaut, John. How China Interferes in Australia: And How Democracies can push back in: *Foreign Policy*, September 3, 2018.
6. Gilpin, Robert. *War and Change in World Politics*. New York, Cambridge University Press, 1981.
7. Gorrie, James. China's Big Plan to Rule the World. *The Epoch Time*, March 15, 2019.
8. Gray, Collin. *The Grand Strategy Bridge: Theory and Practice*. Oxford University Press, 2010.
9. Goldman, David. What is China's Grand Strategy? *The Heritage Foundation*, May 23, 2019.
10. Hart, Liddell B. H. *Strategy*. Faber and Faber, England, 1967.
11. Hanson, Victor Davis. China's Brilliant, Insidious Strategy. *National Review*, May 14, 2019.
12. Hegel, G. W. F. *The Phenomenology of the Spirit*, 1807.
13. Helena Legarda, China Upgrades Diplomacy While the US Pulls Back. *The Diplomat*, March 20, 2018.
14. Ignatius, David. China has a Plan to Rule the World. *Washington Post*, November 28, 2017.

15. Ikenberry, John, Kupchan, Charles. Liberal Realism: The Foundations of a Democratic Foreign Policy. *The National Interest*, No. 77, Autumn 2004, pp. 38–49.
16. Kennedy, Paul. *The Rise and Fall of Great Powers*. Princeton University Press, 1990.
17. Kuegler, Jacek, Organski, A.F.K. The Power Transition: A Retrospective and Prospective Evolution. In: *Handbook of War Studies*. Ed. Midlarsky, Manus. I, pp. 171–194, Boston, Unwin Hyman 1989.
18. Lague, David, Lim. Kang. China's Vast Fleet is Tipping the Balance in the Pacific. *Reuters Investigates The China's Challenge*. 2019.
19. Lanteigne, Marc. *Chinese Foreign Policy: An Introduction*. Routledge, 2016.
20. Legarda, Helena. China Upgrades Diplomacy While the US Pulls Back. *The Diplomat*, March 20, 2018.
21. Lim Kang, Lague, David. *East Asia before the West: Five Centuries of Trade and Tribute*. Columbia University Press, 2012.
22. Luttwak, Edward. *The Grand Strategy of the Byzantine Empire*. Cambridge, MA, Beknap Press of Harvard University Press, 2009.
23. McCaffrey, Courtney Rickert. How Chinese FDI Will Transform the Global Economy. *The Diplomat*, 16. December 2017.
24. Modelska, George. The Long Cycle of Global Politics and the Nation State. In: *Comparative Study in Society and History*, Notebook 20, April 2, 1978, pp. 214–235.
25. Modelska, George, and Thompson, R. William. The Long and the Short of Global Politics in the Twenty First Century: An Evolutionary Approach. *Notebook 1*, No. 2, Summer 1999.
26. Organski, A.F.K. *World Politics*. A. Knopf, 1958.
27. Popper, Karl. *Objective Knowledge. An Evolutionary Approach*. Oxford University Press, 1972.
28. Silove, Nina. Beyond the Buzzword: The Three Meaning of Grand Strategy. *Security Studies* 27 (2008).
29. Strachan, Hew. The Lost Meaning of Strategy (2005) *Survival* 47, 33–54.
30. Soroka, N. Stuart, Wlezien, Christopher. *Degrees of Democracy*. Cambridge University Press, 2010.
31. Van Hooft, Paul. *Grand Strategy*. Oxford Bibliographies, 2017; <https://www.oxfordbibliographies.com/view/document/obo-9780199743292/obo-9780199743292-0218.xml>.
32. Von Clausewitz, Carl. *On War*. The Floating Press, 2010.

-
- 33. Work O. Robert, Grand, Greg. Beating the Americans at Their Own Game. An Offset Strategy with Chinese Characteristics.Center for a New American Security, June 6, 2019.
  - 34. Xuetang, Yan. From Keeping Low Profile to Striving for Achievement. Chinese Journal of International Politics. 7.2 (2014) 153–184.
  - 35. Zhan, Feng. Chinese Hegemony: Grand Strategy and International Institutions in East Asian History. Stanford University Press, 2015.

Prevod
Jelena Bošnjak

Vang Jisi*

Škola međunarodnih studija, Univerzitet u Pekingu

Promene u svetskoj politici i kineska međunarodna strategija**

Druga decenija 21. veka počela je na jedan iznenađujući način, nizom društvenih i političkih nemira u oblasti šireg Bliskog istoka i Severne Afrike početkom 2011. godine. Bez obzira na razlike u njihovoј prirodi ili samom korenu uzroka, ovi događaji su jasno ukazali na sve značajniju ulogu etničkih i verskih grupa, društvenih organizacija i, čak, pojedinca (posebno mlađa generacija koja barata svim alatima komunikacije putem interneta) u unutrašnjoj i međunarodnoj politici, iako države ostaju najvažniji igrači u međunarodnoj areni. Unutrašnja politika i socijalna stabilnost će biti ključni faktori koji će uticati na međunarodnu bezbednost, a mešanje

* Ovaj rad se zasniva na nekoliko radova samog autora: (1) Wang Jisi 王缉思, Tang Shiqi 唐士其, "Sanxinian lai shijie zhengzhi fazhan de jiben tezheng 三十年来世界政治发展的基本特征 [The Basic Characteristics of the Development of World Politics in the Past Three Decades]", *International And Strategic Studies Report*, 4 (2010), koji je objavio Centar za međunarodne i strateške studije Univerziteta u Pekingu (The Center for International & Strategic Studies of Peking University); (2) Wang Jisi 王缉思, "Zhongguo de guoji dingweiwenti yu 'taoguangyanghui yousuoziwei' de zhanlue sixiang 中国的国际定位问题与 "韬光养晦、有所作为" 的战略思想 [China's 'International Position' and the Strategic Thought of "keeping a low profile and make due contributions"]", *International Studies*, 2 (2011); (3) Wang Jisi 王缉思, "Zhongguo da zhanlue qiusuo 中国大战略求索 [In Pursuit of China's Grand Strategy]", *Oriental Morning Post*, Feb 28 to March 2, 2 (2011); Autor se zahvaljuje Zhao Minghao, saradniku Kineskog centra za savremene studije (China Center for Contemporary World Studies), koji je pomogao pri izradi ovog rada.

** Ovaj rad je prvi put objavljen u *China International Strategy Review*, 2011, prevod Zhu Qiwen, lektura Mark Hughes.

međunarodne zajednice u unutrašnju politiku se intenziviralo i poprimilo veoma složen oblik. U tom smislu, unutrašnja politika u zemljama i regionima širom sveta je, zapravo, značajan pokazatelj za procenjivanje okruženja u kome se nalazi kineska međunarodna strategija, što Kina, svakako, mora uzeti u obzir prilikom razmatranja i kreiranja svoje međunarodne strategije u budućnosti.

Kineska snaga i međunarodni uticaj su se značajno povećali tokom prethodnih godina, što je privuklo pažnju mnogih zemalja sveta. Oni sve više uzimaju u obzir kineski faktor prilikom definisanja svojih razvojnih strategija i formulisanja svojih spoljnih politika. Takvo naglo osnaživanje i porast međunarodnog prestiža su, takođe, uticali na stav Kineza prema međunarodnim pitanjima i pristupu koji će imati u međunarodnim odnosima. Stoga, način na koji Kina definiše svoju međunarodnu ulogu je još jedan ključni momenat koji različiti političari, *think tank* organizacije i pripadnici akademiske zajednice uzimaju u razmatranje kada proučavaju i analiziraju kinesku međunarodnu strategiju.

Zbog gore navedenih razloga, ovaj rad razmatra dve teme: jedna je priroda i trend promena u svetskoj politici; druga je pitanje kineske međunarodne uloge danas i u budućnosti. Konačno, ovaj rad će razmotriti i veliki kineski strateški izbor.

1. OSNOVNE KARAKTERISTIKE VELIKE PROMENE U SVETSKOJ POLITICI

Savremene promene u oblasti šireg Bliskog istoka i Severne Afrike se pripisuju nekim slučajnim faktorima, kao i širem kontekstu svetskih političkih promena od kraja Hladnog rata. Sa sve bržom globalizacijom i širenjem informacionih tehnologija, politička dinamika jedne zemlje vrši sve veći uticaj na svoje neposredne susede, ali i udaljene delove sveta. Stoga, u poređenju sa regionalnim specifičnostima i nacionalnim karakterom, koji su veoma bliski i poznati posmatračima međunarodne politike, moguće posledice promena u svetskoj politici i njihove karakteristike zaslužuju detaljno promatranje.

Razvoj svetske politike tokom prethodne tri decenije se grubo može podeliti na dve faze. U prvoj fazi, politička liberalizacija i ekonomski marketizacija su osnovni trend promena u svetskoj politici, na osnovu čega je američki politikolog Fransis Fukujama (Francis Fukuyama) sa priličnim entuzijazmom izjavio da se istorija završila.¹ U drugoj fazi, liberalizacija i

---

¹ Esej Fransisa Fukujame „Kraj istorije“ (*The End of History*) objavljen je 1989. godine u časopisu iz međunarodnih odnosa *The National Interest*, a njegova knjiga „Kraj istorije i

marketizacija se suočavaju sa novim izazovima i sumnjama. One države koje su prihvatile liberalnu demokratiju moraju detaljno da istraže mogućnosti demokratije na svom prostoru kako bi poboljšale i ojačale svoje osnovne institucije. Tržišni fundamentalizam je nailazio na otpor i bio je kritikovan u izvesnoj meri, a neo-liberalizam, ideološka baza za političku demokratizaciju i ekonomsku marketizaciju, je, takođe, bio često osporavan. U međuvremenu, nagli razvoj civilnog društva, sve veći značaj netradicionalnih bezbednosnih izazova (npr. ekološki problemi, energetska bezbednost i bezbednost hrane, javno zdravlje, itd.), politizacija verskih i etničkih pitanja, uspon ekstremizma različitih oblika širom sveta pojavljuju se kao novi izazovi za postojeće kapacitete nacionalnih vlada i redefinišu svetsku politiku. Preliminarno razmatranje dramatičnih promena u svetskoj politici tokom prethodne tri decenije može nam pomoći da rasvetlimo sledeće stavove.

Prvo, borba za slobodu i demokratiju je univerzalno priznata i prihvaćena. Stepen demokratije i slobode u jednoj zemlji postao je jedan od osnovnih parametara političke legitimnosti širom sveta. Pod bilo kojim nacionalnim ili političkim okolnostima teško je odbraniti diktaturu, vladavinu jedne porodice, blokadu informacija i nedostatak transparentnosti u radu vlade ili zloupotrebu ljudskih prava. Razvijene zemlje Zapada oduvek uživaju u stabilnim demokratijama, tako da ni ozbiljne finansijske krize, ni manji društveni nemiri ne mogu suštinski da potresu njihove političke sisteme. Tek nekoliko zemalja je usvojilo konkurenčki višepartijski sistem tokom sedamdesetih godina 20. veka, ali je većina zemalja to učinila do druge polovine devedesetih godina 20. veka. Danas, čak su i zemlje kao što su Burma i Iran, koje se smatraju diktaturama, zadržale višepartijski sistem ili univerzalno pravo glasa. Dugoročno gledano, postoji jedan nepovratni trend prelaska nezapadnih zemalja ka demokratskoj politici. Ali, vredi napomenuti da, dok zrela demokratija tek treba da nastane u muslimanskim zemljama, zemlje Centralne Azije napuštaju imitiranje zapadne demokratije i vraćaju se čvrstoj politici jednog čoveka – što im je mnogo bliže i poznatije. Zemlje Centralne i Istočne Evrope, koje su zadržale zapadnu kulturnu tradiciju, u boljoj su poziciji da se lakše i brže prilagode višepartijskoj demokratiji. Pokazalo se da, s jedne strane, verske, kulturne i političke tradicije igraju značajnu ulogu u procesu demokratizacije; s druge strane, sâm trenutak i napredovanje demokratizacije nisu neminovno uslovljeni i određeni stepenom ekonomskog razvoja. Međutim, ovo drugo je definitivno uslovljeno zrelošću procesa demokratizacije.

---

poslednji čovek" (*The End of History and the Last Man*) objavljena je 1992. U knjizi Fukujama tvrdi da napredak zapadne liberalne demokratije može da ukazuje na krajnju tačku sociokulturne evolucije čovečanstva i na krajnji oblik ljudske vlasti.

Drugo, proces demokratizacije se u različitim zemljama nalazi na različitim nivoima razvoja i stoga ima različite ciljeve i odlike. Tradicionalna demokratija u razvijenim zemljama pokazuje neke nedostatke i slabosti. Na primer, prava manjina su ugrožena zbog 'glasanja većine onih sa pravom glasa', a kao rezultat toga nastale su 'demokratija konsenzusa' i 'deliberativna demokratija'. Zapadne zemlje su sprovele reforme svog izbornog sistema, parlamentarnog sistema, mehanizama podele vlasti između centralne i lokalnih vlasti i jačanje nadzora nad vladinim aktivnostima kroz javno mnjenje. Nakon kraja Hladnog rata, mnoge nezapadne zemlje su bile u mogućnosti da istražuju i preispituju svoje strategije razvoja u relativno jednostavnom okruženju. Uprkos činjenici da su SAD upotrebole vojna sredstva da 'oslobode' Irak i Avganistan kako bi promovisale lokalnu 'demokratizaciju' i 'politiku ulice' silom i da se 'obojena revolucija' u nekim zemljama odigrala uz pomoć uticaja Zapada, demokratizacija u nezapadnim zemljama beleži jedan sebi svojstven i nezavisani tok i odražava političku volju naroda. Svi problemi koji se javljaju tokom demokratizacije, kao što je mito, korupcija, nasilje, politički nesklad i dr., ne mogu umanjiti vrednost demokratije po sebi i značaj napora putem 'pokušaja i pogrešaka' u toku procesa eksperimentisanja sa demokratijom. Taj proces, forma i rezultati demokratizacije mogu se razlikovati od zemlje do zemlje. Međutim, uopšteno je prihvaćeno da demokratizacija ne znači neminovno i vesternizaciju.

Treće, osim građanskih sloboda i demokratskog sistema, očuvanje potreka i stabilnosti su, takođe, politički ciljevi kojima teži svaka zemlja. Istoriska dešavanja pokazuju da, bilo da je reč o razvijenim ili zemljama u razvoju, dinamička ravnoteža mora da, se održi između slobode i demokratije, s jedne strane, i reda i stabilnosti, sa druge. Prevelika sloboda koju uživaju ili pojedinci ili manjinske grupe može dovesti do društvenih podela, poremećaja vrednosti, građanskih sukoba, socijalnih nemira, i, čak, i nasilnih sukobljavanja. Kombinacija liberalizma, materijalizma i konzumerizma dovela je ne samo do ozbiljnog nedostatka resursa i pogoršanja životne sredine, već i do opštег pada javnog morala i flagrantne ekspanzije individualne pohlepe. Ovi problemi su još izrazitiji u novim demokratizovanim nezapadnim zemljama. Politički sistem i vladavina prava u ovim neliberalnim demokratijama nisu dovoljno zreli. Ali, budući da su izloženi iskušenjima zapadnog načina života i njihovih vrednosti, sve veća očekivanja javnosti su znatno prevazišla brzinu njihovog ekonomskog rasta i društvenog napretka. U pojedinim zemljama šireg Bliskog istoka i Severne Afrike neki ljudi su svoje neslaganje izrazili na tako nasilan način, da njihova dela predstavljaju opasnost po društvenu stabilitet i politički poredak. U međuvremenu, napori da se održi socijalni poredak često su dovodili do zloupotrebe vlasti, što krši individualne slobode i podriva prava neprivilegovanih. Zemlje širom

sveta traže rešenja kako bi sačuvale dinamičku ravnotežu između garantovanja individualnih sloboda i održavanja društvenog poretka. Međutim, bilo da je reč o tradicionalnom socijalizmu, ili tradicionalnim liberalnim idejama, ili, čak, da je reč o povratku na politički sistem koji integriše politiku sa religijom, kao što je slučaj sa Iranom od Iranske revolucije 1979. godine, svi su oni propali u pokušaju da obezbede pravi odgovor na pitanje o postizanju socijalne pravde.

Četvrtog, kada govorimo o odnosu države i društva, i odnosu vlade i tržišta, liberalni kapitalizam, rukovođen neoliberalizmom i njegovim idejama, prošao je kroz proces 'negacije negacije', ali prava konkurentna revolucionarna sila će tek da se pojavi. U periodu između osamdesetih i devedesetih, napori da se smanji intervencija države u društvu i intervencija vlade na tržištu smatrani su univerzalnom vrednošću, ali, slepo obožavanje neoliberalnih ideja i institucija je tokom prethodne decenije u velikoj meri i osporavano i opovrgavano. Međutim, ostaje problem koji zahteva rešenje u praksi – kako uspostaviti ravnotežu između državne intervencije i tržišne slobode. Jaz u bogatstvu se drastično povećava u svakoj zemlji širom sveta. Narušena životna sredina, ekološka neravnoteža, finansijska nestabilnost, socijalne podele – sve to zahteva napore vlade da obuzdaju pohlepu, zaštite pravdu i održe društvenu harmoniju. Ali, ako vlada radi samo u korist određenih interesa, i njen rad i proces donošenja odluka nisu transparentni, što više bude imala vlasti to će socijalna neravnoteža biti veća. Zato 'Treći put' teško može naći dovoljno duhovnog značenja i težine i dobiti podršku određene politike. Na početku 20. veka revolucionarne ideje lenjinizma pokrenule su izuzetne društvene događaje koji su imali za cilj da okončaju vladavinu kapitalizma i uspostave komunizam. Ipak, takvi događaji su retki na početku 21. veka. Sporadične nasilne aktivnosti, koje očigledno imaju za cilj da svrgnu 'zlu hegemoniju američkog kapitalizma', obeležene su i nazvane 'terorističkim' i prezrene od strane međunarodne zajednice. Samo neorganizovane grupe kojima nedostaje valjano vođstvo, ekonomski baza i organizaciona snaga mogu promovisati takozvani 'antiglobalistički pokret'. Globalno upravljanje, koje treba da se suoči sa nizom globalnih izazova, onemogućavaju mirna međudržavna saradnja, konkurenčki odnosi i pregovaranja, i stoga ono ne može da dobije revolucionarnu snagu.

Peto, nova generacija društvenih pokreta i nagli rast i razvoj civilnih društava prevazilaze razumevanje tradicionalne političke logike i granice nacionalnih država i postaju ključni faktori i glavne pokretačke snage u procesu popravljanja globalnih društvenih i ekonomskih neravnoteža. Na globalnom nivou, pitanja kao što su mir, zaštita životne sredine, ljudska prava itd. pridobila su do sada nezabeleženu političku težinu i postala neizostavni deo planiranja i donošenja odluka svake države. U međuvremenu,

novi društveni entiteti, kao što su etnički identitet, kulturni identitet, verski identitet, idejni identitet i identitet interesa, koji je rezultat zabrinutosti zbog ekoloških problema i problema sa zaštitom životne sredine, kao i zbog zdravlja, su, takođe, dobili značajno na težini. Pojmovi kao što su individualna sloboda, individualna prava, raznolikost mišljenja i kultura ukorenili su se u svakom čošku naše planete. Iz globalne perspektive, ono što je suprotno liberalizaciji i diversifikaciji nije više ogoljena ideološka diktatura u ime države, već se ogleda u vidu mekog i nenacionalnog društvenog identiteta. Suverene države će i dalje biti glavni igrači u svetskoj politici i uživaće lojalnost svojih građana. Pažljivim proučavanjem svetske političke i intelektualne istorije nije teško uočiti da svet sastavljen od suverenih država nije trajna karakteristika istorije čovečanstva. Na primer, u nekim zemljama ši-reg Bliskog istoka i Severne Afrike veliki broj ljudi se identificuje više sa svojim klanovima, plemenima, etničkim i verskim grupama, nego sa svojim tradicionalnim suverenim državama. Zato u Sudanu postoji podela na dve države i zato je Sirija danas suočena sa opasnošću od raspada.

Prethodnih trideset godina predstavlja samo jedan trenutak u istoriji čovečanstva. Ali, u toku ovog perioda, svetska politika je uzletela. U poređenju sa periodom Hladnog rata, svetska politika je postala raznobojnija i, na neki način, nesigurnija. Svet je suočen sa novim problemima i izazovima. Zemljotres koji je pogodio Japan 11. marta 2011. godine je jedan takav primer. Suočena sa prirodnim katastrofama, kao što su cunamiji i zemljotresi, i netradicionalnim bezbednosnim izazovima, kao što su uništavanje životne sredine, nedostatak izvora energije i hrane, javno zdravlje i porast ekstremizma različitih oblika, kako država može valjano da upravlja? Kako može međunarodna zajednica da upravlja zajedno sa državama? Kako pojedinac može da odgovori na zajedničke izazove? Tokom prethodnih 30 godina istorija nam je pokazala da, uprkos tome što je sovjetski model postao samo deo istorije, Zapad danas ne može da ponudi provereni model i spreman odgovor na pitanje kako da se postigne nacionalno ujedinjenje, ekonomski razvoj i društveni napredak. Nova tržišta (Nye, *The Future of Power*, p. 167), kao što su Kina, Indija, Brazil, Južna Afrika i Rusija, ulile su novu nadu, ali sve što su postigli je još uvek na početnom, eksperimentalnom nivou i istorijska dešavanja će tek testirati njihov univerzalni značaj. U ovom smislu istorija se zaista završila i nova svetska istorija se upravo odvija pred nama.

2. KAKVA JE ZEMLJA KINA?

Tokom prethodnih 30 ili nešto više godina od početka reformi i otvaranja prema svetu, Kina je uvek menjala sebe i uticala na ostali deo sveta. Odnos

između Kine i ostalog dela sveta bio je izložen sve bržim istorijskim promenama koje podstiču Kinu da konstantno preispituje svoju 'međunarodnu ulogu' i 'nacionalni identitet'. Preduslov za nas, pre nego razmotrimo kinesku međunarodnu strategiju tokom naredne decenije, jeste: kako, u širokom kontekstu svetske politike, možemo jasno da razumemo ulogu Kine u međunarodnim odnosima i kako možemo bliže da odredimo pitanje 'kakva je zemlja Kina'.

Kada govorimo o snazi države, i dalje je za raspravu otvoreno pitanje da li je Kina, pošto je njen BDP prevazišao BDP Japana, postala najsnažnija država u Aziji, i, stoga, druga zemlja iza SAD. Ja mislim da Kina, u poređenju sa Japanom, ne samo da ima ogroman broj stanovnika, ogromnu teritoriju i veliku ekonomiju, već, takođe, poseduje i ogroman odbrambeni sistem i nuklearno oružje. Pravedno je reći da je u azijsko-pacifičkoj oblasti Kina pretekla Japan po političkom uticaju, geopolitičkoj prednosti, kao i po geoekonomskoj. Stoga, trebalo bi prihvatići stav da je Kina najmoćnija zemlja Azije. Međutim, drugi faktori, takođe, moraju biti uzeti u razmatranje. Iako kineska sveobuhvatna 'tvrdna moć' prevazilazi Japan, status Japana kao razvijene zemlje i njegovo savezništvo sa SAD značajno nadomešćuje njegove geopolitičke nedostatke. Štaviše, kada govorimo o uslovima života ljudi i njihovog odgoja, kulture i obrazovanja, naučnom i tehnološkom napretku, Japan je u znatno boljoj poziciji nego Kina i njegova kulturna moć u Aziji nije ništa manja od one koju poseduje Kina. Nikako ne smemo zaboraviti činjenicu da Japan ima snažnu nacionalnu koheziju, solidne političke institucije, dugogodišnju socijalnu stabilnost i dobru životnu sredinu. Štaviše, ekonomska recesija tokom prethodne dve decenije i česte promene vlasti nisu dovele do političkih turbulencija. Niti se početna panika izazvana do sada nezabeleženim zemljotresom i potonjim cunamijem razvila u histeriju, zahvaljujući sposobnosti Japana da se nosi sa prirodnim katastrofama blagovremeno i na efikasan način. Ukratko, spori ali stabilan ekonomski rast Japana, snažne političke institucije, uprkos čestim administrativnim promenama, plus njegov stabilan društveni napredak, efikasni mehanizmi za suočavanje sa katastrofama, razvijena nauka i tehnologija i sve veći kulturni uticaj u Istočnoj Aziji stavljuju Japan u ravноправan, ako ne i bolji, položaj u odnosu na Kinu, jednu brzorastuću ekonomsku silu, sa sve većim i značajnim regionalnim i međunarodnim uticajem. Uzimajući u obzir sve ovo napred rečeno, bila bi velika greška prevideti snagu Japana prilikom razmatranja kineskih spoljnih odnosa i politike.

Evropa je još jedan entitet koji se ne može zanemariti. Ekonomska snaga Kine prevazišla je snagu bilo koje evropske sile pojedinačno. Ali, Evropska unija kao celina ima ekonomiju veliku kao što je ekonomija SAD, i evro je već postao međunarodna valuta koja se može nadmetati sa dolarom, ali internacionalizacija ženminbijja (juan) ima još dug put pred sobom. Jaz

između kineske sveukupne moći i globalnog političkog uticaja i odgovarajućih karakteristika Evropske unije je još uvek veliki. Kada je reč o BDP, kineska ekonomija je postala druga najveća svetska ekonomija i ima zdrav zamajac. Ali, potpuno je nerealno zaključiti da je kineska moć prevazišla Japan i EU i postala druga sila sveta i da će dostići SAD za deceniju ili dve. Kina je daleko od toga da postane svetska sila broj dva, posebno ako imamo u vidu njenu nerazvijenu kulturnu meku moć i slab glas u međunarodnoj areni. Prava procena kineske pozicije među globalnim silama jeste da je Kina najsnažnija zemlja u razvoju. Ali, ekonomije u usponu, kao što su India, Brazil i Rusija, imaju svoje dobre i loše strane.

Drugo, Kina se nalazi u samom centru tradicionalno geopolitički definisane Azije (sa izuzetkom zapadne Azije i Sibira, koji se često naziva Daljnjim istokom Rusije). Kako njena ekonomska međuzavisnost sa susednim zemljama raste, Kina postaje geoekonomski centar Azijsko-pacifičkog regiona i igra vodeću ulogu, značajniju i od SAD i Japana, u ekonomskom razvoju regiona. Kina učestvuje u gotovo svim regionalnim ekonomskim organizacijama u Istočnoj Aziji i, takođe, ključni je član Šangajske organizacije za saradnju. Uprkos svom ekonomskom značaju, geopolitička situacija sa kojom je Kina suočena sasvim je drugačija. Kao neko ko čvrsto veruje i dosledno podržava ideju nesvrstavanja, Kina ne stupa u formalna politička i vojna savezništva ni sa jednom susednom zemljom, što Kinu stavlja u loš geopolitički položaj, ako imamo u vidu mrežu savezništava SAD u Istočnoj Aziji. Ono što je još problematičnije jeste da Kina ima mnogo teritorijalnih nesuglasica na kopnu i moru sa Japanom, Indijom i Vijetnamom, koje je teško rešiti, ali i sa drugim susedima. Mreža saveznika koju predvode SAD igra glavnu ulogu u bezbednosti Istočne Azije i iz perspektive tih vojnih aranžmana Kina predstavlja problem. U takvim okolnostima, Kina ne može da govorи u ime Istočne Azije u međunarodnoj političkoj arenii, kao što Nemačka, Francuska ili Brazil mogu u ime Evrope ili Južne Amerike. Drugim rečima, sa geografske tačke gledišta, Kina je samo jedna azijska zemlja, koja pridobija sve više pažnje i priznanja kao ekonomska sila. Međutim, tek nekoliko zemalja Azije je spremno da deli kineske političke vrednosti i da je prihvati kao političkog 'lidera' ili 'glasnogovornika' Azije. Iako neki Kinezi sa poprilično entuzijazma govore o 'orientalnoj kulturi' ili 'azijskoj civilizaciji', kineska civilizacija, ili tačnije civilizacija Han, samo je deo raznovrsne kulture Azije, zajedno sa kulturom indijske civilizacije, persijske civilizacije, japanske civilizacije i drugih. Kineska civilizacija se razlikuje od drugih azijskih kultura onoliko koliko i od zapadne civilizacije. Stoga, Kina je jedan od centara Azije, ali nije 'lider' koji se nalazi na čelu svih drugih naroda. Činjenica je da je došlo do naglog globalnog uspona kineskih interesa i

uticaja, ali Kina svakako nije u poziciji da sebe izjednači sa SAD, jedinom globalnom supersilom, u narednih nekoliko decenija.

Štaviše, kada je reč o prirodi političkog sistema, Kina je jedna od malog broja socijalističkih zemalja na svetu sa jedinstvenim političko-ekonomskim institucijama, političkim vrednosnim sistemom i vodećom ideologijom. Kina se suočava sa mnogim neizvesnostima na svom razvojnem putu, jer prolazi kroz reforme od suštinskog i dugoročnog značaja. Kina tek treba da realizuje potpuno teritorijalno ujedinjenje, iako joj preti etnički separatizam. Uprkos naglom ekonomskom porastu, Kina je suočena sa mnogim izazovima, kao što su socijalna nejednakost, pogoršanje životne sredine, zahtevni zadaci u oblasti društvenog upravljanja i spora transformacija ekonomskog razvojnog modela. Iako Kina raspolaže finansijskim sredstvima dovoljnim da udruženim snagama finansira velike projekte, prihod Kine po glavi stanovnika i dalje je nizak, i jaz između bogatih i siromašnih se povećava. Uprkos stamenosti političkog sistema, Kini nedostaje sposobnost da uvede promene u svoje institucije i da ih osavremeni, a i njenu društvenu koheziju tek treba unaprediti. Iako vodeća socijalistička ideologija odoleva izazovima i socijalistička priroda obrazovanja ostaje dominantna, društveni trendovi razmišljanja i javnog mnjenja dobijaju na raznolikosti. Ovakva situacija je veoma zabrinula vladu, te je preduzela mere predostrožnosti protiv političkog i idejnog uticaja i prodora stranih neprijateljskih faktora. Zbog domaćih i stranih problema, Kina je usvojila jedan stav koji je sasvim jasno različit od stava zapadnih zemalja prema višepartijskom sistemu, demokratskim transformacijama i nacionalnoj podeli u mnogim zemljama u razvoju. Gorenabrojane nacionalne odlike i politike Kine ukazuju da su institucionalne i ideološke razlike između nje, s jedne strane, i razvijenih zemalja i, čak, nekih zemalja u razvoju, s druge, ogromne i da ne postoje znake smanjivanja tih razlika u bližoj budućnosti. Stoga, zapadne razvijene zemlje Kinu smatraju 'drugačijom' unutar te međunarodne zajednice.

'Međunarodna uloga' Kine definiše se kao uloga koju Kina igra i odgovornost koju Kina preuzima na sebe u okvirima svetskih dešavanja. Koju ulogu Kina igra definišu gorepomenuta tri faktora: kineska ukupna moć, komplikovan geopolitički i geoekonomski položaj i jedinstven politički sistem. Na primer, položaj Kine kao najveće zemlje u razvoju ukazuje da Kina nije dominantna snaga u trenutnom međunarodnom političkom i ekonomskom poretku. Prilikom razmatranja svojih interesa i ograničene snage u poređenju sa zapadnim industrijalizovanim zemljama, Kina je prihvatile međunarodna pravila za koja se zalažu zapadne zemlje o neširenju nuklearnog oružja, borbi protiv terorizma, trgovinskoj i investicionoj liberalizaciji, zaštiti prava intelektualne svojine, klimatskim promenama itd. kada se pridružila međunarodnom monetarnom sistemu na čijem čelu je dolar.

U međuvremenu, jačanje Kine propraćeno je sve većim značajem koji ima mišljenje i stav Kine u međunarodnim organizacijama, kao i većom odgovornošću u pružanju pomoći i mirovnim misijama. Kineski geopolitički položaj upućuje da je njen doprinos kroz političke i ekonomski resurse i uticaj na susedne zemlje mnogo veći nego u drugim delovima sveta. Kineski politički sistem je, zbog svoje prirode, pod ogromnim političkim pritiskom zapadnog vrednosnog sistema, koji zagovara demokratiju, slobodu i ljudska prava. Kina se opire takvim pritiscima i, unutar međunarodne zajednice, insistira na principima nemešanja u unutrašnje stvari drugih zemalja.

Još jedan problem koji se odnosi na međunarodnu poziciju Kine jeste da li jedinstveni razvojni put Kine može postati model za druge zemlje sa kojim bi se one upoznale i kasnije ga primenile. Iako su veoma žustre i uzavrele rasprave među domaćim i stranim stručnjacima o 'kineskom modelu', koji je poznat kao 'pekinški konsenzus', vlasti u Kini nemaju nameru da promovišu svoj razvojni put i iskustvo u zemljama širom sveta. Premijer Ven Čiabao (Wen Jiabao) je čak i direktno rekao na novinarskoj konferenciji tokom godišnjeg zasedanja Nacionalnog narodnog kongresa i Kineske narodne političke konsultativne konferencije, 2011, da ne postoji 'kineski model'. Ja sam oduvek verovao da razvoj Kine i njeno iskustvo ne može biti sažeto u jedan model, jer je kineski model o kome govorimo još u fazi nastanka i razvoja i daleko je od uspeha. Postoje, mada, neke zemlje na svetu koje žele da nauče od Kine. Ali, niko ne može da prepiše čitav niz sistema koji postoje u Kini.

Naravno, gorepomenute uloge su međusobno povezane i uslovljene i ne mogu se sasvim jasno razdvojiti. Ukratko, međunarodna uloga Kine se može sažeti u 4 sledeće tačke: (1) Kina je zemlja u razvoju sa najjačom nacionalnom snagom i još uvek se nalazi daleko iza SAD, EU i Japana u pogledu zrelosti ekonomskog razvoja, nauke i tehnologije, obrazovanja i ukupne kulturne moći; (2) Kina je azijska sila koja je svesna globalne ekspanzije svojih interesa i uticaja, ali još uvek nije preuzeila dominantnu ulogu u Aziji; (3) Kina je glavna socijalistička zemlja sa jedinstvenom političkom strukturom i vrednosnim sistemom, ali ona upravo prolazi kroz suštinske reforme i tek treba da ostvari svoje potpuno teritorijalno ujedinjenje, iako je suočena sa etničkim separatizmom; (4) Kina učestvuje i reformiše sadašnji međunarodni politički i ekonomski poredak, iako je ograničena međunarodnim pravilima koja je definisao Zapad. Ovo su neki od osnovnih zaključaka koji se zasnivaju na stvarnosti, a ne na željama. Usled gore-pomenuta četiri zaključka, verujem da će doći do neznatnih promena u međunarodnoj poziciji Kine, situaciji u kojoj se nalazi i njenom 'identitetu' tokom naredne decenije.

3. KAKVA VRSTA MEĐUNARODNE STRATEGIJE JE POTREBNA KINI

Kada analiziramo i razmatramo međunarodnu strategiju Kine, nesumnjivo je da su karakteristike svetske politike i međunarodna uloga Kine neki od odlučujućih faktora koje je potrebno prvo proučiti. U periodu između pedesetih i sedamdesetih, svetskom politikom dominirala je borba za hegemoniju između SAD i Sovjetskog Saveza, i treći svet bio je svedok vrhunca koji su dostigli nacionalni oslobodilački pokreti, na Zapadu poznatiji kao 'dekolonizacija'. Međunarodna pozicija Kine u to vreme može se opisati u nekoliko reči, i to kao velika orijentalna zemlja koja prati sovjetski model, 'odmetnik' od međunarodnog poretka i siromašna izolovana zemlja. Činilo se prirodnim kinesku međunarodnu strategiju nazvati 'revolucionarna diplomatska linija predsednika Maoa' kojom je rukovodio 'proleterski internacionalizam'. Danas su svetska politika i međunarodna uloga Kine potpuno drugačije od onoga što su bile pre nekoliko decenija.

Međunarodna strategija bilo koje zemlje mora da pruži odgovor na barem sledeća tri pitanja: (1) Koji su suštinski interesi zemlje? (2) Koja je glavna spoljna pretnja sa kojom je zemlja suočena? (3) Kako se zemlja može adekvatno i uspešno izboriti sa spoljnom pretnjom? Tokom Maove ere, kineski suštinski interes u međunarodnim odnosima, koncept koji u to vreme nije postojao, bio je održavanje stabilnosti revolucionarne političke sile, glavna pretnja su bile SAD i Sovjetski Savez. Tokom pomenutog perioda osnovna kineska sredstva za borbu protiv pretnji, pored vojne borbe, bili su diplomatski napor da se uspostavi ujedinjeni međunarodni front potiv SAD ili Sovjetskog Saveza, ili protiv oboje.

Danas, definicija i razumevanje suštinskih interesa jedne zemlje koju nude kineske vlasti je da su oni jasni, dosledni i zasnovani na konsenzusu. Političke mere i strateški izbori blisko povezani sa suštinskim interesima uslovljavaju da ovaj koncept ne može da dozvoli loše osmišljenu alternativu ili brzopletu interpretaciju. Decembra 2012. godine, član Kineskog državnog saveta, Dai Binguo (Dai Bingguo), jasno je istakao u svom autorskom članku *Pridržavajući se puta mirnog razvoja (Sticking to the Path of Peaceful Development)* da su suštinski interesi Kine u međunarodnim odnosima sledeći: (1) Kineski oblik vlasti i političkog sistema i stabilnost; (2) Kineski suverenitet, teritorijalni integritet i nacionalno jedinstvo; (3) Osnovna garancija za održivi ekonomski i socijalni razvoj Kine. I, kršenje ovih interesa se ne može tolerisati². Članak Dai Bingua nije povezao nijednu oblast ili

² Dai Bingguo, "Sticking to the Path of Peaceful Development", December 6, 2010; <<http://www.fmprc.gov.cn/ce/ceit/ita/zl/yjjj/t807349.htm>>

problem izvan kineskih granica sa konceptom suštinskih interesa. Tokom prethodnih nekoliko meseci, neki kineski komentatori su izjavili da su Južno knesko more i Severna Koreja kineski suštinski interesi. Takve neovlašćene izjave su, u izvesnoj meri, produbile sumnju stranaca u Kinu i izazvale trajne negativne efekte.

Pošto se kineski suštinski interesi jasno definišu, identifikovanje glavne spoljne pretnje će postati najvažniji izazov u njenoj međunarodnoj strategiji. Tokom svetske istorije, spoljnu pretnju jednoj zemlji najčešće je predstavljala druga zemlja. Međutim, danas, u doba globalizacije, došlo je do korenitih promena u svetskoj politici i međunarodnim odnosima. Vredno je pomenuti jedan fenomen međunarodne politike iz doba posle Hladnog rata kada, bilo da je reč o razvijenoj zemlji, kao što je UK, Francuska, Nemačka, Italija i Japan, ili zemlji rastuće ekonomije, kao što je Indija, Brazil, Meksiko, Rusija, Južna Afrika i Turska, nijedna zemlja nije identifikovala drugu zemlju kao svoju najveću spoljnu pretnju ili kao svog neprijatelja u zvaničnim izjavama. Iako se i danas svaka zemlja suočava sa spoljnim pretnjama, retko koja je identifikovala neku određenu zemlju kao svog neprijatelja.

Nakon napada 11. septembra, SAD smatraju da je međunarodni terorizam i širenje oružja za masovno uništenje najveći neprijatelj nacionalne bezbednosti i nazvale su Iran, Irak i Severnu Koreju 'osovinom zla'. Međutim, Obamina administracija je imala drugačiji stav i mišljenje o spoljnim pretnjama od Bušove administracije. Nacionalna bezbednosna strategija, koju su SAD objavile maja 2010. godine, istakla je da „Umesto neprijateljske imperije koja se širi, mi smo danas suočeni sa čitavim nizom izazova, od mreže nasilnih ekstremista do država koje ne poštuju međunarodne norme ili im preti unutrašnji kolaps. Osim što su suočene sa neprijateljima na tradicionalnim bojnim poljima, SAD moraju da se pripreme za asimetrične pretnje, kao što su one kojima je meta naša zavisnost od sajber prostora“ (US Presidential Doctrines Handbook, str. 209). Prilično je izvesno da, iako većina američkih stratega priznaje da će uspon Kine predstavljati izazov ili čak i pretnju po SAD, današnja administracija SAD i glavne političke snage još uvek nisu odredile Kinu kao neprijateljsku zemlju.

Odakle dolazi glavna spoljna pretnja po Kinu? Mnogi kineski posmatrači jednoglasno će reći: „Naravno da dolazi od SAD“, ili, šire govoreći, od Zapada. Neki ljudi, takođe, misle da su SAD neprijateljska zemlja za Kinu i smatraju da tu nema nikakve sumnje. U suprotnom, neistomišljenici ili 'ne umeju da razlikuju sebe od neprijatelja' ili 'su izdajnici'. Ovo je veoma ozbiljno pitanje koje bi trebalo da se razjasni i odredi uz pomoć tri linije razgraničenja.

Prva linija razgraničenja podrazumeva uočavanje jasne razlike između dva važna i potpuno različita pitanja u pogledu strateškog i političkog

opsega. Da li je zemlja objektivno ugrožena od strane jedne ili nekoliko neprijateljskih zemalja? Da li je zemlji 'potrebna' 'neprijateljska zemlja' da bi konsolidovala svoj unutrašnji poredak? Stav Mencija da je „država bez neprijatelja ili spoljne opasnosti prokleta” daje odgovor na drugo pitanje. Američki politikolog Semjuel Hantington (Samuel Huntington) je, takođe, priznao da je SAD 'potreban' snažan neprijatelj kako bi učvrstile svoj nacionalni i kulturni identitet. On je rekao: „Idealni neprijatelj za Ameriku bi bio ideološki suprotan, rasno i kulturno različit i vojno dovoljno snažan da bi predstavljaо uverljivu pretnju po američko društvo” (Huntington, Who are We?: The Challenges to America's National Identity, str. 292). Tačno je, u svakom istorijskom trenutku i u svakoj zemlji, da će neki ljudi uvek pokušavati da postignu domaće političke ciljeve isticanjem pretnje od strane spoljnog neprijatelja i na taj način kreirati svoju strategiju ili politiku. Neki kineski posmatrači često citiraju Mao Cetunga, koji je rekao „Pitanje broj jedan za revoluciju je da li može da razlikuje svoje prijatelje od svojih neprijatelja”. Ovo je logika: prioritet kineske međunarodne strategije je da razlikuje prijatelje od neprijatelja; sada kada SAD smatrano neprijateljima, njeni saveznici, kao što je Japan, će, prirodno, biti smatrani neprijateljskom zemljom ili neprijateljskom snagom, i antiameričke snage širom sveta trebalo bi da smatrano kineskim prijateljima ili saveznicima.

Za mislioce kao što je Hantington, određivanje Kine kao neprijateljske zemlje uzima se zdravo za gotovo i nema potrebe preispitivati da li su kineske strateške namere dobre ili loše, ili da li su ciljevi kineske spoljne politike ograničeni ili ekspanzionistički. Slično tome, za one koji insistiraju da „Kini treba neprijateljska zemlja” ili da je „glavni problem za kinesku međunarodnu strategiju da povuče jasnu granicu između neprijatelja i prijatelja”, namera strategije Obamine administracije u odnosu na Kinu i značajne promene u svetskoj politici su irelevantne za procenu. Ali, pitanje da li su Kina i SAD postali neprijatelji jedni drugima, ili će to na kraju postati, zahteva jasno definisanu stratešku analizu iz mnogo šire i realističnije perspektive.

Druga linija razgraničenja – činjenica da neki Amerikanci na Kinu gledaju kao na neprijateljsku zemlju, ne znači neminovno da svi političari SAD i vodeće političke snage određuju Kinu kao neprijateljsku zemlju i da formulišu dugoročnu strategiju SAD na bazi recipročnog animoziteta. Podjednako je važno istaći da ni stavovi prema SAD kao neprijateljskoj zemlji nekih radikalnih marginalnih grupa u kineskom društvu ne mogu predstavljati zvaničan stav kineskih političara i vodećih političkih snaga. U zajedničkoj izjavi koju su dali tokom posete SAD u januaru 2011. godine, kineski predsednik Hu Čintao (Hu Jintao) je potvrdio dugoročne ciljeve „izgradnje sino-američkog prijateljstva zasnovanog na saradnji”, što je potpuno različito od argumenata koji određuju da su „Kina i SAD neprijateljske zemlje”.

Treća linija – stav da SAD predstavljaju bezbednosnu pretnju, politički izazov i ekonomskog takmaka Kini ne znači **neminovno** da su SAD za Kinu neprijateljska zemlja, a kamoli da su joj najveća spoljna pretnja. SAD, Japan i druge zapadne zemlje imaju negativan stav prema kineskim političkim vrednostima. Zapadni političari saosećaju sa i, čak, podržavaju Dalai Lamu i separatiste iz Ujgurske autonomne oblasti Sinkjang. SAD i dalje prodaju oružje Tajvanu. Vojna savezništa na čelu sa SAD vrše veliki pritisak na bezbednost Kine. Poslovni svet SAD i Kongres vode 'rat valuta' i 'trgovinski rat' protiv Kine. Svi ovi izazovi koje pred Kinu stavljuju SAD sigurno zahtevaju stalne i dosledne napore kako bi se sa njima izborili. Ali, ovakva situacija svakako ne opravdava agrumente u prilog stavu da je to 'neprijateljska zemlja'. Kini je potrebno da se suoči i izbori sa ovim izazovima promišljenim i udruženim naporima, to je sigurno. Štaviše, ako skoncentrišemo sve svoje snage na unutrašnje izazove, kao što je napredak ekonomskog razvoja, transformisanje ekonomskog modela, popravljanje životnog standarda ljudi, unapređenje obrazovanja, nauke i tehnologije, shvatićemo da kineski najveći izazov, ili čak i pretnja, ne dolaze od SAD. Dokle god budemo vodili računa da nam kod kuće sve funkcioniše, bićemo u mogućnosti da spoljni pritisak ublažimo i imaćemo adekvatno razumevanje kineskog spoljnog strateškog okruženja.

Duže vremena tokom Hladnog rata, kada je klasna borba bila prioritet nacionalne politike, Kina se suočavala sa ozbiljnim i izuzetno neprijateljski raspoloženim okruženjem. Glavna pretnja kineskoj nacionalnoj bezbednosti dolazila je od SAD (1949–1972) i bivšeg Sovjetskog Saveza (1969–1989). Tokom ere reformi i otvaranja prema svetu, kineska definicija spoljne bezbednosti značajno se razlikuje od one tokom Hladnog rata. Sada, ali i u bliskoj budućnosti, Kina smatra da je sve brža transformacija modela ekonomskog rasta njena ključna misija. U tom smislu, izazovi sa kojima se Kina suočava su brojni i imaju mnogo aspekata, što je, u nekom segmentu, mnogo komplikovanije i ozbiljnije nego ikada do sada. Evo nekoliko primera: u oblasti ekonomije – fluktuacija međunarodne ekonomske situacije, ekonomska recesija u nekim zemljama i posledično smanjenje uvoza i rast ekonomskog nacionalizma i trgovinskog protekcionizma; u oblasti tradicionalne bezbednosti – eskalacija teritorijalnih sukoba zbog pretenzija na kopnenu i pomorsku teritoriju, opasnost od vojnog sukoba na moru, problem razvijanja i širenja nuklearnog oružja u susednim zemljama, međunarodni terorizam; u oblasti netradicionalne bezbednosti – nedostatak izvora energije, vrtoglav rast cena resursa, klimatske promene, bezbednost kineskih građana i kompanija u inostranstvu, javno zdravlje i bezbednost hrane. Izazovi proizašli iz trenutnih nemira na Bliskom istoku su za Kinu, takođe, višeslojni. U međuvremenu, međusobna uslovljenost unutrašnjih i spoljnih

faktora postala je mnogo tešnja i dublja nego pre 20 godina. Unutrašnji i spoljni faktori su isprepletani i međusobno uslovljeni i sve je teže nositi se sa njima ili ih sprečiti. Potrebno je da prođe još dosta vremena pre nego što Kina bude uspela da svoju rastuću nacionalnu snagu pretvori u različite mere kojima će uspešno štititi svoje suštinske interese. Stoga, bilo bi razumnije glavne spoljne pretnje kineskim suštinskim interesima definisati kao višeslojne izazove, a ne kao jednu ili dve određene zemlje.

SAD i ceo zapadni svet zaista predstavljaju strateške, političke i bezbednosne izazove za Kinu, ali nije ni praktično, ni razumno definisati i odrediti kinesku međunarodnu strategiju tako što ćemo „SAD proglašiti glavnim neprijateljem“. Razlog je jednostavan: ako Kina gleda na svog najvećeg trgovinskog partnera, koji je ujedno najjača svetska ekonomija i vojna sila, kao na svog neprijatelja, nemoguće je ostati na putu mirnog razvoja. U pogledu izvodljivosti, gotovo da ne postoji nijedna zemlja na svetu koja bi želela da se pridruži Kini u uspostavljanju dugoročne antiameričke koalicije. Zarad dobrobiti obe zemlje i celoga sveta, Kina i SAD bi trebalo da udruženim naporima i „kroz saradnju izgrade partnerstvo zasnovano na uzajamnom poštovanju i obostranoj koristi“ kako bi unapredili opšte i zajedničke interese obe strane, bolje iskoristile mogućnosti i uspešnije se borile sa izazovima u 21. veku.

Još jedan sličan problem je da li će se Kina držati svoje strateške ideje – „ne isticati se previše, a dati svoj doprinos“, što je, namerno ili ne, prevedeno kao „sakriti svoje kapacitete, kupovati vreme i ostvariti uspeh“. Ako je odgovor potvrđan, kako njen razvoj može ići u korak s vremenom? Ova dalekovida strateška ideja, ne isticati se previše i davati svoj doprinos, koju je predložio Den Sjaoping (Den Xiaoping) krajem osamdesetih, znači da treba paziti na zapadne političke zavere, izbegavati konfrontacije sa Zapadom u sprovođenju kineske spoljne politike i promovisati stabilnost unutrašnjih i spoljnih odnosa. Dve decenije koje su usledele nakon osamdesetih bile su godine dramatičnog uspona Kine i relativnog pada Zapada. U ovom istorijskom kontekstu, neki ljudi u Kini sugerisu da je taj nekonfrontacijski pristup prevaziđen i zamjenjen odlučnijim stavom, tj. da treba preduzeti sve moguće mere u odbrani prava i interesa Kine, čak i po cenu raskidanja odnosa sa drugim zemljama i da treba pokazati odsustvo straha od konfrontacije sa spoljnim svetom, posebno sa Zapadom. Ali, pitanje izazovno za diskusiju glasi: zašto ljudi misle da je Kina suočena sa sve većim međunarodnim pritiskom prethodnih godina, posebno 2010. godine, kada se SAD i Japan bore sa teškoćama kod kuće i u inostranstvu i kada EU ima problema sa usporenim rastom i sve lošijom kohezijom. Da bismo dali odgovor na ovo pitanje, trebalo bi da preispitamo osnovne uzroke drastične transformacije svetske politike i da razumemo unutrašnje i međunarodne faktore.

Treba istaći da politički, ekonomski i vojni savezi koji su nastali tokom Hladnog rata među zapadnim razvijenim zemljama još uvek ostaju na snazi, i Zapad, kao celina, u tom smislu ima prednost u odnosu na Kinu u trenutnom međunarodnom političkom i ekonomskom poretku. Njihova prednost u nauci i tehnologiji, kulturi, obrazovanju i inovativnim kapacitetima, kao i relativno stabilna unutrašnja politika i vladavina prava osnova su na kojoj se zasniva njihova međunarodna dominacija u neposrednoj budućnosti. Uspon nekih novih tržišta je podrio, u izvesnoj meri, dominaciju zapadnih industrializovanih ekonomija u okviru međunarodnog sistema i delimično ublažio pritisak Zapada na Kinu. Ali, takođe je doneo i nove i nepredvidive faktore koji dalje komplikuju kineske strateške izbore. Prilično je izvesno da dramatične promene međunarodnih odnosa, kao što su uspon novih tržišta i relativni pad Zapada, ne dovode neminovno ili prirodno do poboljšanja međunarodnog strateškog okruženja za Kinu. U ovim okolnostima, međunarodni izazovi sa kojima se Kina sada suočava i sa kojima će se suočavati u bliskoj budućnosti su sve veći, umesto da opadaju. U takvim okolnostima, još uvek je od izuzetnog značaja da se pridržavamo, i da ne odustanemo, od strateške ideje 'da se ne ističemo previše, a da dajemo svoj doprinos'.

Međutim, pridržavanje strateške ideje ne znači da moramo slepo da pratimo ustaljenu praksu. Suština ove strateške ideje ne može se naslediti i usvojiti ako je ne osavremenimo i ne uskladimo sa unutrašnjim i međunarodnim razvojem i promenama tokom prethodne dve decenije. Ova strateška ideja je nastala i odnosila se na zapadni svet koji su predvodile SAD u trenutku kada su odnosi sa zapadnim zemljama bili prioritet diplomatskih aktivnosti Kine. Ali, danas, kineska diplomacija ima mnogo širi horizont, daleko složenije situacije, partnere spremnije na saradnju i više suparnika. Ako je sentenca „da se ne ističemo previše, ali da dajemo svoj doprinos“ preporuka i vodilja za Kinu kako da se ponaša u međunarodnim odnosima sa drugim novim tržištima ili sa globalnim izazovima, kao što su finansijska kriza i klimatske promene, onda je ona ocigledno neodgovarajuća i besmislena.

Da bismo ostali dosledni osnovnoj poruci ove strateške ideje i da bismo u isto vreme izbegli negativne konotacije usled lošeg prevoda ili loše interpretacije, voleo bih da dam dve sugestije. Prvo, izbegavajte da koristite frazu kao zvaničan stav određene politike da biste izbegli negativne konotacije usled lošeg prevoda ili lošeg razumevanja i zamenite je sa „biti skroman i mudar“. Fraza „biti skroman i mudar“ ne prenosi nikakvo derogativno značenje ni u Kini, ni u inostranstvu. Eksplicitnija je po svom značenju i na odgovarajući način odražava kinesku kulturu. Kineska vlada, kineski preduzetnici, kineski građani bi trebalo da predstavljaju i demonstriraju suštinu fraze „biti skroman i mudar“ u svojoj komunikaciji sa razvijenim zemljama

i zemljama u razvoju, u svojim ekonomskim i drugim aktivnostima, kao i tokom putovanja, rada i studiranja u inostranstvu.

Druga sugestija se odnosi na potrebu da se preciznije razumeju i izraze kineski dugoročni strateški ciljevi i razvojne smernice. Dai Binguo je jednom rekao: „Cilj kineskog razvoja se svodi na ovu rečenicu: Izgraditi harmonično društvo kod kuće i pomoći da se izgradi harmonično društvo u celom svetu. Ovo znači da će Kina prvo biti odgovorna za svojih 1.300.000.000 stanovnika, a potom i za ljude širom sveta, za mir u svetu i njegov razvoj, tako da u plodovima kineskog razvoja mogu uživati i njeni stanovnici, ali i međunarodna zajednica” (Bingguo, “Sticking to the Path of Peaceful Development”). On je takođe rekao: „Neki kažu da Kina želi da preuzme mesto SAD i da dominira svetom. To je samo jedan mit” (Bingguo, “Sticking to the Path of Peaceful Development”).

Ali, ponekad mi možemo da čujemo i druge ideje i izjave u vezi sa ciljevima kineskog razvoja, npr. takozvanu ideju o 'sustizanju' – tipičan primer te ideje je slogan 'prevazići Englesku i preteći SAD' koji je bio popularan tokom ere 'velikog napretka' pedesetih. Danas, neki ljudi opet koriste ovaj kliše i predlažu ekonomsko i vojno preticanje SAD kao dugoročan cilj kineskog razvoja. Neki ljudi veruju da šta god Kinezi žele da izgrade ili urade težiće podizanju svojih ciljeva – da budu najviši, najveći, najsnažniji, najskuplji, najelegantniji na svetu i ostvariće 'kineski san', isto kao 'američki san'. Oni svojevoljno piju iz otrovnog pehara iluzije, svesno zaboravljajući da je ovo samo mit.

Da ne pominjem kako bi stranci gledali na nas kada bismo drugi cilj i ideju objavili sa fanfarama, imajući u vidu ogroman broj Kineza, ograničene prirodne resurse, narušenu životnu sredinu, prilično nepovoljne geografske uslove i relativno slabu ekonomsku bazu, sve bi to doprinelo mitu da se izgradi supersila po ugledu na Ameriku. Realni strateški cilj naše zemlje ne bi trebalo da bude da pretekne SAD, već da prevaziđe samu sebe. Pri tome treba voditi računa o situaciji u zemlji i inostranstvu, posebno zbog zahteva Naučnog pogleda na razvoj, ubrzati transformaciju sadašnjeg modela ekonomskog razvoja i akcenat staviti na kvalitet, a ne veličinu; na dobrobit ljudi, a ne na projekte kojima se stiču politički poeni; na socijalnu pravdu i harmoniju, a ne na pogoršanje socijalnih nemira; i na stvarnu efikasnost, a ne na različita rangiranja u odnosu na svet.

Na međunarodnom planu, ciljevi Kine trebalo bi da se razviju od 'onoga što ne želi' do onoga 'šta želi', od težnje da akumulira moć do davanja dopri-nosa svetu kroz idejne i institucionalne inovacije, od traženja inostranih tržišta i povećanja zahteva za resursima u procesu globalizacije do stvaranja uslova za poboljšanje tržišnih pravila i međunarodnih institucija, kao i od promovisanja polarizacije svetskih sila do udruživanja sa zemljama širom

sveta na putu ka razvoju vladavine prava i pravde u međunarodnom poretku i poboljšanju upravljanja na nivou celog sveta. Samo onda kada se Kina razvije od velike sile sa ogromnim brojem stanovnika, impresivnom ekonomskom moći i značajnim političkim uticajem u silu sa visokim stepenom harmonije, obrazovanja, nauke i tehnologije i kulture, san o modernizovanju kineske nacije može da postane stvarnost.

Prevod
Danijela Nejković

LITERATURA

1. Bingguo, Dai, "Sticking to the Path of Peaceful Development", December 6, 2010. <<http://www.fmprc.gov.cn/ce/ceit/ita/zl/yjjj/t807349.htm>>, accessed on Dec 12, 2019.
2. Fukuyama, Francis, *The End of History and the Last Man*, Free Press, New York, 1992.
3. Huntington, Samuel P., *Who are We?: The Challenges to America's National Identity*, Simon&Schuster, New York, London, Torontno, Sydney, 2004.
4. Jisi, Wang, Shiq, Tang, "The Basic Characteristics of the Development of World Politics in the Past Three Decades", *International And Strategic Studies Report*, No. 4, The Center for International & Strategic Studies of Peking University, 2010.
5. Jisi, Wang, "China's 'International Position' and the Strategic Thought of keeping a low profile and make due contributions", *International Studies*, No. 2/2011.
6. Jisi, Wang, "In Pursuit of China's Grand Strategy", Oriental Morning Post, Feb 28 to March 2, 2/2011.
7. Nye, Joseph S., *The Future of Power*, Public Affairs, New York, 2011.
8. *US Presidential Doctrines Handbook – Volume 1 President Barack Obama Doctrine – Strategic Information and Materials*, IBP, Inc, Washington, 2017.

Ksing Gunačeng*

*Direktor Instituta za studije pograničnih oblasti
(Institute of Chinese Borderland Studies – CASS)*

Kako razumeti kinesku inicijativu „Jedan pojas – jedan put” Novi model za uspostavljanje dubljih odnosa između Kine i sveta

Sažetak

Inicijativa „Jedan pojas – jedan put” je strategija sveukupnog razvoja i okvir potencijalnih veza i modela za uspostavljanje dubljih odnosa između Kine i sveta. Ekonomski pojas Puta svile, ili Put svile u svom kopnenom delu, se odnosi na regionalnu ekonomsku saradnju velikog obima između Kine i zemalja i regionala Evroazije. Pomorski deo Puta svile u 21. veku uključuje ekonomsku saradnju između Kine i zemalja regionala duž priobalnog dela Evroazije. Ekonomski koridor Kina–Pakistan i ekonomski koridor Bangladeš–Kina–Indija–Mjanmar će povezati gorepomenuti kopneni i pomorski deo Puta svile. Moderni Put svile ne samo da će obezbediti vezu, već i put za međukontinentalnu ekonomsku saradnju kopnom i morem duž cele Evroazije. Izgradnja modernog Puta svile ne može biti postignuta jednim potezom, već prvo nekoliko zemalja mora da učini određene ustupke kako bi se strategija realizovala. Inicijative „Jedan pojas – jedan put” će omogućiti Kini da bude aktivnija u globalnoj arenici i otvorice vrata Kine međunarodnoj zajednici. Kina se odlučila za saradnju sa međunarodnom zajednicom u okviru koje bi sve strane uživale u blagodetima mirnog razvoja, što je potpuno novi put razvoja jedne svetske sile u usponu. Možda se čini da je to novina, ali ovaj put odražava mudrost Orijenta. Takođe, on pokazuje da Kina ima osećaj odgovornosti i da je posvećena izgradnji budućnosti čovečanstva.

Ključne reči:

Inicijativa „Jedan pojas – jedan put”, ekonomski pojas Puta svile, pomorski Put svile u 21. veku; povezivanje, zajednica država sa zajedničkim interesima

* Kineska verzija ovog članka objavljena je u *Shijie jingji yu zhengzhi* (世界经济与政治 [World Economics and Politics]), 12(2014): 4–26.

1. UVOD

Brzi i održivi razvoj Kine ima ogroman uticaj na ceo svet; taj razvoj je, u izvesnoj meri, suštinski promenio međunarodnu geopolitiku i trend globalnog ekonomskog razvoja. Šta ovaj nagli uspon Kine znači za svet? Kakvu vrstu odnosa će Kina razviti sa međunarodnom zajednicom nakon svog uspona? Da li će Kina moći da istraži i pronađe novi put mirnog razvoja koji ne sledi ideju da snažna država mora da se ponaša hegemonistički i ekspanzionistički? Kini je potrebno da jasno odgovori na ova pitanja. Zapravo, Kina pokušava da odgovori na ova strateška pitanja od kada je počela da primeњuje politiku reforme i otvaranja prema spoljnem svetu. Kineska vlada je u više navrata jasno rekla da, iako se Kina razvija i napreduje, ona neće težiti hegemoniji i globalnoj ekspanziji. Umesto toga, Kina će ići putem mirnog razvoja i slediće politiku dobrosusedskih odnosa. Kineska vlada odavno smatra da su idealni reforme, otvorenosti i mirnog razvoja njeni strateški ciljevi u domaćoj i međunarodnoj politici.

Od 18. nacionalnog kongresa Komunističke partije Kine Kina je prilagodila svoju spoljnu politiku na šest načina. Prvo, kineska vlada je poklonila veću važnost odnosima sa glavnim svetskim silama. Ona teži da uspostavi novu vrstu odnosa sa SAD kao velikom silom, da promoviše sveobuhvatno strateško partnerstvo i koordinaciju sa Rusijom i da razvije sveobuhvatno strateško partnerstvo sa Evropskom unijom (EU). Drugo, izgradnja prijateljskih i partnerskih odnosa sa susednim zemljama koji će unaprediti ideju prijateljstva, iskrenosti, obostrane koristi i inkluzivnosti su centralne karakteristike njene spoljne politike. Zbog ovoga je dobrosusedska diplomacija njen prioritet. Treće, Kina planira da razvije svoju mornaricu kako bi zemlja postala pomorska sila, kao i da podigne svest o njenom značaju. Četvrti, Kina planira da izgradi ono što kineska vlada definiše kao zajednica zemalja sa zajedničkim interesima i zajedničkom sudbinom, u okviru koje bi narodi bili obavezni na uzajamnu saradnju i zajedničke ciljeve. Peto, ona se fokusira na osnivanje novog međunarodnog političkog i ekonomskog poretku koji je pravedan, jednak za sve i teži mirovnim principima. Ona, takođe, promoviše razvoj novih međunarodnih odnosa kojima će prioritet biti ostvarivanje rezultata u korist svih učesnika. Šesto, kineska spoljna politika podrazumeva i novi koncept bezbednosti. Time što će težiti zajedničkoj, sveobuhvatnoj, održivoj bezbednosti koja se zasniva na saradnji, kineska vlada je inicirala novu azijsku bezbednosnu politiku i insistira da je ona pravo rešenje za globalne bezbednosne probleme.

U takvim okolnostima, Kina predlaže razvojnu strategiju i okvir za ekonomski pojas Puta svila i pomorski Put svile 21. veka. Osim toga, njeni vlasti želi da uključi i ekonomski koridor Kina–Pakistan i ekonomski koridor

Bangladeš–Kina–Indija–Mjanmar kako bi zaokružila ovaj plan, čiji je cilj povećanje međusobnih kontakata, vidova saradnje i trgovine. Sa ovakvim strateškim pristupom odozgo-nadole vlada pokušava da se suoči sa pitanjima koja se neminovno javljaju tokom brzog razvoja Kine i ostatka sveta. Kina je usvojila paket strategija koje su u skladu sa drugim strategijama i u skladu sa razvojem njene sveukupne snage u datim okolnostima.

2. ISTORIJSKA LOGIKA KINESKE ODLUKE DA IZGRADI MODERAN KOPNENI I POMORSKI PUT SVILE

Istorijски гледано, стари Put svile повезивавају је оријенталну и окциденталну цивилизацију у Евразији и стварају мрежу путева која је омогућавала размену добра међу њима. Put svile постаје икона кинеске историје и културе и има велики значај и вредност. На истоку, стари Put svile почиње у Кини. Кинези су не само путовали и трговали дуж Puta svile, већ су и истраживали и градили на kopnu i moru. Иако је некада био богат и успешан Put svile дуж kopna, nestao је у ово савремено доба услед разлizičih uzroka, истраживање и проналажење kopnenih komunikacija diljem Евразије никада nije prestalo.

Ekonomски појас Puta svila и поморски Put svile 21. века, које Кина тренутно предлаže, имају веома значајне импликације. Прво, концептуализовањем економских стратегија на овај начин, Кина показује да су историјске i културне вредности својствене древном Putu svile i dalje важне u razmeni između народа. Друго, Кина намерно оживљава ове вредности тако што ih инкорпорира u savremenu politiku. Кина, takođe, ponovo преузима своју историјску улогу из древног Puta svile revitalizацијом духа трговинске размене diljem Евразије. Управо u ovakvim okolnostima ekonomske globalizације, integracije globalnih društava i razvoja geopolitičkih i ekonomskih okolnosti, Кина ће да preoblikuje културну и економску размену na jedan civilizovan, moderan i odgovarajući начин kako bi stvorila prijateljsку atmosferu u Евразији као целини.

3. USLOVI ZA REALIZACIJU INICIJATIVE „JEDAN POJAS – JEDAN PUT”

1) Efekat prelivanja kao posledica produbljivanja odnosa između Kine i sveta

Kina ima drugu najveću ekonomiju na svetu. Ono što je još značajnije, njen skorašnji razvoj produbio je odnose sa međunarodnom zajednicom i povećao njenu zavisnost od drugih zemalja. Kina je neodvojivi deo sveta, i obratno. Kina nije predložila paket strategija kao neku trenutnu i privremenu aktivnost. Strategija kopnenog i pomorskog Puta svile odražava složenu i mnogostruku interakciju Kine sa ostatkom sveta. Takođe, pruža direktni dokaz o ekonomskoj saradnji između Kine i međunarodne zajednice. Ekonomska saradnja između Kine i EU dostigla je svoj najviši i najniži nivo. U 2013. godini bilateralna trgovina dostigla je 559.100.000.000 dolara. Više od 5.000.000 ljudi putuje između ovih zemalja svake godine, i oko 300.000 studenata putuje u inostranstvo, ili u Evropu ili u Kinu. Kina i EU imaju jedan od najvažnijih bilateralnih odnosa u svetu.¹ Kina i EU su povećanje međusobne dvosmerne trgovinske razmene na jednu bilijardu američkih dolara (USD) do 2020. godine definisale kao svoj strateški cilj. Oni aktivno ispituju mogućnosti poštene i pravedne trgovinske razmene. Međutim, Kina i EU moraju što pre da nađu novu platformu i plan za obimnu ekonomsку saradnju. Izgradnja ekonomskog pojasa Puta svile će pružiti sredstvo za realizaciju tog strateškog cilja. „Mi bi trebalo, takođe, da proučimo mogućnosti kombinovanja saradnje Kina–EU sa inicijativom za razvijanje ekonomskog pojasa Puta svile, kako bismo integrisali tržište Azije i Evrope, dali snagu ljudima, podstakli poslovanje, kapital i tehnologije Azije i Evrope i učinile Kinu i EU motorima-blizancima globalnog ekonomskog rasta”².

Tokom svoje posete Indoneziji 2013. godine, kineski predsednik Si Činping (Xi Jinping) je predložio da bi bilateralna trgovinska razmena između Kine i Asocijacije zemalja jugoistočne Azije (Association of Southeast Asian Nations – ASEAN) trebalo da dostigne jednu bijardu američkih dolara (USD) do 2020. Kineski i ruski lideri su 2011. godine formalno predložili da bi sino-ruska trgovinska razmena trebalo da se popne na 200.000.000.000 dolara (USD) do 2020³. Štaviše, trgovinska razmena Kine i Indije i između

¹ Govor Si Činpinga na Evropskom koledžu u Brižu; http://news.xinhuanet.com/politics/2014-04/01/c_1110054309_4.htm; preuzeto 31. oktobra 2018.

² Isto.

³ Zajednička izjava kineskog predsednika Hu Čintaoa i ruskog predsednika Medvedeva povodom 100. godišnjice od potpisivanja kinesko-ruskog Sporazuma o dobro-susedstvu, prijateljstvu i saradnji; http://www.fmprc.gov.cn/mfa_chn/gjhdq_603914/

Kine i Bliskog istoka će se, takođe, povećati značajno. Potreba da se dostigne gorepomenuti cilj od jedne bilijarde američkih dolara u bilateralnoj trgovinskoj razmeni motiviše Kineze da sprovedu svoju strategiju kopnenog i pomorskog Puta svile. Tako veliki ciljevi ukazuju na nivo saradnje i odnosa između Kine i drugih velikih svetskih ekonomija i ekonomskih organizacija u Evroaziji.

Kina je sve aktivnija izvan svojih granica jer želi da promoviše uspostavljanje Zone slobodne trgovine u azijsko-pacifičkoj oblasti. Ona, takođe, zagovara povezivanje sa susednim zemljama. Kina želi da sarađuje sa azijsko-pacifičkim zemljama kako bi udruženim snagama izgradili harmonične odnose, trajni mir, i doprineli zajedničkom prosperitetu. Međutim, kineski razvoj nije ograničen samo na azijsko-pacifičku oblast. Ona, takođe, neguje bliske odnose sa zemljama u regionu Indijskog okeana. Štaviše, kineski ekonomski razvoj je ušao u jednu novu fazu. Tzv. efekat prelivanja koji izaziva kineska ekonomija zahteva strateško planiranje i dugoročnu platformu za saradnju. Kineska trgovinska transportna mreža postala je usko grlo. Ekonomski pojas Puta svile i pomorski Put svile 21. veka nude rešenje za ove probleme. „Značajno je istaći da se većina brojki koje se odnose na kinesku trgovinu baziraju na pomorskom putu, dok se mnogo manje trgovine odvija kopnom. Ova velika zavisnost od pomorske trgovine je nametnula nove zahteve prema pomorskim oblastima.”⁴ Od početka reforme i primene politike otvaranja prema svetu, kineski pomorski transport i trgovina su procvetali i Kinu pretvorili u pomorsku silu. Ali, Kini je hitno neophodan sveukupni strateški plan saradnje kako bi pokrila Evroaziju i dospila trgovinske ciljeve u iznosu od jedne bilijarde američkih dolara (USD) sa zemljama jugoistočne Azije i Rusije. Kineski nagli razvoj je ukazao da je povezivanje zemlje sa ostatkom sveta hitan problem koji je neophodno rešiti. Pošto transportne mreže koje bi olakšale trgovini u Evroaziji ne postoje, neke provincije u Kini počele su da istražuju mogućnosti uvođenja novina u železnički transport uspostavljanjem novih linija, kao što su Čongćing–Sinkjang–Evropa, Ženšou–Sinkjang–Evropa, Vuhan–Sinkjang–Evropa i Sudžou–Manžouli–Evropa. Ove nove železničke pruge su tipični primeri novina koje su neophodne da bi se zadovoljili zahtevi kineske ekonomije i tzv. efekta prelivanja njenog uticaja. One omogućavaju bolju povezanost i uzlet trgovine.

---

gj_603916/oz_606480/1206_606820/1207_606832/t831559.shtml; preuzeto 21. oktobra 2014.

⁴ Srikanth Kondapalli, “China tosses maritime silk route bait to India”; <http://www.indiawrites.org/diplomacy/china-tosses-maritime-silk-route-bait-to-india/>; accessed October 12, 2014.

2) Kako zadovoljiti zahteve koje nameće dublja integracija i sistematska saradnja u Evroaziji

Kineska inicijativa „Jedan pojas – jedan put” pokriva veliki geografski prostor, uključujući Evroaziju, Severnu Afriku i Istočnu Afriku.

Trenutno postoje četiri strateška međunarodna sporazuma u Evroazijskoj istočnoj širenjci: EU i Organizacija Severnoatlantskog sporazuma (NATO), strategija SAD o „novom Putu svile”, „Evroazijska ekonomski unija”, koju predvodi Rusija, i kineska inicijativa „Jedan pojas – jedan put”. Među prva tri strateška plana, ruski plan je i nekompatibilan i u suprotnosti sa planovima EU i SAD. U izvesnoj meri, ove politike su suprotstavljene i u sukobu jedne s drugima.

Kriza u Ukrajini ukazuje da je evroazijskoj strateškoj sferi potrebna nova platforma za saradnju koja uzima u obzir lokalne okolnosti. Imajući u vidu trenutno stanje, kineska inicijativa „Jedan pojas – jedan put” je nastala da bi zadovoljila potrebu za jačom saradnjom u evroazijskoj oblasti. „Raspored događaja u Ukrajini je u prvi plan izbacio tri glavna izazova sa kojima je suočena spoljna politika Zapada: opasnost od izolacije Rusije, složeno pitanje kineske distanciranosti i sve veći nedostatak svežih ideja. Prevaziđanje ovih izazova će zahtevati udruženo delovanje kako bi se poboljšala saradnja i izgradilo poverenje među zemljama sa različitim političkim sistemima i nacionalnim interesima. Ekonomski pojas Puta svile kineskog predsednika Si Činpinga mogao bi da doprinese tim naporima.”⁵

Kineska inicijativa „Jedan pojas – jedan put” će funkcionišati kao sredstvo za razvoj nove vrste političke i ekonomске saradnje u prostranoj oblasti Evroazije. Ekonomski pojas Puta svile će ohrabriti različite načine saradnje i razmene, koji su multidimenzionalni, i uključiće razmenu dobara koja se zasniva na razmeni ljudi. Balkanski konflikti i kriza u Ukrajini pokazuju da Evroazija treba da bude uključena i da dâ svoj doprinos. Evroazija bi trebalo prvenstveno da promoviše sveukupni razvoj glavnih regiona kroz saradnju. U doba nakon Hladnog rata države bi trebalo da razmisle na način drugaćiji od onog na koji su razmišljale ranije i da krenu putem koji će biti od koristi svim zemljama i njihovim interesima. Kineska inicijativa „Jedan pojas – jedan put” uključuje sve komponente neophodne za izgradnju interkontinentalne saradnje.

---

⁵ Ana Palacio, “Russia and the Silk Road Approach”; <http://www.project-syndicate.org/commentary/ana-palacio-emphasizes-the-economic-and-security-benefits-of-chinas-latest-initiative>; accessed October 10, 2014.

4. PUT KA REALIZACIJI INICIJATIVE „JEDAN POJAS – JEDAN PUT”

Ekonomski pojas Puta svile pokriva sve zemlje Evroazije. Počinje na istoku sa Kinom. Rusija i region Centralne Azije čine središte i centar ekonomskog pojasa Puta svile, Evropa je na zapadnom kraju, i produžena linija vodi kroz Severnu Afriku. Ekonomski pojas Puta svile pokriva zapadni deo Pacifika i Indijskog okeana, koji se prostire od istočne Azije, jugoistočne Azije i južne Azije, Bliskog istoka, Severne Afrike i Istočne Afrike do Evrope. Koridor Kina–Pakistan će povezati kinesku severnu oblast Sinkjang (Xinjiang) sa Indijskim okeanom. Time će biti probijena geografska izolacija kineskih oblasti udaljenih od mora. Ekonomski koridor Bangladeš–Kina–Indija–Mjanmar će povezati kinesku južnu oblast Junan (Yunan) sa zemljama jugoistočne Azije i otvoriti strateški put za ekonomsku saradnju.

Kineska inicijativa „Jedan pojas – jedan put” već ima čvrste osnove, koje se zasnivaju na nizu podregionalnih sporazuma o saradnji koji su sklopljeni širom Evroazije sa ciljem promovisanja saradnje i povezivanja i olakšavanja trgovinske razmene. U Jugoistočnoj Aziji i Južnoj Aziji, na primer, Međuvladin sporazum o mreži azijskih auto-puteva stupio je na snagu jula 2005. Ovaj datum označava trenutak kada je zvanično počelo unapređenje mreže auto-puteva kroz sve regije. Aprila 2011. godine 18 azijskih zemalja potpisalo je Međuvladin sporazum o mreži Trans-azijske železnice i rad na toj železnici je već počeo. Oktobra 2010. godine, na 17. samitu zemalja jugoistočne Azije (ASEAN), usvojen je Master plan za povezivanje zemalja jugoistočne Azije (ASEAN). Od tada je realizovan čitav niz planova za povezivanje i oni uključuju plan za povezivanje Južnoazijske asocijacije za regionalnu saradnju (South Asia Association for Regional Cooperation – SAARC), plan za povezivanje u okviru Inicijative Bengalskog zaliva za multisektorsku tehničku i ekonomsku saradnju (Bay of Bengal Initiative for Multi-Sectoral Technical and Economic Cooperation – BIMSTEC), ekonomski koridor subregionalne saradnje Velikog Mekonga (Great Mekong Sub-Regional Cooperation – GMS), Ekomska saradnja zaliva Beibu (the Pan-Beibu Gulf) i izgradnju ekonomskog koridora Nanig–Singapur (Nanning–Singapore). Kina je, takođe, inicirala pregovore o energetskim vodovima sa Rusijom i Centralnom Azijom.

Ove inicijative čine osnovu i početnu tačku za dalju implementaciju kineske inicijative „Jedan pojas – jedan put”. Umesto da sve počne od početka, Kina može da poveže, usaglasi i integriše sve vrste subregionalnih planova saradnje i inicijativa Evroazije. Stoga, Kina je spremna da ukloni sve prepreke i zidove kako bi povećala korist od ove regionalne saradnje i njenu efikasnost.

Iako kineska inicijativa „Jedan pojas – jedan put” ima mnogo uloga i strateških ciljeva, oni su određeni i jasni, posebno u smislu povezivanja i olakšavanja trgovinske razmene. Ove dve tačke su primenjene kroz ceo paket planova, uključujući i ekonomski pojas Puta svile, pomorski Put svile 21. veka, ekonomski koridor Kina–Pakistan i ekonomski koridor Bangladeš–Kina–Indija–Mjanmar.

Pokazalo se, međutim, da su pripreme koje su neophodne da bi se udruženim naporima izgradila zajednica zemalja sa zajedničkim interesima i sudbinom diljem Evroazije najznačajniji i najdominantniji cilj kineske inicijative „Jedan pojas – jedan put”. Zajednica zemalja sa zajedničkim interesima obuhvata grupu srodnih zemalja koje imaju zajedničke dileme. Kroz saradnju, zajednica zemalja sa zajedničkim interesima napreduje ka ostvarenju zajedničkih ciljeva. Uslovi moraju biti od koristi za sve članove zajednice i međusobno razumevanje mora da postoji. U zajednici zemalja sa zajedničkom sudbinom svaka zemlja mora da razmotri ne samo svoje interese, već i interes drugih prilikom sproveđenja svoje politike. Ovo je najznačajnija vrednost koju zajednica zemalja sa zajedničkom sudbinom podržava i neguje. Interesi zemalja se poklapaju kada jedna zemlja ima obzira prema drugim zemljama i vodi računa o njihovim interesima.

Tokom pokretanja kineske inicijative „Jedan pojas – jedan put”, kineska vlada obratila je posebnu pažnju na probleme koji se javljaju prilikom sproveđenja njenih koncepata. Oni su svoj moderan Put svile bazirali na evroazijskoj zajednici zemalja koje dele zajedničke interese i zajedničku sudbinu. Principi ekonomске saradnje, jednakosti i obostrane koristi oblikuju veze koje su stvorene kako bi se ostvarila dublja interakcija i bolji odnosi između Kine i sveta. Kina se nije odlučila za hegemoniju i ekspanziju kako bi izvršila svoj uticaj, kao što su to kroz istoriju radile najmoćnije zemlje. Umesto toga, ona svoju razmenu sa svetom bazira na ekonomskoj saradnji koja je pravedna i od koje korist imaju obe strane. Ova filozofija je ključna za kineski uspeh tokom više od 30 godina. Kina će nastaviti sa uspesima oslanjajući se na ove principe. Tokom svog snažnog razvoja, Kina, učeći iz svog iskustva, postepeno razvija ideje o tome kako treba da se ponaša prema susednim zemljama. Prvo, princip uzajamne koristi, pravednosti i poverenja ključan je za saradnju sa susednim zemljama. Ovaj princip u prvi plan stavlja pravednost i uzajamnu korist i suprotstavljen je upotrebi sile i prinude u međunarodnim odnosima. Drugo, princip inkluzivnosti naglašava da bi zemlje trebalo da uče jedna od druge i da bi trebalo da cene raznolikost i različitost na putevima svog razvoja i da se suprotstave pokušajima da se o drugima sudi samo na osnovu svog subjektivnog standarda. Treće, princip takozvane *win-win* saradnje naglašava svest zajednice zemalja o njihovoj zajedničkoj sudbini i zalaže se za ostvarivanje obostrane koristi kroz

saradnju i neodobravanje unilateralizma i politike sile. Četvrto, ovaj princip zajednice zemalja sa zajedničkim interesima podrazumeva čvrsto povezanu mrežu zemalja sa zajedničkim dilemama. Ovim konceptom zajednice zemalja sa zajedničkim interesima Kina naglašava da se njeni interesi poklapaju sa interesima susednih zemalja. Drugim rečima, ona tvrdi da su prednosti koje se stiču kroz zajednicu zemalja sa zajedničkim interesima, zapravo, recipročne: susedne zemlje imaju koristi od razvoja Kine, ali i Kina ima koristi od razvoja susednih zemalja.⁶

Kineska vlada je uvela dve važne ideje u pogledu međunarodnih interesa: obostrana korist i koncept 'besplatne vožnje', tj. određenih pogodnosti. Ona će podržati nove ideje o prijateljstvu, obostranoj koristi i inkluzivnosti kada razvije svoj odnos sa susednim zemljama. Kao rezultat, kineski razvoj neće samo doneti koristi susednim zemljama⁷ već će im omogućiti i da učestvuju u njenom uspehu. Kina želi da omogući svojim susedima besplatnu vožnju kako bi iskoristile pružene mogućnosti i kako bi joj se pridružile na putu zajedničkog razvoja. Sve zemlje su dobrodošle da se ukrcaju na ovaj brzi voz kineskog razvoja. Dok bude sarađivala sa drugim zemljama u razvoju, Kina će se, radeći na ostvarenju svojih interesa, pridržavati moralnih principa. Kina ne želi da krene putem koji će samo njoj doneti korist, a drugima gubitak. Kada dođe do konkretnih projekata Kina će više razmišljati o interesima svojih partnera.⁸ Ove ideje ističu ne samo principe pravednosti i obostrane koristi, već i princip zajedničkih interesa. Moderni Put svile može da se razvija bez problema samo ako vodi računa i o interesima drugih: zajednički interesi i zajednička sudbina. Povezivanje Evroazije i omogućavanje trgovinske razmene predstavlja osnovni princip pri realizaciji ideje o zajednici zemalja koje dele zajedničke interese i zajedničku sudbinu.

⁶ Govor Si Đinpinga na sastanku o dobrosusedskoj diplomatiji; <http://politics.people.com.cn/n/2013/1025/c1024-23332318.html>; preuzeto 26. oktobra, 2014.

⁷ Documents of the 18th National Party Congress of the Communist Party of China, 2012 ed. (Beijing People's Publishing House, 2012), 45 Xi Jinping's speech at the work meeting on neighborhood diplomacy; <http://politics.people.com.cn/n/2013/1025/c1024-23332318.htm>; accessed October 26, 2014.

⁸ Xi Jinping, "Open up New Horizons for China-Mongolia Relations through Mutual Assistance – Speech by President of the People's Republic of China at the State Great Khural of Mongolia"; http://www.fmprc.gov.cn/mfa_chn/gjhdq_603914/gj_603916/yz_603918/1206_604450/1209_604460/t1184896.shtml; accessed October 23, 2014.

5. VREDNOST INICIJATIVE „JEDAN POJAS – JEDAN PUT”

Kao strateški sveobuhvatan plan, kineski moderan Put teži da obuhvati sve odnose jedne zemlje sa ostatkom sveta tokom njenog uspona. Ovaj proces uključuje bilateralnu saradnju i uspostavljanje bliskih veza. On zahteva saradnju svih učesnika i integraciju Kine u međunarodnu zajednicu. Kineska strategija Puta svile je aktioni plan za saradnju Kine i sveta i međunarodne zajednice. Ova strategija zahteva puno učešće svih zemalja partnera. Kina ne može da realizuje ovu strategiju sama. Kina je bazirala svoju inicijativu „Jedan pojas – jedan put” na lekcijama koje je naučila iz primera uspona zapadnih sila. Ona želi da izbegne zastareli način zapadnjačke kolonijalizacije i prinude. Inicijativa „Jedan pojas – jedan put” suštinski se razlikuje od strateškog razmišljanja zapadnih zemalja kada su postale globalne sile. „Kina je dokazala da u pogledu rezultata postoji alternativa zapadnjačkom ‘demokratskom’ kapitalističkom modelu za zemlje koje žele da postignu uspeh. Reč je o izgradnji, ne jednog, već niza novih puteva svile, guste mreže brzih železnica, auto-puteva, luka, cevovoda i optičkih kablova širom ogromnog prostranstva Evroazije.”⁹

Kina ima za cilj da izgradi novu vrstu odnosa među velikim silama i da to primeni u odnosima sa SAD, a da u isto vreme razvija strateško prijateljstvo sa zemljama u razvoju u Africi i Latinskoj Americi. Ali, Kina je poklonila veliku pažnju razvoju geopolitičkih i ekonomskih odnosa u Evroaziji iz nekoliko razloga. Sasvim očigledno, sama Kina je važan deo Evroazije, što prirodno uslovljava da bi trebalo da se usredsredi na razvoj u regionu. Drugo, Evroazija povezuje Afriku i Severnu Ameriku, kao i Pacifik, Arktik i Atlantski okean, i Indijski okean. Zbog svoje pozicije kao sile u usponu Kina ne može da ignoriše tako važnu ekonomsku i političku sferu. EU se nalazi na zapadnom delu Evroazije. Ona je važan ekonomski partner Kine. Rusija se nalazi u centru i graniči se sa EU, kao i sa Kinom i azijsko-pacifičkom oblašću. Rusija ima nezavisan glas na međunarodnoj pozornici i važan je strateški partner Kine u okviru ekonomске saradnje. Evroazija, takođe, poseduje mnoga opasna mesta. Između Evrope i Azije, Severna Afrika i Bliski istok su puni suprotnosti i sukoba. Situacije u Avganistanu i na Korejskom poluostrvu su komplikovane i veoma rizične. Ozbiljna kriza je izbila između Rusije i EU, ali i ukrajinska kriza ukazuje da Evropa nije zemlja mira i

---

⁹ Pepe Escobar, “The Birth of a Eurasian century: Russia and China Do Pipelineistan”; http://www.tomdispatch.com/post/175845/tomgram%3A_pepe_escobar%2C_who%27s_pivoting_where_in_eurasia/; accessed October 12, 2014.

prosperiteta. Svi gorepomenuti faktori zahtevaju od Kine da dobro obrati pažnju na Evroaziju.

Kako je Kina obratila pažnju na Evroaziju, niz strateških i ključnih zemalja, kao što je Rusija i Nemačka, su se pojavile. Iako Kina, Rusija i Nemačka imaju dobre odnose jedna sa drugom, ove dve zemlje nisu spremne da pozdrave razvoj Evroazije koji isključuje SAD, a ne planiraju nešto slično ni u budućnosti. Evroaziji je potrebno da ojača i produbi saradnju jednim sveukupnim strateškim planom koji bi svima doneo korist, koji bi doveo do integracije i strateških odnosa među svim ključnim činiocima. Ali, svi ovi koraci nemaju za cilj da odgurnu SAD; kineska inicijativa „Jedan pojas – jedan put“ ukazuje na potrebu za saradnjom diljem Evroazije. To nije ni institucionalni ni strateški sporazum, niti je samo regionalni dogovor. Iako je Kina zemlja koja je predložila, zalagala se za i promovisala ideju inicijative „Jedan pojas – jedan put“, ona nije jedina zemlja koja podržava tu ideju. Kina bi trebalo da objasni ovu strategiju i da se kontinuirano i neumorno za nju zalaže. Kina bi trebalo da razjasni svim ključnim činiocima da je implementacija inicijative „Jedan pojas – jedan put“ u interesu ne samo Kine, već i svih drugih učesnika. Što više zajedničkih ciljeva i interesa Kina i ostali učesnici modernog Puta svile budu delili to će napredak i razvoj cele Evroazije biti veći. Evroazija će biti stabilnija, otvorenija i harmoničnija.

Međunarodna zajednica je toplo dočekala moderan Put svile. Ova činjenica nam ukazuje da je Kina izabrala miran put ka saradnji i zajedničkim interesima koje deli sa međunarodnom zajednicom na svom putu svetskog uspeha i da se nije odlučila za upotrebu sile kako bi ostvarila prednost nad drugim zemljama.

6. ODNOŠI KOJE TREBA PAŽLJIVO NEGOVATI KAKO BI SE POSTIGLI CILJEVI INICIJATIVE „JEDAN POJAS – JEDAN PUT”

Usaglašavanje dogovora i sporazuma u međunarodnim i unutrašnjim aktivnostima ostaje veoma važno pitanje za Kinu u njenim nastojanjima da postigne ciljeve modernog Puta svile: „Mi bi trebalo da vodimo računa i o situaciji u našoj domovini i u inostranstvu; na unutrašnjem planu, reč je o dva kineska cilja povodom proslave stogodišnjice (tj. cilj izgradnje umereno uspešnog društva po svim parametrima do proslave stogodišnjice Komunističke partije Kine u 2021. godini i cilj pretvaranja Kine u modernu socijalističku zemlju koja je uspešna, snažna, demokratska, kulturno napredna i harmonična do trenutka kada Narodna Republika Kina bude proslavljava

svoju stogodišnjicu 2049. godine, predloženo je u izveštaju 18. nacionalnog kongresa Komunističke partije Kine 2012) i o snu o preporodu nacije; na međunarodnom planu, ključni elementi uspeha su stvaranje povoljnih spoljnih uslova za reformu i razvoj zemlje; zaštita suvereniteta zemlje, bezbednosti i razvojnih interesa; održavanje mira u svetu i stabilnosti kako bi se promovisao zajednički razvoj.¹⁰ Na Trećem plenarnom zasedanju 18. Centralnog komiteta Komunističke partije Kine odlučeno je da se promoviše modernizacija sistema državnog upravljanja i samo upravljanje, njeni kapaciteti, da se dublje i sveobuhvatnije unaprede reforme i da se zemlja otvorи prema svetu. Na Četvrtom plenarnom zasedanju predstavljena je idea o upravljanju državom pomoću zakona. Ove politike pokazuju spremnost Kine da se reformiše i otvorи prema svetu kako bi postigla svoj san. Osnovni cilj 'kineskog sna' je, takođe, nazvan i 'dva stogodišnja cilja'. Ovaj san je prvi put predložio Si Činping, kada je posetio izložbu Put ka preporodu u Narodnom muzeju u Pekingu, 29. novembra 2012. Si je rekao: „Svako ima svoj ideal i svoj san. Danas svi govore o kineskom snu. Ja čvrsto verujem da ćemo, do trenutka kada Komunistička partija Kine bude slavila svoju stogodišnjicu, mi nesumnjivo u potpunosti ostvariti svoj cilj izgradnje društva blagostanja i da ćemo do trenutka kada Narodna Republika bude slavila stogodišnjicu postati prosperitetna, snažna, demokratska, civilizovana i harmonička socijalistička i modernizovana zemlja na putu postizanja potpunog preporoda kineskog društva. Ovo je najveći san kineske države u modernoj istoriji“. Realizacija kineskog sna zahteva povoljne međunarodne okolnosti u kojima će moći da na adekvatan način odgovori na svetske promene. Pronalaženjem zajedničkih tačaka u kojima se susreću unutrašnji i međunarodni interesi, moderni Put svile će zadobiti međunarodnu podršku koja mu je neophodna da bi uspeo, i ciljevi kineskog sna će biti ostvareni.

Drugo, inicijativa „Jedan pojas – jedan put“ će ostvariti kineske nacionalne interese u Evroaziji time što će ponuditi sveobuhvatne planove za odnose između ekonomskog pojasa Puta svile, pomorskog Puta svile 21. veka, ekonomskog koridora Kina–Pakistan i ekonomskog koridora Bangladeš–Kina–Indija–Mjanmar. Inicijativa „Jedan pojas – jedan put“ se proširila izvan tradicionalnih kineskih međunarodnih uticaja u susednim oblastima i uključila je Evroaziju i celu pan-evroazijsku oblast. Inicijativa „Jedan pojas – jedan put“ bi trebalo da uzme u obzir ekonomski pojas Puta svile i pomorski Put svile 21. veka kako bi valjano podelila posao među njima i kako bi koordinirali funkcije, oblasti delovanja i pristupe saradnji. Kroz moderni Put svile Kina će moći da sproveđe svoju diplomatsku strategiju

---

¹⁰ Govor Si Činpinga na sastanku o dobrosusedskoj diplomatiji; <http://politics.people.com.cn/n/2013/1025/c1024-23332318.html>; preuzeto 26. oktobra 2014.

i učini što god je moguće da zaštitи svoje nacionalne interese, a da pri tom njen pomorski i kopneni put svile postanu strateške plarforme i sredstva za postizanje kineskih, azijskih, evropskih i afričkih strategija. Moderan Put svile će zakoračiti u oblasti Azije, Evrope i Afrike.

Treće, razvoj ekonomskog pojasa Puta svile će biti povezan sa svim drugim nacionalnim ekonomskim programima. Trebalo bi da unapredi kineski plan za unapređenje zapadnih kineskih oblasti i da revitalizuje stare industrijske centre severoistočnog dela Kine: Kina bi trebalo da poveže implementaciju pomorskog Puta svile 21. veka sa svojom strategijom da postane pomorska sila. Razvoj ekonomskog koridora Kina–Pakistan trebalo bi da prati i razvijanje severoistočne oblasti, posebno Sinkjanga (Xinjiang) izgradnjom specijalne ekonomske zone Kašgar (Kashgar). Kina bi trebalo da radi i na razvoju i unapređenju ekonomskog koridora Bangladeš–Kina–Indija–Mjanmar u okviru svoje strategije „Kapija Junana (Yunnan)“. U okviru celokupne strateške politike, planovi za ekonomski pojas reke Jangce (Yangze) trebalo bi da budu blisko isprepletani sa modernim Putem svile. Osim toga, moderan Put svile trebalo bi da uključi i strategije otvaranja prema svetu u priobalnim oblastima i graničnim regionima.

Četvrto, dobrosusedska politika je postala prioritet kineske sveukupne spoljne politike. Oktobra 2013. godine centralne vlasti Komunističke partije Kine održale su sastanak kako bi napravili nacrt politika za bolje sprovođenje dobrosusedske diplomacije i formulisali strateške ciljeve i načine njihove primene. Moderan Put svile je od suštinskog značaja za ovaj plan.

Peto, moderan Put svile ima određene implikacije za odnose sa glavnim političkim snagama u pan-evroazijskoj oblasti. Pošto se uticaj inicijative „Jedan pojas – jedan put“ prostire i preko ove oblasti, on pruža čitav niz mogućnosti za saradnju. Mnoge zemlje i regioni pripadaju ovoj oblasti. One imaju različit nivo ekonomskog razvoja, različite razvojne strategije i politike i različite poglede na odnose sa Kinom i sa svetom. Ove zemlje međusobno sarađuju na različitim nivoima i njihovi odnosi, koji se zasnivaju na određenim interesima, su veoma složeni. Svi ovi faktori doprineli su problemima i poteškoćama sa kojima je Kina suočena u procesu pribavljanja konsenzusa za implementaciju modernog Puta svile i prouzrokovali su niz neizvesnosti. Kina bi trebalo da radi na usaglašavanju svojih politika sa datim zemljama kako bi obezbedila doslednost u sprovođenju politika na prostoru Evroazije.

Šesto, Kina mora ozbiljno da razmotri SAD kada razmišlja o razvoju svog modernog Puta svile. SAD su usvojile strategiju preusmeravanja Azijско-pacifičke oblasti protiv uspona Kine. Oni žele da ograniče dalji napredak i razvoj Kine, zacementiraju njenu tradicionalnu hegemoniju u regionu i stabilizuju odnose sa svojim saveznicima u Azijsko-pacifičkoj oblasti. Kina

će onda biti nemoćna da izbegne mešanje SAD u njene napore da razvije pomorski Put svile 21. veka i ekonomski koridor Bangladeš–Kina–Indija–Mjanmar. Kineska vlada će biti izložena pritisku SAD u istočnoj Aziji, jugoistočnoj Aziji, južnoj Aziji, Zapadnom Pacifiku i Indijskom oceanu. Drugo, kineski ekonomski pojas Puta svile i ekonomski koridor Bangladeš–Kina–Indija–Mjanmar će se sukobiti sa strategijom SAD. SAD ne žele da Kina ima vodeću ulogu u Evroaziji. Stoga, oni će preduzeti sve vrste mera kako bi ograničile jedinstveni uticaj koji Kina ima u Evroaziji. SAD će pokušati da ubede Avganistan, Pakistan i zemlje Centralne Azije da se priklone Indiji i zemljama u Indijskom oceanu, a ne Kini i Rusiji, kako bi sputale uticaj Rusije i Kine. Konačno, Kina namerava da razbije američko strateško okruženje oko modernog Puta svile u azijsko-pacifičkoj oblasti. Moderan Put svile će razrešiti i dilemu moreuza Malaka, smanjiti kinesku zavisnost od pomorskog transporta i preusmeriti pažnju Kine dalje od jugoistoka. Moderan Put svile će, takođe, povezati Indijski ocean sa severnim delovima Kine i stvorice važan trgovinski put i prolaz. Drugo, SAD su odlučne da razviju međunarodni ekonomski poredak na čijem čelu bi se one nalazile. Oni žele da preoblikuju međunarodna trgovinska pravila i da definišu svoju vodeću poziciju prilikom pisanja novih globalnih sporazuma o slobodnoj trgovini. Trans-pacifičko partnerstvo i Trans-atlantsko trgovinsko i investiciono partnerstvo, koje zagovaraju SAD, ne uključuje Kinu. U međuvremenu, Kina je iskoristila priliku da predloži moderan Put svile koji pokriva celokupnu geografsku pan-evroazijsku oblast. Dok strategija SAD širi svoj uticaj preko Pacifika i Atlantika, kineska pokriva Aziju, Evropu i Afriku. Međutim, Kina i SAD još uvek nisu započele konačnu borbu za prevlast nad azijsko-pacifičkom oblašću. Njihovi ekonomski programi ponaosob su toliko složeni da se sukobljavaju u nekim segmentima, dok se u drugim poklapaju i nadopunju.

Sedmo, Kina mora da uzme u obzir bezbednosna i druga pitanja, kao i da se usredsredi samo na ekonomski razvoj, pošto on jača odnose u Evroaziji. Prethodnih godina, nadmetanja između glavnih sila i intenzivni konflikti u zapadnoj Aziji i Severnoj Africi su dodatno destabilizovali Evroaziju. Ipak, i kopneni i pomorski Put svile prevazilaze ovu oblast. Deo energije kojom se Kina snabdeva dolazi iz ovog regiona. Kina bi, stoga, trebalo da veću pažnju usmeri na ulogu ovog regiona u okviru modernog Puta svile. Dok su okolnosti u tradicionalno nestabilnim oblastima relativno nepromjenjene, pojavila su se nova žarišta. Kriza u Ukrajini stvorila je novo žarište u Evropi. Uspon Islamske države Iraka i Šama (Islamic State of Iraq and al-Sham – ISIS) u 2014. godini i stalni porast verskog ekstremizma preti da ugrozi mir i stabilnost ovog regiona. Posle povlačenja američke vojske, situacija u Avganistanu postala je znatno nestabilnija i ekstremne religiozne snage

će verovatno uspeti da se vrate. Verski ekstremizam sa Bliskog istoka, iz centralne Azije i južne Azije proširio se sve do Sinkjanga (Xinjiang) i preti da ugrozi bezbednost kineske severozapadne granice. Destabilizujući uticaj sputava razvoj Sinkjanga i opstruiše napore Kine da proširi ekonomski pojas Puta svile i na zapadne teritorije. Neophodno je da Kina uzme u obzir sve faktore kada bude primenjivala inicijativu „Jedan pojas – jedan put“.

Osmo, Kina ne namerava da njena inicijativa „Jedan pojas – jedan put“ zameni sve druge vrste međunarodnih organizacija u Evroaziji. Ona umesto toga mora da svoje aktivnosti uskladi i da sarađuje sa Šangajskom organizacijom za saradnju (Shanghai Cooperation Organization – SCO) i sa Evroazijskom ekonomskom unijom (Eurasian Economic Union – EEU). Povezujući se sa njima, moderan Put svile će omogućiti ovim međunarodnim organizacijama da budu efikasnije i da postigu bolje rezultate. Kineski predsednik Si Činping je jasno kazao da oni pozdravljaju aktivno učešće država članica Šangajske organizacije za saradnju, zemalja posmatrača i partnere u dijalogu i da bi zajedno trebalo da osmisle planove, izgrade projekte, da zajedno uživaju u blagodetima, uspostave nove modele regionalne saradnje i saradnje Severa i Juga i da promovišu povezivanje i novu industrijalizaciju regiona.¹¹ Ima dosta prostora za saradnju između kineske inicijative „Jedan pojas – jedan put“ i ruske EEU (Evroazijske ekonomski unije). Ove dve inicijative ne isključuju jedna drugu, niti su jedna drugoj suprotstavljene. Zapravo, one se dopunjavaju.

Deveto, Kina mora da uskladi inicijativu „Jedan pojas – jedan put“ sa drugim regionalnim strategijama evroazijskih zemalja. Rusija je predložila svoj strateški plan za razvoj regiona Dalekog istoka. Kazahstan je slično predložio svoju razvojnu strategiju, a Mongolija je započela Dijalog iz Ulanbatura o bezbednosti u severoistočnoj Aziji i inicijativu za „put kroz stepu“. Kina bi trebalo da ujedini svoje strateške planove sa planovima Rusije, Kazahstana i Mongolije kako bi postigli maksimalne rezultate svoje saradnje. Na primer, ogroman je potencijal kinesko-mongolske saradnje na povezivanju železničkog i putnog saobraćaja, na razvoju i iskorišćavanju minerala. Ekonomije Kine i Mongolije su međusobno komplementne: kinesko tržište, kapital i tehnologija i transportni koridor, udruženi sa mongolskim prirodnim bogatstvom, obećavaju velike mogućnosti za tešnju saradnju.¹²

Deseto, kineski moderan Put svile neophodno je uskladiti sa Zonom slobodne trgovine Azije i Pacifika (Free Trade Area of the Asia-Pacific – FTAAP).

¹¹ Xi Jinping, “Working Together with Sincerity and Dedication to Take SCO to a New Level”; http://www.fmprc.gov.cn/mfa_chn/gjhdq_603914/gjhdqzz_609676/lhg_610734/zjyh_610744/t1190748.shtml; accessed October 20, 2014.

¹² Clanak Si Činpinga objavljen u mongolskim medijima; http://news.xinhuanet.com/politics/2014-08/21/c_1112172340.htm; preuzeto 24. oktobra, 2014.

Ova Zona teži da ublaži rizik od parcijalne regionalne ekonomske saradnje. Ona traži nove snage za razvoj u doba nakon globalne finansijske krize i suočava se sa finansijskim problemima koji ometaju proces povezivanja. Ova Zona je jedan otvoreni trgovinski sporazum koji funkcioniše širom Pacifika. Uprkos novim izazovima na međunarodnoj sceni, Azija i Pacifik bi trebalo da obnove inicijative koje otvaraju region i koje ohrabruju razmenu i integraciju velikih razmara. Kina je predložila ciljeve i putanju za promociju ove Zone¹³. Sporazum o slobodnoj trgovini između Kine i Južne Koreje, između Kine i Australije i ova zona će pomoći da se promoviše inicijativa „Jedan pojas – jedan put”. Ova Zona i moderan Put svile će proširiti dogovore o nadregionalnoj ekonomskoj saradnji na Evroaziju i celu oblast Azije i Pacifika.

Konačno, Kini je potrebno da pronađe način da reši preostale nesporazume sa azijskim zemljama. Problemi sa nekim zemljama postoje još od Drugog svetskog rata, ili čak i od pre. Istoriski problemi koji se odnose na Južno kinesko more između Kine i Japana u velikoj meri utiču na kinesku inicijativu „Jedan pojas – jedan put”. Postoje mnoga moguća rešenja. Kina bi trebalo da se osloni na orijentalnu mudrost u rešavanju ovih problema, da ublaži tenzije i postigne i unapredi harmonične odnose. Drugo, Kina bi trebalo da prigrli azijski pristup pronalaženja i postizanja odgovarajućeg nivoa u odnosima sa drugim državama koje ohrabruju međusobno razumevanje i uvažavanje. Ovaj pristup otelovljuje azijsku tradiciju diplomatskih odnosa među susedima. Treće, Kina bi trebalo da se zalaže za otvorenost i inkluzivnost. Četvrto, ona bi trebalo da teži zajedničkim osnovama u rešavanju različitosti. Peto, Kina bi trebalo da vodi politiku koja bi donela korist svim učesnicima i koja bi se zasnivala na zajedničkim interesima.¹⁴

7. ZAKLJUČAK

Kineska inicijativa „Jedan pojas – jedan put” sastoji se od niza strategija koje su nezavisne, ali i međusobno povezane. Ekonomski pojas Puta svile se odnosi na regionalnu ekonomsku saradnju velikog obima između Kine i zemalja i regiona u okviru Evroazije. Pomorski Put svile 21. veka se odnosi na ekonomsku saradnju Kine i zemalja i regiona duž priobalnog dela Evroazije.

¹³ Xi Jinping, “Shaping the Future through Asia-Pacific Partnership – Opening Speech at the 22nd APEC Economic Leaders’ Meeting”; http://news.xinhuanet.com/world/2014-11/11/c_1113203721.htm; accessed November 11, 2014.

¹⁴ Xi Jinping, “Open up New Horizons for China-Mongolia Relations through Mutual Assistance”, *ibid*.

Ekonomski koridor Kina–Pakistan i ekonomski koridor Bangladeš–Kina–Indija–Mjanmar će povezati gorepomenuti kopneni i pomorski Put svile kako bi ih pretvorili u put za međunarodnu ekonomsku saradnju kopnom i morem širom Evroazije. Ovakva situacija nudi novi model veza neophodnih za uspostavljanje dubljih odnosa između Kine i ostalog dela sveta.

Ekonomска saradnja čini najvažniji sastavni deo celokupne platforme koja je neophodna inicijativi „Jedan pojas – jedan put“. Ona predstavlja osnovnu karakteristiku i suštinu ove strategije. Reforma i otvaranje Kine doprineli su njenom usponu u svetu. Kroz otvaranje prema svetu Kina se integrisala u tekući međunarodni ekonomski poredak. Kini je potrebno da se i dalje širi na globalnom nivou, mada su se njeni ekonomski interesi već proširili i na druge delove sveta. Inicijative „Jedan pojas – jedan put“ širi kineski uticaj još jedan korak dalje na globalnom nivou i pruža međunarodnoj zajednici strategiju pomoću koje bi mogla da sarađuje sa njom.

Tokom svog snažnog rasta Kina je usredsredila svoju inicijativu „Jedan pojas – jedan put“ na ekonomsku saradnju koja bi svima donela korist, ali ta strategija ne znači da je zanemarila sva bezbednosna pitanja, postojeće konflikte i sukobe interesa u svetu. Kina je razvila svoje strategije zarad međukontinentalne i regionalne saradnje u pan-azijskoj oblasti jer postoje mnogi destabilizujući faktori, posebno u Evroaziji. Kina je predložila „pet inicijativa za povezivanje“ (tj. usaglašavanje politika, povezivanja infrastrukture, nesputana trgovina, finansijska integracija i veze između ljudi) koje imaju za cilj da se zemlje međusobno povežu i da se olakša trgovina širom Evroazije. Kroz ovu saradnju sve zemlje bi učestvovale u razvoju zajednice zemalja sa zajedničkim interesima i zajedničkom sudbinom i time realizovale trajnu stabilnost i mir u Evroaziji.

Kineska inicijativa „Jedan pojas – jedan put“ i Zona slobodne trgovine Azije i Pacifika (FTAAP), za koju se zalaže, obezbedile bi izuzetne mogućnosti za ekonomsku saradnju time što bi obuhvatile Evroaziju i oblast Azije i Pacifika, koje uključuju sve glavne kontinente na svetu i Pacifički, Indijski i Arktički okean. Inicijativa „Jedan pojas – jedan put“ omogućava nove vidove povezivanja između Kine i zemalja Evroazije, dok ova Zona pruža nove veze između Kine i oblasti Azije i Pacifika. Kina se nalazi na raskršću koje spaja ova dva dela.

Povezivanje i olakšavanje trgovine su u samom središtu kineske inicijative „Jedan pojas – jedan put“. Kina će raditi na unapređenju ideje o zonama slobodne trgovine kada god to bude bilo moguće. Kineska inicijativa „Jedan pojas – jedan put“ želi da uspostavi zajednicu zemalja koje dele zajedničke interese i sudbinu u Evroaziji. Kako se međunarodni ekonomski poredak sve više deli i razjedinjuje, kineski koncept zajednice zemalja koje dele zajedničke interese i sudbinu trebalo bi da postane sama suština

ekonomске globalizacije, dok će ideje o povezivanju i olakšavanju trgovine biti sredstvo za uspešnu realizaciju ekonomске globalizacije i regionalne ekonomске saradnje. Povezivanje i olakšavanje trgovine će biti od suštinskog značaja za uspeh modernog Puta svile.

Tokom svog uspona Kina je promovisala princip obostrane koristi i inkluzivnosti. Zagovaranjem inkluzivnosti Kina ne samo da priznaje razlike među narodima, već ih i ohrabruje kako bi učili jedni od drugih. Kina je takođe uključila i ideje o prijateljstvu i iskrenosti u svoju spoljnu i ekonomsku politiku. Dozvolila je susednim zemljama 'besplatnu vožnju' na putu svog uspeha. Kineska vlada je podstakla razmenu interesa među narodima. Ona traži načine da sve zemlje postignu odgovarajući nivo saradnje, što je azijatski pristup rešavanju problema, smanjenju tenzija i postizanju harmonije uz pomoć orijentalne mudrosti. Koristeći sve ove ideje i principe, Kina je razvila niz strategija za miran razvoj, koji je otelotvoren u inicijativi „Jedan pojas – jedan put“ i Zoni slobodne trgovine Azije i Pacifika (FTAAP). Kina se odlučila za miran razvoj, za saradnju od koje će svi imati koristi i za platformu i strateški plan s ciljem poboljšavanja i produljivanja odnosa sa svetom. Ove politike pokazuju da sila u usponu ne mora biti ni osvajačka, ni hegemonistička po svojoj prirodi, niti mora koristiti prinudu, već ukazuju na kineski osećaj odgovornosti i posvećenost budućnosti čovečanstva. Kina je, naravno, jasno shvatila da su današnji uslovi u svetu veoma složeni i da postoji mnogo destabilizujućih, i čak veoma opasnih faktora. Kineska vlada razume da mora da nastavi da se nosi sa politikom sila u čijoj se osnovi nalazi želja za dominacijom i nerealni zahtevi u pogledu organizacije svetskog poretkta. U ovakovom međunarodnom miljeu, Kina pokušava da kaže svetu, koristeći direktnе i jednostavne ideje, pristupe i aktivnosti, da samo održiva, produbljena, sveobuhvatna i iskrena međunarodna saradnja može održati mir u svetu i učiniti ga srećnim i uspešnim.

INDEKS

1. Ekonomski koridor Bangladeš–Kina–Indija–Mjanmar
2. Ekonomski koridor Kina–Pakistan
3. Zajednica zemalja sa zajedničkom sudbinom
4. Zajednica zemalja sa zajedničkim interesima
5. Povezivanje
6. Evroazijska ekonomска unija (EEU)

7. Zona slobodne trgovine Azije i Pacifika (FTAAP)
8. Pomorski Put svile 21. veka
9. Inicijativa „Jedan pojas – jedan put”
10. Novi put svile
11. Nagli uspon Kine
12. Ekonomski pojas Puta svila
13. Saradnja u korist svih učesnika

Prevod
Danijela Nejković

LITERATURA

1. *Documents of the 18th National Party Congress of the Communist Party of China*, 2012 ed., Beijing People's Publishing House, 2012.
2. Escobar, Pepe, "The Birth of a Eurasian century: Russia and China Do Pipelineistan"; http://www.tomdispatch.com/post/175845/tomgram%3A_pepe_escobar%2C_who%27s_pivoting_where_in_eurasia/, accessed on Oct 12, 2014.
3. Jinping, Xi, "Open up New Horizons for China-Mongolia Relations through Mutual Assistance", Speech by President of the People's Republic of China at the State Great Khural of Mongolia"; http://www.fmprc.gov.cn/mfa_chn/gjhdq_603914/gj_603916/yz_603918/1206_604450/1209_604460/t1184896.shtml, accessed on Oct 23, 2014.
4. Jinping, Xi, "Working Together with Sincerity and Dedication to Take SCO to a New Level"; http://www.fmprc.gov.cn/mfa_chn/gjhdq_603914/gjhdqzz_609676/lhg_610734/zyjh_610744/t1190748.shtml, accessed on Oct 20, 2014.
5. Jinping, Xi, "Shaping the Future through Asia-Pacific Partnership – Opening Speech at the 22nd APEC Economic Leaders' Meeting"; http://news.xinhuanet.com/world/2014-11/11/c_1113203721.htm, accessed on Nov 11, 2014.
6. *Joint statement by Chinese President Hu Jintao and Russian President Medvedev on the 10th Anniversary of the Signing China-Russia Good-Neighborly Treaty of Friendship and Cooperation*; http://www.fmprc.gov.cn/mfa_chn/gjhdq_603914/gj_603916/oz_606480/1206_606820/1207_606832/t831559.shtml, accessed on Oct 21, 2014.
7. Kondapalli, Srikanth, "China tosses maritime silk route bait to India"; <http://www.indiawrites.org/diplomacy/china-tosses-maritime-silk-route-bait-to-india/>, accessed on Oct 12, 2014.

8. Palacio, Ana, "Russia and the Silk Road Approach"; <http://www.project-syndicate.org/commentary/ana-palacio-emphasizes-the-economic-and-security-benefits-of-china-s-latest-initiative>, accessed on Oct 10, 2014.
9. Xi Jinping's speech at the College of Europe in Bruges; http://news.xinhuanet.com/politics/2014-04/01/c_1110054309_4.htm, accessed on Oct 31, 2014.
10. Xi Jinping's speech at the work meeting on neighborhood diplomacy; <http://politics.people.com.cn/n/2013/1025/c1024-23332318.html>, accessed on Oct 26, 2014.
11. Xi Jinping's signed article published on Mongolian media; http://news.xinhuanet.com/politics/2014-08/21/c_1112172340.htm, accessed on Oct 24, 2014.

Hu Angang

Direktor Centra za kineske studije pri Univerzitetu Tsinghua

Ma Vej

*Zamenik direktora Kancelarije za pravne poslove šestog odeljenja kompanije
'Xinjiang Production and Construction Corps'*

Jen Jilung*

Fakultet za javnu politiku i menadžment Univerziteta Tsinghua

Konotacije, usmerenje i putanja inicijative „Pojas i put”**

Sažetak

Srednjoazijski ekonomski pojas obrazuje središte inicijative „Pojas i put”. Ekonomski pojas na obodu srednje Azije ključan je za „Pojas i put”. Evroazijski ekonomski pojas je produžetak „Pojasa i puta”. Njega odlikuje niz transformacija nacionalnih bezbednosnih politika – od pasivne do aktivne politike spoljnih odnosa, od jednostrane bezbednosti granica do višedimenzionalne saradnje i od razdvojenosti unutrašnjih poslova i diplomacije do integracije unutrašnjih i spoljnih poslova. Inicijativa „Pojas i put” podrazumeva savremenu trgovinsku i ekonomsku saradnju. Ona je napredna verzija drevnog Puta svile, koja ima strateški značaj.

---

* Ovaj rad je 2013. godine objavljen u posebnom izdanju časopisa *China Study* br. 22 i priložen je povezanim ministarstvima. Autor je 10. februara 2014. priložio ovaj rad tokom učešća na seminaru koji je organizovala Nacionalna komisija za reformu razvoja (NDRC) povodom izgradnje „Pojasa i puta” (čiji je domaćin bio Du Jing, zamenik direktora Komisije). Poziv da se poboljša koordinisanje politika, povezanost infrastrukture, slobodna trgovina, finansijska integracija i međuljudske veze u dokumentu „Vizije i delatnosti za zajedničku izgradnju Ekonomskog pojasa Puta svile i pomorskog Puta svile 21. veka (Vision and Actions on Jointly Building Silk Road Economic Belt and 21st Century Maritime Silk Road)”, koji je marta 2015. objavila Komisija, daje suštinski iste predloge za izradu politika koje su date i u ovom članku. Kineska verzija rada prvobitno je objavljena u časopisu Univerziteta Sinkiang normal (新疆师范大学学报 [Journal of Xinjiang Normal University], 2 (2014): 1–9).

Ona je po prirodi zasnovana na istoriji, ali osmišljena za budućnost, i prevazilazi prostor i vreme tako što objedinjuje politička, ekonomski, unutrašnja i spoljna pitanja. Po sadržaju, to je sveobuhvatna politika koja kombinuje otvaranje ka Zapadu i razvoj zapadnih oblasti, a nastala je tako što je nekoliko generacija lidera razvilo da bi se primenile strategije nacionalne bezbednosti i ekonomski strategije. Pošto je osmišljen kroz zajednički napor da se otvoriti strateški kontinentalni put u cilju većeg otvaranja ka Zapadu, moderan Put svile je sveobuhvatni strateški projekat. Inicijativa je zasnovana na okviru Šangajske organizacije za saradnju (ŠOS) i za njenu implementaciju potreban je istovremeni rad više mehanizama. Potrebno je i da se sve njene komponente – od prostih do složenijih – neprekidno primenjuju. U pogledu strategije, na modernom Putu svile dominiraju trgovina i privreda, pa on stoga mora da napreduje u više dimenzija. Komunikacija između Kine i srednjoazijskih država u vezi sa koordinisanjem politika, infrastrukturnim povezivanjem, neometanom trgovinom, finansijskom integracijom i međuljudskim vezama stalno napreduje na osnovu bezbednosti i stabilnosti, trgovine i privrednog razvoja i javne diplomatičke i na taj način obezbeđuje izvrsnu prijateljsku regionalnu saradnju.

Ključne reči:

regionalne privrede, inicijativa „Pojas i put”, otvaranje ka Zapadu, srednjoazijski ekonomski pojas

Usled sve intenzivnijih međunarodnih događanja, složenog privrednog i društvenog razvoja, temeljnijih reformi i otvaranja, zahvat nacionalne bezbednosti Kine se stalno širi. Istovremeno, na značaju dobijaju savremeni bezbednosni izazovi, uključujući teritorijalnu bezbednost, stabilnost graniča i energetsku i ekonomsku bezbednost.

Da bi pospešila sistem nacionalne bezbednosti, Kina mora aktivno i istražno da podstiče zaokret od pasivnog do aktivnog stava u okviru strategije nacionalne bezbednosti. Ona mora da uvidi kada su neophodne aktivne i preventivne mere i prepozna koje mere treba da budu sveobuhvatne, a koje moraju da se posebno prilagode datim okolnostima. Uz to, kineska vlada mora da kombinuje dobro pozнате i savremene izazove vezane za nacionalnu bezbednost. Izgradnja razgranatog strateškog trgovinskog puta, odnosno zajednička izgradnja pomorskog Puta svile i kopnenog Puta svile, od ključnog je značaja za uspostavljanje novog sistema nacionalne bezbednosti. Kineski predsednik Si Činping je 7. septembra 2013. godine, tokom plenarnog govora u Kazahstanu, predložio da se zajedno sa susednim državama izgradi „Pojas i put”.¹ Inicijativa „Pojas i put” će podsticati političke, ekonomski i diplomatske napore da se ujednači regionalni razvoj i razvije

---

1 Xi Jinping, “Promote the people’s friendship for a better future – a speech at the University of Nazarbayev,” *People Daily*, September 8, 2013, p. 3.

međunarodni ekonomski koridor koji se prostire od istoka do zapada i povezuje sever i jug. On će dovesti do novih okolnosti, odnosno do sveukupnog otvaranja, koje će poboljšati globalne odnose i razmenu kako za Kinu tako i na čitavom prostoru Azije, Evrope i Afrike. Da bi uložila maksimalne napore da se otvori ovaj strateški kopneni put, Kina će morati da integrira inicijativu „Pojas i put“ u svoju najnoviju strategiju nacionalne bezbednosti i ekonomsku strategiju² i osmisli sveukupnu nacionalnu ekonomsku strategiju i potpuno nov sistem nacionalne bezbednosti.

1. KONCEPT I ANALIZA INICIJATIVE „POJAS I PUT“

Koje oblasti će obuhvatiti „Pojas i put“? Kakvi mehanizmi saradnje će biti usvojeni u okviru „Pojasa i puta“? Kakve koristi će od „Pojasa i puta“ imati Kina i geografske regije uključene u inicijativu? Da bi se dao odgovor na ova pitanja neophodno je objasniti istorijat i realnost „Pojasa i puta“ i dati detaljnju analizu perspektiva, prilika i mehanizama vezanih za njega.

(1) Analiza koncepta

Istorijski posmatrano, Put svile je stari trgovački put koji počinje u nekadašnjoj prestonici Čangan (dan danas grad Sijan), središtu politike, privrede i kulture drevne Kine. To je kopneni trgovinski put koji povezuje Aziju, Afriku i Evropu prelazeći preko planine Lungšan, duž koridora Hesi, kroz prolaze Jumenguan i Janguan do Sinkjanga, a zatim preko oaze i pamirske visoravni kroz srednju, zapadnu i južnu Aziju do Afrike i Evrope.³ Iako su ga trgovci prvobitno koristili samo da bi prevozili svilu proizvedenu u drevnoj

² Hu Angang, Yan Yilong, Yang Zhusong, "How to build a Chinese economy in advanced edition," *China Study*, special edition No. 6, June 27, 2013.

³ United Nations Educational Scientific and Cultural Organization (UNESCO), "Chinese Section of the Silk Road: Land routes in Henan Province, Shaanxi Province, Gansu Province, Qinghai Province, Ningxia Hui Autonomous Region, and Xinjiang Uygur Autonomous Region; Sea Routes in Ningbo City, Zhejiang Province and Quanzhou City, Fujian Province – from Western-Han Dynasty to Qing Dynasty", United Nations, Ref. 5335; <http://whc.unesco.org/en/tentativelists/5335/>. Ovaj dokument navodi: „Put svile je drevni trgovački put koji počinje u nekadašnjoj prestonici Čangan (dan danas grad Sijan), koja je bila središte politike, privrede i kulture tokom dugog perioda u istoriji drevne Kine. Odnosi se na kopneni trgovinski put koji povezuje Aziju, Afriku i Evropu i prostire se od planine Lungšan, duž koridora Hesi, kroz prolaze Jumenguan i Janguan do Sinkjanga, a zatim kroz oazu i pamirsku visoravan ulazi u srednju Aziju, prolazi kroz srednju, zapadnu i južnu Aziju i vodi do Afrike i Evrope“.

Kini, to je glavni put koji povezuje Istok i Zapad u pogledu privrede, politike i kulture.

„Pojas i put“ je moderna, osavremenjena verzija drevnog Puta svile za trgovinu i ekonomsku saradnju. Put svile, koji se smatra ekonomskim koridorom s najviše potencijala u svetu, formira kopneni most između Azije i Evrope. Izgradnja „Pojasa i puta“ stvorice neverovatne prilike za razvoj oblasti duž ovog puta. Međutim, regije kroz koje on prolazi imaju jedinstvene odlike i razvijene su u različitoj meri i na različite načine. Stoga napredak koji se ostvari duž novog Puta svile, kako se on bude razvijao, neće biti ujednačen i imaće primetna regionalna obeležja: „Iako povezuje razvijen ekonomski prsten južne, istočne i jugoistočne Azije i Okeanije na jednom kraju i razvijenu evropsku ekonomiju na drugom kraju, novi Put svile prolazi kroz ekonomski nerazvijen deo između Kine i srednje Azije“⁴. „Pojas i put“ se, tako, može podeliti na tri nivoa, čiji istočni kraj počinje u Kini i postepeno se širi, obuhvatajući sve veći geografski prostor i preuzimajući sve više funkcija. Prvi nivo čine srednjoazijske ekonomije, i to Kazahstan, Kirgistan, Tadžikistan, Uzbekistan i Turkmenistan. Drugi nivo se sastoji od ekonomске regije koja se naziva „srednjoazijski prsten“. On obuhvata srednjoazijske ekonomije, koje pripadaju prvom nivou, a zatim i Rusiju i Južnu i Zapadnu Aziju. Uz Srednju Aziju, ovaj drugi nivo uključuje Rusiju, Avganistan, Indiju, Pakistan, Iran, Azerbejdžan, Jermeniju, Gruziju, Tursku, Saudijsku Arabiju i Irak. Trećem nivou, evroazijskom ekonomskom pojusu, koji obuhvata prva dva nivoa, pripadaju i Evropa i Severna Afrika. Evropski deo ovog ekonomskog pojasa čine Nemačka, Francuska, Velika Britanija, Italija i Ukrajina, a severnoafričke države koje pripadaju ovoj geografskoj oblasti su Egipt, Libija i Alžir.

Srednjoazijski ekonomski pojas je središte „Pojasa i puta“. U pogledu privrednog razvoja, srednja Azija spada među najmanje razvijene delove „Pojasa i puta“ i odlikuje se nepovoljnim ekonomskim stanjem i veoma nestabilnim društвima. Ova oblast se nalazi u srcu Azije, a u njoj se nalazi kopneni prolaz koji ovaj kontinent povezuje s Evropom. Srednja Azija je, ne računajući Kinu, 2012. godine imala ukupno 65.000.000 stanovnika i ukupan bruto domaći proizvod (BDP) od 298.700.000.000 dolara. Srednja Azija i Kina imaju zajedničku granicu koja se prostire duž više od 3.000 kilometara. Kao i Kina, i ova regija se suočava s tri sile – terorizmom, separatizmom i ekstremizmom⁵ – dok istovremeno ima potrebu za razvojem i saradnjom i potencijal da ih ostvari. Kroz partnerstvo s Kinom, srednja

⁴ Zhu Xiangping, Zou Xiangyang, “Thought on the China-Central Asia New Silk Road Economic Belt”, *Northeast Asia Forum*, No. 5, 2006.

⁵ Shanghai Convention on Combating Terrorism, Separatism and Extremism, 2001; <http://www.refworld.org/docid/49f5d9f92.html>

Azija želi regionalnu stabilnost, energiju i resurse i ekonomsku razmenu i trgovinu. Od osnivanja ŠOS-a, 2001. godine, Kina je postala najvažniji trgovinski i investicioni partner zemalja srednje Azije, ali takođe treba dodatno da poveća svoj udeo u trgovini i ulaganjima u ove zemlje.

Ekonomski pojaz na obodu srednje Azije je ključna oblast „Pojasa i puta”. Ova regija je centar evroazijskog kontinenta i „Pojasa i puta”. Ona ima veliki strateški značaj za izgradnju kopnenog puta između Azije i Evrope. Ova oblast, zajedno sa srednjom Azijom, bez Kine, ima 1.960.000.000 stanovnika i ukupan BDP od 7,8 triliona dolara. Izuzev zemalja koje se smatraju delom ove regije a bogate su naftom, poput Saudijske Arabije, stepen ekonomskog razvoja ovih zemalja se u velikoj meri razlikuje od zemlje do zemlje. Ipak, posmatrana u celosti, ova geografska oblast je nedovoljno razvijena. Glavni trgovinski partneri ovih država su mahom razvijene ekonome, uključujući SAD i Evropsku uniju (EU), a udeo Kine u trgovini s ovom regijom je dosta mali. Ekonomska razmena Kine s obodom srednje Azije mora brzo i naglo da se poveća da bi se iskoristio potencijal te oblasti. Pošto je ova oblast bogata naftom i prirodnim gasom, ona je za Kinu jedan od glavnih izvora energetika. Stoga je ona strateška oblast za energetsku bezbednost, koja ima veliki potencijal za trgovinu i ekonomsku razmenu.

Evroazijski ekonomski pojaz proširuje prostor „Pojasa i puta” na veće zemlje i regije evroazijskog prostora. On upotpunjuje mapu „Pojasa i puta”. Ova regija, zajedno sa obodom srednje Azije bez Kine, ima ukupno 1.960.000.000 stanovnika i ukupan BDP od 26,7 triliona dolara. Evropski deo na zapadnom kraju „Pojasa i puta”, u celosti posmatrano, odlikuje visok stepen privrednog razvoja i trgovinskih aktivnosti, ekonomski napredak i stabilnost. Privreda Zapadne Evrope je posebno visoko razvijena. To je jedna od ekonomski najzgusnutijih oblasti sveta. EU i Kina, svaka na svom kraju „Pojasa i puta”, jedna drugoj su postale drugi po redu najveći trgovinski partner. One nastavljaju da produbljuju društvenu i privrednu razmenu i saradjuju na polju nauke i tehnologije, kulture i obrazovanja. Kina uvozi znatnu količinu tehnologije iz EU, a mnogi kineski studenti tamo studiraju. Ipak, trgovina i ekonomska razmena između Kine i EU vrši se mahom pomorskim putevima. Kina što pre treba da produži kopneni put da bi povećala trgovinu, ekonomsku razmenu i saradnju na polju nauke, tehnologije, kulture i obrazovanja.

(2) Formulisanje politika

Srednja Azija od davnina ima ključnu ulogu u spoljnim odnosima Kine. Kroz „Pojaz i put”, Kina je unapredila svoju politiku prema srednjoj Aziji i objedinila je sa politikom regionalnog razvoja. Veće otvaranje ka Zapadu,

razvoj zapadnih regija i uspostavljanje evroazijskog kopnenog pojasa su neophodni za postizanje uravnoteženog razvoja i očuvanje strateške nacionalne bezbednosti.

Od kada je održana Treća plenarna sednica Jedanaestog centralnog komiteta Komunističke partije Kine (KPK), Kina je ostvarila brz ekonomski rast kroz reforme i otvaranje ka Zapadu. Međunarodne okolnosti su se naglo promenile s padom Sovjetskog Saveza 1991. godine i sticanjem nezavisnosti zemalja srednje Azije. Odnos između Kine i srednje Azije razvio se u multilateralnu vezu jedne države naspram pet. Istovremeno, porast separatističkog ekstremizma i terorizma stalno pogoršava bezbednosnu situaciju u srednjoj Aziji i utiče i na regiju Sinkjang na severozapadu Kine. Od početka XXI veka, Kina i srednjoazijske države postepeno razvijaju zajedničke interese i produbljuju saradnju da bi odgovorile na sve veće energetske probleme. Tu se ističe osnivanje ŠOS-a 2001. godine. U međuvremenu, Kina je počela da pridaje više značaja razvoju zapadnih regija i primenila je plan za razvoj zapadnih oblasti da bi pospešila koordinisani regionalni razvoj.

U proteklih nekoliko godina regionalna integracija se povećala, a u susednim oblastima su izbile tenzije. Odnosi Kine s nekim susednim državama postali su zategnuti, posebno kad su u pitanju države s kojima ima teritorijalne sporove. Istovremeno, regionalna ekomska integracija se ubrzala. Kina je jednoj po jednoj susednoj državi postala značajan trgovinski partner. Kina je ojačala trgovinske i ekomske veze s ovim zemljama i često s njima sarađuje. „[Kina] treba da ubrza primenu strategije uspostavljanja oblasti slobodne trgovine u susednim oblastima, proširi prostor za saradnju na polju trgovine i investicija i postavi nove temelje za regionalnu ekomsku integraciju. Treba aktivno da učestvuje u regionalnoj i podregionalnoj bezbednosnoj saradnji da bi poboljšala strateško poverenje. Treba da ubrza povezivanje infrastrukture da bi uspešno izgradila 'Pojas i put', ubrza otvaranje pograničnih oblasti i produbi uzajamno korisnu saradnju između pograničnih pokrajina i regija i susednih zemalja.”⁶ Ova izjava pokazuje da će „Pojas i put” pospešiti razvoj pograničnih oblasti i unaprediti regionalnu ekomsku integraciju. Drugim rečima, on će poboljšati i razvoj zapadnih oblasti i regionalnu integraciju.

---

⁶ Xi Jinping, "A Speech at the Neighborhood Diplomacy Work Meeting", October 25, 2013; http://news.xinhuanet.com/politics/2013-10/25/c_117878897.htm.

(3) Strateške odlike

„Pojas i put“ ima određene strateške odlike.

Od odbrambenog stava do prodornosti. Kineska politika prema srednjoj Aziji je od davnina mahom podrazumevala očuvanje bezbednosti. Nasuprot tome, novi „Pojas i put“ je aktivna strategija, koja jača ne samo trgovinu i ekonomsku razmenu već i odbranu od savremenih bezbednosnih izazova.

Od jednostrane bezbednosti granica do multilateralne sveobuhvatne saradnje. Drevno kinesko društvo razvilo je Put svile pre svega da bi održavalo vojnu bezbednost i pograničnu stabilnost i da bi osiguralo bezbednost regija u unutrašnjosti zemlje. Na osnovu trgovine i privrednog razvoja „Pojas i put“ će olakšati međusobnu razmenu i saradnju na polju ulaganja, trgovine, poljoprivrede, nauke, tehnologije i bezbednosti. Na taj način će se produbiti saradnja između Kine i zemalja srednje Azije radi poboljšanja sveukupne strategije nacionalne bezbednosti Kine.

Od razdvojenosti do objedinjavanja unutrašnjih i spoljnih poslova. U prošlosti, razvoj politike prema srednjoj Aziji odvijao se gotovo nezavisno, jer mahom nije razmatran i uziman u obzir položaj ove oblasti u odnosu na okolnosti u severozapadnoj Kini. Drugim rečima, kineski vladari podvodili su politiku prema srednjoj Aziji pod spoljnu politiku, dok su razvoj politika vezanih za zapadne regije tretirali kao regionalno pitanje. Nakon uspostavljanja Nove Kine, država je premestila industrijske sektore u unutrašnjost zemlje i napravila plan za razvoj njenog zapadnog dela zbog zabrinutosti oko ekonomске neuravnoteženosti regija, razvoja resursa i energetike i očuvanja nacionalne bezbednosti. Kroz ovo objedinjavanje, „Pojas i put“ će omogućiti recipročan odnos između razvoja zapadnih oblasti i otvaranja ka Zapadu.

2. STRATEŠKI ZNAČAJ INICIJATIVE „POJAS I PUT“

Tokom izgradnje „Pojasa i puta“ azijske i evropske zemlje pažnju će usmeriti na trgovinu i ekonomsku saradnju. Ipak, moderni Put svile će imati veliki strateški značaj i za sve sektore nacionalne bezbednosti – nacionalnu odbranu, ekonomsku i trgovinsku bezbednost, energetsku bezbednost i bezbednost granica. Unutar zemalja, zajednički napor da se izgradi „Pojas i put“ otvorice dodatne prilike za razvoj i pospešivanje regionalnog privrednog rasta duž ovog pojasa. On će takođe doprineti uravnoteženom

privrednom razvoju i omogućiti da se premosti jaz koji postoji u regionalnom razvoju zemlje. U diplomatskom smislu, ti naporci će pomoći da se otvori kopneni put kroz azijske i evropske zemlje. Taj kopneni put će poboljšati sveobuhvatnu saradnju kroz trgovinu i privredni razvoj, povećati uzajamnu korist, olakšati regionalnu bezbednosnu saradnju i održavati mir i stabilnost u regijama koje su s njim povezane. Stoga je očigledno da „Pojas i put” nije puka imitacija drevnog Puta svile, jer on po svojoj prirodi prevaziđa svoj istorijski pandan tako što objedinjuje politička, ekonomска, unutrašnja i diplomatska pitanja i vremenski i prostorno proširuje stari Put svile. Moderni Put svile je sveobuhvatna politika koja kombinuje otvaranje ka Zapadu i razvoj zapadnih oblasti. „Pojas i put” je osmislio nekoliko generacija kineskih lidera i on predstavlja strategiju nacionalne bezbednosti i ekonomsku strategiju koja je uznapredovala daleko ispred strategija prvobitnog Puta svile.

(1) Ekonomska bezbednost

Kineska privreda sve više postaje globalno integrisana i zavisi sve više od međunarodnih ekonomskih trendova. Većina najvećih kineskih trgovinskih kompanija nalazi se na istoku zemlje i u priobalnim područjima na jugu zemlje, posebno duž jugoistočne obale. Stoga Kina u velikoj meri zavisi od ograničenih pomorskih puteva. Kad je u pitanju trgovina robom, 87,4% ukupnog uvoza i izvoza, odnosno 86,4% izvoza i 88% uvoza odvija se preko priobalnih oblasti od Ljaoninge do Kvantunga.⁷

S usponom Kine povećao se i broj trgovinskih i regionalnih sporova vezanih za nju. Kineska privreda beleži ubrzan rast, a njena nacionalna moć se stalno uvećava. Paralelno s tim, stalno se menjaju i geopolitičke i strateške okolnosti. S jedne strane, nacionalni interesi Kine su takvi da je neophodno njeno stalno prekomorsko širenje, jer sve više zavisi od globalnih resursa i trgovine. S druge strane, uspon globalnog uticaja Kine izmenio je ravnotežu moći u istočnoj Aziji i svetu i prouzrokovao povećanje broja regionalnih sporova vezanih za Kinu. Zapadne sile i SAD kao njihov predstavnik i kopneni i pomorski susedi Kine, poput Indije i Filipina, moraju da budu na oprezu u odnosu na Kinu tokom perioda saradnje i nadmetanja. Oni su čak pokušali da strateški obuzdaju Kinu tako što su osmislili pomorsko strateško okruživanje Kine. Pitanja nacionalne bezbednosti podrazumevaju opasnost od vojnih sukoba, poput sukoba interesa Kine sa interesima SAD i Japana, kao tradicionalan bezbednosni izazov, ali i savremene

⁷ Statistički podaci o izvozu i uvozu robe prikupljaju se u zavisnosti od odredišta robe, kao što je navedeno u *China Statistical Abstract 2013*.

bezbednosne izazove, poput trgovinskih sankcija nametnutih na ključne sировине ili osetljivih pitanja, poput trgovine, žitarica, energetike, etničkih sukoba i protivterorizma.

Pitanje energetske bezbednosti Kine je poslednjih godina posebno dobitilo na značaju. Najpre, pogoršao se nesklad između ponude i potražnje. Kineska zavisnost od uvoza nafte dosegla je 58% 2012. godine.⁸ Prema predviđanjima Međunarodne agencije za atomsku energiju, zavisnost Kine od uvoza nafte do 2020. godine će dostići 68%. Naftne rezerve Kine u ovom trenutku nisu dovoljne i njen sistem naftnih rezervi nije potpun. Zatim, nafta se uvozi iz premalog broja država. Preko 70% uvoza nafte u Kinu potiče iz politički nestabilnih oblasti na Bliskom istoku i u Africi. Treće, put kojim se odvija trgovina naftom je ograničen. Kina naftu mahom uvozi pomorskim putem, a 80% sveukupnog uvoza nafte odvija se preko Indijskog okeana, tačnije kroz Malajski prolaz. Takva situacija dovodi do „malajske dileme”⁹ i ima ozbiljne posledice po nacionalnu energetsku bezbednost. Hitno je potrebno otvoriti put ka jugoistočnoj Aziji i put na Zapadu do srednje Azije. Razvoj srednje Azije, posebno oblasti oko Kaspijskog jezera, pomoći će da se razgrana snabdevanje naftom, a u isto vreme će kopnenim putem povezati Bliski istok sa srednjom Azijom. Taj kopneni put će olakšati snabdevanje naftom i smanjiti zavisnost od Malajskog prolaza.

(2) Regionalna stabilnost

Srednja Azija je ključna karika na mapi „Pojasa i puta”. Zato će geopolitička situacija u srednjoj Aziji u velikoj meri uticati na nacionalne interese Kine. Kina i srednja Azija su geografski blisko povezane, jer dele granicu duž više od 3.000 kilometara. Granica između Kine i Kazahstana prostire se na čak 1.700 kilometara. Od posebne je važnosti što se kineska oblast Sinkjang graniči sa srednjom Azijom, jer srednja Azija i okolne zemlje imaju velik uticaj na Sinkjang u pogledu bezbednosti, trgovine, privredne razmene i vere. Razne međunarodne sile su pokušale da izvrše uticaj na strukturu regionalne stabilnosti srednje Azije. Od rata u Avganistanu, SAD se otvoreno

⁸ 6. marta 2012. godine Džang Ping, čelnik Državne komisije za razvoj i reforme, odgovarao je na pitanja domaćih i stranih novinara o „privrednom i društvenom razvoju i makroekonomskim pomeranjima”; http://news.xinhuanet.com/2013lh/2013-03/06/c_132212510.htm.

⁹ Malajski prolaz povezuje Južno kinesko more i Andamansko more i predstavlja vitalnu tačku preko koje su povezane Azija, Evropa, Afrika i Okeanija. Kineski brodovi kroz Malajski prolaz prevoze oko 60% tereta koji se 140 puta dnevno prevozi. 80% uvoza benzina mora da se preveze kroz ovaj zemljouz. Stoga bezbednost resursa u Kini u velikoj meri zavisi of situacije u toj oblasti, što se naziva „malajskom dilemom”.

dodvoravaju srednjoj Aziji pružajući joj ogromnu vojnu pomoć da bi izgradile sistem bezbednosti koji će predvoditi SAD. Američki uticaj u srednjoj Aziji neprestano raste, ali se politički uticaj SAD u srednjoj Aziji donekle smanjio nakon obojenih revolucija¹⁰. Osim toga, srednja Azija sada trpi i ogroman uticaj još tri sile: terorizma, separatizma i ekstremizma¹¹.

(3) *Regionalni razvoj*

Pošto je težište kineske privrede u jugoistočnim priobalnim oblastima, Kina umnogome zavisi od pomorskih puteva. Da bi se izbegla preterana zavisnost od pomorskih puteva, Kina mora da uravnoteži razvoj različitih regija. Da bi ostvarila ujednačen razvoj svih regija Kina mora da izgradi pogodan kopneni put. Za potrebe regionalne privrede ona mora da pospeši uravnotežen razvoj regija i ubrza razvoj regija u centralnoj i zapadnoj Kini, posebno onih oblasti koje imaju strateški značaj. Da bi otvorila spoljni put ona mora da primeni svoju strategiju pomeranja na Zapad da bi aktivno razvila kopnene puteve do jugoistočne Azije i do šire srednje Azije na Zapadu. Put ka Zapadu do evroazijskog prostora će biti posebno važan, jer će biti ključna karika u međunarodnoj razmeni.

3. GEOPOLITIČKA I EKONOMSKA ANALIZA INICIJATIVE „POJAS I PUT”

U pogledu ekonomске geografije, „Pojas i put” ima dva napredna kraja i središnji deo koji zaostaje. Ta dva napredna kraja su ekonomski prsten Azije i Okeanije na Istoku i evropska ekonomija na Zapadu. Relativno nerazvijene centralne i zapadne oblasti Kine i srednja i zapadna Azija su ekonomski slabije razvijen deo pojasa. Srednja Azija, koja se prostire kroz Aziju i Evropu, ključno je jezgro ovog ekonomskog pojasa. Hilari Klinton je ukazala na to da strategija Novog Puta svile ima za cilj da se ojačaju veze između Avganistana, Indije i srednje Azije. Predsednik Si Činping je odabrao da „Pojas i put” predstavi u Kazahstanu. Hilari Klinton i Si Činping su ukazali na ključnu ulogu srednje Azije. Na mapi „Pojasa i puta” srednja Azija je ključni čvor, jedini put i strateško središte. Politika prema srednjoj Aziji je od velikog strateškog značaja, jer se tiče političkih, ekonomskih, energetskih i bezbednosnih interesa Kine.

¹⁰ Obojena revolucija, koja se još naziva i cvetnom revolucijom, jeste niz nenasilnih promena političkih režima u srednjoj Aziji i istočnoevropskim zemljama krajem XX veka.

¹¹ Shanghai Convention on Combating Terrorism, Separatism and Extremism, 2001; <http://www.refworld.org/docid/49f5d9f92.html>

(1) Geopolitika u srednjoj Aziji

Međunarodne sile su u više navrata pokušavale da utiču na srednju Aziju jer se ona nalazi u središtu „Pojasa i puta”, u srcu evroazijskog kontinenta. Kapital iz SAD, EU i drugih razvijenih ekonomija uliva se u srednju Aziju od pada Sovjetskog Saveza i ima povlašćenu ulogu, koja je ograničena na ekonomske oblasti. Od kada se vodi globalni rat protiv terorizma, posebno u Avganistanu, SAD su obezbedile velike količine ekonomske i vojne pomoći srednjoj Aziji da bi ojačale svoj politički i vojni uticaj i uspostavile bezbednosni sistem usmeren na SAD. Osim toga, srednja Azija je pod uticajem drugih sila, poput terorizma i separatizma i drugih faktora koje navodimo ispod.

Ruski efekat. Zemlje srednje Azije pripadale su bivšem Sovjetskom Savezu. Rusija i dalje ima uticaj na politiku, privredu i diplomaciju u srednjoj Aziji. Rusija je imala ključnu i vodeću ulogu u srednjoazijskom bezbednosnom sistemu. Ona je uz pomoć carinske unije aktivno promovisala ekonomsku integraciju u srednjoj Aziji i osnovala Evroazijsku ekonomsku zajednicu sa Belorusijom, Kazahstanom, Kirgistanom i Tadžikistanom.¹² Rusija je takođe iskoristila svoju energetsku i geopolitičku prednost da bi kontrolisala srednjoazijske izvore nafte i prirodnog gasa. Njen cilj je da preuzme vodeću ulogu u razvoju fosilnih goriva u srednjoj Aziji. Na osnovu zajedničkog sporazuma o bezbednosti Rusija je izgradila strateški bezbednosni prostor. Ona oduvek računa delove srednje Azije koji su pripadali bivšem Sovjetskom Savezu kao deo svoje sfere uticaja i sprečava druge zemlje da zadru u te teritorije.

Efekat etniciteta. Među zemljama u srednjoj Aziji Tadžikistan je zemlja koja potiče od istočnog dela Irana. Tadžički narod deli kulturu, jezik i običaje Iranaca i on je, zajedno s Irancima, naslednik persijske civilizacije. Kazahstan, Kirgistan, Uzbekistan i Turkmenistan pripadaju altajskoj porodici turkijskih zemalja i tako dele sličan jezik i kulturu sa Turskom. Iran aktivno razvija političke, ekonomske i kulturne veze s Tadžikistanom i pruža pomoć toj zemlji. Iskoristivši to što veliki broj Turkmena živi u Iranu, on je takođe aktivno razvio bilateralne veze s Turkmenistanom kroz ulaganja u saobraćajnu infrastrukturu, trgovinu i privrednu razmenu. Pod sloganom panturkizma, Turska je pozvala na preporod turkijskih naroda, uspostavljanje velikog turkijskog ekonomskega prstena i lige turkijskih nacija pod vođstvom Turske. Da bi širila nacionalnu ideologiju Turska je izgradila satelitski komunikacioni sistem i postavila satelitske stanice u zemljama srednje Azije. Emitujući turske radio i televizijske programe, ona izvozi „velikoturkijsku

¹² Čelnici iz Rusije, Belorusije, Kazahstana, Kirgistana i Tadžikistana potpisali su 2000. godine sporazum o osnivanju Evroazijske ekonomske zajednice na osnovu postojeće carinske unije.

ideju” i model islamskog modernizma¹³ da bi povećala svoj uticaj u srednjoj Aziji. Kad su u pitanju trgovina i investicije, Turska je usvojila strategiju aktivnog učešća u srednjoj Aziji, pa ne samo da pruža veliku ekonomsku pomoć turkijskim narodima u srednjoazijskim zemljama, već im daje i mnoge zajmove i ulaže u te zemlje.

Efekat religije. Stanovništvo srednjoazijskih zemalja prevashodno je muslimanske veroispovesti, a susedne islamske zemlje vrše veliki uticaj na njih. Konkretno, Iran kao najveća regionalna sila sarađuje s srednjoazijskim zemljama kroz trgovinu s članicama kaspiske grupe za ekonomsku saradnju i Organizacijom za ekonomsku saradnju (ECO) i razvija veze s ovim zemljama, posebno s Turkmenistanom i Tadžikistanom. Iran je izgradio međudržavne puteve i železnice i proširio trgovinu i ulaganja. Kad su bezbednost i stabilnost u pitanju, na zemlje srednje Azije utiču ekstremni verski činioci. Od kada su stekle nezavisnost, zemlje bogate naftom, poput Saudijske Arabije, aktivno pomažu izgradnju džamija da bi omogućile brzo jačanje verskih uticaja u srednjoj Aziji.¹⁴ Većina ovih džamija privlači tradicionalne muslimanske verenike koji obavljaju svakodnevne verske aktivnosti. Međutim, radikalne islamskičke grupe prodrije su u srednjoazijske zemlje, pa verski fanatici stalno izazivaju nemire. Neke susedne zemlje poput Avganistana postale su baza i prolazna stanica za međunarodne teroriste i verske ekstremiste. Ovi međunarodni teroristi i verski ekstremisti predstavljaju veliku pretnju za političku stabilnost i nacionalnu bezbednost zemalja srednje Azije. Islamski pokret Uzbekistana (IMU) je vršio bombaške napade¹⁵, a Tadžikistska stranka islamskog preporoda zauzela je više od 50% teritorije¹⁶.

¹³ Jiang Xinwei, *The Geopolitical Change in Central Asia after the Cold War and the Security and Development of Xinjiang* (Beijing: Social Sciences Academic Press, 2009), 72.

¹⁴ Na primer, broj džamija se od 1987. godine do danas u Kazahstanu povećao sa samo 25 na 5000; broj džamija u Uzbekistanu se od 1987. do 1991. godine povećao sa samo 87 na preko 300, a do 1993. godine dostigao je oko 5.000; u Tadžikistanu se broj džamija od 1989. do 1994. godine povećao sa 70 na više od 200 džamija; a u Turkmenistanu se između 1987. i 1994. godine taj broj povećao sa manje od 10 na preko 200 džamija. Chang Fen, “The Development of Islam in Central Asia countries after the collapse of Soviet Union”, *East European Central Asia Study*, No. 5, 2001.

¹⁵ Juna 2014. godine Islamski pokret Uzbekistana preuzeo je odgovornost za napad na Međunarodni aerodrom Džina u Pakistanu. Najmanje 39 ljudi je ubijeno u napadu, uključujući i svih deset napadača (“Karachi airport: Islamic Movement of Uzbekistan claims attack”, BBC. 11 June 2014., <https://www.bbc.com/news/world-asia-27790892>, accessed on Dec 12, 2019). Pokret je aprila 2015. godine objavio video snimak koji prikazuje članove te grupe kako odsecaju glavu jednom Hazaru, koji je bio jedna od 31 osobe kidnapovane iz autobusa u Avganistanu februara 2015. godine (“Afghanistan kidnap video: Hostage beheaded ‘by Uzbek gunmen’ BBC. April 7, 2015; <https://www.bbc.com/news/world-asia-32200835>, accessed on Dec 10, 2019.).

¹⁶ Do 2015. Tadžikistska stranka islamskog preporoda bila je jedina legalna islamskička stranka u srednjoj Aziji (“Mountain Rigger”, The Economist, November 11, 2006).

(2) Kina i srednja Azija

Pošto su Kina i srednja Azija geografski i istorijski tako blisko povezane, za očekivati je da postoji potreba za međusobnom saradnjom ove dve zemlje. Prvo, Kina i srednjoazijske zemlje dele 3.000 kilometara granice. Granica između Kine i Kazahstana prostire se duž 1.700 kilometara. Drugo, kineska civilizacija je vekovima razvijala višeslojnu i višedimenzionalnu razmenu sa srednjom Azijom i radila na integrisanju sa tom oblašću. Treće, Kina i srednja Azija imaju zajedničke bezbednosne, ekonomski i energetske interese, koji iziskuju uzajamno poverenje i saradnju.

Diplomatski odnosi između Kine i pet zemalja u srednjoj Aziji su se poboljšali i sada ih odlikuje veće uzajamno poverenje i produbljena saradnja. Neposredno nakon što su stekle nezavisnost od Sovjetskog Saveza, zemlje srednje Azije su bile na marginama kineske diplomatičke politike i nisu privlačile veliku pažnju Kine u diplomatskom smislu.¹⁷ Kada je Kina vodila pregovore o granicama sa Rusijom i srednjoazijskim državama, srednja Azija je stala na stranu Rusije. U to vreme, Kina takođe nije pridavala dovoljno značaja odnosima sa ovim srednjoazijskim zemljama, jer ih gotovo ništa nije povezivalo u političkom i ekonomskom smislu. Od početka XXI veka, diplomatska razmena i ekonomski saradnji Kine i zemalja srednje Azije postepeno se povećava. Međunarodna situacija se takođe promenila. Nakon terorističkih napada 11. septembra SAD su pokrenule vojni napad protiv talibanskog režima u Avganistanu, istovremeno nastojeći da prošire svoj uticaj u srednjoj Aziji. Uz to, postepen porast broja terorističkih aktivnosti zbog terorizma, separatizma i ekstremizma uticao je na stabilnost kineskih granica. Zatim, zbog naglog porasta potrošnje energije u Kini, stvorila se potreba za tešnjom saradnjom sa srednjom Azijom. Kina je zbog nagle industrializacije postala najveći potrošač energije na svetu, pa se uvoz energenata u Kinu, koji u velikoj meri zavisi od nafte na Bliskom istoku i u Severnoj Africi, nagnuo povećao. Srednja Azija, posebno oblast oko Kaspijskog jezera, koja je bogata naftom i prirodnim gasom, a nalazi se blizu kineske granice, postala je ključna oblast za uravnoteženje uvoza energenata. Naposletku, danas postoje institucije koje pomažu saradnju Kine i srednjoazijskih zemalja. Kina, Rusija i zemlje srednje Azije su 15. juna 2001. godine osnovale Šangajsку organizaciju za saradnju (ŠOS), koja je omogućila Kini i zemljama srednje Azije da stalno proširuju saradnju. Bilateralna trgovina i ekonomski razmeni zabeležile su naročito veliki rast od osnivanja ŠOS-a. U međuvremenu, Kina je znatno povećala direktna ulaganja u srednjoazijske zemlje, postavši ključan inostrani ulagač u njihove privrede.

¹⁷ Zhao Shenhua, *China's Central Asia Diplomacy* (Beijing: Current Affairs Press, 2008), 106.

Relativna nerazvijenost ekonomija srednje Azije, neujednačen regionalni razvoj i nepotpuna industrijalizacija i dalje su glavni problemi s kojima se Kina i srednja Azija suočavaju u pogledu trgovine i ekonomske saradnje. Pre svega, srednja Azija je u ekonomskoj krizi i njena infrastruktura je relativno zastarela. Drugo, ekonomski razvoj zemalja srednje Azije nije ujednačen. Treće, iako su bogate energetima i sirovinama, srednjoazijske zemlje nemaju industrijski kapacitet da proizvedu gotove proizvode i uvedu tehnološke inovacije. Naponak, mehanizmi saradnje Kine i srednje Azije su nepotpuni. Ogromne necarinske barijere i zakonska ograničenja na trgovinu i saradnju, kao i druge vrste ograničenja, poput nadoknade za razmenu ljudstva, tipični su primeri prepreka za trgovinsku saradnju s kojima se ove zemlje suočavaju.

4. OSMIŠLJAVANJE STRATEGIJE I SUGESTIJE ZA RAZVOJ POLITIKA VEZANIH ZA INICIJATIVU „POJAS I PUT”

Kina i zemlje srednje Azije moraju da se nose s problemima vezanim za mehanizme regionalne ekonomske saradnje, okolnosti u kojima se ona odvija i pristup ovakvoj saradnji.¹⁸ Za izgradnju „Pojasa i puta” potreban je strateški pristup regionalnoj ekonomskoj saradnji. Da bi se uspostavio takav okvir ŠOS treba da odigra odlučujuću ulogu i istovremeno primeni više mehanizama. Taktički pristup treba da bude istrajan i postojan. Trgovina i privreda treba da budu u središtu pažnje, ali ove zemlje moraju da se postaraju i da se napredak postiže u svim elementima „Pojasa i puta” da bi svi ciljevi mogli da se ostvare.

U srednjoj Aziji postoje mnoge organizacije za saradnju na podregionalnom nivou, uključujući i Zajednicu nezavisnih država (ZND), srednjoazijsku organizaciju za saradnju (CACO), Program ekonomske saradnje srednje Azije (CAREC) pri Azijskoj banci za razvoj, Evroazijsku ekonomsku zajednicu, evroazijski saobraćajni koridor, samit turkijskih zemalja, organizaciju za ekonomsku saradnju srednje i zapadne Azije, i tako dalje. ŠOS je trenutno jedina institucija koja Kini i zemljama srednje Azije može da posluži kao platforma za multilateralne mehanizme prilagođavanja. ŠOS treba da postane institucija najvišeg nivoa da bi obezbedila glavni okvir za poboljšanje saradnje između Kine i zemalja srednje Azije. ŠOS može da omogući da se sklope sporazumi o saradnji o pojedinačnim temama vezanim

---

¹⁸ Wang Haiyan, *New Geo-economics: China and Central Asia* (Beijing: World Affairs Press, 2012), 263.

za određena pitanja. Dok promoviše zone slobodne trgovine, ŠOS može da izdejstvuje da se sklope sporazumi o saradnji vezani za pojedinačna pitanja u oblastima poput energetike, tehnologije i bankarstva i finansija da bi olakšala multilateralne sporazume i, kad se za to stvore uslovi, pomogla da se ostvari trgovinska integracija Kine i srednje Azije. Zbog potrebe da vode uravnoteženu diplomaciju i zabrinutosti povodom „kineske opasnosti”, neke srednjoazijske zemlje budno prate stalno jačanje kineskog uticaja u srednjoj Aziji. Pošto su okolnosti u njima različite, zemlje srednje Azije se razlikuju u pogledu spremnosti da prošire saradnju s Kinom. Kad je u pitanju srednja Azija, Kina treba da usvoji politike prilagođene potrebama, uslovima i pitanjima u svakoj zemlji pojedinačno i to postepeno, korak po korak. Trgovina, privredni razvoj, bezbednosna saradnja i javna diplomacija treba da se poboljšaju da bi se međusobno podupirali. Da bi se ostvario glavni zadatak poboljšanja saradnje između Kine i srednje Azije biće neophodno da se aktivno radi na olakšavanju regionalne ekonomske integracije Kine i srednje Azije. S obzirom na složeno stanje regionalne stabilnosti u srednjoj Aziji, Kina bi trebalo da pospeši saradnju u oblasti regionalne bezbednosti i protivterorizma da bi omogućila da se formira dobra zajednica susednih zemalja. Takođe, Kina treba da uloži velike napore da razvije javnu diplomaciju kroz saradnju i razmenu u sferi trgovine i ekonomskog razvoja, bezbednosne saradnje i javne diplomacije.

1. Koordinisanje politika. Bolji dijalog i saradnja na pitanjima bezbednosti između Kine, srednje Azije i okolnih zemalja biće ključni za ostvarivanje bezbedne i stabilne situacije u okolnim oblastima. To će olakšati ekonomski razvoj, napredak i stabilnost u srednjoj Aziji i pospešiti odnose ovih zemalja s Kinom, dovevši ih na viši nivo. Kineska vlada treba da uloži napore u pravcu višeslojne saradnje između Kine i zemalja srednje Azije, uključujući i stvaranje platforme za multilateralnu komunikaciju da bi se stvorili uslovi za usvajanje politika koje povećavaju ulaganja. Konkretno, Kina i srednja Azija treba da formulisu politike koje omogućavaju bilateralnu saradnju i razmenu na svim nivoima – između država, pokrajina, gradova, pa čak i industrijskih parkova, i to ne samo kroz trgovinu, već i kroz razmenu koja će omogućiti ljudima da žive i rade u inostranstvu. Takva vrsta javne diplomacije će dovesti do uspostavljanja prijateljskih odnosa u srednjoj Aziji koje će podržavati svi zvaničnici i u kojima će učestvovati sve vlade i celokupno stanovništvo u ovoj oblasti. Na primer, Kina može zemljama u srednjoj Aziji da ponudi programe za obuku zvaničnika, razmenu u oblasti obrazovanja i naučna istraživanja.

2. Infrastrukturno povezivanje. Kina treba da podstiče sve zemlje da potpišu sporazume o poboljšanju međunarodnog železničkog saobraćaja i ubrzaju izgradnju železnica između Kine, srednje Azije i susednih zemalja

da bi se povećala povezanost i olakšala trgovina. (1) Jedan od najvažnijih projekata vezanih za to je panazijska brza železnica. Izgradnja ove železnice omogućila bi da se povežu Kina i srednja Azija. (2) Treba raditi na izgradnji i revitalizaciji železnice na relaciji Korgas (Kina) – Žarkent (Kazahstan) da bi se povećala efikasnost saobraćaja. (3) Da bi se dalje razvile saobraćajne mreže, treba ubrzati i izgradnju autoputa koji će povezati Kinu, Kirgistan i Uzbekistan i projekte izgradnje železnica kroz Kašgar i od Kine do Pakistana. (4) Izgradnja i obnova železničke mreže u Sinkjangu, što uključuje i istočnu i zapadnu trasu da bi se povezali severni i južni delovi Sinkjanga, takođe treba da bude prioritet da bi se povećala efikasnost saobraćaja, integracija i razmena i da bi se pripremilo za vanredne situacije.

3. Slobodna trgovina. (1) Kina i srednja Azija treba da istraže sve mogućnosti za poboljšanje regionalne trgovine tako što će uspostaviti međudržavne zone slobodne trgovine. Da bi se pospešila slobodna trgovina u srednjoj Aziji, potrebno je najpre da se završi izgradnja kinesko-kazahstanske međunarodne zone slobodne trgovine. U te planove treba uključiti i promovisanje izgradnje kinesko-kazahstanske međunarodne zone za slobodnu trgovinu u Korgasu. (2) Kina i srednjoazijske zemlje bi mogle da iskoriste kineske industrijske parkove u srednjoj Aziji kao središta za ulaganja, koristeći park izgrađen u Kazahstanu kao model. (3) Uz to, Kina i srednja Azija treba zajednički da razvijaju energetske i druge resurse. Treba da osnuju energetsku zajednicu za širu srednju Aziju da bi koordinisale celokupnu ponudu i potražnju svih zemalja, postavljale cevovode i stabilizovale snabdevanje energentima.

4. Finansijska integracija. (1) Treba osnovati razvojnu banku srednje Azije da bi se poboljšala finansijska saradnja. Ta banka bi služila za usmeravanje ulaganja i finansiranje izgradnje u srednjoj Aziji. To bi omogućilo davanje zajmova za povezane infrastrukturne projekte i projekte industrijskog razvoja da bi se poboljšao saobraćajni sistem i ubrzao industrijski razvoj u regiji. (2) Za plaćanja i kao međunarodne valute u regiji treba koristiti domaće valute i juan. Da bi se ojačale domaće valute, srednjoazijske zemlje treba podsticati da ih koriste za tekuća i kapitalna plaćanja. Kako te valute budu jačale, Kina treba da izdejstvuje da juan postane standardna valuta u međunarodnim plaćanjima u srednjoj Aziji.

5. Međuljudske veze. (1) Kina može da razvije posebne programe obučavanja za visoke zvaničnike iz srednjoazijskih zemalja, uključujući i kraće seminare i master studije iz javne administracije. (2) Kineska vlada treba da pokrene stipendije za studente iz srednje Azije da bi oformila grupu mladih ljudi koji razumeju kineski jezik i kulturu. (3) ŠOS treba da osnuje istraživački centar koji će finansirati istraživanja i akademsku razmenu s univerzitetima i institutima u srednjoj Aziji. (4) Izmene viznih režima treba da

se potpuno prilagode potrebama trgovine i ulaganja, turizma i porodičnih poseta da bi olakšale postepeno usvajanje izdavanja viza po dolasku za poslovne ljude i turiste.

Prevod
Jelena Bošnjak

LITERATURA

1. Angang, Hu, Yilong, Yan, and Zhusong, Yang, "How to build a Chinese economy in advanced edition", *China Study*, special edition 6, June 27, 2013.
2. "Afghanistan kidnap video: Hostage beheaded 'by Uzbek gunmen'", BBC. April 7, 2015; <https://www.bbc.com/news/world-asia-32200835>, accessed on Dec 10, 2019.
3. "Chinese Section of the Silk Road: Land routes in Henan Province, Shaanxi Province, Gansu Province, Qinghai Province, Ningxia Hui Autonomous Region, and Xinjiang Uygur Autonomous Region; Sea Routes in Ningbo City, Zhejiang Province and Quanzhou City, Fujian Province – from Western-Han Dynasty to Qing Dynasty", United Nations, Ref.:5335; <http://whc.unesco.org/en/tentativelists/5335/>, accessed on Dec 10, 2019.
4. *China Statistical Abstract 2013*, China Statistic Press, Beijing, 2013.
5. Fen, Chang, "The Development of Islam in Central Asia countries after the collapse of Soviet Union", *East European Central Asia Study*, No. 5, 2001.
6. Haiyan, Wang, *New Geo-economics: China and Central Asia*, World Affairs Press, Beijing, 2012.
7. Jinping, Xi, "Promote the people's friendship for a better future – a speech at the University of Nazarbayev", *People Daily*, September 8, 2013.
8. Jinping, Xi, "A Speech at the Neighborhood Diplomacy Work Meeting", October 25, 2013; http://news.xinhuanet.com/politics/2013-10/25/c_117878897.htm, accessed on Dec 12, 2019.
9. "Karachi airport: Islamic Movement of Uzbekistan claims attack", BBC. June 11, 2014; <https://www.bbc.com/news/world-asia-27790892>, accessed on Dec 12, 2019.
10. "Mountain Rigger", The Economist, November 11, 2006.
11. Shanghai Convention on Combating Terrorism, Separatism and Extremism, 2001; <http://www.refworld.org/docid/49f5d9f92.html>, accessed on Dec 12, 2019.

12. Shanghai Convention on Combating Terrorism, Separatism and Extremism, 2001; <http://www.refworld.org/docid/49f5d9f92.html>, accessed on Dec 15, 2019.
13. Shenhua, Zhao, *China's Central Asia Diplomacy*, Current Affairs Press, Beijing, 2008.
14. Zhang Ping, head of NDRC, answered questions from domestic and foreign journalists on “Economic and social development and macroeconomic adjustment”, on March 6, 2012; http://news.xinhuanet.com/2013lh/2013-03/06/c_132212510.htm, accessed on Dec 12, 2019.
15. Xiangping, Zhu, Xiangyang, Zou, “Thought on the China-Central Asia New Silk Road Economic Belt”, *Northeast Asia Forum*, No. 5, 2006.
16. Xinwei, Jiang, *The Geopolitical Change in Central Asia after the Cold War and the Security and Development of Xinjiang*, Social Sciences Academic Press, Beijing, 2009.

Dragan Bisenić

Ambasador Srbije u Egiptu (2011–2018)

Kina, arapski svet i Bliski istok

Sažetak

Posle decenije odsustva na prostoru Bliskog istoka, Kina se u ovaj region vraća kao jedan od glavnih „spoljnih“ igrača. Kineska spoljna politika identifikovala je prošireno područje koje naziva „Veliki Bliski istok“ (Da Zhong Dong), koje uključuje zapadnu Aziju i severnu Afriku (Xi Ya Bei Fei), ali i delove centralne i južne Azije, kao prostor od najvećeg geopolitičkog interesa. Sve intenzivnija saradnja Kine i arapskih zemalja može biti okarakterisana kao „prirodno partnerstvo“, nastalo kako na temelju istorijskog nasleda i kulturnog razumevanja tako i na osnovama kompatibilnosti u ciljevima nacionalne obnove i ekonomskih razvojnih težnji. Zbog novopostignutog razumevanja, Kina je značajno podigla status Bliskog istoka u svojoj diplomatskoj arhitekturi.

Ključne reči:

Kina, Bliski istok, „Put i pojас“, „Put svile“, Si Jinping, Forum za saradnju Kine i arapskih zemalja, energetski resursi, kineska doktrina na Bliskom istoku, Saudijska Arabija, kralj Salman, prestolonaslednik Mohamedbin Salman, Egipat, Abdel-fatah El Sisi, nearapske države, Iran, Izrael

1. UVOD

Jedan od najvećih seizmičkih potresa na geopolitičkom planu Bliskog istoka, nakon kraja „hladnog rata“, jeste rastuće prisustvo Narodne Republike Kine u regionu.¹ Posle decenija odsustva, Kina se pojavljuje kao glavni subjekat u regionu. Kineska trgovinska razmena s regionom uvećana je za preko 600 odsto za 10 godina. Kineska pomoć regionu skočila je sa 151.000.000 dolara, 2001, na 6.800.000.000 dolara u 2010. Oko 550.000 od 5.000.000 Kineza

¹ James Reardon-Anderson (Ed), *The Red Star and the Crescent: China and the Middle East*, Oxford University Press, 2018.

koji žive u inostranstvu nalazi se na Bliskom istoku. Nasuprot ovome, Kina je veoma umereno vojno i diplomatski angažovana u regionu.

Saradnja Kine i arapskih zemalja ocenjuje se kao „prirodno partnerstvo” nastalo na istorijskom nasleđu, društvenim ciljevima nacionalne obnove, ekonomskim razvojnim težnjama i kulturnom razumevanju. Ambasador UAE u Kini, Omar Al Bitar, ocenio je da je „Bliskom istoku potreban pošten arbiter, koji neće imati duple standarde i sebične interese”. Arapske zemlje, rekao je on, veruju Kini jer je Kina zemlja kojoj može da se veruje i jedna od stalnih članica Saveta bezbednosti.

Najveći kineski interes je pristup energetskim resursima u regionu, posebno nafti, očuvanje stabilnosti u regionu, širenje uticaja u „ključnom regionu sveta”, kako se ocenjuje u Pekingu, i pokazivanje Kine kao globalne sile. Bliski istok nikada nije bio važniji za nastavak kineskog prosperiteta: kineska potrošnja energije raste, a sve više energije stiže sa Bliskog istoka. Uvoz sirove nafte, koja čini 50 odsto ukupne kineske potrošnje energije, skočio je sa 6.200.000 tona u 2014. na 9.250.000 tona u 2018, a 40 odsto od tog novog priliva potiče sa Bliskog istoka. Bliski istok tako postaje ključni pokretač kineskog ekonomskog rasta.

Kina je identifikovala prošireno područje koje naziva „Veliki Bliski istok” (Da Zhong Dong), koje uključuje zapadnu Aziju i severnu Afriku (Xi Ya Bei Fei), ali i delove centralne i južne Azije. Zbog novog razumevanja, Kina je podigla status Bliskog istoka u svojoj diplomatskoj arhitekturi. U oktobru 2013. centralna vlada je održala konferenciju visokog nivoa posvećenu diplomatiji prema susedima, a u novembru 2014. Kina je obznanila da su susedne zemlje strateški važne za njen razvoj i međunarodno okruženje. Preko ovih izjava Kina je izmenila listu prioriteta svoje diplomatiјe i podigla važnost susednih zemalja na isti nivo sa svetskim silama. Bliski istok je takođe deo kineskog „velikog susedstva”.

U okviru inicijative „Pomorki put svile za 21. vek”, Bliski istok je ključna tačka između tri kontinenta i važan deo međusobnih veza i međusobnih komunikacija.

Kina priznaje da su SAD dominantna vanregionalna sila na Bliskom istoku, ali kinesko delovanje nužno u sebi sadrži oboje – elemente saradnje i konkurenциje sa drugim regionalnim silama. Dok se druge vanregionalne sile, SAD i Rusija, suočavaju sa manjim ili većim protivljenjem stanovništva ili političkih elita, kinesko delovanje skoro da nema nikakvih protivnika u regionu, pa je nesumnjiva opšta prihvaćenost.

Bivši egipatski ministar spoljnih poslova, Nabil Fahmi, ocenjuje da Kina „čuva filozofiju izgradnje društva sa zajedničkom sudbinom čovečanstva, realizujući principe rasta za sve preko partnerstva i saradnje i doprinosa reformama”. On zaključuje da je kinesko delovanje „pozitivan faktor”

u razvoju novog, pravednijeg i stabilnijeg međunarodnog poretku, te da je u najboljem interesu arapskih zemalja.² Posebno mesto daje kineskom predsedniku Si Jinpingu, koji pokazuje „zrelost nove faze kineskog razvoja” i rastuću potrebu da se obezbede različiti prirodni izvori – energija, minerali i so, kako bi se omogućio razvoj industrije i istovremeno našlo tržište za njenе proizvode u Africi, Latinskoj Americi i Aziji.³

Kineski prođor u Crvenom moru i Bliskom istoku, naravno, menja do sadašnju ravnotežu snaga. Zalivski snabdevači naftom ključni su za Kinu. Oni obezbeđuju Kini skoro 50 odsto nafte i gasa, tako da Kina ni na koji način ne može da dozvoli da ovo snabdevanje bude poremećeno ili čak ugroženo. Kina zbog toga mora da odgovori adekvatnom regionalnom politikom.

Kina je jedna od šest svetskih sila koje su postigle nuklearni sporazum sa Iranom i ostaju na stanovištu njegovog poštovanja. Predsednik Si bio je prvi svetski lider koji je posetio Teheran nakon potpisivanja sporazuma. Upravo tokom te posete on je predstavio viziju nove kineske „arapske doktrine”, koja je objavljena dve nedelje ranije.

2. FORUM ZA SARADNJU KINE I ARAPSKIH DRŽAVA

Forum za saradnju Kine i arapskih zemalja formiran je 2004. Od tada, on se pretvorio u platformu za kolektivnu saradnju na kojoj se razvija saradnja na mnogim poljima i sa više od 10 mehanizama. Kineski predsednik Si Jinping je na otvaranju Šeste ministarske konferencije Forum-a, koja je održana u Pekingu 5. juna 2014, identifikovao ključna područja i pravce kinesko-arapske saradnje. Kina i arapske zemlje počele su odnose strateške saradnje sa novim formama i mehanizmima koji su određeni godinu dana ranije inaugurisanom kineskom globalnom inicijativom „Pojas i put”.

Kineski predsednik dao je, osim ekonomsko i praktične, istorijsku, kulturnu, filozofsku i bezbednosnu dimenziju budućoj saradnji Kine i arapskih država.

U govoru naslovljenom „Promovisanje duha 'Puta svile' i produbljivanje kinesko-arapske saradnje”, kineski predsednik je ocenio da se Kina i arapske zemlje suočavaju sa zajedničkim izazovima i misijom kako bi izvršile

² Nabil Fahmi, Former US Secretary of State Henry Kissinger noted that China's most important comparative advantage over the West is its long-term strategic thinking and planning, Al Hayat, May 4, 2019.

³ Ibid.

nacionalnu obnovu.⁴ On se najpre osvrnuo na istoriju „Puta svile” i odnose Kine i arapskog sveta, navodeći da je stotinama godina „Put svile” značio „mir i saradnju, otvorenost i inkluzivnost, obostrano učenje, obostranu saradnju i dobitke”, da je opstajao generacijama i predstavlja „važno poglavlje u istoriji razmene i obostranom upoznavanju civilizacija”. Kinezi i arapski narodi su „podržavali jedan drugog u očuvanju nacionalnog ponosa i suvereniteta, pomagali jedni drugima na putu razvoja i dostizanja nacionalne obnove i učili jedni od drugih u produbljivanju kulturne razmene i obnovi nacionalne kulture”.

Kineski predsednik je naglasio da su „narednih 10 godina ključni period za razvoj Kine i arapskih država”. Da bi se ispunila zajednička misija i suočili sa izazovima nacionalne obnove, potrebno je da se promoviše duh „Puta svile”, poveća obostrano izučavanje i upoznavanje civilizacija, međusobno poštovanje razvojnih puteva, pridržavanje obostrano korisne (“win-win”) saradnje i zalaganje za dijalog i mir.

Predsednik Si Jinping je naglasio da „Ekonomski pojas put svile” i „Pomorski svileni put za 21. vek” jesu put obostrane koristi i dobitaka. Kina i arapske države se međusobno razumeju zbog „puta svile” i oni su „prirodni partneri za saradnju” u zajedničkoj izgradnji „Pojasa i puta”. Dve strane treba da se pridržavaju principa razmene mišljenja, izgradnje zajednice zajedničkih interesa i zajednice „zajedničke sudsbine”. Dve strane treba da imaju široku viziju i stvore principe saradnje „1+2+3”. U toj formuli saradnje, jezgro čini izgradnja infrastrukture, trgovina i investicije su dva „krila”, a tri nova visokotehnološka područja su nuklearna energija, kosmički program i nove energije.

Kineski predsednik je najavio da će Kina sledećih godina uvećati obim trgovinske razmene s arapskim zemljama sa 240.000.000.000 na 600.000.000.000 dolara, uveća investicije sa 10.000.000.000 na 60.000.000.000 dolara, ubrza pregovore i stvaranje slobodne trgovine između Zalivskog saveta za saradnju i da snažno deluju na uključenju arapskih država u Azijsku infrastrukturnu investicionu banku.

Najavio je da su Kina i arapske države odlučile da 2014. i 2015. proglose godinama kinesko-arapskog prijateljstva i održe niz prijateljskih događaja. U sledeće tri godine, Kina je obećala da će da obući 6.000 mladih iz arapskog sveta i razmenu 10.000 kineskih i arapskih umetnika uz učešće 200 kineskih i arapskih institucija.

---

⁴ Xi Jinping Attends Opening Ceremony of Sixth Ministerial Conference of China–Arab States Cooperation Forum and Delivers Important Speech Stressing to Promote Silk Road Spirit and Deepen China–Arab Cooperation, Xinhua, June 4, 2014.

Predsednik kuvajtske vlade, Džaber Al Mubarak Al Hamad Al Sabah, marokanski ministar spoljnih poslova, Salahedin Mazur, i generalni sekretar Arapske lige, Nabil El Arabi, visoko su ocenili tradicionalno arapsko-kinesko prijateljstvo i dostignuća Forumu u poslednjih 10 godina i rekli da arapske države pozdravljaju predlog kineskog predsednika za jačanje Forum-a i razvoj kinesko-arapskih strateških odnosa saradnje. Oni su podržali kinesku inicijativu „Pojas i put” i potvrdili spremnost da ojačaju komunikaciju i saradnju s Kinom, promovišu političko rešenje važnih pitanja arapskih država i zajednički rade na regionalnom miru, stabilnosti i razvoju.

Konferencija je usvojila tri dokumenta: „Pekinšku deklaraciju”, „Akcioni plan 2014–2016” i „Plan razvoja 2014–2016”.

3. „KINESKA DOKTRINA” O ARAPSKOM SVETU

Prekretnicu u odnosu Kine prema arapskom svetu i Bliskom istoku predstavlja stvaranje i objavljivanje „kineske doktrine o arapskom svetu”. Ministarstvo spoljnih poslova Kine objavilo je početkom 2016. godine prvi Strateški papir o odnosima Kine i arapskog sveta.⁵ Dokument je sinhronizovan sa veoma značajnom posetom kineskog predsednika Egiptu, Saudijskoj Arabiji i Iranu u januaru 2016. i objavljen je neposredno pred nju.

U dokumentu se na početku daje istorijski pregled razvoja kinesko-arapskih odnosa. Dokument ima pet poglavlja: 1) Produbljivanje kinesko-arapske strateške saradnje, sveobuhvatne saradnje i zajedničkog razvoja; 2) Kineska arapska politika; 3) Jačanje kinesko-arapske saradnje na svim poljima, sa brojnim potpoglavlјima, od kojih su neka: političke saradnje u koju ulaze posete na visokom nivou, međuvladine konsultacije i mehanizmi saradnje, saradnja u zakonodavstvu, političkim partijama i lokalnim samopravama, saradnja u međunarodnim pitanjima, pitanju Tajvana. Tu je zatim saradnja u investicijama i trgovini, sa potpoglavlјima: saradnja u inicijativi „Pojas i put”, saradnja u proizvodnji, saradnja u investicijama, trgovini, energetici, infrastrukturi, kosmičkom programu, nuklearna saradnja u miroljubive svrhe, finansijska saradnja, razvoj ekonomskih i trgovinskih mehanizama i platformi saradnje; 4) Kinesko-arapski Forum za saradnju i 5) Odnosi između Kine i arapskih regionalnih organizacija.

U njemu se naglašava strateški pristup „1+2+3”. Prioritet u njemu ima saradnja u energetici, a naglašena je namera širenja trgovine i investicija i, na kraju, bliskost u tri visokotehnološka sektora: nuklearna i obnovljiva

⁵ China's Arab Policy Paper, Xinhua, January 14, 2016.

energija i kosmičke tehnologije. „Pojas i put” inicijativa je, naravno, okvir za saradnju u svim ovde navedenim područjima.

U dokumentu je navedeno da se Kina pridržava „pet principa miro-ljubive koegzistencije”: uzajamnog poštovanja suvereniteta i teritorijalnog integriteta, obostrano poštovanje principa nenapadanja, nemešanja u unutrašnje poslove, jednakosti, obostrane koristi i miroljubive koegzistencije.

Kina je obznanila da podržava bliskoistočni mirovni proces i stvaranje nezavisne države Palestine s punim suverenitetom, zasnovanoj na granicama pre 1967, sa Istočnim Jerusalimom kao glavnim gradom. Kina je podržala Arapsku ligu i njene države članice u stvaranju ovih ciljeva. U dokumentu se navodi da je Kina privržena političkim rešenjima za goruća regionalna pitanja i da podržava stvaranje regionala bez nuklearnog naoružanja. Pored toga, data je podrška naporima arapskih država da očuvaju i jačaju nacionalno jedinstvo, sprečavanju ekstremističkih ideja i borbi protiv terorizma. Kina je iskazala poštovanje izbora koji su učinili arapski narodi i podržala arapske države u njihovom putu razvoja, koji je u skladu sa nacionalnim uslovima.

Sasvim na kraju, i nenaglašeno, navedena je saradnja u oblasti mira i bezbednosti. Kina je pozvala na „zajedničku, sveobuhvatnu i održivu bezbednost na Bliskom istoku” i podržala arapske i regionalne zemlje u stvaranju „kolektivnog regionalnog mehanizma saradnje”, koji bi doprineo dugoročnom miru, prosperitetu i razvoju Bliskog istoka.

Kada je reč o vojnoj saradnji, Kina najavljuje „produbljivanje” kinesko-arapske saradnje, a u njenom okviru intenziviranje poseta vojnih zvaničnika, produbljivanje saradnje u naoružanju, opremi i različitim tehnologijama, te održavanje zajedničkih vojnih vežbi.

U borbi protiv terorizma navedeno je da se Kina „odlučno protivi svim formama terorizma, bilo kojih etničkih grupa ili religija” i „duplim standardima” u toj borbi. Podržani su napori arapskih država u borbi protiv terorizma i sposobljavanju za nju. Ta borba treba da se vodi uz poštovanje Povelje UN i međunarodnih normi, da poštuje suverenitet i teritorijalni integritet svih zemalja. Kina je izjavila spremnost da stvori „dugoročni bezbednosni mehanizam, ojača politički dijalog i razmenu obaveštajnih informacija”.

4. KINA I ARAPSKE DRŽAVE

Egipat je zemlja koja je, može se reći, s najviše entuzijazma od svih arapskih država pristupila saradnji s Kinom. Za Egipat su događaji „arapskog proleća” iz 2011. bili uzrok prekretnice u spoljnopolitičkoj orijentaciji, nakon

uklanjanja muslimanske braće i predsednika Mohameda Morsija s vlasti. Egipat je počeo „diversifikaciju” spoljne politike, gde su, umesto potpunog oslanjanja na SAD, veću ulogu počele da dobijaju druge države, a posebno Kina i Rusija. Egipatsko-kineska robna razmena dostigla je u 2018. obim od 8.330.000.000 dolara, gde je kineski izvoz u Egipat 7.610.000.000, a uvoz iz Egipta 1.220.000.000 dolara.

Egipatski predsednik Sisi je od 2014. do 2018. pet puta posetio Kinu. Kineski predsednik Si boravio je u Kini u januaru 2016. Potpredsednik Kine, Vang Kišan, bio je u Kairu u oktobru 2018. Egipatski predsednik Sisi iskazao je ponos što je Egipat bio jedna od prvih zemalja koja je podržala kinesku inicijativu „Pojas i put” i da Egipat „ostaje u čvrstom uverenju da će ova inicijativa da stvori neslućene mogućnosti za međusobnu saradnju, kao i saradnju na međunarodnom i regionalnom nivou”.

Kineski predsednik doputovao je u Kairo 20. janaura 2016.⁶ On je pohvatio egipatske napore za stabilizacijom ekonomije. „Kina podržava egipatske napore da sačuva stabilnost, razvije ekonomiju, poboljša uslove života i igra veću ulogu u međunarodnim i regionalnim pitanjima”, rekao je kineski predsednik.

Dve zemlje su potpisale 21 sporazum. Kineske kompanije grade egipatski mega projekat novog glavnog grada u visini od 45.000.000.000 dolara.

Kina i Egipat su planirali 15 projekata u energetici, infrastrukturni i transportu, koji će dostići 15.000.000.000 dolara, a kineska centralna banka će obezbediti kredit od 1.000.000.000 dolara za jačanje deviznih rezervi zemlje.

U tom trenutku 32 kineske kompanije radile su u ekonomskoj zoni Suezkog kanala, sa investicijama koje su premašivale 400.000.000 dolara, a u sledećoj fazi predviđen je porast na 100 kompanija i ukupnu visinu od 2.500.000.000 dolara.

U svom govoru u sedištu Arapske lige predsednik Si objavio je svoj plan za region. Kina je izdvojila 15.000.000.000 dolara za specijalne kredite kojima bi se pomogao rast industrijske proizvodnje u regionu, 10.000.000.000 dolara trgovinskog kredita za zajedničke projekte u energetici i još 10.000.000.000 dolara jeftinih kreditnih sredstava.

Najavio je osnivanje fondova, zajedno sa UAE i Katarom u iznosu od 20.000.000.000 dolara za konvencionalne izvore energije, a Kina će produžiti ugovore za kupovinu nafte iz regiona u visini od 300.000.000.000 dolara.

Kineski predsednik je u Kairo stigao iz Saudijske Arabije, a nastavio za Teheran.

Samo početkom 2018. potpisan je sporazum o izgradnji sportskih terena za Svetsko prvenstvo u rukometu 2021, a takođe i za izgradnju prve

⁶ China's Xi visits Egypt, offers financial, political support, Reuters, January 20, 2016.

industrijske zone u El Alameinu. Direktor Arapske organizacije za industrializaciju, Abdel Moneim al Taras, najavio je da se sporazumeo sa direktorom kineske Železničke biro grupe 20 (CR20G) za izgradnju industrijskih postrojenja za ekspresne vozove.

Komandant egipatskog vazduhoplovstva, Mohamed Abas, potpisao je ugovor o kupovini dronova od Kineske državne aerotehnološke uvozno-izvozne korporacije (CATIC).

Kineska Lučko inžinjerska kompanija (CHEC) počela je izgradnju glavnog terminala luke u Sokni, dok je Narodna banka Egipta (NBE) potpisala sporazum o kreditu od 600.000.000 dolara sa Kineskom razvojnom bankom (CDB).

Na Osmom ministarskom sastanku, održanom 10. jula 2018, kineski predsednik nastupio je treći put, artikulišući kinesku politiku u arapskom svetu.⁷ On je najavio potpisivanje deklaracije za inicijativu „Pojas i put”, koja daje „veliku podršku arapskom svetu” i pokazuje spremnost Kine da sarađuje sa arapskim svetom. On je rekao da su arapske zemlje „prirodni partneri Kine”, najavljujući kredite u visini od 20.000.000.000 dolara za arapske države i njihovu ekonomsku saradnju. Kina će pomoći arapskim državama u infrastrukturnim projektima, ubrzati saradnju u energetici, nafti i gasu, finansijama, visokim tehnologijama, digitalnoj ekonomiji i veštačkoj inteligenciji. Potrebno je reći da je Kina prva visokotehnološka država koja je arapskim zemljama ponudila saradnju u najmodernijim tehnologijama, poput veštačke inteligencije.

Kineski predsednik je najavio da će Kina u narednih pet godina da uveze robe i dobara u visini od 8.000.000.000 dolara, da izgradi finansijsku platformu za industrijsku saradnju, da ubrza razgovore o sporazumima o slobodnoj trgovini i pozvaće stotine predstavnika arapskih država u goste u naredne tri godine.

Posle ovog sastanka, kineski predsednik je krenuo na arapsko-azijsku turneju, na kojoj je konkretizovao svoje najave. On je prvo boravio tri dana u Ujedinjenim Arapskim Emiratima, gde je dočekan na najsvečaniji način i prema protokolu koji se organizuje samo u izuzetnim prilikama. Već činjenica da je predsednik velike i mnogoljudne Kine odlučio da posetu bogatu, ali malenu zalivsku monarhiju govori o važnosti koju Kina pridaje ovom regionu. Kina, naime, u UAE vidi ključnog partnera u razvoju regionalne infrastrukture. Ovo je prva poseta jednog kineskog lidera UAE, a pokojni emiratski vladar posetio je Kinu pre 28 godina. Tokom posete potpisano je 13 ugovora, među kojima je posebno važan Ugovor o saradnji na inicijativi „Novi put svile” i „Pomorski put svile za 21 vek”. Lideri dve zemlje naglasili su da počinju „novu fazu saradnje” između dve zemlje. Očekuje se da ovo-

⁷ Highlights of Xi's speech at China-Arab forum, China daily, July 10, 2018.

godišnja robna razmena dostigne 60.000.000.000 dolara. Prvi čovek Emaara, Mohamed Al Abar, najavio je izgradnju najvećeg kineskog šoping mola u Dubaiju i širenje hotelskog lanca Adres u celoj Kini.

Kineski predsednik je nastavio svoju turneju afričkim obalama. Iz Dubajha je produžio u Senegal, Ruandu i Južnu Afriku, gde će učestvovati na samitu sa Brazilom, Indijom i Rusijom u Johanesburgu od 25. do 27. jula, čime će, nesumnjivo, još snažnije učvrstiti kinesko prisustvo u Africi i na Bliskom istoku.

Saudijski kralj Salman posetio je Peking u martu 2017. Pre toga, kao prestolonaslednik bio je u Pekingu 2014. godine. Kao saudijski monarh, potpisao je sporazume u visini od 65.000.000.000 dolara. Kineski predsednik pozdravio je gosta iz Saudijske Arabije kao „globalnog partnera” u inicijativi „Pojas i put”, dodajući da je Kina „stabilno izvozno tržište za saudijsku naftu”. Saudijska Arabija bila je prethodnih godina najveći kineski snabdevač naftom. Kineski analitičari ukazali su na potrebu Saudijske Arabije da se okrene prema Istoku i Aziji, pošto je Trampova bliskoistočna politika već u promeni, ocenio je Li Guofu iz Kineskog instituta za međunarodne studije.⁸

Kultivisanje dobrih odnosa nastavljeno je i u turbulentno vreme za prestolonaslednika Muhameda bin Salmana, zbog teškoća u jemenskom ratu i ubistva saudijskog novinara Gamala Kašogija. Kineski predsednik se sreo sa saudijskim prestolonaslednikom tokom Samita G20 u Buenos Airesu i obećao da će Kina podržati ekonomski razvoj Saudijske Arabije, dodajući da je njena stabilnost ugaoni kamen napretka i prosperiteta u Zalivu.

Predsednik Si je naveo da Kina „čvrsto podržava Saudijsku Arabiju u njenom nastojanju za ekonomsku diversifikaciju i obezbeđivanju obostrane podrške u pitanjima koja uključuju njihove ključne interese”.⁹

Prema kineskim medijima, saudijski prestolonaslednik princ Muhamed bin Salaman (MBS) podržao je kinesko pravo na preuzimanje „antiterorističkih mera” i mera „deradikalizacije”, što su, potom, aktivisti za ljudska prava okarakterisali kao apologiju prakse grubog razračunavanja Pekinga sa njegovom ujgurskom muslimanskom manjinom.¹⁰

Saudijski prestolonaslednik se sreo i sa kineskim predsednikom prilikom posete Pekingu u februaru 2019. tokom azijske ture, na kojoj je bio još u Pakistanu i Indiji. On je pohvalio odnose s Kinom u kojima nema nikakvih

⁸ China, Saudi Arabia sign US\$65 billion in deals as King Salman starts Beijing visit, South China Morning Post, March 16, 2017.

⁹ Chinese President Xi Jinping offers support to Saudi Crown Prince Mohammed bin Salman despite outcry over Khashoggi killing, South China Morning Post, December 1, 2018.

¹⁰ Saudi crown prince defends China's right to fight 'terrorism', Aljazeera, February 23, 2019.

problema i poteškoća. Prema navodima agencije Hsinhua, predsednik Si je govorio o zajedničkim naporima u borbi protiv ekstremizma i terorizma.

Kineski predsednik je rekao prestolonasledniku da dve zemlje moraju pojačati međunarodnu saradnju u uklanjanju „radikalizacije” i „prevenciji upliva i širenja ekstremističkih ideja”. Saudijski princ je uzvratio da Saudijska Arabija poštuje i podržava kinesko pravo da štiti svoju bezbednost i preduzima mere u borbi protiv terorizma i korake u eliminisanju radikalizma, obećavajući spremnost povećanja i jačanja saradnje.

Osim sa arapskim zemljama Bliskog istoka, Kina uspešno sarađuje sa nearapskim državama Bliskog istoka, koje često imaju komplikovane ili konfrontirajuće odnose sa arapskim susedima – Iranom i Izraelom.

5. IRAN I KINA

Kina je već od početka 2000. najveći iranski trgovinski partner. Najveći deo vizije kinesko-iranske saradnje predstavio je predsednik Si tokom posete Iranu u januaru 2016. On je bio prvi strani državnik koji je posetio Iran nakon sklapanja nuklearnog sporazuma 2015. Dve zemlje su se saglasile da u narednih 10 godina uvećaju razmenu na fantastičnih 600.000.000.000 dolara, dok će jačati saradnju u okviru plana saradnje u narednih 25 godina. Osim ovoga, Kina je najveći investitor na iranskom tržištu. Oko 100 kineskih kompanija investiralo je u ključne ekonomski sektore, posebno energiju i transport. Na primer, kineska Nacionalna nuklearna korporacija radi na iranskom reaktoru za tešku vodu, Arak IR-40, kako bi ispunila zahteve iz iranskog nuklearnog sporazuma 2015.

Kineska vlada je dala kredit od 10.000.000.000 dolara kineskim kompanijama da izgrade brane, generatore za električnu energiju i drugu infrastrukturu u Iranu, poput pruge koje povezuje Bajanur u kineskom regionu unutrašnje Mongolije sa Teheranom.

Ostali transportni projekti uključuju izgradnju železničke pruge od istočnog grada Mašada i luke Bušer u Persijskom zalivu. Kina želi da pomogne u gradnji luke Čabahar u Omanskom zalivu. Još jedan poznati projekat je gradnja pet linija metroa u Teheranu, koje će graditi kineske kompanije, a vagone će graditi zajednička kinesko-iranska kompanija, Tehran Wagon Manufacturing Company.

Američko napuštanje sporazuma sa Iranom otvorilo je vrata Kini. Osim što je najveći trgovinski partner Irana, Kina je najveći potrošač iranske nafte u svetu. Napuštanje sporazuma od strane Vašingtona, pretpostavlja se, najteže će pogoditi evropske kompanije i zemlje koje posluju sa Iranom. To

otvara prostor za Kinu i Rusiju, koje su bolje pozicionirane da izbegnu američke sankcije, da počnu poslove sa Iranom.

Kineska nacionalna petrolejska korporacija je partner s francuskim Totalom u eksploataciji iranskog nalazišta Južni Pars, a ako Total zbog američkih sankcija izgubi svoj ideo kineska kompanija će preuzeti ceo posao.

Krajem avgusta 2019, tokom posete iranskog ministra spoljnih poslova Zarifa Pekingu, dopunjeno je kinesko-iranski Ugovor o strateškom partnerstvu iz 2016.¹¹ Kina je ponudila masivne investicije u iransku ekonomiju u zamenu za dalekosežni sporazum o potrošnji tog novca i proizvodima koji budu nastali u tom procesu.

Plan predviđa investicije od 400.000.000.000 dolara tokom 25 godina. Od toga, 280.000.000.000 raspoređeno je za iransku naftnu industriju, gas i petrohemski sektor, dok će 120.000.000.000 biti investirano u iransku transportnu i proizvodnu infrastrukturu. Sporazum omogućava i stacioniranje 5.000 službenika kineskog obezbeđenja koje bi štitilo energetska i petrohemski postrojenja, kako je objavio magazin "Petroleum Economist".

Jedan od glavnih infrastrukturnih projekata inicijative „Pojas i put“ jeste izgradnja železničke pruge od Kazahstana do Irana, koju je Peking opisao kao „sredstvo integracije Centralne Azije sa Bliskim istokom“.

6. IZRAEL I KINA

Kineske investicije u Izraelu dostigle su 20.000.000.000 dolara u tekućim projekatima. Kineske kompanije trenutno rade na svim ključnim izraelskim infrastrukturnim projekatima, od pruga, puteva, tunela, do elektrana. Kineska kompanija Šangajska lučka grupa pobedila je na tenderu za luku Haifa, s tim da će tender da stupi na snagu 2021. godine.

Ekonomске veze Kine i Izraela potiču iz 1979, još pre nego što je Kina formalno priznala Izrael. Izraelski milijarder Šaul Ajzenberg organizovao je tajni sastanak posle kog je usledila izraelska isporuka oružja Kini. Diplomatski odnosi uspostavljeni su 1992. Poslednjih godina kineske investicije u sektor visokih tehnologija veoma su porasle, dostižući četvrtinu svih fondova koje su prikupile izraelske visokotehnološke kompanije. Kina je drugi trgovinski partner Izraela sa razmenom od 11.500.000.000 dolara.

¹¹ China "pledges \$400bn" to develop Iran's energy, transport and manufacturing sectors, Global Construction review, 6.09.2019; \$ 400 billion from China to Iran, News 1, Tehran, September 06, 2019.

Izraelski premijer Netanjahu posetio je Peking 19–22. marta 2017, kada je kineski predsednik najavio „sveobuhvatno inovativno partnerstvo dve zemlje”.¹²

Si je pozvao na jačanje političkog dijaloga dve zemlje, synergiju razvojnih strategija i jačanje saradnje u ključnim oblastima, poput vodosnabdevanja, poljoprivrede, zdravstvene zaštite i obnovljivih izvora energije.

„Miroljubiv, stabilan Bliski istok u razvoju služi zajedničkim interesima svih strana, uključujući Kinu i Izrael”, rekao je kineski predsednik. Izraelsko-palestinski problem ima dugoročan uticaj na situaciju na Bliskom istoku, dodao je kineski predsednik i rekao da Kina ‘ceni izraelsko prihvatanje rešenja o dve države’”.

Izraelski premijer, Benjamin Netanjahu, rekao je da Izrael poštuje kinesku istoriju, dostignuća i sadašnju ulogu u svetu i da se nada da će učestvovati u inicijativi „Put i pojас”, istovremeno očekujući da Kina igra veću ulogu na Bliskom istoku. Netanjahu je naglasio privrženost Izraela politici „jedne Kine”, predlažući partnerstvo i saradnju dve zemlje u obnovljivoj energiji, poljoprivredi, investicijama, finansijama i medicinskim uslugama.

Kineske investicije, međutim, imaju velike protivnike u SAD i već stvaraju napetosti u odnosima Izraela i SAD. Poslednje pitanje na kojem je došlo do razmimoilaženja jeste kineska pobeda na tenderu za luku Haifa. Senat je u junu 2019. upozorio Izrael tim povodom. Haifa je luka u koju ekskluzivno pristaje američka Šesta flota, pa je već poslato upozorenje da će ona prestati to da čini ako 2021. Kinezi preuzmu luku.

Skoro da nema sastanka američkih i izraelskih zvaničnika gde nije pomenuто „kinesko pitanje”. O tome je razgovarao državni sekretar Majkl Pompeo prilikom posete Izraelu u martu, a posle njega donedavni savetnik za nacionalnu bezbednost Džon Bolton, a nedavno sekretar za energetiku Rik Peri na sastanku sa premijerom Netanjahuom.

Tokom Netanjahuove posete Vašingtonu, 26. marta ove godine, američki predsednik Tramp je posebno istakao da, ukoliko kineske kompanije uspostave 5G mrežu u Izraelu, onda će bezbednosna saradnja dve zemlje biti ograničena, a američka pomoć smanjena.

Na ove najave reagovao je prošlog meseca otvorenim pismom i kineski ambasador u Tel Avivu, Čang Žongin, koji je istakao da je izraelsko-kineska saradnja „vin-vin” situacija za obe strane i ismejao optužbe o prikupljanju „obaveštajnih saznanja” o američkoj pomorskoj floti preko luke Haifa. „Ja verujem da svako ko ima osnovna vojna znanja smatra ove optužbe smešnim. Da li je Kini zaista potrebno da primenjuje ove zastarele

---

¹² China, Israel announce innovative comprehensive partnership, Xinhua, March 21, 2017.

metode za prikupljanje obaveštajnih informacija”, zapitao se kineski ambasador.

7. GEOPOLITIKA – SUKOBI, RATOVI I TERORIZAM

Geopolitički rizik je novo pitanje za Kinu. Kineski ekspert Čang Jiadong navodi da je Bliski istok deo kineskog „Velikog susedstva”.¹³ On je istovremeno religiozni i kulturni centar „Islamskog pojasa”, koji se prostire od severa Afrike, preko srednje Azije, do jugoistočne Azije.

„Islamski pojas” dodiruje jugozapadni deo Kine. Bliski istok je budući pravac kineskih pomorskih kretanja. Ono što se dešava na Bliskom istoku utiče ne samo na kineske ekonomski interese, nego i na kinesku bezbednosnu situaciju kod kuće i napolju.

Uloga Bliskog istoka u kineskoj spoljnoj politici je veoma promenjena, od modela koji je bio vođen političkim motivima, do modela „politika plus energija” i sadašnje kombinacije koja uključuje politiku, energiju, ekonomsku i stratešku pitanja, smatra Jiadong.

Jiadong smatra da, sledeći verovatno opadanje važnosti energije, bezbednosni rizici postaju rastući faktor u kineskoj bliskoistočnoj politici.

Predsednik Si Jinping uvodi Kinu na Bliski istok i u Afriku nakon poluvekovne američke dominacije i obnovljenog ruskog prisustva. Region je u plamenu dugih ratova u Siriji, Jemenu, Libiji, Iraku, sukoba koji dobijaju nove dimenzije: izraelsko-iranskog, saudijsko-iranskog, izraelsko-palestinskog, sunitsko-šiitskog, što prirodno stvara geopolitički vakuum.

Kao i mnogi drugi spoljni akteri, Kina je morala da se brzo prilagodi regionalnim promenama koje su nastale kao rezultat „arapskog proleća” 2011–2012, kada su uklonjene brojne višedecenijske vlade i vladari, poput Egipta, Tunisa, Libije i Jemena. U nekim od ovih zemalja došlo je do ratova i građanskih sukoba, poput Libije i Jemena, a poseban problem bio je sukob u Siriji.

Kina se držala principa nemešanja u unutrašnja pitanja tih zemalja, pa je s tih pozicija stavila veto, zajedno s Rusijom, u SB u februaru 2012. na rezoluciju koja je tražila ostavku sirijskog predsednika Asada. Do kraja 2014. Kina i Rusija stavile su veto na četiri različite rezolucije koje su se ticali sirijskog sukoba. Kina je stavila veto na jače sankcije Siriji, što je dovelo do poteškoća u odnosu s nekim arapskim državama, posebno Saudijskom

¹³ Zhang Jiadong, *China – Middle East relations: New Challenges and New Approaches*, Danish Institute for International Studies, 2016.

Arabijom i otežavanja pregovora o slobodnoj trgovini sa Zalivskim savetom za saradnju.

Događaji iz 2014–2015, kada je Islamska država počela da osvaja teritorije Iraka i Sirije s planom stvaranja islamskog kalifata, brišući granice između dve države, takođe je postavilo dilemu za Kinu. Iako je odbila da se formalno pridruži koaliciji protiv Islamske države koju su predvodile SAD, Kina se pridružila međunarodnoj zajednici u osudi Islamske države.

„Bliski istok je grobica velikih sila”, rekao je bivši potpredsednik kineskog Instituta za savremenu međunarodnu politiku Li Šaosian. „Kina se ne brine ko će u budućnosti da bude sirijski predsednik sve dotle dok ta ličnost može da stabilizuje i razvija zemlju, mi ćemo se složiti”, zaključio je on.¹⁴

Globalizacija je stvorila modernu i snažnu Kinu, ali i Kinu s velikim potrebama. Kina jača svoje prisustvo u Crvenom moru i Rogu Afrike. Kako bi se suprotstavila akcijama pirata, ona je otvorila vojnu bazu u Džibutiju, koja prati Adenski zaliv i oko 4.000 kilometara dugu morsku obalu. U Džibutiju se nalaze, takođe, američka i NATO baza. Peking je nedavno zakupio luku Hambantota u Šri Lanki na 99 godina za 1.100.000.000 dolara.

Sam region Crvenog mora i Roga Afrike izuzetno je rizičan za bilo koju veliku silu. U njemu već godinama plamti jemenski sukob u koji je umešana Saudijska Arabija sa svojim saveznicima iz Zalivskog saveta za saradnju, a posebno UAE. Kineska želja za novim partnerstvima u trgovini, energiji i infrastrukturi stoga teško može da se razdvoji od uzburkane geopolitike regiona i političkih procesa koje stvara.

Obljižnja Somalija je kolevka nasilja od pada poslednje vlade 1991. i borbi između provladinih snaga i džihadista Al Šababa. Ovaj sukob se širi na Keniju i druge istočnoafričke države, gasom bogati Mozambik i Tanzaniju. Nešto dalje je osiromašeni Sudan, čiji unutrašnji sukobi prete svim investicijama u zemlji.

Sve ove zemlje na „kineskom putu” nesumnjivo će rado dočekati kineske stabilizujuće ekonomске inicijative, dok će Kina moći zauzvrat da računa na infrastrukturu neophodnu za izvoz nafte i minerala za zahuktalu kinesku ekonomiju.

Delimično, da bi zadovoljila sve ove zahteve, Kina je sebe pretvorila od uloge neutralnog autsajdera u ulogu strateškog učesnika.

---

¹⁴ President Xi Jinping of China Is All Business in Middle East Visit, New York Times, January 30, 2016.

LITERATURA

1. Anderson, James R. (Ed), "The Red Star and the Crescent: China and the Middle East", Oxford University Press, 2018.
2. "China's Arab Policy Paper", *Xinhua*, January 14, 2016.
3. "China's Xi visits Egypt, offers financial, political support", *Reuters*, January 20, 2016.
4. "China, Saudi Arabia sign US\$65 billion in deals as King Salman starts Beijing visit", *South China Morning Post*, March 16, 2017.
5. "Chinese President Xi Jinping offers support to Saudi Crown Prince Mohammed bin Salman despite outcry over Khashoggi killing", *South China Morning Post*, December 1, 2018.
6. "China 'pledges \$400bn' to develop Iran's energy, transport and manufacturing sectors", *Global Construction review*, September 6, 2019.
7. "China, Israel announce innovative comprehensive partnership", *Xinhua*, March 21, 2017.
8. Fahmi, Nabil, "Former US Secretary of State Henry Kissinger noted that China's most important comparative advantage over the West is its long-term strategic thinking and planning", *Al Hayat*, May 4, 2019.
9. "Highlights of Xi's speech at China-Arab forum", *China daily*, July 10, 2018.
10. Jiadong, Zhang, *China – Middle East relations: New Challenges and New Approaches*, Danish Institute for International Studies, 2016.
11. "President Xi Jinping of China Is All Business in Middle East Visit", *New York Times*, January 30, 2016.
12. "Saudi crown prince defends China's right to fight 'terrorism'", *Aljazeera*, February 23, 2019.
13. "Xi Jinping Attends Opening Ceremony of Sixth Ministerial Conference of China-Arab States Cooperation Forum and Delivers Important Speech Stressing to Promote Silk Road Spirit and Deepen China-Arab Cooperation", *Xinhua*, June 04, 2014.
14. "\$ 400 billion from China to Iran", *News 1*, Tehran, September 06, 2019.

Siniša Tatalović

Fakultet političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu

Ružica Jakešević

Fakultet političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu

Sigurnosni odnosi Europske unije i Kine

Sažetak

Odnosi Europske unije i Kine, pored dominantno ekonomske, sve više poprimaju političku, ali i sigurnosnu dimenziju. Početak odnosa Europske unije i Kine vezan je za sredinu sedamdesetih godina prošlog stoljeća, od kada je Kina za Europsku uniju sve više postajala strateški partner. Kineski se globalni utjecaj, pa tako i utjecaj na Europu, sve više širi. To se ponajprije događa na području ekonomije, kroz institucionalizaciju u okviru programa „Pojas i put”, te inicijativu 16+1, kojoj se 2019. pridružila i Grčka. U radu se, polazeći od političke i ekonomske dimenzije odnosa Europske unije i Kine, razmatra i sigurnosna dimenzija. U 21. stoljeću pitanja sigurnosti se sve više globaliziraju i utječu na političku i ekonomsku dimenziju odnosa između aktera u međunarodnoj zajednici. To se posebno može vidjeti u odnosima Kine s drugim medunarodnim akterima, kako s drugim državama tako i međunarodnim organizacijama. U radu se posebno analiziraju sigurnosni aspekti odnosa Kine i Europske unije u kontekstu globalnih odnosa. Polazi se od pretpostavke da je Europska unija strateški važan partner Kine, zbog čega sigurnosna dimenzija suradnje dobiva sve više na značaju.

Ključne riječi:

Kina, Europska unija, sigurnosna suradnja, sigurnost

1. UVOD – EKONOMSKI ODNOSI KAO PODLOGA POLITIČKIM I SIGURNOSNIM

Sve bolja ekomska suradnja i intenzivna razmjena dobara i usluga između Europske unije i Narodne Republike Kine utječe na jačanje njihovih međusobnih političkih odnosa, a ujedno čini i okvir za početak sigurnosne suradnje. Gledano u globalu, govorimo o dvjema svjetskim ekonomskim silama sa snažnom bilateralnom razmjenom koja rezultira sve većom međuovisnošću. Naime, Kina je Europskoj uniji najveći trgovinski partner poslije Sjedinjenih Američkih Država, a Europska unija je Kini najveći trgovinski partner, pri čemu Kina ostvaruje suficit. O snazi međusobne gospodarske povezanosti zorno svjedoči podatak o više od jedne milijarde eura koju generira međusobna razmjena u samo jednom danu.¹ Prema podatcima Europske komisije, u 2018. godini Europska unija je u Kinu izvezla dobra, odnosno robe u vrijednosti od 209.900.000.000 eura, te usluge u vrijednosti 46.700.000.000 eura. Istodobno, iz Kine je uvezla 394.800.000.000 eura vrijednu robu, te 30.600.000.000 eura vrijedne usluge.² S obzirom na osjetan negativan predznak u trgovinskoj razmjeni s Kinom, cilj je Europske unije osigurati da se njezin azijski partner pridržava svojih obaveza s obzirom na članstvo u Svjetskoj trgovinskoj organizaciji, posebice u pogledu poštivanja intelektualnog vlasništva, poštenih trgovackih praksi, daljnje liberalizacije tržista, te smanjenja uloge države u gospodarstvu. Ekonom-ska dimenzija odnosa između Europske unije i Kine osobito je zanimljiva u kontekstu američko-kineskog trgovinskog rata koji je obilježio 2018. i 2019. godinu, pri čemu su ova dva najveća svjetska gospodarstva³ uvela međusobne carine na milijarde dolara vrijedne proizvode. Prema nekim procjenama, upravo bi Europska unija mogla imati relativne ekonomski koristi od američko-kineskog rata, jer bi na tržista oba trgovinska partnera, s obzirom na njihova međusobno nametnuta ograničenja, mogla plasirati više svojih izvoznih proizvoda.⁴

Ne treba zanemariti niti činjenicu da morski i kopneni krakovi inicijative Pojas i put (*Belt and Road Initiative – BRI*), koju je inaugurirao kineski predsjednik Xi 2013. godine i kojom se nastoji golemim infrastrukturnim i

¹ <https://ec.europa.eu/trade/policy/countries-and-regions/countries/china/> September 6, 2019.

² European Union, Trade in goods with China, European Commission, June 3, 2019. Available at https://webgate.ec.europa.eu/isdb_results/factsheets/country/details_china_en.pdf, September 16, 2019.

³ Koja zajedno sačinjavaju oko 2/5 svjetskog BDP-a. Plummer, Michael G., "The US-China Trade War and Its Implications for Europe", *Intereconomics*, Vol. 54, No 3/2019, p. 195.

⁴ Ibid, p. 196.

investicijskim projektima osigurati bolju povezanost između Kine i šezdesetak zemalja, obuhvaćaju i veliki dio država Srednje, Istočne, Sjeverne i Jugoistočne Europe, koje su izrazile interes ili su već započele rad na određenim projektima. Uz negodovanje Europske unije, a osobito Francuske, Inicijativi se u 2019. pridružila i Italija, kao prva država članica G7 koja je to učinila.⁵ Naime, mnogi iz ove inicijative iščitavaju kineske ambicije promjene odnosa i geopolitičkih realnosti posredstvom ponajprije ekonomskih instrumenata – prvo na području Azije, a potom i u Europi, te u globalnim razmjerima. Drugim riječima, proklamirana naklonjenost multilateralizmu koja bi Kinu trebalo učiniti vjerodostojnjim partnerom u međunarodnim odnosima iz perspektive drugih država (pa i Europske unije), u vremenu kada Sjedinjene Američke Države snažnije streme ka unilateralizmu, tumači se kao krinka za kinesko globalno vodstvo u budućnosti kojemu se teži. Kada su u pitanju europske zemlje, iz niza analiza može se iščitati da se one nalaze u procjepu između tradicionalnih veza sa SAD-om i ekonomskih prilika koje BRI inicijativa nudi, dok se istodobno izražava nelagoda oko dugoročnih posljedica kineskih ekonomskih inicijativa.⁶

Pored toga, u inicijativi 16+1 (odnedavno 17+1), kao dijelu BRI-a koji okuplja zemlje Srednje i Istočne Europe i Kinu, 12 je od 28 članica Europske unije,⁷ što neki promatrači vide kao začetak stvaranja novog regionalnog konteksta posredstvom učestalih sastanaka važnih političkih dužnosnika na visokoj razini. Oštiri kritičari iz Europske unije o ovoj inicijativi govore kao o „Trojanskom konju” kojim Kina nastoji unijeti podjele u europski projekt.⁸ Istodobno se u službenim dokumentima Europske komisije iz ožujka 2019. Kina označava i kao strateški partner i kao sistemski rival, a države članice se pozivaju na puno jedinstvo, bez kojeg bilo pojedinačno, bilo kao Europska unija ne mogu računati na ostvarenje svojih interesa u odnosu na Kinu. Posebno se ističe kako se države članice, bilo pri bilateralnoj suradnji s Kinom, bilo pri djelovanju u okviru inicijativa poput 16+1, moraju

⁵ Miner, L. and Abellan-Mattamoros, C., China's Belt and Road plan: Why did Italy sign it and why is Brussels worried?, *Euronews*, April 2019. Available at: <https://www.euronews.com/2019/03/24/china-and-italy-sign-silk-road-project>, September 15, 2019.

⁶ Chatzky, A. and McBride, J., *China's Massive Belt and Road Initiative*, *Council on Foreign Relations*, May 2019. Available at: <https://www.cfr.org/backgrounder/chinas-massive-belt-and-road-initiative>, September 15, 2019.

⁷ Bugarska, Češka, Hrvatska, Estonija, Mađarska, Latvija, Litva, Poljska, Rumunjska, Slovačka, Slovenija, te od 2019. i Grčka.

⁸ Kowalski, E., China's "16+1" Is Dead? Long Live the "17+1", *The Diplomat*, March 2019. Available at: <https://thediplomat.com/2019/03/chinas-161-is-dead-long-live-the-171/>, September 15, 2019.

pridržavati europske pravne stečevine, pravila i politika,⁹ čime je iskazan stanoviti oprez u pogledu mogućega smjera razvoja odnosa dvaju strateških partnera.

U kontekstu političke dimenzije odnosa na relaciji Europska unija – Sjedinjene Američke Države – Kina, Kina i Europska unija imaju različitu razinu institucionalizacije odnosa sa Sjedinjenim Američkim Državama, a i općenito, različite poglede na suradnju sa ovom vodećom svjetskom silom. Europska unija sa Sjedinjenim Američkim Državama (i Kanadom) čini transatlantsku sigurnosnu zajednicu koja je na visokom stupnju institucionalizacije (zrela sigurnosna zajednica),¹⁰ dok su odnosi Sjedinjenih Američkih Država i Kine, unatoč snažnoj gospodarskoj međuovisnosti, i dalje obilježeni rivalstvom i suprotstavljenim interesima u globalnoj zajednici. O pogledu aktualne američke administracije na Kinu zorno svjedoči Strategija nacionalne sigurnosti (2017), gdje se fokus sa međunarodnog terorizma usmjerava prema „izazivačima“ američkog globalnog primata – Kini i Ruskoj Federaciji. Tako se već u samom uvodu ovog dokumenta navodi kako Kina, zajedno s Rusijom, predstavlja izazov američkoj moći, utjecaju i interesima, te kako pokušava vojnim, političkim i ekonomskim sredstvima potkopati američku sigurnost i prosperitet.¹¹ Istdobro se Kinu nedvosmisленo označava kao zemlju koja krade intelektualno vlasništvo vrijedno milijarde dolara, što izravno šteti američkoj industriji i dugoročno smanjuje američku konkurentnost na svjetskom tržištu. U geopolitičkom smislu, SAD smatraju kako Kina, kao jedna od tzv. *revizionističkih sila*, nastoji suzbiti njihove interese i prisutnost u Indo-pacifičkoj regiji, nametnuti se kao regionalni hegemon, što smatraju jednim od koraka u kineskom pokušaju da postane vodećom globalnom silom u budućnosti.¹² Važnost ove regije Sjedinjene Američke Države dodatno afirmiraju u Izvješću o Indo-pacifičkoj strategiji iz srpnja 2019.,¹³ u kojem se osobito navodi problematičnost kineske mili-

⁹ EU–China – A strategic outlook. Joint Communication to the European Parliament, the European Council and the Council. European Commision, March 2019, p. 2. Available at: <https://ec.europa.eu/commission/sites/beta-political/files/communication-eu-china-a-strategic-outlook.pdf>, September 15, 2019.

¹⁰ Adler, Emanuel and Michael Barnett (1998). *Security Communities*. Cambridge: Cambridge University Press, pp. 48–49.

¹¹ National Security Strategy of the United States of America, December 2017, p. 2. Available at: <https://www.whitehouse.gov/wp-content/uploads/2017/12/NSS-Final-12-18-2017-0905.pdf>, September 16, 2019.

¹² Summary of the 2018 National Defence Strategy of the United States of America, str. 2. Available at: <https://dod.defense.gov/Portals/1/Documents/pubs/2018-National-Defense-Strategy-Summary.pdf>, September 16, 2019.

¹³ The Department of Defense Indo-Pacific Strategy Report (Preparedness, Partnerships, and Promoting a Networked Region), June 2019. Available at: <https://media.defense>.

tarizacije Južnog kineskog mora, povećane aktivnosti oko Tajvana, te općenito kontinuirana kineska vojna modernizacija, koja bi, zajedno s ekonomskim i političkim inicijativama u različitim dijelovima svijeta, mogla bitno utjecati na postojeći poredak.

Za razliku od Sjedinjenih Američkih Država, Europska unija u službenim dokumentima Kinu dominantno označava kao strateškog partnera, s kojim produbljuje suradnju u nizu područja koja bi trebala dovesti i do snažnije institucionalizacije međusobnih odnosa.¹⁴ Nastojanjima za produbljenjem tih veza na ruku ide trenutno stanje kinesko-američkih odnosa, kao i politika predsjednika Trumpa prema EU i sve snažniji naglasak na unilateralizmu na globalnom planu.

Konačno, Kina postaje sve aktivniji akter u UN-ovom sistemu kolektivne sigurnosti, posebice u mirovnim misijama. Trenutno ima više vojnika u UN-ovim misijama od svih ostalih stalnih članica Vijeća sigurnosti OUN-a zajedno. Konkretno, u srpnju 2019. godine Kina je u okviru UN-ovih mirovnih misija imala 2.521 pripadnika, od toga najviše u Južnom Sudanu u misiji UNMISS (1.031)¹⁵, dok preostale četiri članice imaju ukupno 1.405 pripadnika.¹⁶ To razdoblje aktivnijeg angažmana započelo je devedesetih godina prošlog stoljeća s krajem Hladnog rata, do kada je doprinos Kine ovom mehanizmu očuvanja međunarodnog mira i sigurnosti bio gotovo zanemariv, s obzirom na tradicionalnu kinesku politiku nemiješanja i neaktivnosti u djelovanju međunarodnih organizacija. Kao pobornica tradicionalnog tumačenja suvereniteta države i pitanja koja se smatraju unutarnjim domenom država, Kina je tek kasnih sedamdesetih, nakon dolaska na čelo države Deng Xiaopinga, počela davati financijski doprinos UN-ovom proračunu za mirovne operacije,¹⁷ koji je kao zaseban dio proračuna, u odnosu na redoviti proračun, formiran sredinom šezdesetih. Od tada do danas došlo je do velikih promjena, te je kineski financijski doprinos UN-ovom

---

gov/2019/Jul/01/2002152311/-1/-1/DEPARTMENT-OF-DEFENSE-INDO-PACIFIC-STRATEGY-REPORT-2019.PDF, September 16, 2019.

¹⁴ State of play of EU-China relations. European Parliament, January 2019, p. 1. Available at: [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2019/633149/EPRS_BRI\(2019\)633149_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2019/633149/EPRS_BRI(2019)633149_EN.pdf), September 15, 2019.

¹⁵ <https://peacekeeping.un.org/en/china>, September 16, 2019.

¹⁶ Francuska – 743 pripadnika, Ujedinjeno Kraljevstvo – 557 pripadnika, Ruska Federacija – 71 pripadnika, Sjedinjene Američke Države – 34 pripadnika. Available at: Rankin gof Contributions by Country (as of July 2019). Available at: <https://peacekeeping.un.org/en/troop-and-police-contributors>, September 16, 2019.

¹⁷ China's Role in UN Peacekeeping. Institute for Security and Development Policy, 2018, p. 1. Available at: <http://isdp.eu/content/uploads/2018/03/PRC-Peacekeeping-Bacgrounder.pdf>, September 1, 2019.

proračunu za mirovne operacije drugi po veličini, odmah iza američkog.¹⁸ Nakon što je Kina počela slati vojнике u UN-ove mirovne misije devedesetih, do stagnacije ponovno dolazi sredinom desetljeća, da bi od 2004. godine započeo konstantan porast broja kineskih pripadnika u mirovnim misijama. Ovaj početak snažnijeg angažmana korespondira s vremenom kada je Europska unija kao novi sigurnosni akter započela svoje djelovanje u međunarodnom okruženju u okviru civilnih i vojnih misija u različitim dijelovima svijeta. S obzirom na to, mirovne operacije svakako predstavljaju područje moguće sigurnosne suradnje Kine i Europske unije, posebno u nekim dijelovima svijeta, kao što je Afrika. Kina i Europska unija sklonije su korištenju *meke moći*, što dugoročno može pozitivno utjecati na njihovu međusobnu sigurnosnu suradnju i usklađivanje interesa na globalnoj razini, posebno u odnosu na Sjedinjene Američke Države, Rusku Federaciju i Indiju. Upravo se intenzivnije sudjelovanje u mirovnim misijama UN-a promatra kao dio šire kineske *soft power* strategije, „pomoću koje Peking može promovirati svoje interese u inozemstvu usporedno s jačanjem suradnje s drugim nacijama, dok proživljava tzv. ‘miroljubivi rast’“.¹⁹ Sudjelovanje Kine u mirovnim misijama i snažniji angažman u Ujedinjenim narodima i međunarodnoj areni općenito može se promatrati kao dio jedne šire strategije koja vrlo uspješno kombinira vojne, političke, diplomatske i ekonomski resurse u postizanju vanjskopolitičkih ciljeva. Naime, tvrdi se također da je „trenutna politika Pekinga u pogledu *peacekeepinga* pomogla Kini da proširi svoju diplomaciju diljem svijeta u razvoju“,²⁰ što ima pozitivan odjek i kontekstu inicijative Pojas i put.

2. RAZVOJ SURADNJE EUROPSKE UNIJE I KINE

Od sedamdesetih godina 20. stoljeća do danas odnosi između Kine i Europske unije (ranije EZ) razvili su se do te mjere da se oba pola suradnje, unatoč evidentnim razlikama u veličini (teritorij, broj stanovnika) ili vrijednostima koje zastupaju, međusobno percipiraju kroz prizmu strateškog partnerstva, koje

¹⁸ Kineski udio u ukupnom proračunu za mirovne operacije UN-a 2018. godine iznosio je 10.25%. Ukupni odobreni proračun za razdoblje od 01. 07. 2018. do 30. 06. 2019. godine iznosio je 6.700.000.000 USD. How we are funded? Available at: <https://peacekeeping.un.org/en/how-we-are-funded>, September 1, 2019.

¹⁹ China's Role in UN Peacekeeping. Institute for Security and Development Policy, 2018, p. 2. Available at: <http://isdp.eu/content/uploads/2018/03/PRC-Peacekeeping-Background.pdf>, September 1, 2019.

²⁰ Lateigne, M., The Role of UN Peacekeeping in China's Expanding Strategic Interests. 2018, p. 1. Available at: <https://www.usip.org/publications/2018/09/role-un-peacekeeping-chinas-expanding-strategic-interests>, September 1, 2019.

je formalizirano 2003. godine. Delegacija Europske unije (EZ) u Kini aktivna je od 1988. godine, a i NR Kina ima svoju misiju/predstavništvo u EU, čime su diplomatski odnosi, koji su uspostavljeni 1975. godine, poprimili novu dimenziju i dinamiku. Već sljedeće godine, 1989, tadašnja Europska zajednica Kini nameće embargo na uvoz oružja zbog nasilnog suzbijanja demonstracija na pekinškom Tiananmenu, koji je do danas na snazi. Bez obzira na to, već ranih devedesetih dolazi do normalizacije situacije, a odnosi se dalje razvijaju na ekonomskom, političkom i sigurnosnom planu.²¹ Sastanci na vrhu započeli su 1998. godine u Londonu i održavaju se svake godine. Na tim sastancima dvije strane bave se različitim aspektima svojih bilateralnih odnosa, ali i globalnim ekonomskim, sigurnosnim, razvojnim, klimatskim pitanjima.

Ekonomска dimenzija ovog bilateralnog odnosa u pozadini je svih drugih tipova interakcije, uključujući i sigurnosnu suradnju, što je posljedica činjenice da je Kina drugi trgovinski partner Europske unije (poslije SAD-a), dok je Europska unija Kini prvi trgovinski partner. Stoga je i obuhvat spomenutog embarga na uvoz oružja često predmet sporenja među državama članicama zbog ekonomskih interesa njihovih proizvođača naoružanja i vojne opreme, osobito u kontekstu tumačenja pravno obvezujućih Pravila Europske unije o kontroli naoružanja uspostavljenih 2008. godine,²² prema kojima je određeno osam kriterija²³ na temelju kojih bi se trebalo obustaviti izvoz oružja trećim zemljama.

Razmjeri međusobne ekomske suradnje nadilaze samo pitanje prirode ovog dugotrajnog embarga i može se reći da oblikuju stavove Europske unije u pogledu političke, sigurnosne, razvojne, kulturne i tehnološke suradnje. Inicijative i programi koji u nekoliko posljednjih godina dolaze iz Kine, neizbjegnog globalnog ekonomskog aktera, nailaze na plodno tlo u Europi, kako među članicama Europske unije, tako i među zemljama koje su na različitom stupnju institucionalne povezanosti s Unijom na putu prema

²¹ Stepan, M. and Osterman, F., EU-China Relations – Strategic of Pragmatic, Future or Already the Past? 2011, p. 20. Available at: https://www.atlcom.nl/upload/AP%202011%20nr_%20202%20Stepan%20&%20Ostermann.pdf, September 1, 2019.

²² ZAJEDNIČKO STAJALIŠTE VIJEĆA 2008/944/ZVSP od 8. prosinca 2008. o definiranju zajedničkih pravila kojima se uređuje kontrola izvoza vojne tehnologije i opreme. Dostupno na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/PDF/?uri=CELEX:32008E0944&from=EN>, April 16, 2019.

²³ Između ostalog, kriteriji obuhvaćaju i poštivanje ljudskih prava te međunarodnog humanitarnog prava. ZAJEDNIČKO STAJALIŠTE VIJEĆA 2008/944/ZVSP od 8. prosinca 2008. o definiranju zajedničkih pravila kojima se uređuje kontrola izvoza vojne tehnologije i opreme. Dostupno na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/PDF/?uri=CELEX:32008E0944&from=EN> (16. april 2019); The review of the EU common position on arms exports: prospects for strengthened controls. Available at: <https://www.sipri.org/sites/default/files/Nonproliferation7.pdf>, April 15, 2019.

punopravnom članstvu. U tome kontekstu, kao što je ranije navedeno, Evropa (i posebice Evropska unija) čini odredište prema kojemu su usmjerena dva kontinentalna i jedan pomorski krak drevnoga Puta svile, koji je osvremenjen u službenoj razvojnoj strategiji kineske vlade, koja je u posljednjih šest godina, otkada je inicirana 2013, postala središnja točka rasprava u bilateralnim odnosima između Evropske unije i Kine.

Tako je kineska inicijativa „Pojas i put”, koja je fokusirana na izgradnju infrastrukture potrebne za dinamičniju međusobnu razmjenu, ili pak za širenje kineske trgovinske mreže (kako je vide kritičari), naišla na interes u Evropskoj uniji, koja joj je dala i institucionalnu formu. Naime, 2015. godine Evropska komisija i Kina potpisale su „Sporazum o uspostavi platforme povezivosti između Evropske unije i Kine”,²⁴ čiji je cilj digitalno i fizičko povezivanje Euroazije, i to kroz sinergijski učinak europskih politika i projekata, s jedne, te inicijative „Pojas i put”, s druge strane. Na sastanku na vrhu između Evropske unije i Kine, koji je održan u srpnju 2018. godine u Pekingu, predsjednik Evropske komisije Jean-Claude Juncker tako je još jednom potvrdio da je ovo partnerstvo strateški izuzetno važno za Evropu: „Oduvijek čvrsto vjerujem u potencijal partnerstva između EU-a i Kine. A u današnjem je svijetu to partnerstvo važnije nego ikad prije. Jednostavno je razumno da surađujemo”.²⁵

Na najnovijem 21. sastanku na vrhu između Kine i EU, koji je održan u Bruxellesu u travnju 2019, potvrđena je namjera daljnog jačanja ovog strateškog partnerstva, te usvajanja novog Programa suradnje za razdoblje nakon 2020. godine. Zajednička izjava koja je usvojena na sastanku, a koja se djelomice odnosi i na vanjsku i sigurnosnu politiku, odaje dojam da su dvije strane u ovom području mnogo „suzdržanje” u odnosu na druga područja međusobne suradnje.

3. SIGURNOSNA SURADNJA EUROPSKE UNIJE I KINE

Evropska unija i Kina akteri su čiji značaj u međunarodnoj sigurnosti raste od devedesetih godina naovamo. Naime, tek u posthladnoratovskom razdoblju Evropska unija započinje konkretnu izgradnju sigurnosne komponente kroz institucionalizaciju Zajedničke vanjske i sigurnosne politike, a Kina se

²⁴ EU-China Connectivity Platform Short-Term Action Plan. Available at: <https://ec.europa.eu/transport/sites/transport/files/2018-07-13-eu-china-connectivity-platform-action-plan.pdf>, April 12, 2019.

²⁵ Sastanak na vrhu između EU-a i Kine: produbljivanje strateškog globalnog partnerstva. Dostupno na: http://europa.eu/rapid/press-release_IP-18-4521_hr.pdf, April 12, 2019.

počinje odmicati od svoje politike izolacionizma i aktivnije djelovati u okviru multilateralnih foruma. Kontekst njihove međusobne sigurnosne suradnje definiran je strateškim dokumentima koje su usvajale jedna ili druga strana, ili pak u zajedničkim dokumentima koji su rezultat sve intenzivnije suradnje u različitim područjima.

Prvi takav sveobuhvatniji dokument Europska unija usvojila je još 1995. godine,²⁶ strateško partnerstvo potvrđuje se 2003, dok je 2013. godine donesen „Strateški program suradnje do 2020. između EU-a i Kine”, kojeg bi trebao naslijediti novi i produbljeniji program. Osim toga, u Globalnoj strategiji Europske unije naglašava se važnost suradnje s Kinom u okviru prethodno navedenih platformi, kao i u okviru ASEM-a (Asia-Europe meetinga, koji djeluje od 1996. godine i okuplja 53 države, EU i ASEAN), te suradnje između EU i ASEAN-a.

Područje sigurnosti prvi puta se u međusobnoj suradnji spominje u prethodno spomenutom dokumentu Europske unije „Dugoročna politika za odnose između Europe i Kine” iz 1995. godine, i to dvojako. S jedne strane, govori se o važnosti stabilnosti same Kine, koja bi se dalje trebala graditi na temeljima društvenih, ekonomskih i političkih reformi u skladu s međunarodnim normama, dok se, s druge, konstatira da se na goruća sigurnosna pitanja u različitim regijama, ali i globalno, ne može odgovoriti bez Kine. Tada se, uz konstataciju o rastućem ekonomskom i političkom utjecaju Kine u regionalnim i globalnim okvirima, navodi kako dvije strane mogu i trebaju raspravljati o pitanjima od zajedničkog interesa, te usuglašavati stavove o nizu političkih i sigurnosnih pitanja.²⁷

U sljedećem dokumentu, „Izgradnja sveobuhvatnog partnerstva s Kinom” iz 1998. godine, Europska unija se usredotočuje na mogućnosti suradnje i uključivanje Kine u rješavanje sigurnosnih izazova u Azijско-pacifičkoj regiji, uključujući pitanja trgovine drogom, sigurnosti na moru, kontrole naoružanja, neproliferacije, sigurnosti Korejskog poluotoka. Kao povoljan okvir za snažniji zajednički angažman u multilateralnom rješavanju izazova u toj regiji navodi se ARF, odnosno Regionalni forum ASEAN-a, kao platforma koja, osim članica ASEAN-a, okuplja i niz izvanregionalnih aktera.

Do početka dve hiljaditih dolazi do niza promjena unutar oba pola ove suradnje – točnije, produbljuje se europska integracija (Sporazumi iz Amsterdama i Nice), a ekonomski i politički utjecaj Kine i dalje jača (2001. postaje članicom Svjetske trgovinske organizacije). Na europskoj strani formaliziraju se novi instrumenti, koji su mogli poslužiti u dalnjem produbljenju

²⁶ "A Long-term policy for China-Europe relations".

²⁷ A Long Term Policy for China-Europe Relations. Communication of the Commission. 1995. Available at: http://www.eeas.europa.eu/archives/docs/china/docs/com95_279_en.pdf, September 10, 2019.

i uređenju odnosa s Kinom. Tako se u Komunikaciji Europske komisije iz 2001. godine navodi potencijal međusobne suradnje u rješavanju međunarodnih, regionalnih te transnacionalnih izazova, dok se u okviru međusobnog političkog dijaloga navode pitanja kao što su pomirenje dviju Koreja, rješavanje situacije u Myanmaru, rješenje teritorijalnih sporova u Južnom kineskom moru, odnosi s Tajvanom,²⁸ kontrola naoružanja i razoružanje, multilateralno rješavanje sporova u okviru postojećih foruma (ARF, UN, ASEM), pružanje potpore mirovnim operacijama Ujedinjenih naroda, itd.

U istom razdoblju, točnije 2005. godine započinje i Strateški dijalog između Europske unije i Kine²⁹, koji će postati jedan od tri stupa provedbe Strateškog programa suradnje do 2020, usvojenog 2013. godine. Pored Strateškog dijaloga, unutar kojega se raspravlja i o mogućim područjima sigurnosne suradnje, tu su također i Ekonomski i trgovinski dijalog, te dvo-godišnji "People to people" dijalog. Strateški dijalog, koji se održava svake godine na visokoj razini, ukazuje da su se odnosi EU i Kine „pomaknuli” sa ekonomskih i trgovinskih prema širim, globalnim sigurnosnim izazovima i problemima (ljudska prava, Južno kinesko more, Sjeverna Koreja...).

Konačno, 2013. godine usvojen je aktualni Strateški program suradnje do 2020, u kojem je područje „Mir i sigurnost” postalo uvodnim poglavljem dokumenta, što svjedoči o širenju područja suradnje sa trgovinskih i gospodarskih pitanja na područje vanjske politike i sigurnosti. Gledajući na Europsku uniju i Kinu kao neizostavne aktere u *multipolarnom* svijetu, u programu se identificira niz inicijativa i mogućih oblika suradnje. Među ostalim, vrijedno je spomenuti:

- „Jačanje međusobnog razumijevanja, produbljenje međusobnog povjerenja, izgradnja konsenzusa i pružanje strateške podrške za promociju bilateralnih odnosa i očuvanje međunarodnog mira i razvoja” – poboljšati koordinaciju u pogledu strateških, političkih i sigurnosnih pitanja;
- Jačanje dijaloga o regionalnim pitanjima od značaja za obje strane, a koji mogu imati globalne implikacije – Afrika, Središnja Azija i Latinska Amerika;
- Jačanje suradnje u okviru transregionalnih i regionalnih foruma (ARF, ASEM) – uz izgradnju regionalne arhitekture u Aziji zasnovane na principima jednakosti, otvorenosti, inkluzivnosti i transparentnosti;

²⁸ EU nema formalne diplomatske odnose s Tajvanom i službeno podupire politiku „Jedne Kine”. Međutim, stav EU o „jednoj zemlji s dva sistema” (koji tajvanske vlasti ne podupisu) odraz je interesa Unije da održi i proširi postojeće ekonomske i trgovinske odnose.

²⁹ Posljednji održan u ožujku 2019. u Bruxellesu.

- Jačanje suradnje u multilateralnim forumima – priznaje se središnja uloga UN-a u međunarodnim poslovima – naglasak na multilateralizmu (Kina članica VS OUN, kao i trenutno dvije članice EU – UK i Francuska);
- Nuklearna sigurnost – podrška neproliferaciji; kibernetička sigurnost;
- Jačanje suradnje u području suzbijanja organiziranog kriminala, korupcije, transnacionalnog kriminala, ilegalnih migracija, kibernetičkog kriminala;
- Posebne konzultacije o protuterorističkim mjerama;
- Održavati redoviti dijalog o obrambenoj i sigurnosnoj politici, povećati razmjenu u području obuke, te postupno podizanje razine dijalog-a i suradnje u području obrane i sigurnosti – naglasak na praktičnim oblicima suradnje.

Odnos Evropske unije i Kine definiran je u terminima *strateškog partnerstva*, a to partnerstvo u području sigurnosnih pitanja slijedio je nakon uspostave suradnje u ostalim funkcionalnim područjima. S obzirom na tu relativno novu dimenziju, odnosno činjenicu da je Zajednička vanjska i sigurnosna politika Evropske unije relativno mlada (razvija se tek od Maastrichtskog ugovora, a u današnjem obliku postoji od Lisabonskog ugovora 2009), ali i da se radi o različitim tipovima političkih poredaka, različitom poimanju građanskih i političkih prava, različitim političkim kulturama i tradicijama, ne čudi što su bila potrebna desetljeća da se u područja suradnje uključi i ono sigurnosno. Na nedavnom travanjskom sastanku tako je bilo riječi o Iranskom nuklearnom sporazumu, obje strane podupiru i dijalog SAD-a i Sjeverne Koreje, punu implementaciju sporazuma iz Minska u Ukrajini, te su se usuglasile oko suradnje i koordinacije u pogledu mirovnog procesa u Afganistanu. Ipak, kada je riječ o situaciji u Venezueli, osjeća se suzdržanost u zajedničkoj izjavi – obje strane prate situaciju i zalažu se za mirno i diplomatsko rješenje.³⁰ Dakle, Evropska unija i Kina, pored intenziviranja suradnje u području sigurnosti, još uvjek imaju različite poglede na svjetske krize i krizna žarišta, kako u Aziji tako i u Africi. Ipak, nastoji se da ovi različiti pogledi s obje strane ne utječu negativno na razvoj ukupnih odnosa. Kada je u pitanju područje Europe, Kina zagovara politiku nemiješanja ili politiku isključivo utemeljenu na dokumentima Ujedinjenih naroda. To se posebno može vidjeti na primjeru Kosova, čiju nezavisnost Kina nije priznala, vodeći se rezolucijama Ujedinjenih naroda. Konačno, Kosovo nije priznalo i pet članica Evropske unije.

³⁰ <https://www.consilium.europa.eu/en/meetings/international-summit/2019/04/09/>, April 16, 2019.

4. ZAKLJUČAK

Iako su diplomatski odnosi Europske unije i Kine novijeg datuma, uspostavljeni su 1975, njihovi ukupni politički, ekonomski i sigurnosni odnosi su vrlo razvijeni i sve dinamičniji. Na to prvenstveno utječu interesi obje strane, koje se žele što bolje pozicionirati u globalnoj zajednici, posebno u odnosu na Sjedinjene Američke Države. Političke promjene u Kini i njezinu otvaranje prema svijetu, sredinom devedesetih godina prošlog stoljeća, utjecale su i na intenziviranje suradnje s Europskom unijom, posebno nekim njenim članicama. Postupno su se gradile pretpostavke za razvoj političke suradnje, što je bila pretpostavka i za intenziviranje ekonomске suradnje u okviru koje su obje strane vrlo brzo prepoznale svoje dugoročne interes. Specifičnost suradnje Kine i Europske unije je u tome što se na jednoj strani nalazi Kina kao država, dok je na drugoj strani to zajednica država okupljenih u Europskoj uniji. Ovo je utjecalo i na specifičnost odnosa Kine, ne samo s Europskom unijom, nego i s pojedinim njenim članicama, ili kandidatima za članstvo. Tako Kina razvija posebne odnose s državama Istočne i Jugoistočne Europe u okviru inicijativa „Pojas i put“ i 17+1, ili s pojedinim članicama Europske unije, kao što su Njemačka, Francuska ili Italija. S obzirom na to da su pitanja sigurnosti posebno važna na početku 21. stoljeća, Kina i Europska unija razvijaju i sve intenzivniju suradnju i u području sigurnosti. To se temelji na pretpostavci da je Europska unija strateški važan partner Kine, a strateško partnerstvo nije ostvarivo i bez sigurnosne dimenzije. Posebno važno pitanje u suradnji Kine i Europske unije je i njihov odnos prema Sjedinjenim Američkim Državama. Europska unija sa Sjedinjenim Američkim Državama razvija strateško partnerstvo u okviru euroatlantske zajednice, dok su odnosi Kine i Sjedinjenih Američkih Država, unatoč razvijenoj gospodarskoj suradnji, obilježeni suprotnostima u globalnoj zajednici. Sklonost prema korištenju meke moći utjecala je da Kina i Europska unija razvijaju sigurnosnu suradnju u mnogim područjima. Posebno je važan početak njihove suradnje u okviru Ujedinjenih naroda i provođenju mirovnih misija, u čemu su obje strane izuzetno angažirane. Intenziviranje sigurnosne suradnje, unatoč različitim pogledima na neke globalne sigurnosne probleme, u funkciji je njihovog boljeg pozicioniranja u odnosu na Sjedinjene Američke Države, Rusku Federaciju i Indiju. Za očekivati je da će se ukupni odnosi Kine i Europske unije i dalje intenzivno razvijati, te imati važan utjecaj na odnose u globalnoj zajednici. To ne znači da u ovim odnosima neće biti problema i nesporazuma. Pri tome je Kina u boljoj poziciji jer lakše, nego Europska unija, može oblikovati i provoditi svoje politike. Uspješnost suradnje, posebno u području sigurnosti, ovisit će i o koristima koje će obje strane imati od ove suradnje.

LITERATURA

1. A Long Term Policy for China-Europe Relations. Communication of the Commission. 1995. Available at: http://www.eeas.europa.eu/archives/docs/china/docs/com95_279_en.pdf (September 10, 2019).
2. Adler, Emanuel and Michael Barnett (1998). *Security Communities*. Cambridge: Cambridge University Press.
3. Chatzky, A. and McBride, J. China's Massive Belt and Road Initiative. Council on Foreign Relations, May 2019. Available at: <https://www.cfr.org/backgrounder/chinas-massive-belt-and-road-initiative> (September 15, 2019).
4. China's Role in UN Peacekeeping. Institute for Security and Development Policy, 2018. Available at: <http://isdp.eu/content/uploads/2018/03/PRC-Peacekeeping-Backgrounder.pdf> (September 1, 2019).
5. China's Role in UN Peacekeeping. Institute for Security and Development Policy, 2018. Available at: <http://isdp.eu/content/uploads/2018/03/PRC-Peacekeeping-Backgrounder.pdf> (September 1, 2019).
6. EU-China – A strategic outlook. Joint Communication to the European Parliament, the European Council and the Council. European Commission, March 2019. Available at: <https://ec.europa.eu/commission/sites/beta-political/files/communication-eu-china-a-strategic-outlook.pdf> (September 15, 2019).
7. EU-China Connectivity Platform Short-Term Action Plan. Available at: <https://ec.europa.eu/transport/sites/transport/files/2018-07-13-eu-china-connectivity-platform-action-plan.pdf> (April 12, 2019).
8. European Union. Trade in goods with China, European Commission, 03. 06. 2019. Available at: https://webgate.ec.europa.eu/isdb_results/factsheets/country/details_china_en.pdf (September 16, 2019).
9. How we are funded? Available at: <https://peacekeeping.un.org/en/how-we-are-funded> (September 1, 2019).
10. Kowalski, E. China's "16+1" Is Dead? Long Live the "17+1". *The Diplomat*, March 2019. Available at: <https://thediplomat.com/2019/03/chinas-161-is-dead-long-live-the-171/> (September 15, 2019).
11. Lateigne, M. The Role of UN Peacekeeping in China's Expanding Strategic Interests. 2018. Available at: <https://www.usip.org/publications/2018/09/role-un-peacekeeping-chinas-expanding-strategic-interests> (September 1, 2019).
12. Miner, L. and Abellan-Mattamoros, C. China's Belt and Road plan: Why did Italy sign it and why is Brussels worried?, Euronews, April 2019. Available at: <https://www.euronews.com/2019/03/24/china-and-italy-sign-silk-road-project> (September 15, 2019).

13. National Security Strategy of the United States of America, December 2017. Available at: <https://www.whitehouse.gov/wp-content/uploads/2017/12/NSS-Final-12-18-2017-0905.pdf> (September 16, 2019).
14. Plummer, Michael G. The US-China Trade War and Its Implications for Europe. *Intereconomics*, Vol. 54, No 3/2019.
15. Ranking of Contributions by Country (as of July 2019). Available at: <https://peacekeeping.un.org/en/troop-and-police-contributors> (September 16, 2019).
16. Sastanak na vrhu između EU-a i Kine: produbljivanje strateškog globalnog partnerstva. Dostupno na: http://europa.eu/rapid/press-release_IP-18-4521_hr.pdf (April 12, 2019).
17. State of play of EU-China relations. European Parliament, January 2019. Available at: [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2019/-633149/EPRS_BRI\(2019\)633149_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2019/-633149/EPRS_BRI(2019)633149_EN.pdf) (September 15, 2019).
18. Stepan, M. and Osterman, F., EU–China Relations – Strategic or Pragmatic, Future or Already the Past? 2011. Available at: https://www.atlcom.nl/upload/AP%202011%20nr_%20202%20Stepan%20&%20Ostermann.pdf (September 17, 2019).
19. Summary of the 2018 National Defence Strategy of the United States of America. Available at: <https://dod.defense.gov/Portals/1/Documents/pubs/2018-National-Defense-Strategy-Summary.pdf> (September 16, 2019).
20. The Department of Defense Indo-Pacific Strategy Report (Preparedness, Partnerships, and Promoting a Networked Region), June 2019. Available at: <https://media.defense.gov/2019/Jul/01/2002152311/-1/-1/1/DEPARTMENT-OF-DEFENSE-INDO-PACIFIC-STRATEGY-REPORT-2019.PDF> (September 16, 2019).
21. The review of the EU common position on arms exports: prospects for strengthened controls. Available at: <https://www.sipri.org/sites/default/files/Nonproliferation7.pdf> (April 15, 2019).
22. ZAJEDNIČKO STAJALIŠTE VIJEĆA 2008/944/ZVSP od 8. prosinca 2008. o definiranju zajedničkih pravila kojima se uređuje kontrola izvoza vojne tehnologije i opreme. Dostupno na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/PDF/?uri=CELEX:32008E0944&from=EN> (April 16, 2019).
23. <https://ec.europa.eu/trade/policy/countries-and-regions/countries/china/> (September 16, 2019).
24. <https://peacekeeping.un.org/en/china> (September 16, 2019).
25. <https://www.consilium.europa.eu/en/meetings/international-summit/2019/04/09/> (April 16, 2019).

Iskustvo Srbije

Su Tian

*Institut za svetsku ekonomiju i politiku
Kineska akademija društvenih nauka*

Pristupanje Srbije EU i prisustvo Kine na Balkanu*

Sažetak

Kao prepreka na putu ka Evropskoj uniji i kopneni most Euroazije, Zapadni Balkan je dugo u fokusu međunarodne igre moći. Među zemljama Zapadnog Balkana Hrvatska se uspešno pridružuje Evropskoj uniji u 2013. godini, a ostale zemlje takođe tretiraju ulazak u EU kao jedan od glavnih prioriteta nacionalne strategije. Centripetalna sila regionalnih zemalja čini EU glavnim akterom u regionu. Inicijativom (17 + 1) saradnje između Kine i zemalja Srednje i Istočne Evrope i inicijativom Pojas i put (BRI) u regionu, posebno u Srbiji, kineske kompanije, koje zastupaju China Road and Bridge Engineering Co. Ltd., Fabrika gvožđa i čelika Hebei i druge postižu važan komercijalni napredak na lokalnom tržištu. Trenutna pragmatična saradnja Kine i Srbije pojačava emocionalne veze dva naroda i slika privlačnu sliku odnosa između naroda i vlada, takođe, uticaj Kine u ovom regionu raste u skladu sa tim. Međutim, susret Kine i EU u Srbiji vodi do raznih spekulacija o mogućnosti konkurenkcije ili saradnje između Kine i EU u regionu. Neke zemlje EU, koje predstavlja Nemačka, otvoreno dovode u pitanje motive Kine za uspostavljanje inicijative Pojas i put (PiP) u Srbiji i drugim balkanskim zemljama i podstiču snažnu budnost za učešće Kine u regionu. Stoga ovaj rad ima za cilj da otkrije kako prisustvo Kine na Balkanu može da olakša pristupanje Srbije EU i da se pravilno odgovori na izazove EU u vezi sa tim pitanjima.

Ključne reči:

Inicijativa 17+1, inicijativa Pojas i put, Srbija, EU, saradnja, pristupanje Srbije EU

---

* Analiza iznesena u ovom radu bazirana je na autorovim intervjuima ljudi angažovanih na pomenutim projektima.

1. ISTORIJSKI PREGLED DOGAĐANJA U REGIONU

Krajem osamdesetih godina prošlog veka Jugoslavija se definitivno raspala zbog ekonomskog usporavanja i intenziviranja inflacije i etničkih sukoba. Nakon regionalnih previranja devedesetih godina, Slovenija i Hrvatska postale su regionalni lideri u procesu pridruživanja EU kroz pregovore o prij天上nju radi postizanja bržeg ekonomskog oporavka i društvenog razvoja. Preostale bivše države članice Jugoslavije i Albanija, kao i kosovski region, koji je jednostrano proglašio nezavisnost 2008. godine, formirali su sadašnji Zapadni Balkan. Kao novi izraz koji je skovala Evropska unija, Zapadni Balkan ne samo da nosi geografske konotacije regiona, već podrazumeva i određene razlike između sebe i zemalja EU u političkom, ekonomskom, pravnom i društvenom domenu.¹

U poređenju sa vremenima Jugoslavije, nivo ekonomskog i socijalnog razvoja Zapadnog Balkana još uvek je daleko ispod tadašnjeg. Jedan od zajedničkih zahteva regionalnih zemalja je da postanu široko prihvачene evropske članice. Međutim, zbog regionalnih previranja devedesetih godina i globalne finansijske krize u 2008. godini, ekonomski oporavak regiona je već duže vreme relativno spor. Glavna, identifikovana ograničenja ekonomskog rasta u regionu su jednolična tržišna struktura, nedostatak kapitala i tehnološka nerazvijenosti ona od početka ometaju nacionalni razvoj. Stoga traženje finansijske i tehničke podrške sa spoljnih tržišta postaje jedan od glavnih zadataka Zapadnog Balkana u cilju oživljavanja svoje ekonomije. To ne samo da pruža mogućnost da se EU proširi na Istok, već pruža i mogućnost da se druge spoljne sile, uključujući Kinu, bave regionalnim poslovima Zapadnog Balkana. U ovim okolnostima, kako različite interesne grupe prilagođavaju sopstvene strategije prema Zapadnom Balkanu, pravilno upravljanje odnosima sa drugim zainteresovanim stranama postalo je ključno pitanje regionalnog razvoja i verovatno će direktno uticati na potencijalni pravac razvoja Zapadnog Balkana.

---

¹ Pål Kolstø (2016), “‘Western Balkans’ as the New Balkans: Regional Names as Tools for Stigmatisation and Exclusion”, Europe-Asia Studies, 68: 7, 1245–1263; Todorova, Maria (1996), Imaging the Balkans, Oxford: Oxford University Press.

2. PRISUSTVO KINE U SRBIJI – INICIJATIVE „17+1” I POJAS I PUT

Stabilni kinesko-evropski odnosi preduslov su za nesmetan napredak inicijative Pojas i put u Srbiji, na Zapadnom Balkanu, pa čak i u celoj Evropi. Kina je 2012. godine potpisala „Dvanaest mera za unapređenje prijateljske saradnje sa zemljama centralne i istočne Evrope”, zajedno sa 16 zemalja centralne i istočne Evrope, i po prvi put pokrenula format „16 + 1” u Poljskoj da produbi ekonomsku saradnju uglavnom u oblastima infrastrukture, telekomunikacija i održivog razvoja sa Srbijom kao jednom od najaktivnijih zemalja-učesnica. U 2019. format se prvi put proširuje jer ulazi Grčka. U okviru 17 partnera, Srbija je jedna od vodećih zemalja koja učestvuje u ovom formatu po pitanjima veličine i vrste projekata. Shodno tome, kineske kompanije postepeno ulaze na srpsko tržište. Nakon godina uspešnog poslovanja na lokalnom tržištu, ova kineska preduzeća široko su prepoznata kao pouzdan partner. A izgradnja objekata u okviru inicijative Pojas i put, u kojoj učestvuju kineska preduzeća, postepeno napreduje i razvija se u različite forme zasnovane na različitim načinima finansijske podrške. Sve u svemu, trenutni PiP građevinski projekti u Srbiji mogu da budu analizirani iz sledeće tri perspektive.

2.1. Politički angažman

Iz političkog aspekta, dve strane održavaju dugogodišnji prijateljski odnos još iz doba Jugoslavije. Godina 2016. obeležila je novi vrhunac bilateralnih odnosa. U junu je predsednik Si Činping objavio svoj potpisani članak pod nazivom „Trajno prijateljstvo i istinsko partnerstvo” o svojoj državnoj poseti Srbiji² u vodećem srpskom listu „Politika”, a Kina i Srbija su se složile da se tokom Si Činpingove državne posete „Strateško partnerstvo”, zvanično uspostavljeno 2009. godine, unapredi u „Sveobuhvatno strateško partnerstvo”, koje pokazuje zajedničku posvećenost daljem produbljinjanju saradnje na obostranu korist. Kao što je predsednik Si Činping tokom državne posete Srbiji rekao: „Kina i Srbija su prijatelji i važni partneri za saradnju u svim okolnostima”.³ Imajući u vidu sličnosti pitanja Tajvana i

² Xi Jinping, Enduring Friendship and True Partnership, June 16, 2016; http://www.chinadaily.com.cn/world/2016xivisitee/2016-06/16/content_25737654.htm; visited on August 20, 2019.

³ Xinhua English, China, Serbia lift relations to comprehensive strategic partnership, June 19, 2016; <http://english.sina.com/news/2016-06-19/doc-ifxtfmrp2327200.shtml>; visited on August 20, 2019.

Kosova, Kina i Srbija čvrsto podržavaju međusobni suverenitet i teritorijalne zahteve na međunarodnoj sceni. U međuvremenu, kinesko rukovodstvo odavno je izrazilo podršku pridruživanju Srbije EU.⁴ A Srbija je jedna od prvih zemalja koje su potpisale MOU o zajedničkom razvoju inicijative Pojas i put. Povoljna politička atmosfera između dve zemlje postavila je temelj za dalju saradnju u ekonomskom i socijalnom domenu.

2.2. Ekonomска подршта

U okvirima inicijativa „17 + 1” i PiP, praktična saradnja u ekonomskom domenu između dve zemalja daje sve veće rezultate. U ranoj fazi bilateralne infrastrukturne saradnje, veliki broj projekata, uključujući most Mihajlo Pupin (Zemunski most), železničku prugu Beograd–Budimpešta i širenje i dogradnju elektrane Kostolac, koristili su povoljne kredite sa niskim kamatnim stopama i dugim rokovima otplate koje daju kineske državne banke, poput Izvozno-uvozne banke Kine. Poslednjih godina, reagujući na inicijative GUT (gradi-upravljam-prenesi) i JPP (javno-privatno-partnerstvo), neki od projekata koje trenutno grade kineska preduzeća u Srbiji postepeno preusmeravaju svoje načine finansiranja sa upotrebe kineskog koncesijskog zajma na direktnе investicije. Na primer, kupovina smederevske železare od strane kompanije Hebei Iron and Steel je odličan primer koji kineskim kapitalom nije samo oživeo lokalnu industriju čelika, već je strogo poštovao sve zakonske i ekološke zahteve. Avgusta 2018. godine, Shandong Linglong Tire planirao je da uloži 994.000.000 USD za izgradnju 13.620.000 kompleta visokokvalitetnih radikalnih guma u zoni slobodne trgovine u Srbiji, što je tipičan primer nedavnih, kineskih, direktnih investicija. CRBC je takođe potpisao memorandum o razumevanju sa vladom Srbije o izgradnji auto-puta E763 koristeći model JPP. Pored toga, njene geo-ekonomске prednosti čine Srbiju povoljnim odredištem za strani kapital da odatle izvozi proizvode uglavnom na tržište EU. To znači da, posle godina prilagođavanja, kineske firme postepeno shvataju potencijal i mogućnosti srpskog tržišta.

2.3. Institucionalna i infrastrukturna povezanost

Prilagođavanje lokalnim institucijama i normama je prvi i najvažniji zadatak za kineska preduzeća. U procesu projektovanja, budžetiranja, izgradnje, nabavke, podugovaranja i procene srpskog, Zemunskog mosta, kupovine

⁴ Xi Jinping, Enduring Friendship and True Partnership, June 16, 2016; http://www.chinadaily.com.cn/world/2016xivisitee/2016-06/16/content_25737654.htm; visited on December 10, 2019.

Železare Smederevo i drugih projekata, kineske agencije su se striktno pridržavale lokalnih, pa čak i zakona i propisa EU i prihvatile nadzor lokalnog, nadzornog, inženjerskog tima i vlasnikovog tima za nadzor. To je dodatno podstaklo kinesku stranu da se prilagodi lokalnim pravilima i da bolje osmisli upravljanje projektima. Jačanje institucionalne povezanosti kineskih agencija i lokalnih tržišta je takođe glavna misija kineskih kompanija u susednim zemljama Srbije. Na primer, tender za hrvatski „Pelješki most“ dobila je kompanija China Road and Bridge Corporate (CRBC, u daljem tekstu), pobedivši u javnom nadmetanju dva evropska konzorcijuma. Ovaj most je prvi veliki infrastrukturni projekat koji kineska preduzeća rea-lizuju na tržištu EU koristeći EU sredstva. CRBC se tokom postupka nadmetanja strogo pridržavala relevantnih zakona i propisa EU, oslanjajući se na izvrsne profesionalne veštine, niske troškove izgradnje, široko iskustvo upravljačkih kadrova i bogato međunarodno iskustvo za pobedu nad evropskim konkurentima.

S aspekta infrastrukturne povezanosti, deo projekata povezanih sa inicijativom PiP promovisao je međusobnu povezanost Srbije sa drugim zemljama Zapadnog Balkana i susedima iz EU. Postojeći putevi, mostovi i železničke pruge koje je Kina izgradila u srpskom i drugim delovima Zapadnog Balkana definitivno pomažu da se poboljša transportna mreža u regionu i pomognu zemljama regiona da se integrišu u panevropsku transportnu mrežu. Među njima, srpsko-mađarska železnička pruga je deo segmenta B Panevropskog koridora br. 10. Pelješki most povezuje dva dela Hrvatske, razdvojena Bosnom i Hercegovinom. Put E763 sa severnog produžetka crnogorskog auto-puta sever-jug deo je Panevropskog koridora. Vetroelektrane Mozula, zajednički projekat Šangajske elektroenergetske kompanije, Malteške energetske kompanije i vizije energetskog razvoja Crne Gore, koji ima važan praktični značaj za ulazak čiste i ekološki prihvatljive energije Crne Gore u EU pušten je u rad. Istovremeno, taj projekat je merilo saradnje Kine, Evrope i lokalne privrede.

2.4. Društveni uticaj

Već decenijama narodi Kine i Srbije neguju intenzivnu saradnju u oblastima obrazovanja, nauke i tehnologije, kulture i javnog zdravlja. Dve zemlje su se dogovorile da otvore kulturne centre, srpski u Kini i kineski u Srbiji. Kineski kulturni centar je završen u Beogradu, a Srpski kulturni centar je lociran u Pekingu. Instituti Konfučije postoje i pokrivaju oblasti kulture i obrazovanja na vodećim univerzitetima u Srbiji, Univerzitetu u Beogradu i u Novom Sadu, a kineski jezik postoji kao nastavni program na pilot osnovi

u više od 100 osnovnih i srednjih škola u Srbiji. Sve ovo pokazuje društveni uticaj obeju zemalja jedne na drugu.

Izgradnja infrastrukturnih objekata u Srbiji koju obavljaju kineske kompanije važna je pokretačka sila koja Srbiju približava zemljama EU sa stanovišta ekonomskog razvoja. U isto vreme, kineske kompanije obučavaju i već su obučile određeni broj kvalitetnih, lokalnih, upravljačkih kadrova u građevinarstvu i talentovanih, građevinskih tehničara, popunjavajući na taj način praznine u oblasti lokalnog infrastrukturnog građevinarstva i obezbeđujući bazične, ljudske resurse koji omogućuju održivi razvoj ove privredne oblasti. Pored toga, kineske kompanije investiraju u izgradnju biciklističke staze u Beogradu, a donacija CBRC za završavanje reparacije mosta u dolini reke Tare u Crnoj Gori primer je aktivnog ispunjavanja društvene odgovornosti i jačanja povezanosti kineskih kompanija i lokalne zajednice.

U celini, infrastrukturna izgradnja u Srbiji u okvirima kineskih inicijativa 17+1 i Pojas i put imaju pozitivne efekte u procesu lokalnog, ekonomskog razvoja, poboljšanja infrastrukture i industrijskog razvoja i, takođe, pomažu procesu pridruživanja Srbije Evropskoj uniji. S druge strane, kineske kompanije mogu da koriste Srbiju i druge zemlje Zapadnog Balkana kao kapiju za ulaska na tržište EU, prilagođavanje pravilima tog tržišta i sticanje iskustava na njemu.

3. DA LI PRISUSTVO KINE OLAKŠAVA PRISTUPANJE SRBIJE EU? SUMNJE I ODGOVORI

Zemlje Zapadnog Balkana, uključujući Srbiju, čine jugoistočnu granicu Evropske unije, pa je stabilnost ovog regiona ključna za bezbednost zemalja, članica EU. EU šalje poticajne signale zemljama Zapadnog Balkana da unaprede svoje reforme u političkom, ekonomskom i pravnom domenu i nudi pomoć Zapadnom Balkanu da dovrši institucionalnu transformaciju i postigne cilj evropske integracije. S obzirom na to da se SAD postepeno povlače sa Zapadnog Balkana, EU postaje najuticajniji akter i najveća zainteresovana strana u regionu. Iz perspektive ekonomske i trgovinske razmene, iako ukupan obim trgovine između EU i Zapadnog Balkana čini samo 1,3% ukupnog obima trgovine EU, Zapadni Balkan je veoma važno potencijalno tržište. Sa bezbednosnog stanovišta, Zapadni Balkan je okružen zemljama EU i čini jugoistočnu barijeru EU. Stabilnost regiona je od presudne važnosti za sigurnost zemalja EU.

Međutim, posle pristupanja Hrvatske, tempo ekspanzije EU na istok je usporen. S jedne strane, EU mora da se suoči sa mnogim unutrašnjim pitanjima, kao što su evropska dužnička kriza, izbeglička kriza, Bregxit i porast

desničarskog populizma; s druge, trenutni proces reformi i etnički odnosi na Zapadnom Balkanu nisu zadovoljavajući za EU. Zbog toga Unija, koja je orijentisana na norme, ne može mnogo da ulaže u ovaj region, što ometa proces pridruživanja Srbije i Crne Gore, a neke regije, kao što su Bosna i Hercegovina i Makedonija, čak doživljavaju stagnaciju u procesu pridruživanja. Kako su druge međunarodne snage sve aktivnije u regionu, EU je nedavno ponovo usmerila svoju pažnju na Zapadni Balkan s ciljem da potvrdi podršku EU perspektivama pridruživanja regiona dajući niz signala čiji je cilj da učvrste prisustvo EU u regionu. Na primer, u februaru 2018. Evropska komisija usvaja strateški dokument Novog Zapadnog Balkana, a slede samit EU – Zapadni Balkan u Sofiji, u maju, i Berlinski samit u Londonu, u julu, koji reafirmišu pozitivan stav EU prema primanju zemalja Zapadnog Balkana u svoje članstvo. Sve u svemu, četiri glavna aspekta politike EU prema Zapadnom Balkanu su normativni, finansijski, infrastrukturni i socijalni. Normativni aspekt podrazumeva da institucije, vrednosti i norme EU pozitivno utiču na zemlje Zapadnog Balkana koje su spremne da se pridržavaju institucija, vrednosti i normi EU, što odgovara Manersovoj⁵ tezi – Normativna snaga Evrope (Normative Power Europe). Finansijski, EU obezbeđuje sredstva, na primer putem Instrumenta za pretpriступnu pomoć za regionalne zemlje, istovremeno uvodeći Okvir za ulaganja na Zapadnom Balkanu da bi podstakla više privatnih investicija u region. Infrastrukturno gledano, EU postepeno uključuje Zapadni Balkan u glavnu transevropsku transportnu mrežu, transevropsku energetsku mrežu i panevropske koridore, što tim zemljama omogućava bolji pristup povezivanju njihove transportne, telekomunikacione i energetske infrastrukture sa EU. Što se tiče građanskog društva, razmena ljudi između građana EU i Srbije održala se na pozitivnom nivou. Takođe, EU pruža pomoć balkanskim zemljama u pregovorima o regionalnom trgovinskom sporazumu i bilateralnom trgovinskom sporazumu sa EU.

Dok izgradnja u okviru inicijative PiP na Zapadnom Balkanu i dalje napreduje, zvaničnici i institucije EU postavljaju niz pitanja o aktivnostima kineskih kompanija u ovom „kvazi-EU“ regionu.⁶ Shodno tome, reagovanje kineskih aktera na ova pitanja postalo je posebno važno za dalji razvoj PiP u ovom regionu. Ovaj deo rada tretira četiri glavne preokupacije EU i reagovanje kineske strane na njih u četiri odgovarajuće dimenzije.

⁵ Manners, Ian (2002), Normative Power Europe: A Contradiction in Terms?, *JCMS: Journal of Common Market Studies*, 40(2): 235–58.

⁶ South China Morning Post (2018), Merkel Warns Against China's Influence in Balkans, (22 Feb); Available at <https://www.scmp.com/news/china/diplomacy-defence/article/2134196/merkel-warns-against-chinas-influence-balkans>, visited on December 10, 2019.

3.1. Politička budnost

Pre svega, na normativnom i institucionalnom nivou, ideološke razlike se stavljuju u prvi plan. U izveštaju istraživanja MERICS smatra se da Kina osporava norme EU i promoviše kineski model.⁷ Nemački ministar spoljnih poslova Gabrijel kritikovao je Peking zbog toga što koristi PiP za stvaranje vrednosti drugačijih od zapadnog stila slobode i demokratije.⁸ Pored toga, EU izražava sumnju u tenderske metode za neke infrastrukturne projekte na Zapadnom Balkanu i ukazuje na moguću korupciju.⁹

U odgovoru na gorenavedena pitanja, normativno, očekivanje pridruživanja EU nateralo je Srbiju da kontinuirano reformiše svoj pravni, politički i ekonomski sistem u skladu sa EU standardima. Posle perioda „evropeizacije”, relevantni standardi infrastrukturnih projekata u Srbiji u velikoj su meri usklađeni sa EU. Većina kineskih kompanija sarađivala je sa lokalnim pravnim firmama kako bi pratila stalno menjajući pravni sistem i strogo upravljalala projektom, u skladu sa lokalnim zakonima i relevantnim EU regulativama. Istovremeno, nadzorni timovi u srpskim projektima često su sastavljeni uglavnom od zapadnoevropskih stručnjaka koji su vešt u primeni lokalnih i evropskih standarda. Pošteno je zaključiti da su norme i propisi EU poslužili kao merilo za ocenjivanje rezultata kineskih firmi u Srbiji. Pod ovom okolnošću, čak i ako kineski ugovornici dovode u pitanje standarde zemlje domaćina, oni uglavnom komuniciraju i razgovaraju sa vlasnicima na osnovu naučnih osnova, umesto da ih nameravaju zameniti kineskim standardima. Iako su neki projekti finansirani od Kine nailazili na otpor na Zapadnom Balkanu, glavni faktori nisu korupcija i drugi normativni sporovi.

3.2. Ekonomска anksioznost

Akteri iz EU zabrinuti su da će kineski fondovi koji ulaze na Zapadni Balkan, posebno u Srbiju, predstavljati prepreke na putu pridruživanja Srbije EU. Zbog hitne potrebe Srbije za finansijskom podrškom i mogućnosti EU da pruži pomoć u tom pogledu, spremnost Srbije da se pridruži EU odavno

⁷ Benner, Thorsten et al. (2018), Authoritarian Advance: Responding to China's Growing Political Influence in Europe", Global Public Policy Institute & Mercator Institute for China Studies, Berlin, February 2018.

⁸ Hanschke, Hannibal, "Gabriel warnt Europäer vor Spaltung durch China", Reuters, 30 August, 2017; Available at <https://de.reuters.com/article/deutschland-eu-china-idDEKCN1BA1XU>; visited on December 10, 2019..

⁹ Makocki, Michal and Zoran Nechev (2017), Balkan Corruption: the China Connection, European Union Institute for Security Studies (EUISS), Paris, July, 2017.

je vrlo izražena, ali Srbija trenutno ne može da ispunи sve standarde EU jer proces reformi traje duže nego što se očekivalo, pa odlučnost EU o proširenju nije potpuno izvesna. Stoga EU ne može da uloži velike količine novca u region. Ulazak kineskog kapitala prekinuo je dug proces čekanja na pri-druživanje i indirektno oslabio potrebu Srbije za sredstvima EU, što je za-uzvrat oslabilo uticaj EU na regionalna pitanja. Takođe, MERICS izveštava da kineske investicije stižu uz političke uslove koji se svode na nameru Kine da poveća svoj uticaj u državama članicama EU i drugim zemljama u regio-nu kako bi se promenio odnos EU prema pitanjima kao što je slučaj Južno-kineskog mora.¹⁰ Neke zemlje EU, posebno Nemačka, takođe imaju slične stavove.

Međutim, finansijska pitanja nesumnjivo postoje i već su podložna promenama. Zato što, u cilju pristupanja EU, treba da preskoči nekoliko eko-nomskih pragova, Srbija je već odavno zabrinuta zbog svog prihvatanja pre-komernih spoljnih zajmova, uključujući kredite iz Kine. To jasno pokazuje da uticaj EU u regionu nije značajno oslabljen učešćem kineskog kapita-la. Istovremeno, u poređenju sa nekim fondovima EU (kao što su projekti Evropske banke za obnovu i razvoj), razlozi popularnosti kineskih koncesijskih zajmova u Srbiji su relativno niža kamatna stopa, duži rok otplate i veći iznos svakog, pojedinačnog zajma. Sa ove tačke gledišta, kineski fondovi su komplementarni EU fondovima, a ne zamena za njih. Štaviše, kineska stra-na počinje direktnije da ulaže u Srbiju i druge zemlje regiona, što znači da se način gradnje zasnovan na povlašćenim kreditima periodično zaustavlja. U budućnosti će sve veća kineska sredstva ući na lokalna tržišta u obliku di-rektnih investicija kroz saradnju sa evropskim i globalnim partnerima.¹¹

3.3. Zabrinutost za infrastrukturu

Pored toga što ima određene sumnje u političke i ekonomski kineske aktiv-nosti u Srbiji, EU takođe izražava bojazan da kineski krediti Srbiji i drugim zemljama Zapadnog Balkana premašuju njihovu solventnost i uništavaju budući razvojni potencijal regiona, a sumnja se i na to da Kina postavlja 'dužničku klopku'. Na primer, EU je već poslala upozorenje o visokom ni-vou javnog duga Srbije. A projekat crnogorskog auto-puta sever-jug takođe

¹⁰ Benner, Thorsten et al. (2018), Authoritarian Advance: Responding to China's Growing Political Influence in Europe", Global Public Policy Institute & Mercator Institute for China Studies, Berlin, February 2018.

¹¹ Bastian, Jens (2017), The Potential for Growth Through Chinese Infrastructure Invest-ments in Central and South-Eastern Europe Along the "Balkan Silk Road", Report pre-pared for the European Bank for Reconstruction and Development, Athens/London, July 2017.

je u fokusu zapadnih kritičara. Projektu je u prvoj fazi potrebno ukupno 800.000.000 evra, a 85% finansiranja je preferencijalni kredit Kine, zbog čega javni dug Crne Gore čini više od 80% BDP-a. Čak i ako se plan za nadmetanje sprovodi u JPP režimu, neki posmatrači sumnjuju da bi mogući ekonomski obim Crne Gore i obim prihoda ostvarenih od saobraćaja na auto-putu sever-jug vrlo teško mogli da ostvare neki profit.¹²

Trenutno, infrastrukturni projekti kineskih agencija u celini su ili obnova postojećih projekata ili izgradnja novih koji zadovoljavaju hitne potrebe u Srbiji. Na primer, projekat auto-puta Srbije od Surčina do regiona Obrenovac deo je srpskog projekta puta E763, kao i deo koji ide kroz Pan-evropski koridor. Završavanjem projekta pomoći će se Srbiji da se bolje integriše u panevropsku transportnu mrežu. Kupovina Smederevske železare od strane kompanije Hebei Iron and Steel veliki je uspeh za obe zemlje jer ne samo da revitalizuje srpsku proizvodnju čelika i obezbeđuje brojne poslove za kvalifikovane radnike, već ima potencijal da ovu proizvodnju pretvori u ekološki prihvatljiv projekat na osnovu kineskog iskustva. U ovom smislu, projekat vetroelektrane, koji realizuje Shanghai Electric Power, je zelen, ekološki projekat koji koristi lokalnom okruženju i smanjuje cenu električne energije koja poboljšava životni standard lokalne populacije. To je jedan od pilot projekata inicijative PiP koji pokazuje da je visokokvalitetan razvoj osnovni cilj. Lokalni ljudi opšte prihvataju da infrastrukturni projekti koje vode kineske firme nisu samo u skladu sa zvaničnim planovima Panevropske transportne mreže i Pan-evropskog koridora, već su i komplementarni agensi interkonekcije Berlinskog procesa. Oni su u saglasju s agendom interkonekcije EU i podstiču duh prekogranične saradnje.

3.4. Socijalni efekti

Konačno, u EU se čuju glasovi da kineski infrastrukturni projekti mogu da imaju štetne efekte na društvo i životnu sredinu, koji će postati neodrživa. Neki naučnici ističu da Kina često precenjuje prelivanje pozitivnih efekata infrastrukturnih projekata i potcenjuje potencijalne rizike, bilo da su ekonomski, socijalni ili ekološki.¹³ Nasuprot tome, zapadne mere su više trans-akcione i uzimaju u obzir ekonomske, socijalne i ekološke posledice

¹² Barkin, Noah (2018), Chinese 'Highway to Nowhere' Haunts Montenegro, Reuters (July 16th); Available at <https://www.reuters.com/article/us-china-silkroad-europe-montenegro-insi/chinese-highway-to-nowhere-haunts-montenegro-idUSKBN1K60QX>; visited on December 10, 2019.

¹³ Bataineh, Bushra et al (2018), How the West Surrendered Global Infrastructure Development to China, Foreign Affairs (20 May); Available at <https://www.foreignaffairs.com/articles/china/2018-05-21/beijings-building-boom>; visited on December 10, 2019.

konkretnih projekata. Ove zaštitne mere su u interesu običnih ljudi u zemljama u razvoju.

Lokalni stanovnici su najbolje sudije socijalnim efektima kineskih projekata. Najveći broj anketiranih, bilo u institutima domaćinima, ili slučajno odabranih, izrazio je pozitivan utisak o kineskim aktivnostima u Srbiji. Kao što većina kineskih inženjera koji rade u Srbiji indicira, tokom procesa lokalnog delovanja, njihove kompanije uspevaju da predvide moguće društvene, ekonomski i ekološke opasnosti projekta i da preduzmu odgovarajuće mere da izbegnu ove probleme. Na primer, Kineska korporacija za puteve i mostove (China Road and Bridge Corporation) ne samo da striktno poštuje lokalne građevinske zahteve, već je obučila i grupu izuzetnih lokalnih talenata za dalji lokalni, industrijski razvoj. Pored toga, na primeru kupovine Smederevske železare, koju je kupila Hebei Steel Group, pokazuje da kineske kompanije shvataju društvenu odgovornost kao jedan od prioriteta svog lokalnog poslovanja.

Ukratko, susret Kine i EU na Zapadnom Balkanu, posebno u Srbiji, pokrenuo je niz spekulacija o njihovoj mogućoj konkurenциji ili saradnji u regionalnim poslovima. Analizom specifičnih praksi i dostignuća kineskih preduzeća u ostvarivanju projekata u okviru inicijative PiP u Srbiji, pouzdano se može zaključiti da trenutni napredak u izgradnji doprinosi sprovođenju EU strategije Zapadnog Balkana u celini i da podržava ekonomski razvoj Srbije. Na osnovi sopstvenih prednosti u pogledu kapitala i izgradnje, kineska strana doprinosi perspektivi Srbije da postane član EU. Iako se kineske kompanije takmiče sa evropskim lokalnim preduzećima kada otvoren konkurišu za velike infrastrukturne projekte, to Kini i EU ne smanjuje prostor za bolju saradnju u regionu.

4. ZAKLJUČCI

U kontekstu pojačanog globalnog protekcionizma, stabilni odnosi Kine i EU su preduslov stalnom napredovanju inicijative PiP u Evropi. Kada se Kina i EU sastanu u Srbiji i drugim balkanskim zemljama, to da li će se uključiti u regionalnu konkureniju ili produbiti saradnju na regionalnim poslovima imaće veliki uticaj na budući razvoj njihovih odnosa. Na osnovu analize strategije EU prema Srbiji i prema kineskim projektima u okviru inicijative PiP u ovoj zemlji, u pomenutom izveštaju se tvrdi da kineska ulaganja i infrastrukturni projekti koje finansira Kina imaju pozitivnu ulogu u poticanju Srbije da se pridruži EU. Kineska finansijska sredstva i tehnologije ne samo da promovišu kvalitetniji život ljudi u regionu, već pomažu u integraciji

transportnih i energetskih mreža regiona u postojeće transevropske mreže i panevropske koridore. Pored toga, postoji dovoljno prostora za Kinu i EU da unaprede svoju saradnju u smislu postavljanja pravila, standarda, finansiranja i planiranja. U ovoj fazi, saradnja Kine i EU na Zapadnom Balkanu treba da se zasniva na „platformi za međusobnu povezanost Kina–Evropa” i da efikasno promoviše interkonekciju Kine i EU u smislu normi, standarda, finansiranja i planiranja.

Ukratko, u sadašnjoj fazi veliki broj infrastrukturnih projekata izgrađenih u okviru inicijative PiP u Srbiji pretvorio je planiranje panevropske transportne mreže u ovom regionu u stvarnost. Nije reč samo o povezanosti između PiP i strategije regionalnog proširenja EU, već se ovo može smatrati i početnom praksom u izgradnji platforme za međusobno povezivanje Kina–Evropa. Postojeća situacija ima potencijal da pomogne Kini i Evropi da iskoče iz načina razmišljanja po kome bi jedna strana sticala benefite na račun druge i da sarađuju na povezanosti Azije i Evrope.

Prevod
Zoran Pavlović

LITERATURA

1. Bastian, Jens, *The Potential for Growth Through Chinese Infrastructure Investments in Central and South-Eastern Europe Along the 'Balkan Silk Road'*, Report prepared for the European Bank for Reconstruction and Development, Athens/London, July 2017.
2. Barkin, Noah, "Chinese 'Highway to Nowhere' Haunts Montenegro", Reuters, July 16, 2018; Available at <https://www.reuters.com/article/us-china-silk-road-europe-montenegro-insi/chinese-highway-to-nowhere-haunts-montenegro-idUSKBN1K60QX>, Dec 10, 2019.
3. Bataineh, Bushra et al., "How the West Surrendered Global Infrastructure Development to China", Foreign Affairs, (20 May); Available at <https://www.foreignaffairs.com/articles/china/2018-05-21/beijings-building-boom>, accessed on Dec 10, 2019.
4. Benner, Thorsten et al., "Authoritarian Advance: Responding to China's Growing Political Influence in Europe", Global Public Policy Institute & Mercator Institute for China Studies, Berlin, February 2018.
5. "China, Serbia lift relations to comprehensive strategic partnership", *Xinhua English*, June 19, 2016; Available at <http://english.sina.com/news/2016-06-19/doc-ifxtfmrp2327200.shtml>, accessed on Dec 10, 2019.

6. Hanschke, Hannibal, "Gabriel warnt Europäer vor Spaltung durch China", Reuters, 30 August, 2017; Available at <https://de.reuters.com/article/deutschland-eu-china-idDEKCN1BA1XU>, accessed on Dec 10, 2019.
7. Jinping, Xi, Enduring Friendship and True Partnership, June 16, 2016; Available at http://www.chinadaily.com.cn/world/2016xividitee/2016-06/16/content_25737654.htm, accessed on Dec 10, 2019.
8. Kolstø, Pål, "Western Balkans' as the New Balkans: Regional Names as Tools for Stigmatisation and Exclusion", Europe-Asia Studies, 68:7, 2016.
9. Makocki, Michal and Nechev, Zoran, "Balkan Corruption: the China Connection", European Union Institute for Security Studies (EUISS), Paris, July, 2017.
10. Manners, Ian, "Normative Power Europe: A Contradiction in Terms?", JCMS: Journal of Common Market Studies, 40(2), 2002.
11. *Merkel Warns Against China's Influence in Balkans*, South China Morning Post, Feb 22, 2018; Available at <https://www.scmp.com/news/china/diplomacy-defence/article/2134196/merkel-warns-against-chinas-influence-balkans>, accessed on Dec 10, 2019.
12. Todorova, Maria, *Imaging the Balkans*, Oxford: Oxford University Press, 1996.

Milenko Dželetović

Fakultet bezbednosti Univerziteta u Beogradu

Partnerstvo Srbije i Kine u okviru Novog puta svile

Sažetak

Predsednik Narodne Republike Kine Si Činping (Xi Jinping) je krajem 2013. godine najavio *oživljavanje puta svile* pokretanjem najambicioznije inicijative u modernoj istoriji, pod nazivom „Jedan pojas, jedan put” ('One Belt One Road', OBOR). Usredsredena na unapređenje povezanosti i saradnje među zemljama širom Azije, Afrike i Evrope, inicijativa „Jedan pojas, jedan put” u Kini se često naziva „projektom veka”. U okviru ovog projekta potpisano je preko sto sporazuma sa međunarodnim organizacijama. Srbija i Kina uspostavile su strateško partnerstvo, a Srbija je jedna od šesnaest zemalja koja je potpisala sporazume o saradnji sa Kinom u okviru mehanizma saradnje „16+1”, pored jedanaest zemalja-članica EU i pet zemalja sa Balkana koje nisu članice EU. Srbija, u odnosu na zemlje potpisnice mehanizma „16+1”, prednjači u kvalitetu bilateralnih odnosa sa Kinom, kao i broju i vrsti projekata koji su dogovoreni. Kroz potpisane sporazume u okviru inicijative „Jedan pojas, jedan put” između Narodne Republike Kine i Republike Srbije jača privredna saradnja dve zemlje koja Srbiji omogućuje brže ostvarenje dinamičnih stopa privrednog rasta. Istovremeno, Srbija prednjači i u drugim segmentima saradnje jer je prva zemlja u Evropi koja je ukinula vize za putovanje građana Kine, ali je i jedna od retkih zemalja u Evropi u kojoj se, osim na fakultetima, kineski jezik može učiti i u osnovnim i srednjim školama.

Ključne reči:

Kina, Srbija, *put svile*, „Jedan pojas, jedan put”, mehanizam saradnje „16+1”, privredni razvoj

1. UVOD

Razvoj kineske privrede traje više od 30 godina i takav rast i nivo razvoja nije zabeležen u modernoj istoriji. Od jedne od najsiročnijih i najnerazvijenijih zemalja i najizolovanijih privreda sveta, Narodna Republika Kina

(u daljem tekstu Kina) u poslednjih 30 godina dobila je epitet jedne od najmoćnijih, najrazvijenijih i najkonkretnijih privrednih sila na svetu.¹

Dostupni podaci nepobitno ukazuju na to da Kina predstavlja jednu od najmoćnijih ekonomskih sila. Zapravo, prema mnogim procenama, Kina trenutno zauzima drugo mesto na skali ekonomski najmoćnijih sila na svetu. Na šesnaestoj godišnjoj *Forbsovoj* listi, iz 2018. godine (Forbes Global 2000), koja obuhvata kompanije koje posluju na tržištu iz 60 zemalja sveta, prikazano je da su kompanije na ovoj listi ukupno ostvarile 39,1 biliona² dolara u prodaji, njihova ukupna dobit je 3,2 biliona dolara; da poseduju sredstva vredna 189 biliona dolara, odnosno da je njihova tržišna vrednost 56,8 biliona dolara.³ Kina i SAD su, prvi put od 2015. godine, podelile prvih deset mesta na ovoj listi, na kojoj Kina učestvuje sa skoro 300 kompanija (tačnije, na listi se nalazi 291 kompanija iz Kine), uz 560 kompanija iz Sjedinjenih Američkih Država. Poređenja radi, na prvoj *Forbsovoj* listi ove vrste, 2003. godine, Kina i Hong Kong su učestvovali sa samo 43 globalne kompanije, a broj kompanija iz Kine konstantno raste, čak i u odnosu na prethodnu godinu (262 u 2017. god.); no, kompanije iz Sjedinjenih Američkih Država ipak čine skoro 30% svih kompanija na listi.⁴ Stoga ne iznenađuje „trgovinski rat“ koji se trenutno odvija između Kine i Amerike, kao dve ekonomske sile.

Prema istom istraživanju, kada su u pitanju najuspešnije kompanije, Kina i Hong Kong su zastupljene sa 21 kompanijom, a SAD sa 30 kompanija na listi sto prvih kompanija na svetu; u Kini se nalaze veoma uspešne kompanije iz bankarskog sektora, ali svakako bi trebalo ukazati i na to da se od 32 proizvođača automobila i kamiona sa ove liste osam nalazi u Kini.⁵ Takođe, Kina ima neke od najvećih avio-prevoznika, dok *PetroChina* i *Sinopec* predstavljaju gigante u naftnoj/gasnoj industriji; *Ping An Insurance Group* je najveća osiguravajuća kuća na svetu, koja je na listi iza sebe ostavila kompanije poput *Allianz*, *United Health Group*, *AXA*. Svakako je vredno pomenuti i čuvenu kompaniju *Alibaba*, pored drugih, uspešnih kompanija sa sedištem u Kini (*China Mobile*, *Shanghai Pudong Development*, *China State Construction Engineering*, *China Shenhua Energy*, *SAIC Motor*, *China Telecom*, *Hesteel*). U tabeli 1 dat je prikaz nekih kompanija iz Kine, odnosno mesta koje zauzimaju na *Forbsovoj* listi, u periodu 2015–2018. god.

¹ Aleksandar Janković, *Privredni razvoj Kine: povezivanje na kineski način* (Beograd: Centar za istraživanje povezivanja Puta svile – CIPO, 2017), 3.

² Bilion (10^{12}), prim. aut.

³ Halah Touryalai and Kristin Stoller, “Global 2000 – The World’s Largest Public Companies 2018”, *Forbes*; Accessed November 5, 2018; <https://www.forbes.com/global2000/>.

⁴ Ibid.

⁵ Kenneth Rapoza, “China’s Largest Companies Prove Why It’s The World’s No. 2 Economy”, *Forbes*, June 6, 2018; <https://www.forbes.com/sites/kenrapoza/2018/06/06/2018-global-2000-china-proves-why-its-the-worlds-no-2-economy/>.

Tabela 1. Kineske kompanije obuhvaćene Forbesovom listom Forbes Global 2000 (Top 10)

Naziv kompanije	Industrija/grana	Sredstva (aktivna) u 2018. god. (mlrd.)	Pozicija na Forbes Global 2000 / Godina			
			2015	2016	2017	2018
ICBC	Bankarski sektor	\$4.210,9	1	1	1	1
<i>China Construction Bank</i>	Bankarski sektor	\$3.631,6	2	2	2	2
<i>Agricultural Bank of China</i>	Bankarski sektor	\$3.439,3	3	3	6↓	5↑
<i>Bank of China</i>	Bankarski sektor	\$3.204,2	4	6↓	8↓	9↓
<i>Ping An Insurance Group</i>	Osiguranje	\$1.066,4	32↑	20↑	16↑	10↑

Izvor: Istraživanje autora, prema: *Forbes Global 2000: The World's Largest Public Companies za period od 2015. do 2018.*

Kina beleži neverovatan rast iz godine u godinu. Rast BDP-a (projektovani rast za 2018. god. je 6,6) konstantno se nastavlja i, prema procenama Svetskog ekonomskog foruma, očekuje se da Kina do 2030. godine prestigne SAD, čime bi, i uz trenutno usporeni rast, postala *vodeća ekonomska sila*.⁶ Preko 800.000.000 ljudi uzdignuto je iz siromaštva, konstantno se radi na „visokokvalitetnom rastu”, povećava se uloga radne snage i podstiče otvorenost i modernizacija. Kina je i digitalni lider u e-trgovini, sa preko 733.000.000 internet korisnika i 282.000.000 internet korisnika koji su mlađi od 25 godina, pa tako iza sebe ostavlja Evropu, koja beleži 413.000.000 korisnika, Indiju (391.000.000 korisnika) i SAD (246.000.000 korisnika).⁷ Kina ima više internet korisnika nego EU i SAD zajedno; njen brzorastući sektor e-trgovine predstavlja 40% globalnog elektronskog trgovanja.⁸

Na otvaranju *China International Import Expo*, početkom novembra 2018. godine, predsednik Kine Si Činping je najavio da će Kina obaviti kupovinu stranih roba vrednosti 30 biliona dolara u narednih 15 godina, te da će nabavka usluga u Kini u istom periodu dostići 10 biliona dolara, što će biti posledica otvaranja kineske ekonomije ka svetu, što uključuje smanjenje uvoznih carinskih stopa, veći pristup tržištu, kao i pružanje pune podrške ekonomskoj globalizaciji, jer je zemlja u situaciji „trgovinskog rata” sa SAD.⁹

Kina je napredovala za jedno mesto u odnosu na prethodnu godinu, pa je, prema Indeksu globalne konkurentnosti (Global Competitiveness Index 2017-2018), rangirana na 27. mestu (od ukupno 137), pri čemu se nalazi ispred nekoliko zemalja-članica EU, poput Estonije (29. mesto), Češke (31), Španije (34), Malte (37), Poljske (39)¹⁰.

Uslovi za poslovanje se konstantno unapređuju u Kini, a prisutno je i stalno nastojanje Pekinga da modernizuje zemlju, pogotovo da smanji jaz i podstakne razvoj u nerazvijenim delovima zemlje kroz razvoj infrastrukture i ekonomski rast. Brz privredni razvoj u proteklih 38 godina nije bio moguć bez otvaranja kineske privrede ka svetu. Spoljna trgovina i politika

6 World Economic Forum, "This Is What China's Economy Looks like in 2018 – in 6 Charts," World Economic Forum, August 7, 2018; <https://www.weforum.org/agenda/2018/08/china-s-economic-outlook-in-six-charts/>.

7 Ibid.

8 Anna Saarela, "A New Era in EU-China Relations: More Wide-Ranging Strategic Cooperation?" (European Parliament-Policy Department for External Relations, July 2018), 41.

9 Kinling Lo and Sidney Leng, "Xi Promises China Will Buy US\$40 Trillion Worth of Imports in next 15 Years as Part of Opening Up", South China Morning Post, November 5, 2018; <https://www.scmp.com/economy/china-economy/article/2171705/xi-pledges-china-buy-us40-trillion-worth-imports-next-15-years>.

10 Saarela, "A New Era in EU-China Relations", 55.

pospešivanja stranih investicija u velikoj meri su zaslužni za privrednu reformu.¹¹ Na krilima ove ideje nastao je možda i jedan od najvećih razvojnih planova moderne istorije.

2. NOVI PUT SVILE

Kina se uvek trudila da spoljna trgovina bude jedna od okosnica njene privrede. Još u 3. veku pre nove ere, za vreme vladavine dinastije Han, kreirane su *trgovinske rute*, i to kopneni putevi u dužini od 6000 km, koji su centralnu Kinu povezivali sa Centralnom Azijom i Evropom, kao i pomorske rute, stvarajući trgovinsku mrežu sa Afrikom. Ove trgovinske rute bile su poznatije pod nazivom „Put svile” i intenzivno su se koristile sve do kraja 15. veka.¹²

Pre više od dve hiljade godina pravci trgovinske i kulturne razmene povezivali su glavne civilizacije Azije, Evrope i Afrike. Krajem 2013. godine predsednik Kine Si Činping najavio je najambiciozniji projekat – inicijativu u modernoj istoriji, pod nazivom „Jedan pojas, jedan put”. Šta „novi put svile” predstavlja? Inicijativa „Jedan pojas, jedan put” predstavlja plan koji bi trebalo da kroz *kopnene* (ekonomski pojas) i *pomorske* puteve poveže centralnu i istočnu Kinu sa Azijom, Evropom i Afrikom, kao i sva mora i okeane na putu.¹³

Kao veoma ambiciozan projekat, „Jedan pojas, jedan put” (‘One Belt One Road’, OBOR) je usredsređen na poboljšanje i unapređenje povezanosti i saradnje među zemljama širom Azije, Afrike i Evrope; OBOR, kojeg kineski zvaničnici neretko nazivaju „projektom veka”,¹⁴ proširen je u odnosu na „stari put svile”, koji je povezivao Aziju i Evropu. „Jedan pojas, jedan put” obuhvata nove teritorije i razvojne inicijative i podrazumeva izgradnju velike mreže puteva, pruga, luka, energetskih mreža i sistema, naftovoda i cevovoda, kao i pripadajućih infrastrukturnih projekata. Ovaj projekat obuhvata dva dela; prvi, „Ekonomski pojas puta svile” je uglavnom kopneni i ima za cilj povezivanje Kine sa centralnom Azijom, Istočnom i Zapadnom Evropom, dok je drugi, „Pomorska ruta puta svile 21. veka”, zasnovan na moru i trebalo bi da poveže južnu obalu Kine sa Mediteranom, Afrikom,

¹¹ Aleksandar Janković, *Privredni razvoj kine: povezivanje na kineski način*, 89.

¹² Isto, 15.

¹³ Ivona Lađevac, „Tokuća situacija i mogućnost koordinacije politike ‘Jedan pojas, jedan put’ između Kine i EU: Perspektive Srbije”, u: *Budućnost saradnje Kine i Srbije*, ur. Ivona Lađevac (Beograd: Institut za međunarodnu politiku i privrednu, 2018), 50.

¹⁴ Shobhit Seth, “One Belt One Road (OBOR)”, Investopedia, August 14, 2018; <https://www.investopedia.com/terms/o/one-belt-one-road-obor.asp>.

jugoistočnom i centralnom Azijom; primetno je da su nazivi pomalo zbumnujući, jer „pojas“ (engl. belt) zapravo predstavlja mrežu puteva, dok „put“ (engl. road) u ovom slučaju predstavlja morskú rutu.¹⁵

„Jedan pojas, jedan put“ obuhvata, prema podacima iz decembra 2017. godine, 86 zemalja, a potpisano je preko sto sporazuma o saradnji koji se odnose na ovaj projekat, između Kine i međunarodnih organizacija.¹⁶

Osnovni cilj ove inicijative je obezbeđivanje slobodnog protoka ekonomskih faktora, visokoefikasne alokacije resursa i duboke integracije tržišta, kao i podsticanje zemalja koje se nalaze duž „pojasa“ i „puta“ da uspostave koordinaciju ekonomskih politika i pravila i prodube i poboljšaju kvalitet saradnje na regionalnom nivou, te da zajednički kreiraju otvorenu „arhitekturu“ za saradnju koja je regionalna, ekonomska, izjednačena i inkluzivna.... projekti Inicijative povezuju; oni će pomoći u procesu usaglašavanja i koordinacije razvojnih strategija zemalja koje se nalaze uz „pojas“, odnosno „put“, korišćenja potencijala ovih tržišta, promovisanja ulaganja, otvaranja mogućnosti zapošljavanja, jačanja kulturne razmene i učenja među ljudima različitih zemalja, što će im, napisetku, omogućiti „međusobno razumevanje, poverenje i poštovanje, te život u harmoniji, miru i prosperitetu“.¹⁷ Novi „put svile“ će obuhvatati područje u kojem živi oko 70% svetske populacije, ono u kojem se proizvodi oko 50% svetskog BDP-a i u kojem se nalazi 75% energetskih rezervi.¹⁸

Inicijativom je predviđeno da se *Ekonomski pojas puta svile (Silk Road Economic Belt)* usredsredi na povezivanje Kine, Centralne Azije, Rusije i Evrope (Baltika); zatim povezivanje Kine sa Persijskim zalivom i Sredozemnim morem kroz srednju i zapadnu Aziju, kao i na povezivanje Kine sa jugoistočnom Azijom, južnom Azijom i Indijskim oceanom. *Pomorska ruta puta svile (21st Century Maritime Silk Road)* je projektovana tako da ide od kineske obale do Evrope, kroz Južno kinesko more i Indijski ocean; odnosno od kineske obale, kroz Južno kinesko more, do Južnog Pacifika (druga ruta).

Koliko je za Kinu važno da se Inicijativa sproveđe govori i činjenica da Vlada u Pekingu podstiče kineske banke da odobravaju zajmove svim zemljama koje su uključene u ovaj veliki projekat, i koje se nalaze na trasi tzv.

¹⁵ Shobhit Seth, “One Belt One Road (OBOR)”, Investopedia, August 14, 2018; <https://www.investopedia.com/terms/o/one-belt-one-road-obor.asp>.

¹⁶ Saarela, “A New Era in EU-China Relations”, 42.

¹⁷ National Development and Reform Commission et al., “Vision and Actions on Jointly Building Silk Road Economic Belt and 21st-Century Maritime Silk Road”, National Development and Reform Commission, March 28, 2018; http://en.ndrc.gov.cn/newsrelease/201503/t20150330_669367.html.

¹⁸ Wolfgang Lehmacher and Financial Times, “What Can the New Silk Road Do for Global Trade?”, World Economic Forum, September 22, 2015; <https://www.weforum.org/agenda/2015/09/what-can-the-new-silk-road-do-for-global-trade/>.

ekonomskog pojasa i pomorskog puta. Deo ulaganja, pre svega u infrastrukturne projekte, biće finansiran iz osnovane Azijске infrastrukturne investicione banke i kroz Fond za put svile. Već su obećana neka sredstva, npr. za izgradnju infrastrukture u iznosu od 1.400.000.000 dolara (Šri Lanka), zatim preko 50.000.000.000 dolara za infrastrukturu i energetiku u Kazahstanu, Uzbekistanu, Turkmenistanu, Tadžikistanu, kao i opšta pomoć za Avganistan u iznosu od 327.000.000 dolara. Za Srednju i Istočnu Evropu izdvojen je fond od 10.000.000.000 dolara za izgradnju saobraćajne infrastrukture (železnički i drumske saobraćaj), energetska postrojenja i akumulaciju vode.¹⁹

Uz sva osporavanja ovog projekta, postojeća neslaganja sa Evropskom unijom i trgovinski rat sa Sjedinjenim Američkim Državama, projekat je već u funkciji; naravno, ne u punom kapacitetu, ali privatni sektor sigurno pozdravlja ovakvu inicijativu. Luka Rotterdam je 2015. godine prihvatala prve kontejnere koji su železnicom stigli iz Kine, pri čemu je isporuka robe izvršena u roku od 14 dana, u odnosu na 60 dana koliko bi trajala morskim putem, a isporuke robe koja se vrši u Duisburgu (Nemačka) smanjuje vreme isporuke za 10 dana.²⁰

3. SRBIJA: OČEKIVANJA I DOSADAŠNJI REZULTATI

Ekonomija Kine evidentno jača od kraja 20. veka, a prema procenama stručnjaka, trend privrednog rasta će se nastaviti. Kina je treća najmoćnija ekonomska sila, posle SAD i EU, u pogledu BDP-a (2017. god, ukoliko se u obzir uzme cela Evropska unija),²¹ stalna članica Saveta bezbednosti Ujedinjenih nacija, članica Svetske trgovinske organizacije (od 2001. godine, nakon dugogodišnjih pregovora) i važan strateški partner Evropske unije.

Evropska unija i evropsko tržište oduvek su bili od izuzetne važnosti za privredu i privredni razvoj Kine. Evropska unija je kineski trgovinski partner broj 1, pa stoga ne čudi da je Kina oduvek bila posvećena izgradnji Evroazijskog ekonomskog koridora, a sve u cilju što lakšeg odvijanja bilateralne trgovine između ova dva partnera.²² Kina i EU su formirale strateško partnerstvo 2003. godine, a 2013. je usvojena zajednička strateška agenda o

¹⁹ Lađevac, „Tекућа ситуација и могућност координације политике 'Jedan pojas, jedan put' između Kine i EU: Perspektive Srbije”, 57.

²⁰ Lehmacher and Financial Times, “What Can the New Silk Road Do for Global Trade?”

²¹ Saarela, “A New Era in EU-China Relations”, 25.

²² Liu Zuokui, “Rizici Inicijative ‘Pojas i put’ u izgradnji evroazijskog Ekonomskog koridora”, u: *Novi put svile: Evropska perspektiva – bezbednosni izazovi/rizici unutar inicijative 16+1*, ur. Vladimir Cvetković (Beograd: Fakultet bezbednosti, 2018), 10.

saradnji između EU i Kine (EU-China 2020 Strategic Agenda for Cooperation). Redovno se održavaju sastanci na visokom nivou u cilju unapređenja saradnje i planiranja konkretnih aktivnosti. Evropskoj uniji je važno poštovanje regulative i pravila EU prilikom realizacije projekata.

„Platforma za povezivanje EU i Kine“ uspostavljena je 2016. godine, sa ciljem iznalaženja sinergija za infrastrukturne planove i investicione projekte od zajedničkog interesa u oblasti saobraćaja.²³ U realizaciji projekta „Pojas i put“ Evropska unija je uključena na različite načine, a najdirektniji je kroz institucionalnu povezanost Kine i jedanaest država članica Evropske unije (Bugarska, Estonija, Hrvatska, Letonija, Litvanija, Mađarska, Poljska, Rumunija, Slovačka, Slovenija i Češka), i pet zemalja – kandidata za članstvo u Evropsku uniju (Albanija, Bosna i Hercegovina, Crna Gora, Makedonija, Srbija)²⁴. Ova saradnja je poznatija kao mehanizam saradnje „16+1“ između NR Kine i država Centralne i Istočne Evrope (CIEZ).

Kreiranje „16+1“ formata saradnje na Samitu u Varšavi, aprila 2012. godine, bio je prvi korak ka širenju kineskih trgovinskih planova i prezentovan je dokument pod nazivom „Dvanaest kineskih mera za promociju prijateljske saradnje sa Centralnom i zemljama Istočne Evrope“, što predstavlja i okvirni dokument za formiranje formata „16 + 1“. Ovim dokumentom definisana su tri moguća prioritetna područja za ekonomsku saradnju: infrastruktura, visoke tehnologije i zelene tehnologije.

Drugi sastanak šefova vlada Kine i zemalja Centralne i Istočne Evrope održan je 26. novembra 2013. godine, u Bukureštu, Rumunija, na kojem se naglašava da je saradnja Kine i CIEZ-a u saglasnosti sa sveobuhvatnim strateškim partnerstvom između Kine i EU i izrazili spremnost da nastave da jačaju i produbljuju saradnju između Kine i CIEZ-a, što je rezultiralo izdavanjem Bukureštanske smernice za saradnju između Kine i zemalja Centralne i Istočne Evrope. Ovim dokumentom formulisane su sledeće smernice²⁵:

- (1) Da se svake godine održava sastanak šefova vlada u Kini i CIEZ-a kako bi se razmotrila dostignuća u saradnji i odredio smer za buduću saradnju;
- (2) Razmotriti formulisanje srednjoročnog plana saradnje kada je to prikladno u svetu razvoja saradnje između Kine i CIEZ-a;
- (3) Promovisati investicionu, ekonomsku i trgovinsku saradnju;

²³ Saarela, “A New Era in EU-China Relations”, 10.

²⁴ Žarko Obradović, „‘Pojas i put’ na Balkanu i Srbiji (Izazovi saradnje)”, u: *Novi put svile: Evropska perspektiva – bezbednosni izazovi/rizici unutar inicijative 16+1*, ur. Vladimir Cvetković (Beograd: Fakultet bezbednosti, 2018), 162.

²⁵ Cooperation between China and Central and Eastern European Countries, “The Bucharest Guidelines for Cooperation between China and Central and Eastern European Countries”, January 26, 2015; http://www.china-ceec.org/eng/lchrw_1/2013bjlst/.

- (4) Proširiti finansijsku saradnju;
- (5) Poboljšati saradnju u povezivanju;
- (6) Proširiti saradnju u oblasti nauke, tehnologije, inovacija, zaštite životne sredine i energije;
- (7) Promovisati dinamične ljudske i kulturne razmene i saradnju;
- (8) Podsticati i podržavati saradnju na podnacionalnom nivou kao jedan od važnih stubova saradnje između Kine i CIEZ-a.

Na ovom sastanku postignut je sporazum između Kine, Mađarske i Srbije o zajedničkoj izgradnji železničke pruge između Mađarske i Srbije, i ovaj sporazum se postavlja kao orijentir za dalju saradnju između Kine i zemalja Centralne i Istočne Evrope.

Treći sastanak šefova vlada Kine i zemalja Centralne i Istočne Evrope održan je u Beogradu 16. decembra 2014. godine. Samit je rezultirao formulisanjem Beogradske smernice za saradnju između Kine i CIEZ-a, pod nazivom „Nova pokretačka snaga, nova platforma i novi motor”²⁶:

- (1) Podržati Kinu u domaćinstvu četvrtog sastanka šefova vlada u Kini i CIEZ-u 2015. godine;
- (2) Priznajući Stratešku agendu za saradnju EU–Kina 2020 kao vodeći dokument za odnose između Kine i EU, učešnici podržavaju napore da se počne sa formulisanjem srednjoročnog plana za saradnju između Kine i zainteresovanih zemalja Centralne i Istočne Evrope, prema potrebi;
- (3) Poboljšati saradnju na povezivanju, promovisati ekonomsku saradnju, trgovinu i investicije, proširiti finansijsku saradnju, proširiti saradnju u oblasti nauke, tehnologije, inovacija, zaštite životne sredine i energije;
- (4) Produbljivanje ljudske i kulturne razmene i saradnje na podnacionalnom nivou;
- (5) Podržati sazivanje prvog sastanka ministara zdravlja Kine i CIEZ-a u Češkoj Republici 2015. godine;
- (6) Sekretarijat za saradnju između Kine i zemalja Centralne i Istočne Evrope organizovaće putovanje u Kinu za visoke zvaničnike zemalja Centralne i Istočne Evrope u 2015. godini.

24. novembra 2015. u Kini, u Suzhou, održan je 4. sastanak šefova vlada Kine i zemalja Centralne i Istočne Evrope. Učešnici sastanka pohvalili su napredak

²⁶ Cooperation between China and Central and Eastern European Countries, “The Belgrade Guidelines for Cooperation between China and Central and Eastern European Countries – Cooperation between China and Central and Eastern European Countries”, January 27, 2015; http://www.china-ceec.org/eng/lchrw_1/2014berglid/hdxw/t1410498.htm.

u implementaciji Beogradskih smernica i zajednički formulisali i izdali nove smernice na temu „Novi početak, novi domeni, nova vizija”, Suzhou smernice za saradnju između Kine i zemalja Centralne i Istočne Evrope:²⁷

- (1) Podržavanje Letoniju u domaćinstvu 5. samita 2016. godine;
- (2) Učesnici pozdravljaju saradnju između Kine i zemalja Centralne i Istočne Evrope, objavljenu tokom 4. samita, i isticanje spremnosti da se Srednjoročna agenda implementira u svetlu njihovih stvarnosti, potreba i prioriteta;
- (3) Uspostavljanje mehanizma kvartalnih sastanaka između Sekretarijata za saradnju između Kine i zemalja Centralne i Istočne Evrope;
- (4) Saradnja na povezivanju, ekonomski i finansijska saradnja, saradnja u poljoprivredi i šumarstvu, saradnja u oblasti nauke, tehnologije i zdravlja, ljudski kontakti i kulturna razmena; saradnja na lokalnom nivou.

U ovom periodu od 2010. do 2015. godine obim trgovine između Kine i ovih 16 zemalja povećan je za 20%, dostigavši 56.200.000.000 dolara.²⁸ Kada je u pitanju region, Kina uglavnom investira u regionalnu infrastrukturu – luke, železnicu, auto-puteve; ova strategija je bazirana na prepostavci da će se ove zemlje, uključujući zemlje Zapadnog Balkana, integrisati u EU i na taj način napraviti most kineskim kompanijama ka glavnim tržištima Evropske unije.²⁹

U Rigi (Letonija), 5. novembra 2016. godine, održan je 5. sastanak šefova vlada Kine i zemalja CIEZ, koji je rezultirao inauguracijom investicionog fonda 16 + 1, koji je predviđen za finansiranje zajedničkih projekata sa Kinom i usvojena su dva značajna dokumenta: Smernice iz Rige (putokaz događaja u formatu 16+1 za 2017. godinu i Deklaracija iz Rige, kojom šefovi vlada CIEZ potvrđuju svoju podršku inicijativi za saradnju koja uključuje razvoj transportnih čvorista u priobalnim područjima na Jadranu, Baltiku i Crnom moru i duž unutrašnjih plovnih puteva, a koja teži intenziviranju saradnje u razvoju luka, industrijskih parkova, transportnih koridora i infrastrukture koja povezuje zemlje Centralne i Istočne Evrope sa Kinom.³⁰

²⁷ Cooperation between China and Central and Eastern European Countries, “The Suzhou Guidelines for Cooperation between China and Central and Eastern European Countries – Cooperation between China and Central and Eastern European Countries”, October 21, 2016; http://www.china-ceec.org/eng/lchrw_1/sz2015/hdxw/t1411473.htm.

²⁸ Sijbren de Jong et al., *A Road to Riches or a Road to Ruin?: The Geo-Economic Implications of China's New Silk Road* (The Hague Centre for Strategic Studies, 2017), 5.

²⁹ Stephan Barisitz and Alice Radzyner, “The New Silk Road, Part II: Implications for Europe”, *Focus on European Economic Integration*, no. Q4/17 (2017): 2; <https://ideas.repec.org/a/onb/oenbfi/y2017iq4-17b2.html>.

³⁰ Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Latvia and Ministra birojs, “The Meeting of Heads of Government of Central and Eastern European Countries and China Concluded

U Budimpešti, Mađarska, 27. novembra 2017. godine održan je Ekonomsко-trgovinski forum i 6. sastanak šefova vlada Kine i Centralne i Istočne Evrope. Na forumu je predloženo pet inicijativa za dalju promociju saradnje između Kine i CIEZ-a: (1) proširenje ekonomske i trgovinske razmene i podsticanje liberalizacije i olakšavanja trgovine i investicija; (2) ubrzanje velikih projekata o povezivanju, promovišući veze kroz kopno, more, vazduh i internet; (3) traženje novih načina saradnje, kao što su industrijski parkovi u oblastima proizvodnih kapaciteta, energije, logistike i poljoprivrede; (4) najava osnivanja međubankovne asocijacije Kina – CIEZ i druga faza finansijske podrške Fonda za investicije u Kini i CIEZ-u; (5) poziv zemljama da provedu više kulturnih i međuljudskih razmena, poboljšaju saradnju u turizmu i započnu saradnju između mlađih, u oblastima tradicionalne kineske medicine, sporta i zaštite žena i dece.³¹

Sedmi sastanak šefova vlada Kine i Centralne i Istočne Evrope održan je 6–7. jula 2018. godine u Sofiji, Bugarska. Učesnici, u skladu sa Srednjo-ročnom agendom i prethodnim Smernicama samita, formulišu i izdaju Sofijske smernice za saradnju između Kine i zemalja Centralne i Istočne Evrope sa temom „Produbljivanje otvorene i pragmatične saradnje za inkluzivni prosperitet”, koja sadrži:³²

- (1) Podržavanje Hrvatske u domaćinstvu 8. kinesko-CIEZ samita;
- (2) Jačanje koordinacije 16 + 1;
- (3) Produbljivanje praktične saradnje u trgovini, investicijama i povezivanju; Istoče se potreba promovisanja usluge kontejnerskih vlakova i kombinovana transportna rešenja, uz jačanje saradnje u olakšavanju carinjenja u Kini i Evropi (Land Sea Express Line), kako bi se povećala efikasnost upravljanja graničnim prelazima i skratilo vreme čekanja na graničnim prelazima; Pozdravlja se značajan napredak koji su postigli Kina, Srbija i Mađarska na projektu železnice Beograd–Budimpešta i naglašava se spremnost da se istraži moguće proširenje veze između železničke pruge Beograd–Budimpešta i albanske, hrvatske i crnogorske železnice.

in Riga”, November 6, 2016; <https://www.mfa.gov.lv/en/news/latest-news/55295-the-meeting-of-heads-of-government-of-central-and-eastern-european-countries-and-china-concluded-in-riga>.

³¹ Cooperation between China and Central and Eastern European Countries, “Spotlight: Promising 16+1 Cooperation Helps Boost European Development, Integration – Cooperation between China and Central and Eastern European Countries”, November 29, 2017; http://www.china-ceec.org/eng/ldrhw_1/2016lj_1/hdxw4/t1514944.htm.

³² Ministry of Foreign Affairs, the People's Republic of China, “The Sofia Guidelines for Cooperation between China and Central and Eastern European Countries”, July 9, 2018; https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/wjdt_665385/2649_665393/t1577455.shtml.

- (4) Kultiviranje novih pokretača za saradnju u nauci, tehnologiji, inovacijama, finansijama, zelenoj zaštiti životne sredine, poljoprivredi, energetici, šumarstvu i zdravstvu;
- (5) Proširiti razmenu između ljudi.

Očekuje se da će Sedmi samit biti poslednji u ovom formatu „16+1” ne iz razloga njegovog neuspeha ili propadanja, već naprotiv. Format „16+1” bi trebalo da postane format „17+1” jer se smatra da će Grčka sigurno postati deo Inicijative. Ovaj potez potvrđuje tvrdnje da je značaj zemalja CIE za Kinu blisko povezan sa sticanjem kontrolnog udela grčke luke od strane COSCO-a od Pireja. Možemo reći da je Peking delimično odgovoran za rešavanje spora oko imena između Grčke i Makedonije, jer Kina želi povezati luku Pirej preko Makedonije sa svojom predloženom železničkom vezom između Beograda i Budimpešte, a zatim dalje, sa zapadnim delom kontinenta.³³

NR Kina, kao dugogodišnji prijatelj i međunarodni partner Republike Srbije (u daljem tekstu Srbija), prepoznala je potencijal saradnje sa Srbijom, dok je, sa druge strane, Srbija prepoznala potencijal i značaj inicijative „Jedan pojas, jedan put”. Srbija je uspostavila najviši međudržavni odnos sa Narodnom Republikom Kinom, tzv. „sveobuhvatno strateško partnerstvo” i potpisnica je (Varšava, 2012. godine) Međunarodne platforme za saradnju sa NR Kinom i zemljama Centralne i Istočne Evrope, poznatije kao mehanizam saradnje „16+1”.

Srbija je oduvek imala važnu geoekonomsku poziciju kao raskrsnica puteva između Evrope, Azije i Bliskog istoka, pri čemu se nalazi i na produženoj ruti *ekonomskog pojasa i pomorskog puta svile*. Stoga, Srbija je potpisnica brojnih međunarodnih sporazuma o slobodnoj trgovini (CEFTA, Sporazum o slobodnoj trgovini između Srbije i zemalja EFTA, itd.), a ako u obzir uzmemos i važnost luka Pirej i Solun za inicijativu „Jedan pojas, jedan put” očekivana je zainteresovanost Kine za sveobuhvatnu saradnju sa Srbijom, pri čemu bi Srbija mogla da bude jedan od najvažnijih partnera Kine na Balkanu, odnosno u celom regionu.

U novembru 2015. godine potpisani je memorandum o razumevanju između Vlade Republike Srbije i Vlade Narodne Republike Kine o zajedničkoj afirmaciji *Ekonomskog pojasa puta svile i Pomorskog puta svile 21. veka*.³⁴ U junu 2016. godine, tokom posete kineskog predsednika Si Činpinga Srbiji, potpisani

³³ Emilian Kavalski, “China’s ‘16+1’ Is Dead? Long Live the ‘17+1’”, *The Diplomat*, March 29, 2019; <https://thediplomat.com/2019/03/chinas-161-is-dead-long-live-the-171/>.

³⁴ „Memorandum o razumevanju između Vlade Republike Srbije i Vlade Narodne Republike Kine o zajedničkoj afirmaciji Ekonomskog pojasa i puta svile i Pomorskog puta svile 21. veka” (Službeni glasnik Republike Srbije – Međunarodni ugovori, broj 1/2016–1, 11. januar 2016).

je memorandum o razumevanju o *unapređenju razvoja Informatičkog puta svile za informacionu povezanost*, između Ministarstva trgovine, turizma i telekomunikacija Republike Srbije i Nacionalne komisije za reforme i razvoj Narodne Republike Kine³⁵, kao i 21 sporazum o različitim oblicima saradnje.

Nakon uspostavljanja saradnje i podrške, odnosno međunarodne platforme „16+1”, u oblastima ekonomije, saobraćaja i infrastrukture, turizma, poljoprivrede, informacionih tehnologija, ali i nauke, obrazovanja i kulture, Srbija je postala jedan od najaktivnijih učesnika, pa su se, iz ove saradnje, već realizovali ili će se realizovati veoma značajni projekti, kao na primer:

- Most preko Dunava u Beogradu. *Pupinov most* je prvi most koji je Kina izgradila u Evropi. To je investicija vredna 170.000.000 dolara i predstavlja najveću kinesku investiciju u Evropi do 2017. godine;³⁶
- Autoput E763. Koridor 11 će povezati Beograd i Šumadiju sa jugo-zapadom Srbije i Crnom Gorom. To je prvi auto-put u Srbiji koji gradi kineska preduzeća; planirano je da ukupna cena izgradnje iznosi oko 900.000.000 evra;³⁷
- Pruga Beograd–Budimpešta. Izgradnja železničke pruge za vozove velikih brzina, duga 350 kilometara, predstavlja važan korak u saradnji Kine, Srbije i Mađarske, ali i Grčke, jer se time olakšava isporuka robe iz luke Pirej i luke Solun kroz povezivanje sa Srbijom železničkim saobraćajem. Predviđa se da će izgradnja pruge koštati 1.100.000.000 evra;³⁸
- Termoelektrana Kostolac. Kineske kompanije su izvršile rekonstrukciju i revitalizaciju Bloka 2, a počela je i izgradnja Bloka 3 Termoelektrane Kostolac, kao i proširenje kapaciteta površinskog kopa uglja „Drmno”, iz kog se i snabdeva TE „Kostolac”³⁹. Biće to prvi novi

³⁵ „Memorandum o razumevanju o unapređenju razvoja informatičkog Puta svile za informacionu povezanost” (Službeni glasnik Republike Srbije – Međunarodni ugovori, broj 9/2016, Oktobar 2016).

³⁶ Katarzyna Sidlo, Christopher Hartwell, and Directorate-General for External Policies of the Union (European Parliament), *Saradnja Srbije Sa Kinom, Evropskom unijom, Rusijom i Sjedinjenim Američkim Državama* (Directorate-General for External Policies of the Union (European Parliament), 2017), 7; [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2017/603854/EXPO_STU\(2017\)603854_XL.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2017/603854/EXPO_STU(2017)603854_XL.pdf).

³⁷ Sidlo, Hartwell, and Directorate-General for External Policies of the Union (European Parliament), *Saradnja Srbije Sa Kinom, Evropskom unijom, Rusijom i Sjedinjenim Američkim Državama*.

³⁸ Isto, 23.

³⁹ Blagoje Babić, „Značaj ekonomске saradnje sa Kinom za razvoj privrede Srbije”, u: *Budućnost i saradnja Kine i Srbije*, ur. Ivona Ladevac (Beograd: Institut za međunarodnu politiku i privrodu, 2018), 18.

blok termoelektrane, izgrađen u Srbiji tokom proteklih 30 godina i prvi kineski projekat te vrste u Evropi.⁴⁰

Saradnja Kine i Srbije iz godine u godinu je sveobuhvatnija, tako da se ne sprovode samo projekti iz oblasti infrastrukture i energetike, već su prošireni i na proizvodnju, finansije i investicije, telekomunikacije, kao i oni koji se sprovode iz investicija kineskih kompanija a ne samo iz kineskih kredita. Potpisivanjem sporazuma o proizvodnji električne energije iz vetra i sagervanjem otpada pokrenuta je saradnja Kine i Srbije u oblasti obnovljivih izvora energije. Takođe, potpisani su sporazumi o trgovini poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda (npr. pšenica i kukuruz iz Srbije u Kinu) i uspostavljanju centra za saradnju u agrotehnici.

Neke od najvećih kineskih kompanija ulažu u svoje poslovanje u našoj zemlji. Kineska kompanija Hesteel Group Co., Ltd. je 18. aprila 2017. godine kupila 98 imovinskih celina Železare Smederevo⁴¹, čime je učinjen značajan korak u izlasku kineske proizvodnje čelika na evropsko tržište i na planu međunarodne saradnje. „Hestil” je ponudila obavezujuću ponudu u iznosu od 46.000.000 dolara, a ukupna projektovana investicija je nešto viša od 300.000.000 dolara (investicija se uglavnom odnosi na osnovna sredstva i infrastrukturu).⁴²

Tehnološki gigant *Huawei* najavio je (2016. g.) plan ulaganja, a kasnije i potpisao ugovor, u vrednosti od 150.000.000 evra, u „modernizaciju postojeće mreže fiksne telefonije Telekoma Srbije”; kineska kompanija *China National Electric Engineering Company* (CNEEC) najavila je (2014) planove za ulaganja u ukupnom iznosu od 1.200.000.000 američkih dolara, usmerena na elektrane, preduzeća iz oblasti mašinstva i industrijski park; CNEEC je kao deo tog plana formirao zajednički poduhvat s britanskom kompanijom *Scarborough Group International* za izgradnju termoelektrane u Loznici, s ciljem zajedničkog ulaganja 230.000.000 evra.⁴³ Kineska kompanija CRBC potpisala je sporazum o izgradnji kineskog industrijskog parka u

⁴⁰ China Radio International.CRI, „Mehanizam saradnje '16+1' unapređuje nivo kinesko-srpske saradnje China Radio International”, China Radio International.CRI, 18. jun 2016; <http://serbian.cri.cn/1401/2016/06/18/181s168013.htm>.

⁴¹ Ministarstvo privrede, „Potpisani kupoprodajni ugovor za Železaru Smederevo”, Ministarstvo privrede Republike Srbije, 18. april 2016; <http://privreda.gov.rs/potpisani-kupoprodajni-ugovor-za-zelezaru-smederevo/>.

⁴² Vlada Republike Srbije, „Prihvaćena ponuda 'Hestila' za privatizaciju Železare”, Vlada Republike Srbije, 5. april 2016; <https://www.srbija.gov.rs/vest/262818/prihvaca-ponuda-hestila-za-privatizaciju-zelezare.php>.

⁴³ Sidlo, Hartwell, and Directorate-General for External Policies of the Union (European Parliament), *Saradnja Srbije sa Kinom, Evropskom unijom, Rusijom i Sjedinjenim Američkim Državama*, 35.

Beogradu, koji će biti otvoren ne samo za kineske, nego i za kompanije iz drugih zemalja.

Kineska kompanija *Ziđin* (Zijin) izabrana je za strateškog partnera Rudarsko-topioničarskog basena Bor, a u predloženom obavezujućem poslovnom planu od ukupno 1260 miliona dolara predviđeno je vlasništvo od 63 odsto (dok Republika Srbija ostaje u manjinskom vlasništvu od 37 odsto), očuvanje 5.000 radnih mesta, obavezna dokapitalizacija u iznosu od 350.000.000 dolara, vraćanje starih dugova (oko 200.000.000 dolara)⁴⁴.

Kineski gigant u e-prodaji *Alibaba* najavio je dolazak u Srbiju, a krajnji cilj je plasiranje platforme za elektronsko plaćanje *Alipay* i platforme za putovanje *Fligy*, što bi olakšalo turistima iz Kine dolazak u Srbiju.⁴⁵ Postoje nijavne i o otvaranju distributivno-logističkog centra *Alibabe*.⁴⁶ U oblasti turizma načinjen je prvi korak ukidanjem viza za putovanje kineskim građanima i uvedena je avio-linija na relaciji Beograd – Peking, preko Praga.

Kineska preduzeća ulaze i u automobilski i finansijski sektor u Srbiji (grupa *Meita* je od 2014. uložila 48.000.000 evra, a *Bank of China* je počela svoje posovanje u januaru 2017).⁴⁷ Predstavnici kineske kompanije *Šandong Linglong* potpisali su nedavno sporazum o izgradnji fabrike radikalnih pneumatika visokih performansi za putnička vozila, kamione i autobuse u Zrenjaninu. Planirano je otvaranje oko 1.200 novih radnih mesta.

Mint grupa je u martu u Loznicama započela gradnju fabrike delova za automobilsku industriju. Izgradnjom fabrike otvorice se 1.000 novih radnih mesta.

Predstavnici kineske kompanije *China Poly Group Corporation* iskazali su interesovanje za formiranje zajedničke kompanije u Srbiji, radi zajedničkog razvoja i proizvodnje antiterorističke opreme, uređaja za noćno izviđanje i raketnih sistema.⁴⁸

⁴⁴ Ministarstvo rудarstva i energetike, „Kineski Ziđin izabran za strateškog partnera RTB-a Bor”, Ministarstvo rудarstva i energetike Republike Srbije, Avgust 2018; <http://www.mre.gov.rs/latinica/arhiva-aktuelno-avgust-2018.php>.

⁴⁵ Aleksandar Mirković, „Alipay Serbia: Zna se kada stiže Alibaba u Srbiju”, PC Press (blog), 19. septembar 2018; <https://pcpress.rs/kada-stize-alibaba-u-srbiju-alipay/>.

⁴⁶ Gde investirati, „Alibaba je zainteresovana za Srbiju”, Gde investirati, 27. septembar 2017; <http://gdeinvestirati.com/2017/09/27/alibaba-je-zainteresovana-za-srbiju/>.

⁴⁷ Sidlo, Hartwell, and Directorate-General for External Policies of the Union (European Parliament), *Saradnja Srbije sa Kinom, Evropskom unijom, Rusijom i Sjedinjenim Američkim Državama*, 36.

⁴⁸ eKapija, „Kineska Poly Group zainteresovana za projekte u namenskoj industriji”, eKapija, 19. januar 2017; <https://www.ekapija.com/news/1648429/kineska-poly-group-zainteresovana-za-projekte-u-namenskoj-industriji>.

Kineske kompanije su učestvovale i na realizaciji ugovora koji su finansirani iz nekineskih izvora, kao što je, recimo, kredit EBRD, za obnovu železničke deonice Rakovica – Resnik, u iznosu od 23.800.000 evra.

Tokom 2018. godine *Hisense Group* je kupila preko 95% akcija „Gorenja” u vrednosti od 293.000.000 evra, čime je postala većinski vlasnik i kompanija „Gorenja” koje posluju u Srbiji i to: fabrike rashladnih uređaja u Valjevu i fabrika veš mašina i bojlera u Zaječaru i Staroj Pazovi u kojima radi blizu 2.000 zaposlenih.

Jačanje privrednih i prijateljskih odnosa Srbije i Kine rezultovalo je i intenzivnim prilivom kineskih turista u Srbiju, što predstavlja značajan podstrek boljom iskorišćenosti turističkih potencijala zemlje. Prema podacima Turističke organizacije Srbije, u 2017. godini je povećanje broja turista iz Kine u odnosu na 2016. iznosilo 181%, a tokom 2018. Srbiju je posetilo oko 80.000 ljudi iz Kine, što je 15 puta više nego 2011. godine.⁴⁹

Skoro da je izvesno da će kroz dogovorenou saradnju u okviru inicijative „Jedan pojas, jedan put” između Narodne Republike Kine i Republike Srbije jačati privredni i prijateljski odnosi između ove dve zemlje, što bi Srbiji omogućilo brže ostvarenje unapred zacrtanih ciljeva po pitanju bržeg ekonomskog rasta.

Srbija, u odnosu na zemlje potpisnice mehanizma „16+1”, prednjači u kvalitetu bilateralnih odnosa sa Kinom, kao i broju i vrsti projekata koji su dogovoreni; međutim, i mnogi drugi elementi odraz su kvalitetnih veza koje su uspostavljene između ove dve države – Srbija je npr. prva zemlja u Evropi koja je ukinula vize za putovanje građana Kine, ali je i jedna od retkih zemalja u Evropi u kojoj se, osim na fakultetima, kineski jezik može učiti i u osnovnim i srednjim školama⁵⁰.

4. U MESTO ZAKLJUČKA

Predsednik Činping je (2017. godine) izneo i dugoročniji razvojni plan, prema kojem će Kina, u toku prve faze tog plana, od 2020. do 2035. godine, postati „globalni lider u inovacijama”, a za vreme druge faze, od 2035. do 2050. godine postati „globalni lider sa međunarodnim uticajem”.⁵¹ Međutim, ostvarivanje ambicioznih planova i projekata svakako će imati i svoje izazove.

⁴⁹ TOS, više izvora.

⁵⁰ Obradović, „Pojas i put” na Balkanu i Srbiji (Izazovi saradnje), 168–69.

⁵¹ Saarela, „A New Era in EU-China Relations”, 17.

Republici Srbiji ne preostaje ništa drugo nego da vredno uči, radi, upoznaje i neguje prijateljstvo i dobru saradnju sa Narodnom Republikom Kinom, jer, kao što je rekao predsednik Kinesko-srpskog privrednog udruženja Šu Lija, na otvaranju okruglog stola „Budućnost saradnje Kine i Srbije”, „privrednici koji rade sa stranim partnerima dobro znaju da je za uspešnu saradnju neophodno poznavanje kulturnih i menadžerskih obrazaca zemlje partnera, sveukupnog poslovnog ambijenta te zemlje, njenih zakonskih i drugih propisa, a i pozitivno iskustvo drugih privrednika takođe može biti od velike koristi, kao i ljudi sa iskustvom koji znaju kako da prikažu informacije na način da one budu razumljive i prihvatljive i jednoj i drugoj strani”.⁵²

Kineski interes u Srbiji i u regionu vezan je uglavnom za oblast energetike i infrastrukture, pri čemu kineska vlada očekuje od Srbije da postane „ključno čvorište za vazdušni, železnički i vodni saobraćaj”, u skladu sa Inicijativom⁵³. Nesumnjivo je potrebno da Srbija uloži još veće napore i kapacitete kako bi kroz dogovorenou platformu iskoristila stvorene šanse za širenje i unapređenje saradnje u oblastima od zajedničkog interesa, pre svega u oblastima koje su osnov za dalji privredni rast: saobraćaj i infrastruktura, energetika i rудarstvo, finansijske usluge, telekomunikacije /internet/informacione tehnologije, e-trgovina, razmena roba i usluga. Ništa manje važne nisu ni oblasti od opštег značaja, odnosno zajedničko učenje, obrazovanje i kultura, kao ni širenje mira kroz sveobuhvatnu saradnju, otvorenost i inkluzivnost koji su krasili duh „puta svile” hiljadama godina unazad i doprineli razvoju civilizacije.

LITERATURA

1. Aleksandar Janković (2017). *Privredni razvoj Kine: Povezivanje na kineski način*. Beograd: Centar za istraživanje povezivanja Puta svile – CIPO.
2. Aleksandar Mirković. „Alipay Serbia: Zna se kada stiže Alibaba u Srbiju”. PC Press (blog), 19. septembar 2018; <https://pcpress.rs/kada-stize-alibaba-u-srbiju-alipay/>.
3. Babić, Blagoje (2018). „Značaj ekonomске saradnje sa Kinom za razvoj prirede Srbije”. U: *Budućnost i saradnja Kine i Srbije*, ur. Ivona Lađevac, 11–27. Beograd: Institut za međunarodnu politiku i privredu.

⁵² Sju Li, „Govor predsednika Kinesko-srpskog privrednog udruženja”, u: *Budućnost saradnje Kine i Srbije*, ur. Ivona Lađevac (Beograd: Institut za međunarodnu politiku i privredu, 2018), 9–10.

⁵³ Sidlo, Hartwell, and Directorate-General for External Policies of the Union (European Parliament), *Saradnja Srbije sa Kinom, Evropskom unijom, Rusijom i Sjedinjenim Američkim Državama*, 23.

4. Barisitz, Stephan, and Alice Radzyner. "The New Silk Road, Part II: Implications for Europe". *Focus on European Economic Integration*, no. Q4/17 (2017): 70–81; <https://ideas.repec.org/a/onb/oenbfi/y2017iq4-17b2.html>.
5. China Radio International.CRI. „Mehanizam saradnje „16+1” unapređuje nivo kinesko-srpske saradnje China Radio International”. China Radio International.CRI, June 18, 2016; <http://serbian.cri.cn/1401/2016/06/18/181s168013.htm>.
6. Cooperation between China and Central and Eastern European Countries, “The Bucharest Guidelines for Cooperation between China and Central and Eastern European Countries”, January 26, 2015; http://www.china-ceec.org/eng/lchrhw_1/2013bjlst/.
7. Cooperation between China and Central and Eastern European Countries, “The Belgrade Guidelines for Cooperation between China and Central and Eastern European Countries – Cooperation between China and Central and Eastern European Countries”, January 27, 2015; http://www.china-ceec.org/eng/lchrhw_1/2014bergld/hdxw/t1410498.htm.
8. Cooperation between China and Central and Eastern European Countries, “The Suzhou Guidelines for Cooperation between China and Central and Eastern European Countries – Cooperation between China and Central and Eastern European Countries”, October 21, 2016; http://www.china-ceec.org/eng/lchrhw_1/sz2015/hdxw/t1411473.htm.
9. Cooperation between China and Central and Eastern European Countries, “Spotlight: Promising 16+1 Cooperation Helps Boost European Development, Integration – Cooperation between China and Central and Eastern European Countries”, November 29, 2017; http://www.china-ceec.org/eng/lchrhw_1/2016lj_1/hdxw4/t1514944.htm.
10. eKapija. „Kineska Poly Group zainteresovana za projekte u namenskoj industriji”. eKapija, 19. januar 2017; <https://www.ekapija.com/news/1648429/kineska-poly-group-zainteresovana-za-projekte-u-namenskoj-industriji>.
11. Gde investirati. „Alibaba je zainteresovana za Srbiju”. Gde investirati, 27. septembar 2017; <http://gdeinvestirati.com/2017/09/27/alibaba-je-zainteresovana-za-srbiju/>.
12. Jong, Sijbren de, Willem Th Oosterveld, Michel Roelen, Katharine Klacansky, Agne Sileikaite, and Rianne Siebenga (2017). *A Road to Riches or a Road to Ruin?: The Geo-Economic Implications of China's New Silk Road*. The Hague Centre for Strategic Studies.
13. Kavalski, Emilian. "China's '16+1' Is Dead? Long Live the '17+1'". *The Diplomat*, March 29, 2019; <https://thediplomat.com/2019/03/chinas-161-is-dead-long-live-the-171/>.
14. Lađevac, Ivona (2018). „Tkuća situacija i mogućnost koordinacije politike 'Jedan pojas, jedan put' između Kine i EU: Perspektive Srbije”. U: *Budućnost*

- Saradnje Kine i Srbije*, ur. Ivona Lađevac, 45–59. Beograd: Institut za međunarodnu politiku i privredu.
15. Lehmacher, Wolfgang, and Financial Times. "What Can the New Silk Road Do for Global Trade?" World Economic Forum, September 22, 2015; <https://www.weforum.org/agenda/2015/09/what-can-the-new-silk-road-do-for-global-trade/>.
  16. Li, Sju (2018). „Govor predsednika Kinesko-srpskog privrednog udruženja”. U: *Budućnost saradnje Kine i Srbije*, ur. Ivona Lađevac, 9–10. Beograd: Institut za međunarodnu politiku i privredu.
  17. Lo, Kinling, and Sidney Leng. "Xi Promises China Will Buy US\$40 Trillion Worth of Imports in next 15 Years as Part of Opening Up". South China Morning Post, November 5, 2018; <https://www.scmp.com/economy/china-economy/article/2171705/xi-pledges-china-buy-us40-trillion-worth-imports-next-15-years>.
  18. „Memorandum o razumevanju između Vlade Republike Srbije i Vlade Narodne Republike Kine o zajedničkoj afirmaciji Ekonomskog pojasa i puta svile i Pomorskog puta svile 21. veka”. Službeni glasnik Republike Srbije – Međunarodni ugovori, broj 1/2016-1, 11. januar 2016.
  19. „Memorandum o razumevanju o unapređenju razvoja informatičkog puta svile za informacionu povezanost”. Službeni glasnik Republike Srbije – Međunarodni ugovori, broj 9/2016, Oktobar 2016.
  20. Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Latvia and Ministra birojs, "The Meeting of Heads of Government of Central and Eastern European Countries and China Concluded in Riga", November 6, 2016; <https://www.mfa.gov.lv/en/news/latest-news/55295-the-meeting-of-heads-of-government-of-central-and-eastern-european-countries-and-china-concluded-in-riga>.
  21. Ministry of Foreign Affairs, the People's Republic of China, "The Sofia Guidelines for Cooperation between China and Central and Eastern European Countries", July 9, 2018; https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/wjdt_665385/2649_665393/t1577455.shtml.
  22. Ministarstvo privrede. „Potpisani kupoprodajni ugovor za Železaru Smederevo.” Ministarstvo privrede Republike Srbije, 18. april 2016; <http://privreda.gov.rs/potpisani-kupoprodajni-ugovor-za-zelezaru-smederevo/>.
  23. Ministarstvo rудarstva i energetike. „Kineski Ziđin izabran za strateškog partnera RTB-a Bor”. Ministarstvo rудarstva i energetike Republike Srbije, Avgust 2018; <http://www.mre.gov.rs/latinica/arhiva-aktuelno-avgust-2018.php>.
  24. National Development and Reform Commission, Ministry of Foreign Affairs, Ministry of, Commerce of the People's Republic of China, and State Council. "Vision and Actions on Jointly Building Silk Road Economic Belt and 21st-Century Maritime Silk Road". National Development and Reform Commission, March 28, 2018; http://en.ndrc.gov.cn/newsrelease/201503/t20150330_669367.html.

25. Obradović, Žarko (2018). „‘Pojas i put’ na Balkanu i Srbiji (Izazovi saradnje)”. U: *Novi put svile: Evropska perspektiva – bezbednosni izazovi/rizici unutar Inicijative 16+1*, ur. Vladimir Cvetković, 157–76. Beograd: Fakultet bezbednosti.
26. Rapoza, Kenneth. “China’s Largest Companies Prove Why It’s The World’s No. 2 Economy”. *Forbes*, June 6, 2018; <https://www.forbes.com/sites/kenrapoza/2018/06/06/2018-global-2000-china-proves-why-its-the-worlds-no-2-economy/>.
27. Saarela, Anna. “A New Era in EU-China Relations: More Wide-Ranging Strategic Cooperation?” European Parliament-Policy Department for External Relations, July 2018.
28. Seth, Shobhit. “One Belt One Road (OBOR)”. Investopedia, August 14, 2018; <https://www.investopedia.com/terms/o/one-belt-one-road-obor.asp>.
29. Sidlo, Katarzyna, Christopher Hartwell, and Directorate-General for External Policies of the Union (European Parliament). *Saradnja Srbije sa Kinom, Evropskom unijom, Rusijom i Sjedinjenim Američkim Državama*. Directorate-General for External Policies of the Union (European Parliament), 2017; [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/-STUD/2017/603854/EXPO_STU\(2017\)603854_XL.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/-STUD/2017/603854/EXPO_STU(2017)603854_XL.pdf).
30. Touyalai, Halah, and Kristin Stoller. “Global 2000 – The World’s Largest Public Companies 2018”. *Forbes*. Accessed November 5, 2018; <https://www.forbes.com/global2000/>.
31. Vlada Republike Srbije. „Prihvaćena ponuda ‘Hestila’ za privatizaciju Železare”. Vlada Republike Srbije, 5. april 2016; <https://www.srbija.gov.rs/vest/262818/prihvaca-ponuda-hestila-za-privatizaciju-zelezare.php>.
32. World Economic Forum. “This Is What China’s Economy Looks like in 2018 – in 6 Charts”. World Economic Forum, August 7, 2018; <https://www.weforum.org/agenda/2018/08/china-s-economic-outlook-in-six-charts/>.
33. Zuokui, Liu (2018). „Rizici Inicijative ‘Pojas i put’ u izgradnji Evroazijskog ekonomskog koridora”. U: *Novi put svile: Evropska perspektiva – bezbednosni izazovi/rizici unutar inicijative 16+1*, ur. Vladimir Cvetković, 9–19. Beograd: Fakultet bezbednosti.

Radosav Pušić

Filološki fakultet Univerziteta u Beogradu

Novi put svile: kulturna saradnja Kine i Srbije

Sažetak

Kada samo površno pogledamo kinesku razvojnu strategiju Novog puta svile, Ekonomskega pojasa puta svile i Pomorskog puta svile za 21. vek videćemo sa koliko je pažnje, želje, strasti, osmišljen način za povezivanje i uvezivanje sveta. Srbija i Kina, dve zemlje neuporedive po mnogo čemu, uporedive su po neizmernoj želji za očuvanjem samobitnosti i slobode. Kultura i umetnost ne samo da nose dušu i duhovne vrednosti jednog naroda, već, po mnogo čemu, čine potku svakog odnosa među državama. Svaki odnos jeste kultura ili nekultura, zavisno od tačke našeg gledanja. Možda, na prvi pogled, to ne izgleda tako, ali se kultura, kako god je mi odredili, mora nalaziti u srcu svih planova za održivi razvoj kako ekonomije, prirede, nauke, tako i svih drugih sfera društava koja duboko poštuju i promovišu bitne aspekte ljudske kreativnosti i slobode. Da nije tako onda bi sve što se tiče čoveka izgubilo smisao.

U ovom malom pregledu kulturnih odnosa Srbije i Kine, u okviru inicijative Novog puta svile, opisuju se tačke koje su od izuzetnog značaja za odnose naše dve zemlje poslednjih desetak godina.

Ključne reči:

kultura, sloboda, smisao, Srbija, Kina

Srbija, iako mala zemlja, zbog svog geografskog položaja, koji se može opisati kao raskrsnica jugoistočne Evrope, mesto važnih rečnih i kopnenih pravaca, ima izuzetan politički značaj na Balkanu i u Evropi.

Kina i Srbija su, uprkos očiglednoj nesrazmeri u veličini i značaju, postale prvo strateški (2009), pa sveobuhvatni strateški partneri (2013, 2016). U skladu sa promovisanim principima projekta Novog puta svile, započeta je

realizacija zajedničkih projekata u oblasti energetike, saobraćaja, poljoprivrede, telekomunikacije, finansija, naučne i kulturne razmene. Tu su: most Zemun–Borča, termoelektrana Kostolac, brza pruga Beograd–Budimpešta, smederevska Železara, Rudarsko-topioničarski basen Bor, fabrika guma u Zrenjaninu, auto-put Surčin–Obrenovac, modernizacija električnog i telefonskog sistema u Srbiji, uvođenje mreže finansijskog plaćanja Union-Pay, itd. Sa druge strane, NR Kina, kao jedan od ključnih kreatora svetske politike, prijateljski nastrojena prema Srbiji, jeste zemlja od izuzetnog značaja za nju. Dobri odnosi Srbije i Kine su, posle teških i tragičnih iskustava koje je Srbija imala u svojoj skorijoj istoriji, ne samo važni za razvoj Srbije, već imaju izuzetan značaj za njenu stabilnost i prosperitet.

1.

Ako se za projekat, ideju, san, želju, viziju Novog puta svile, koji je inicirao kineski predsednik Si Činping (2013), može reći da jača regionalnu ekonomsku integraciju, upliće brojne strateške i geostrateške tačke, da svet čini globalnim i bližim nego što je on ikada u prošlosti bio, onda se to infrastrukturno povezivanje zemalja, regiona i delova sveta može uzeti kao prilika, šansa, mogućnost, potreba. U svetu pridruživanja Italije i Grčke ovom projektu, pored 16 zemalja Srednje i Istočne Evrope i zemalja BRIKS-a, uvećava se broj onih koji žele da učestvuju u ostvarenju Novog puta svile. Kao i u životu jednoga dana, tako se i za dugoročno planirane projekte moraju stvarati preduslovi, kreirati atmosfera, osmisliti ambijent.

Banke zemalja BRIKS-a, otvaranje kineskih investicionih banaka (Azij-ska investiciona banka za infrastrukturu), nesumnjivo su alternativa Međunarodnom monetarnom fondu i Svetskoj banci. Različiti potezi koje su preduzele evroazijske zemlje, uključujući Kinu, Rusiju i Iran, imaju za cilj da stvore stabilne, održive, samodovoljne regije saradnje, umesto regionala beskrajnih sukoba, ratova, nestabilnosti. Multipolarni svet jeste bogatstvo raznovrsnosti, međusobnog uvažavanja i saradnje. Ukoliko se oni iskreno upražnjavaju, onda različite slike sveta, nejednake polazne tačke, drugačija filozofija života, civilizacijske razlike, različiti kulturni obrasci, ne moraju nužno voditi ka tragičnim zapletima, neprijatnostima, nevoljama i sukobima. Gledano iz drugog ugla, nameće se pitanje da li će logika vojno-industrijskih kompleksa i banaka zadržati hegemoniju i dalje voditi svet u nove „krugove pakla”, ili će se otvoriti prostor za neke drugačije prostorno-vremenske i idejne koordinate. Kako god opisali svet, teško je, iz perspektive vremena u kome živimo, reći kako će se razrešiti brojna nerešena pitanja, u kom pravcu će se odmotavati klupko istorije.

Da se vratimo mozaiku koji smo pomenuli.

Posle ekonomskog krize 2008. godine, i stabilne pozicije kineske ekonomije, pokazalo se da Kina ima načina da se nosi sa najsloženijim finansijskim teškoćama. Trgovinski i energetski sporazumi između Rusije i Kine su u nacionalnim valutama, a ne u dolarima. To je prvi, važan korak, koji je napravljen u kreiranju ambijenta za drugaćiji svet. Stvaranje međubankarskog sistema, nezavisnog od zapadnih finansijskih institucija, preduslov je za stvaranje novih polaznih tačaka u kreiranju multipolarnog sveta.

U tim okvirima započeta je borba između dve koncepcije, dve vrednosne matrice, dve teško pomirljive ideje, ideje „starog“ i „novog“ sveta, kolonijalno-imperijalnog i slobodnog sveta. Oni koji su skloni religijskim uprošćavanjima to opisuju kao borbu „dobra i zla“, „svetla i tame“, „slobode i ropstva“, itd. Problem nastaje onog trenutka kada pokušamo da razumemo iz same biti šta je to: dobro, zlo, svetlo, tama, sloboda... Opasnosti, koje se kriju iza pojednostavljenja, nasilnih i destruktivnih sila, uprošćavanja, zastranjivanja, netolerancije, nisu male.

Svako ko bar površno poznaje kinesku civilizaciju zna da za Kineze vreme nije realna kategorija. Ono oko čega se sabira telo, duša i duh vrednosne su tačke smisla, koje u istoriji kineske civilizacije, zavisno od dinastičkih ciklusa, imaju različita imena. To mogu biti: ljubav, čovekoljublje, znanje, mudrost, vera, praćenje kosmičkih energetskih tokova, itd. U skladu sa tim podrazumevajućim sadržajima tradicije, Kina je započela ulazak u svoju modernost i sa tim nasleđem ona, na sličan način, prilazi ostvarenju projekta Novog puta svile.

Od samog početka jasno je da nema stvaranja nikakvih blokova, posebnih saveza, sve je vezano za određenu situaciju, koja je drugaćija od bilo koje druge. Kina ne govori kakvi odnosi između zemalja treba da budu, oni su takvi kakvi jesu i treba da proisteknu iz samog života, iz prakse. Zato, recimo, u pojedinim momentima Kina sledi princip „biznis pre politike“, „razvoj pre demokratije“ i „međusobno nemešanje u unutrašnje stvari“, što vodi ka tome da se razvije fleksibilan preduzetnički duh zasnovan na međusobnom uvažavanju. Samo ta polazna tačka već otkriva da projekti neće biti primeri imperijalističke ekspanzije i da Kina čeka predloge drugih država, koji se posle zajedničkog dogovora i obostranih interesa, pod određenim uslovima, realizuju. Ili kako je to predsednik NR Kine rekao u Davosu 2017. godine:

Treba da uspostavimo ravnotežu između efikasnosti i pravednosti kako bismo osigurali da različite zemlje, različiti društveni slojevi i različite grupe ljudi imaju koristi od ekonomskog globalizacije. Ljudi svih zemalja ne očekuju ništa manje od nas, i to je dužnost koju kao lideri svog vremena moramo prihvati...

Čovečanstvo je danas postalo usko povezana zajednica sa zajedničkom budućnošću. Države imaju veliki broj sličnih ciljeva i zavise jedne od drugih. Sve države uživaju pravo na razvoj. U isto vreme, treba da sopstvene interese sagledaju u širem kontekstu i uzdrže se od njihovog postizanja na štetu drugih... Sve države, bile one velike ili male, jake ili slabe, bogate ili siromašne, ravnopravni su članovi međunarodne zajednice. Kao takve, one imaju pravo da učestvuju u donošenju odluka, uživaju prava i ispunjavaju obaveze na jednakoj osnovi.¹

Da pogledamo, u velikim potezima, kako se lagano stvaraju odgovarajući uslovi za Novi put svile.

U novembru 2008. godine, kineski predsednik Hu Čintao potpisao je aranžman vredan 3.400.000.000 USD, kojim se kineskoj kompaniji *China Ocean Shipping Company (COSCO)* omogućava da modernizuje i pusti u rad deo grčke glavne državne luke u Pireju. Ovim se otvorila mogućnost izgradnje trećeg doka i povećanja lučnog kapaciteta, sa ciljem da se utrostruči broj transportno-pretovarnih operacija, i da se do 2015. godine on uveća na 3.700.000 jedinica. Grčka, kao moderan prolaz koji povezuje kineske luke, fabrike, robu, sa lukama, potrošačima širom Evrope, Bliskog istoka i Severne Afrike, važna je tačka na tom putu. To pletenje Novog puta svile upotpunjeno je i „prugom svile”, koja od Kine ka Evropi (preko Kazahstana, Rusije, Belorusije i Poljske) ide tzv. „severnom pružnom putanjom” i koja je operativna od sredine 2011. godine. Naime, juna te godine je iz Čungćinga iz Kine, ka Duisburgu u Nemačkoj, krenuo prvi teretni voz. Tu razdaljinu prešao je za samo 13 dana. Ako ovome pridodamo sve zemlje bivše Jugoslavije, pa Rumuniju, Mađarsku, Bugarsku, Češku, Slovačku, itd., ako njima pridružimo i zemlje sa drugih kontinenata, vidimo da je Novi put svile samo drugi naziv za megaprojekat globalnih razmara i značaja. Jedna od pripremnih tački za taj projekat jeste i potreba da тамо где nema dobre infrastrukture она буде изграђена, и то на обоstrану корист (čuvena vin-vin strategija). Ideja je da se oblikuje mreža ulančanih puteva „svile”, kojima će teći roba, ideje, ljudi, kulturne vrednosti, itd. Ili kako to kineska poslovica kaže: puštite vodu, ako želite da užgajate ribu.

Stari Put svile odnosio se na ukupnost ljudskih odnosa, na susretanje civilizacija, razmenu dobara duž prostora Evroazije tokom više od dve hiljade godina. To je bila i drevna transkontinentalna mreža transporta i komunikacija koja nije nastala u dinastiji Han i Rimskom carstvu, kako su neki skloni da misle, već je kao raskrsnica brojnih puteva kojima su se ljudi kretnali i trgovali postojala hiljadama godina ranije. To su putevi, a ne put, koji su vezivali tri kontinenta: Aziju, Evropu i Afriku. Oni su prolazili kroz: Kinu,

¹ Si Čiping, Zajedno preduzeti odgovornost vremena i unaprediti globalni razvoj, *Almanah Instituta Konfucije XV–XVI*, Filološki fakultet u Beogradu, 2017, str. 69–80.

Avganistan, Indiju, Iran, Irak, Siriju, Tursku, i tako sve do Rima. Stari spisi kažu da se trgovalo: žadom, dragim kamenjem, zlatom, mirisnom smolom, mirisnim mlekom, susamom, stakлом, tekstilom, svilom, konjima, bronzanim ogledalima, vinom, voćem, povrćem, papirom, oružjem, čajem, kožama, životinjama, ljudima, itd. Roba se prevozila na mulama, konjima, jakovima, kamilama, itd. A da je za susretanje i razumevanje civilizacija daleko značajnije bilo prenošenje i razmena „ideja”, koje su se širile ovim prostorima. Tako su se mešali: šamanizam, judaizam, budizam, manihejizam, istočno hrišćanstvo i islam, zapadno hrišćanstvo i konfucijanizam, itd. Preplitali su se jezici i pisma, umetnosti i književnosti, religije i filozofije.

A šta Novi put svile u svetu susretanja kultura Kine i Srbije nosi?

2.

Kada govorimo o susretanju ili kulturnoj saradnji Kine i Srbije u ključu Novog puta svile značajno je pomenuti tri događaja. Prvi je osnivanje Instituta Konfucije u Beogradu, na Filološkom fakultetu Univerziteta u Beogradu 2006. godine²; drugi je međunarodni Beogradski sajam knjiga 2014. godine³, kada je NR Kina bila gost i treći je poseta kineskog predsednika Si Činpinga Republici Srbiji 2016. godine⁴.

Institut Konfucije u Beogradu

Otvaranjem Instituta Konfucije u Beogradu (2006) započet je niz aktivnosti koje su imale za cilj da se brojni sadržaji iz kineskog kulturnog i civilizacijskog miljea uvedu u srpski kulturni i društveni prostor. Tako je započeto obeležavanje kineskih praznika (Praznik proleća, kineska Nova godina; Praznik sredine jeseni), pa obeležavanje Dana republike (1. oktobar) i Svetskog dana Instituta Konfucije (23. septembar), itd. Zatim je napravljen okvirni plan za predstavljanje različitih segmenata kineske kulture, organizovani su: Nedelja kineskog filma, Izložba moderne kineske fotografije, Izložba novogodišnje grafike, Kurs kineskog kulinarstva, Kursevi kineske kaligra-

² Radosav Pušić (priredio), *Deset godina Instituta Konfucije u Beogradu*, Filološki fakultet 2016.

³ Po mišljenju većine stručnjaka, kinesko gostovanje je najuspešnije gostovanje neke zemlje na međunarodnom Beogradskom sajmu knjiga.

⁴ Po značaju posete, sklopjenim sporazumima i dogovorenim projektima između NR Kine i R. Srbije, ovo je, u istoriji kinesko-srpskih odnosa, najznačajnija poseta kineskog predsednika Srbiji.

fije i slikarstva, Izložbe rezanog papira, Dani kineskog igranog i dokumentarnog filma, Kurs taidija itd.

Tokom 2012. godine u posetu Srbiji došla je delegacija gradskog odbora za obrazovanje vlade grada Beiđinga. Tom prilikom se ona sastala i sa predstavnicima Instituta Konfucije u Beogradu i postignut je dogovor da naši polaznici Instituta i srednjoškolci koji uče kineski jezik učestvuju u velikoj manifestaciji u Beiđingu, to je *Letnji kamp mladih iz celoga sveta*, koji organizuje vlada grada Beiđinga. Do sada su naši srednjoškolci imali velikog uspeha u predstavljanju Srbije u ovoj manifestaciji.

Pored izložbi i proslava, pripremljene su serije predavanja o kineskoj religiji, filozofiji, umetnosti, književnosti, itd., koje su držali naši poznati stručnjaci. U okviru upoznavanja i podsticanja interesovanja za sadržaje kineske kulture i jezika, Institut Konfucije je, u saradnji sa Ministarstvom prosvete, nauke i tehnološkog razvoja R. Srbije, organizovao seminar tokom 2013. godine (*Seminar za obuku lokalnih nastavnika kineskog jezika*), a s ambasatom NR Kine u Beogradu organizovan je *Forum o nastavi kineskog jezika* u osnovnim i srednjim školama u R. Srbiji, na kojem je učestvovalo 100 direktora i saradnika, nastavnika kineskog jezika iz 47 osnovnih i srednjih škola iz cele Srbije. U otvorenom razgovoru razmatrani su problemi, otvorena pitanja i teškoće u podučavanju kineskog jezika, kao i pitanje kako podstići interesovanje osnovaca i srednjoškolaca za kinesku kulturu i jezik.

Ako ovome pridodamo i to da je Institut Konfucije u Beogradu ujedno i mesto naučno-istraživačkih delatnosti, gde se objavljuju rezultati istraživanja na pojedinim projektima u vidu tekstova, monografija i knjiga (časopis: *Almanah Instituta Konfucije u Beogradu*⁵; udžbenik za kinesku kaligrafiju⁶ itd.). Napisan je i objavljen „Nastavni plan i program kineskog jezika za učenje u osnovnim i srednjim školama”, „Pravila fonetske transkripcije slogova kineskog jezika na srpski jezik”, kao i nekoliko knjiga vezanih za kinesku civilizaciju. Realizovani su projekti „Lingvistička i kulturološka poređenja SMS poruka u kineskom, srpskom i engleskom jeziku”, kao i „Kineska filozofska misao do dinastije Čin”.

Institut je učestvovao i na pojedinim međunarodnim manifestacijama, kao što su Međunarodna smotra arheološkog filma (u organizaciji Narodnog Muzeja i resornog ministarstva), Međunarodna manifestacija Kontrapunkt, u organizaciji Ministarstva kulture R. Srbije, itd. Organizovana su i dva međunarodna naučna skupa: *Moderna Kina i njena tradicija* (2008) i *Širenje kineskog jezika i kulture* (2012). Na otvaranju ovih naučnih skupova govorili

⁵ Prvi dvobroj *Almanaha Instituta Konfucije u Beogradu* izašao je 2009. godine.

⁶ Li Dunming, *Jen Čenčingova kaligrafska tehniku standardnog pisma (stila Kai) iz dinastije Tang*, Filološki fakultet, 2010.

su resorni ministri u vlasti R. Srbije, kao i ambasador NR Kine u R. Srbiji. Naučnici iz R. Srbije, NR Kine, Rusije, Amerike, Slovenije, Bugarske i Švajcarske, svojim istraživanjima i učešćem, bitno su uticali na popularizaciju čitavog spektra kineskih tema.

Umetnički sadržaji su takođe bili jako zastupljeni. Gostovanje Umetničke trupe iz Kine sa Severozapadnog pedagoškog univerziteta (2011) i Umetničkog ansambla Geološkog univerziteta provincije Hubei (2014), u organizaciji Instituta Konfucije, dodatno su upotpunile sliku o umeću i visokim umetničkim dometima izvođačkih ansambala iz NR Kine. Ako ovoime pridodamo i gostovanja kineskih umetnika u organizaciji određenih državnih institucija, onda možemo reći da je prisutnost umetničkih sadržaja iz NR Kine vidno uvećana poslednjih desetak godina.

Izložba „Sva lica kulture (novembar 2018 – februar 2019)”. Slikarstvo i život učenjaka drevne Kine“ predstavlja gostovanje Nacionalnog muzeja Kine iz Beidžinga, po značaju i opsegu podseća na izložbu „Kraljevska bronsa, blago kineskih dinastija Sja, Šang i Džou“ (59 eksponata: posude, muzički instrumenti, poljoprivredne alatke, oružje, novac, ogledala i oprema za konje i kočije), koja je 2006. godine bila u Muzeju istorije Jugoslavije, i koja govori o vremenu najstarijih kineskih dinastija Sja, Šang i Džou.

Institut Konfucije u Beogradu je u saradnji sa Železarom Smederevo, pored kurseva kineskog jezika za srpske radnike, organizovao i kurseve upoznavanja sa srpskom kulturom i jezikom za kineske inženjere i radnike (dva ciklusa predavanja za zaposlene u Hestilu, 2017), što je nesumnjivo do prinelo da se ovaj kolektiv, u kulturološkom smislu, bolje prilagodi i savlada međukulturalne razlike.

Sajam knjiga 2014. i dolazak kineskog predsednika Si Činpinga 2016. godine

Na Sajmu knjiga 2014. godine Kina je bila počasni gost. Delegaciju kineskih književnika činila su najpoznatija imena iz sveta književnosti Kine, kao što su: Liu Dženjun (otvorio sajam), A Lai, Džang Juežan, Ju Hua, Maj Dija, itd. U centralnom delu kineskog paviljona postavljene su knjige koje su govorile o „kineskom snu i kineskom putu“. Zanimljivo je da je slogan koji je kineska strana odabrala bio: „Knjiga produbljuje prijateljstvo, saradnja gradi budućnost“. U okviru sajamskog prostora, na kineskom štandu, napravljena je i mala čajdžinica, u kojoj su posetioci Sajma mogli da uživaju u ceremoniji ispijanja čaja. Institut Konfucije u Beogradu organizovao je štand Hanbana na sajmu, kao i niz kulturnih manifestacija u programima javnog časa kineskog jezika, propagiranja i promocija kineskih knjiga, itd. Moderator tribina

bio je direktor Instituta Konfucije u Beogradu, a teme su bile: Kineska književnost i kinesko društvo, Kina: knjige za decu i mlade, Prevedena dela kineske književnosti, Kineska književnost danas: tradicija i moderno, Kineska poezija danas. Izuzetan ambijent koji su kineski izdavači napravili na Sajmu, bogato i iscrpljeno predstavljanje kineskih književnika, sveta kineske književnosti i moderne Kine, nesumnjivo su povećali interesovanje Srbije za ove sadržaje. Kina je tokom sajamskih dana organizovala 89 različitih manifestacija; jedan Forum, pet tribina, 56 susreta izdavača i 27 susreta pisaca. Pojavljivanje većeg broja knjiga koje su uspešno, i sa puno posvećenosti i znanja, prevedene sa kineskog jezika po prvi put su na autentičan način otvorile vrata bogate kineske književne riznice. U okviru sajamskih manifestacija održan je kinesko-srpski književni forum – *O razvoju izdavaštva i kulturnoj saradnji Kine i Srbije*. Ocenujući kinesko gostovanje na Sajmu knjiga, kao i održavanje samoga Foruma, viši savetnik Sektora za međunarodne odnose u Ministarstvu kulture i informisanja Republike Srbije, Mladen Vesović, nazvao je kineski nastup kulturnim događajem prvog reda, ističući: *Ovo je izuzetna prilika da srpski i kineski izdavači, grafički dizajneri, stvaraoci u digitalnim medijima, distributeri i štampari budu u direktnom kontaktu jedni sa drugima i razmotre sve moguće oblike poslovne saradnje, ali i zajedničkog nastupa na trećim stranama.*⁷

Predsednik NR Kine Si Činping bio je u trodnevnoj poseti Srbiji od 17. do 19. juna 2016. godine. To je bila prva poseta kineskog predsednika posle 32 godine. Predsednici Kine i Srbije, Si Činping i Tomislav Nikolić, položili su kamen temeljac za izgradnju Kineskog kulturnog centra, koji će se graditi na mestu bombardovane kineske ambasade, koja je srušena tokom NATO agresije na R. Srbiju. Tom prilikom je otkriven spomenik kineskom filozofu Konfuciju. Od ekonomskih i privrednih sadržaja treba istaći da je potpisana ugovor o izgradnji autoputa Surčin–Obrenovac i da je kineska kompanija Hestil preuzeala železaru Smederevo.

Poseta kineskog predsednika, Si Činpinga, R. Srbiji jedan je od onih događaja koji bitno menjaju ne samo odnose dve zemlje, već i kulturne politike u tim odnosima. Zanimljivo je da je i tu, u saradnji sa ambasadom NR Kine u Srbiji, i sa kancelarijom predsednika R. Srbije, Institut Konfucije u Beogradu, tačnije deo polaznika Instituta, organizovao prigodan umetnički program tokom svečane večere. Vidljivo prisustvo Instituta Konfucije u Beogradu tokom posete kineskog predsednika bilo je ne samo priznanje za njegov rad, već i prilika da se na najvišem državnom nivou pokaže kako i na koji način u praksi izgleda kulturna saradnja dve zemlje i dva naroda.

⁷ Mladen Vesović, Veze Srbija – Kina, *Almanah Instituta Konfucije XI–XII*, Filološki fakultet u Beogradu, 2015, str. 137–140.

Ako svemu ovome pridodamo otvaranje drugog kulturnog centra R. Srbije u svetu, koji su u Beidingu, NR Kina (2018), otvorili ministri kulture R. Srbije Vladan Vukosavljević i ministar kulture i turizma NR Kine Lu Šugang, onda je slika o kulturnim vezama naše dve zemlje u poslednjih desetak godina kompletnejša. Kulturni centar je poneo ime našeg nobelovca, „Ivo Andrić”, i da čujemo reči srpskog ministra kulture:

Izražavam uverenje i nadanje da Kulturni centar ‘Ivo Andrić’ neće biti samo dom srpske kulture, nego istinska kuća prijateljstva srpskog i kineskog naroda. Središnji simbol književnog sveta Ive Andrića, čiji je roman ‘Na Drini ćuprija’ odavno preveden i na kineski, jesu mostovi koji ukidaju prepreke među ljudima i narodima. Neka institucija koju večeras svečano otvaramo bude jedan solidan i dugovečan most između naša dva prijateljska naroda.⁸

Ako se podsetimo da u ekonomskom pojasu duž Puta svile živi skoro tri milijarde stanovnika, sa velikim tržištem i ogromnim potencijalima, onda ta raznolikost u istorijskom i kulturnom nasleđu ne samo da obavezuje, već i čini nužnom kulturnu saradnju i razmenu.

Sve što čovek čini ima neki odblesak u prirodnim i kosmičkim ravnima. Kulturna saradnja, kao, možda, najbolji i najprisutniji deo u međuljudskim i međunarodnim odnosima, ima svoju misiju. Dve reči stoje u bliskoj vezi sa njom, to su „san” i „put”.

LITERATURA

1. Bergsten, F., Č. Frimen, N. Lardi, D. Mičel (2011). *Uspon Kine*. Službeni glasnik, Beograd.
2. Jacques, Martin (2012). *When China Rules the World*. Penguin Books, England.
3. *Almanah Instituta Konfucije XI–XII*, Filološki fakultet u Beogradu, 2015.
4. *Almanah Instituta Konfucije XV–XVI*, Filološki fakultet u Beogradu, 2017.
5. Frankopan, Piter (2018). *Putevi svile*. Laguna, Beograd.
6. Frankopan, Piter (2018). *Novi putevi svile*. Laguna, Beograd.
7. Tijenjung, Džou (2019). *Kineski san i kineski put*. Čigoja, Beograd.

⁸ Izveštaj sa otvaranja kulturnog centra Srbije u Beidingu, objavljen u listu Politika. <http://www.politika.rs/sr/clanak/416882/Otvoren-Kulturni-centar-Srbije-u-Pekingu>

Gordana Mišev
Ministarstvo rudarstva i energetike

Projekti Novog puta svile u centralnoistočnoj Evropi sa posebnim osvrtom na Republiku Srbiju

Sažetak

Nakon uspostavljanja mehanizma saradnje Kine i zemalja Centralne i Istočne Evrope („16+1”), Srbija je postala jedan od najaktivnijih učesnika. U tom smislu, mesto Srbije je izuzetno važno, jer je svojom pozicijom na trasi „Novog puta svile” povezana sa Centralnom i Zapadnom Evropom, na raskrsnici važnih kopnenih i rečnih pravaca. Kineski geostrateški interes u ovom delu Evrope je, pre svega, privrednog karaktera – većim delom kao tranzitnog područja prema Zapadu i samo manjim delom kao mogućem tržištu. Iako Zapad sa podozrenjem gleda na kineske ambicije, koliko će države centralnoistočne Evrope znati da iskoriste kineski prodor realizacijom „Novog puta svile” zavisiće od sposobnosti i volje nosioca političke vlasti. Zahvaljujući dobrim kinesko-srpskim odnosima, R. Srbija pokreće sve više praktičnih projekata saradnje sa ciljem stvaranja uslova za stabilan i održiv privredni razvoj.

Ključne reči:

infrastruktura, projekti, Kina, ekonomski razvoj, centralnoistočna Evropa

1. UVOD

Ono što danas karakteriše svetski poredak nije nedostatak bipolarnosti ili multipolarnosti, već podeljenost političkih i ekonomskih interesa geopolitičkim ambicijama svetskih sila, što ostavlja prostor za redefinisanje njihovih uloga u međunarodnim odnosima. Završetkom Hladnog rata i padom

komunističkih režima u Istočnoj Evropi i SSSR, sa stabilnom komunističkom vladom ostao je mali broj država, od kojih Kina ima najveći međunarodni uticaj. Više od 20 godina kineski prođor na svetsku scenu nije karakterisala vojna, nego ekonomski ekspanzija: kineski juan je konačno postao međunarodna valuta, Kina je postala članica Evropske banke za obnovu i razvoj (EBRD), na njenu inicijativu dolazi do osnivanja Nove razvojne banke (*BRICS Development Bank*) i, kao vrhunac ekonomskog razvoja, Kina 2013. godine pokreće projekat „Jedan pojas, jedan put“ koji predstavlja jedan od najvećih ekonomskih poduhvata globalizacije. U postblokovskoj eri, pored Rusije i Kine, primetno je jačanje drugih država koje pronalaze svoje mesto na globalnoj mapi kao nosioci multipolarizma (Brazil, Indija, Južna Afrika). Njihov prođor prati strateško povezivanje upravo sa Rusijom i Kinom kroz ozbiljne međunarodne, pre svega ekonomске, ali i vojne organizacije poput BRIKS-a i ŠOS-a (Šangajska organizacija za saradnju: Kazahstan, Kina, Kirgistan, Rusija, Tadžikistan i Uzbekistan, gde su pridruženi članovi Indija i Pakistan). Saradnja je 2016. godine ojačana formiranjem multilateralne razvojne banke: Azijske infrastrukturne investicione banke (AIIB), sa sedištem u Pekingu, sa 87 članova širom sveta (među kojima su Ujedinjeno Kraljevstvo, Rusija, Nemačka, Ujedinjeni Arapski Emirati, Norveška, Francuska, Katar, Indija, itd.). Saradnjom sa Rusijom i drugim državama članica ma Šangajske organizacije za saradnju, Evroazijske ekonomski zajednice i BRIKS-a, Kina održava ravnotežu snaga i utiče na uspostavljanje multipolarizma u međunarodnim odnosima (Timothy R., Kristen & Cortez A., 2018).

Narodna Republika Kina samim svojim prostiranjem na 9.596.960 m², što čini dve trećine istočnoazijskog prostora, sa 1.300.000.000 stanovnika, što čini jednu petinu svetskog stanovništva, s najdinamičnijom svetskom privredom, naoružana nuklearnim oružjem i jedna od pet stalnih članica Saveta bezbednosti UN, jeste država s potencijalima supersile na početku XXI veka (Brzezinski, 1999). Prema izveštaju MMF-a, Kina je druga po ekonomskoj snazi na osnovu nominalnog BDP, ima najveći paritet kupovne moći, a predstavlja i najveću državu izvozniku, odnosno trgovinsku silu (IMF, 2017). Prema ukupnim vojnim potencijalima, među 136 država u svetu Kina je svrstana na treće mesto (GFP, 2018), a prema budžetskim izdvajanjima za vojsku svrstana je na drugo mesto (Perlo-Freeman, 2014). Kineska strategija „Novog puta svile“ fokusirana je pre svega na unapređenje privredne, finansijske, kulturne, naučne i tehnološke saradnje sa zemljama Azije, Afrike i Evrope radi ostvarenja opštег napretka, regionalne bezbednosti i postizanja unutrašnje političke stabilnosti i ekonomskog prosperiteta. „Novi put svile“ je ogroman poduhvat, koji obuhvata 70 zemalja kroz dva trgovačka puta (kopneni i pomorski), kako bi se Kina bolje povezala sa drugim zemljama.

2. REPUBLIKA SRBIJA I INICIJATIVA „16+1”

Srbija je mala kontinentalna zemlja (površine 88.361 km²), smeštena većim delom u Jugoistočnoj Evropi, a manjim delom u Centralnoj Evropi. Srbija je na 48. mestu *Doing Business liste* Svetske banke za 2019, sa konstantnim rastom BDP-a poslednjih nekoliko godina, koji u drugom kvartalu ove godine iznosi 3,8% (RZS, 2018), što je više od prognoze Međunarodnog monetarnog fonda od 3,5%. Najveći privredni sektor čine usluge (preko 60%), zatim industrija i poljoprivreda. Međutim, ni više od četvrt veka od urušavanja socijalizma u Jugoistočnoj Evropi, ovaj region, uključujući Srbiju, nije uspeo da ekonomski sustigne razvijene zemlje Zapada. R. Srbija, sa urušenom privredom posle sankcija i ratova devedesetih i nerešenim pitanjima južne pokrajine, pokušava da nađe svoje mesto i nametne se kao regionalni lider, bar na prostoru Balkana.

Nakon uspostavljanja mehanizma saradnje Kine i zemalja Centralne i Istočne Evrope CIEZ „16+1”¹ (11 su članice Evropske unije i 5 zemlje Balkana), Srbija je postala jedan od najaktivnijih učesnika. Republika Srbija ima posebnog značaja za Kinu jer je svojom pozicijom na trasi „Novog puta svile” povezana sa Centralnom i Zapadnom Evropom u dva pravca. Prvi, južna vrata Evrope, od grčkih luka Pirej i Solun preko železničko-drumskog koridora do severozapadne Evrope (preko Srbije do Mađarske i dalje ka Austriji i Nemačkoj). Drugi povezuje Istočnu Evropu preko Rusije, Turske i Bugarske koristeći crnomorski basen i luke u toj regiji, pa dalje preko Dunava do kanala Rajna–Majna–Dunav sve do velikih luka Roterdama i Hamburga i ujedno Zapadne Evrope. Projekat „Novi put svile” podrazumeva unapređenje i proširenje postojećih, kao i izgradnju potpuno novih drumskih i morskih koridora i logistike na tom putu (putni, voden i vazušni koridori, luke, industrijski parkovi, energetski projekti, itd). Značaj uspostavljanja strateškog partnerstva između Srbije i Kine imao je pozitivne efekte na optimizaciju spoljнополитичке pozicije Srbije u međunarodnim odnosima i na učvršćivanje njenog reitinga u okviru mehanizma „16+1”. Ovaj mehanizam ustanovljen je u svrhu ojačavanja saradnje između Kine i zemalja Centralne i Istočne Evrope, te sprovođenja ciljeva kineske razvojne strategije „Novog puta svile” (*New Silk Road*) i njenih inicijativa, „Ekonomskog pojasa puta svile” (*Silk Road Economic Belt*) i „Pomorskog puta svile za 21. vek” (*21st Century Maritime Silk Road*), ukratko nazvane „Jedan pojas, jedan put” (*One Belt, One Road – OBOR*). Dosadašnji domaćini samita „16+1”, koji se održavaju svake godine, bili su Varšava (2012), Bukurešt (2013), Beograd

¹ Cooperation between China and Central and Eastern European Countries (CEEC): <http://www.china-ceec.org/eng/>

(2014), Sudžou (2015), Riga (2016), Budimpešta (2017) i Sofija (2018. godine).

Zahvaljujući dobrim kinesko-srpskim političkim odnosima, pokreće se sve više praktičnih projekata saradnje. Prvi veći korak koji se smatra potpunim intenziviranjem odnosa dve zemlje učinjen je 2009. godine, kada je potpisana Sporazum o ekonomskoj i tehničkoj saradnji u infrastrukturnim projektima, a dodatno je ojačana u okviru platforme „16+1“. Ne treba zaboraviti da je Srbija prva zemlja u Evropi koja nema vize za kineske državljanе (i obrnuto). Kina i Srbija godinama unazad unapređuju ekonomske odnose uglavnom kroz važne infrastrukturne projekte u različitim oblastima:

- energetika (*China National Machinery and Equipment Import & Export Corporation (CMEC)*) učestvuje u izgradnji novog bloka TE „Kostolac B“ i proširenju kopa Drmno. *China Environmental Energy Holdings (CEE)* i *Shenzhen Energy Group (SEC)*, u konzorcijumu sa preduzećem „Elektroprivrede Srbije“, Kina učestvuje u izgradnji Bloka 3 TE „Nikola Tesla B“);
- infrastruktura (*China Road and Bridge Corporation (CRBC)*) izgradila je most Zemun–Borča (Pupinov most); *China Railways International* i *China Construction Company* izvodiće rade na pruzi Beograd – Budimpešta (MGSI, 2918) (350km) /već započeti rade na 75 kilometara pruge od Beograda do Novog Sada/; *China Shandong International Economic & Technical Cooperation Group Ltd. Of Shandong Hi-speed Group Co Ltd.* i *Shandong Hi-speed Group Mansion* izgradili su deonicu (51km) auto-puta E763 Obrenovac–Ub i Lajkovac–Ljig (MGSI-E763, 2012); potpisana je memorandum o saradnji u vezi sa rekonstrukcijom pruge Beograd – Niš, koji predstavlja veoma značajnu železničku deonicu u povezivanju luke Pirej i centralne Evrope; potpisana okvirni sporazum između Vlade Srbije i Kine o obezbeđenju Srbiji koncesionog zajma za potrebe sprovođenja projekta izgradnje obilaznice oko Beograda, kao i ugovor o državnom koncesionom zajmu za projekat izgradnje obilaznice oko Beograda na auto-put E70/75, deonica mosta preko Save kod Ostružnice–Bubanj potok);
- rудarstva (*Zijin mining group* postaje strateški partner (63%) RTB Bor od 1. 1. 2019) (MRE, 2018);
- metaloprerađivačkog kompleksa (Hestil – železara Smederevo) (HBIS, 2018);
- ICT sektora (Kina preko *Huawei Technologies* učestvuje u modernizaciji Integriranog sistema telekomunikacija „Železnica Srbije“);
- Otvorena je fabrika kompanije *Mei Ta* u Obrenovcu, koja proizvodi delove za automobile. Najavljen je fabrika guma *Šandong Linglong*, čime će Kina investirati milijardu dolara u novu fabriku u Zrenjaninu;

- Planiran je i industrijski park u Borči CRBC (*China Road and Bridge Corporation*) – najveći kineski industrijski park u Evropi.

Slika 1. Srbija i „Novi put svile“ (IN4, 2018)

Posle Mađarske, u Srbiji je 2017. godine otvorena “Bank of China” (NBS, 2018) koja pokriva celu Jugoistočnu Evropu. Logično je da će Kina izgradnjom infrastrukturnih i saobraćajnih projekata (uglavnom finansiranih kroz kredite najvećih državnih kineskih banaka) plasirati svoje visokoakumulirane devizne rezerve i uposlitи svoja velika preduzeća. Kineska razvorna banka – *China development Bank*, jedan je od osnivača „Fonda za novi put svile“, namenjen 16 zemalja CIEZ (VPI, 2014), zajedno sa *China Investment Corporation* i *Eksport-import bankom*, osnovanog 2015. sa početnim kapitalom od 10.000.000.000 dolara.

3. CENTRALNOISTOČNA EVROPA I INICIJATIVA „16+1”

Kineske investicije u sklopu saradnje „16+1“ najviše koriste Mađarska i Srbija, dok ostale države u manjoj meri. Grčka, iako nije formalno članica inicijative „16+1“, već je u fokusu kineskih državnih investicija. Grčka je veoma značajna, jer predstavlja južnu kapiju ka Evropi. Kineska državna elektro-distribucija je 2016. preuzeila ideo od 24 odsto u grčkom elektro-distributeru ADMIE, a iste godine kineska firma Cosco preuzeila je pirejsku luku u

Grčkoj. *Cosco* je, sem u Pirej, investirao u lučku infrastrukturu u Albaniji i Crnoj Gori. Crna Gora je dobila zajam od kineske Exim banke u iznosu od 809.000.000 evra (oko 937.000.000 američkih dolara) za prvi deo auto-puta sa kamatom od 2 posto od Bara do granice sa Srbijom, koji će graditi *CRBC* (CEEC, 2018). Hrvatska i Kina potpisale su 2016. godine *Memorandum o razumevanju i saradnji* na području luka i lučkih industrijskih parkova, a osim najave ulaganja 30.000.000 evra u turističke potencijale Krapinskih Toplica i ugovora o izgradnji strateški važnog Pelješkog mosta, nije bilo ozbiljnih pomaka u ovom vidu saradnje. Proizvođač električnih vozila *Rimac Automobili* (osnovana 2009) potpisao je ugovor vredan 30.000.000 evra sa kineskom kompanijom *Camel Group Ltd* (CEEC, 2018). Na taj način će najveća firma za proizvodnju baterije i akumulatora u Aziji finansirati razvoj novih modela električnih automobila i bicikala u Hrvatskoj. U BiH je planirano ulaganje u Termoelektranu Tuzla, a potписан je memorandum za davanje koncesije za izgradnju auto-puta dugog 42 kilometra koji će povezivati Banja Luku i Prijedor ukupne vrednosti 297.000.000 evra (Xinhua, 2018). U Bugarskoj, Kina je zainteresovana za ponovno pokretanje nuklearne elektrane Belene na Dunavu, kao i izgradnju auto-puteva i železnica. Kineska *HNA* grupa dobila je koncesiju za upravljanje aerodromom Plovdiv za period od 35 godina i to „pojačava nadu za brži prođor kineskih kompanija i investicija na bugarsko tržište i povećava bugarski izvoz u Kinu“ (Chinaceec, 2018). Kineski interes za region je pre svega koncentrisan na kupovini i izgradnju mreža za brži transport kineskih roba i usluga. U tom smislu i dve velike crnomorske luke u Bugarskoj, Burgas i Varna, imaju pomorske veze s velikim kineskim morskim lukama kao što je Ningbo. Ovo je direktna veza sa dunavskim Koridorom VII. Projekat ekspanzije i obnove podstanice Kozienice u Poljskoj, koji je izvršio *Chinese Pinggao Group Co., Ltd.* prvi je opšti ugovorni ugovor za projekte prenosa i transformacije električne energije, koje je jedna kineska kompanija završila u zemljama Evropske unije. Kineski proizvođač vozila *BYD* otvorio je svoju prvu fabriku evropskih elektro-buseva u severnom mađarskom gradu Komarom. Očekuje se da će *BYD* uložiti ukupno 20.000.000 evra u projekat (CEEC, 2018). Kineski sektor *FinTech* je došao u Litvaniju, čime će saradnja dve zemlje u oblasti bankarske supervizije, promena u finansijskom sektoru, proširiti mogućnosti trgovinskih odnosa između Evropske unije (EU) i Kine (CEEC, 2018).

Kineske investicije u centralnoistočnoj Evropi već godinama beleže stalni rast. Uz ekonomsku moć, sve je veći kulturni uticaj Kine u ovom regionu. Osim konkretnih infrastrukturnih projekata i kupovine (dokapitalizacije, strateška partnerstva) preduzeća, kineski uticaj širi se i uz pomoć tzv. mekih mera, odnosno u oblasti politike, kulture, umetnosti, filmske produkcije, pa tako podržava otvaranje kineskog restorana u Pragu, izložbu

fotografija "Belt & Road" u Rumuniji, snimanje prvog kinesko-srpskog koproducijskog filma u Beogradu, osnivanje Konfučijevih instituta u Beogradu i Novom Sadu, pridruživanje estonskom operskom festivalu, promociju kineskog folklora u Estoniji, organizovanje „nedelja kineskog modernog filma" u Varšavi, itd (CEEC, 2018). Kina je uvek imala privlačnu tradicionalnu kulturu, zbog čega je otvorila 1.500 konfučijanskih instituta širom sveta za učenje njenog jezika i kulture. Iako izuzetno pluralistička i različita, Kina je najstarija civilizacijska država i njeno jedinstvo može se videti u naporima za očuvanje kineske civilizacije kao kulturnog entiteta. Pokušaji Zapada u nametanju svojih vrednosti demokratije i liberalizma kao univerzalnih vrednosti, u održavanju svoje vojne prevlasti i širenju svojih ekonomskih interesa, dovode do opasnosti da druge civilizacije odgovore protivmerama (Hantington, 1998). Međutim, Kini još uvek fali kulturna industrija, kao što je američki Holivud, univerziteti zaostaju za zapadnim, a mediji i internet su pod kontrolom države. Zato Kina mora da nađe način da u Evropi izvuče korist za sebe iz proširenog područja transkontinentalne evropske saradnje u trgovini, komunikacijama, investicijama i obrazovanju.

4. MOGUĆI RIZICI KINESKOG PRODORA U CENTRALNOISTOČNU EVROPU

Iako pojedine države EU pozdravljaju izgradnju infrastrukture, koju plaća i gradi Kina, drugi se pribjavaju šireg kineskog uticaja u nestabilnim zemljama centralne i istočne Evrope. Uprkos činjenici da je „16+1" predstavljena kao isključivo investiciona inicijativa, ona podrazumeva intenzivan politički angažman. Kina je poslednjih godina ostvarila veliki uticaj i u procesu je ostvarivanja još većeg uticaja, ne samo na Zapadnom Balkanu nego na prostoru cele Evrope. Međutim, projekat „Jedan pojas – jedan put" još uvek ima slabe institucionalne strukture (sekretarijat i nacionalne koordinatore). Mechanizam saradnje „16+1" odvija se kroz Sekretarijat za saradnju Kina–CIEZ, koji predstavlja instituciju kineske vlade. Drugo, Kina radije dogovara bilateralne projekte, često bez javnog nadmetanja, dok se Evropska unija zalaže za multilateralne ugovore i transparentne i javne konkurse. I treće, treba razlikovati direktnе investicije kineskih firmi, s jedne, od relativno povoljnijih kredita, s druge strane. Kina projekte finansira pre svega u vidu kredita, čime slabijim ekonomijama preti teret sa potencijalno negativnim posledicama. Veliki zajmovi mogu male zemlje da dovedu u ozbiljnu dužničku krizu.

Centar za globalni razvoj (*Center for Global Development London*) procenio je da od 71 zemlje korisnika OBOR kreditiranja, još osam zemalja pored

Šri Lanke i Malezije, imaju ozbiljan rizik otplate kredita: Džibuti, Kirgistan, Laos, Maldivi, Mongolija, Crna Gora, Pakistan i Tadžikistan (Panday, 2018). Analizirajući dosadašnje kineske mere na „Novom putu svile”, čak je i Međunarodni monetarni fond upozorio na rizik od zaduženosti zemalja uključenih u izgradnju infrastrukturnih projekata u okviru ove kineske inicijative (Lagard, 2018). Procene su da će Kina zbog nemogućnosti zemalja da otplate kredite svoja potraživanja pretvoriti u kapital, što znači da će postati (su)vlasnik Gwadar i Hambantota luka, koja će, ako se pretvore u pomorske baze, omogućiti kineskoj mornarici stalno prisustvo u Indijskom oceanu. Šri Lanka, u nemogućnosti da otplati dug prema Kini koji je akumulirao, zvanično je Ugovorom o zakupu luke 2017. godine predala Pekingu svoju stratešku luku Hambantota na 99 godina (Mitra, 2017). Slična sudbina predviđa se i kontejnerskom terminalu Doraleh u Džibutiju i važnom pomorskom putu. Međutim, Kina preferira političku stabilnost i odgovorno i profesionalno upravljanje, jer Peking iznad svega promoviše saradnju sa državama. Kina nije pokazivala političku destruktivnost prema zemljama Azije, Afrike, ni prema zemljama centralnoistočne Evrope, ali koristi demokratske i političke deficite za stvaranje ekonomskih prilika. Evrointegracija zemalja regionala definitivno je spor i komplikovan proces, dobijanje sredstava evropskih institucija za infrastrukturne projekte takođe je složen i uslovljen, posebno u poslednje vreme kada je EU fokusirana na sopstvene probleme. To dovodi do toga da se mnoge zemlje regionala okreću Kini, jer od nje lakše i brže dobijaju sredstva za te namene. Kako Džozef Naj (profesor na Harvardskom univerzitetu) navodi, Kina je 2010. bila sedište dve najveće banke i četiri od deset najvećih banaka na svetu (Naj, 2012). Kineski rating kao velike sile нико не може da ospori. Zato svaka država ima pravo i treba da nađe interes da sarađuje sa Kinom. Po nekim procenama, kineske investicije u Nemačkoj prevazišle su ukupna sredstva namenjena zemljama CIEZ i te investicije se uopšte ne dovode u pitanje. Mnoge kineske kompanije aktivne su u Srbiji i širem regionu srednje i istočne Evrope. R. Srbija, kao i sve zemlje regionala, trenutno ima veliki spoljnotrgovinski deficit sa Kinom, što je očekivano s obzirom na to da Srbija nema dovoljno proizvodnih kapaciteta da ponudi količinu određenih proizvoda za kinesko tržište. S druge strane, Kina ima velike potencijale i mogućnosti, te joj nije teško da na ovom tržištu ne samo plasira svoje proizvode, već i da plasira deo slobodnog novčanog kapitala u infrastrukturne projekte.

Zapadni Balkan se oduvek doživljavao kao mesto sučeljavanja geostrateških interesa velikih sila, s jedne strane Zapad, dakle EU i Sjedinjene Države, a s druge Istok, pre svega Rusija i Kina. Rusija nije samo jedna od najmoćnijih nuklearnih i vojnih sila, već i jedna od jačih ekonomskih i privrednih država sveta, koja je, podižući privredu, svoju politiku, pored EU,

takođe okrenula i ka istoku i Kini, ali i Indiji i pacifičkom basenu (zemljama ASEAN-a), odnosno Turskoj i Bliskom istoku. Za razliku od ruskih i američkih interesa, kineski geostrateški interes u centralnoistočnoj Evropi je pre svega privrednog karaktera – većim delom kao tranzitnog područja prema Zapadu i samo manjim delom kao mogućem tržištu. Ona nema (ili ih bar ne pokazaje) ambicije kreiranja unutrašnje politike ili smene režima, kao što imaju Zapad i Rusija. Boldvin moć ne shvata kao apsolutnu kategoriju, nego relativni potencijal koji omogućuje ostvarivanje određenih ciljeva (Baldwin, 2016), zbog čega u stvari Zapad strahuje od kineske ekspanzije. Kada znamo današnje pozicije Kine i Rusije i rast njihove globalne moći i uticaja lakše možemo da razumemo bitku velikih sila za preuzimanje uticaja nad raznim delovima sveta (uključujući Balkan) i potrebe pre svega evroatlantskih zemalja za obezbeđivanjem kontrole kako nad saobraćajnim i energetskim koridorima, tako i nad ključnim sirovinskim resursima. Ekonomija na taj način postaje oruđe moći, kojim se omogućava kontrola i nesmetana eksploatacija resursa i transport roba. SAD i Kina već vode trgovinski rat i imaju i političke prepirke, umesto da, zajedno sa EU i Rusijom, rešavaju pitanja uobličavanja eventualnog transkontinentalnog sistema bezbednosti i kooperacije koji znatno prevazilazi labavu i anarhičnu međunarodnu strukturu. Da EU može imati benefite od „Novog puta svile” najbolje govori to što je nekoliko najvećih zemalja Evrope, uključujući Ujedinjeno Kraljevstvo, Francusku, Nemačku i Italiju, podržalo Kinu u stvaranju nove međunarodne razvojne banke, Azijske investicione banke za infrastrukturu.

Zapad je sumnjičav prema kineskim naporima da pronađe odskočnu dasku na samim granicama Evropske unije. Jedan od kritičara kineskog uspona, Džozef Naj, smatra da su kineska državna preduzeća nefleksibilna za zahtevno globalno tržište, što se pokazalo (bez ulaženja u vlasničku strukturu recimo vodećih zapadnih energetskih preduzeća), upravo kupovinom preduzeća i izgradnjom infrastrukture na „Novom putu svile”, kao netačna tvrdnja. Naj u svojim oprečnim stavovima ipak priznaje da je Kina pokazala sposobnost organizacije Olimpijade, izgradnji brze pruge, da podstiče ekonomski razvoj, da ima najjače banke, itd. Ono što njega zabrinjava jeste to što sa ekonomskom moći raste i vojna moć, ali je ne ograničava samo na te dve vrste moći, već je proširuje i na političku moć i uticaj (Naj, 2012) bez objašnjenja šta bi taj kineski politički uticaj promenio u Evropi ili svetu. I drugi autori imaju sličan stav, pa Žak Martin navodi da sile u usponu koriste ekonomsku moć za širenje političke, kulturne i vojne moći i uticaja. U tom smislu, Kina koja ima komunističko državno uređenje ne uklapa se u zapadne modele razvoja. Dominantni zapadni pogled bio je da je globalizacija proces kojim ostatak sveta postaje, i trebalo bi postati, sve više zapadnjački, sa usvajanjem slobodnih tržišta, uvoz kapitala Zapada, privatizacija,

vladavina prava, ljudska prava i demokratske norme (Jaques, 2012). U tom smislu, kineska politika ne uključuje stroge zahteve prema korisnicima, niti ulazi u društvena uređenja zemlje sa kojom sarađuje, niti kultura koja preovlađuje. Ne nameće svoje političke ili kulturne imperative, iako radi na svojoj kulturnoj promociji. Glavna pokretačka snaga Kine je ekonomija i (sopstveni) ekonomski interes. Prema projekcijama Goldman Saksa (*Goldman Sachs*), tri najveće ekonomije na svetu do 2050. godine će biti Kina, a iza nje slede Amerika i Indija, a potom Brazil, Meksiko, Rusija i Indonezija. Evropske zemlje, nekad vodeće sile sveta, Ujedinjeno Kraljevstvo i Nemačka po ovim prognozama biće na devetom i desetom mestu (Wilson & Stupnytska, 2007). Ovo najbolje govori o tome da će vodeće zemlje BRIKS-a imati veći globalni uticaj od G7 najrazvijenijih industrijskih zemalja (*Francuska, Nemačka, Italija, Japan, Kanada, Ujedinjeno Kraljevstvo i Sjedinjene Američke Države*).

5. ZAKLJUČAK

Projekat „Jedan pojas, jedan put” mogao bi da revitalizuje evropske ekonomije i promoviše održivi razvoj i kreira beskrajan put za ekonomsku i kulturnu saradnju, koji bi u obzir uzeo interes svih učesnika. Zemlje centralne i istočne Evrope svesne su da jačanje privrede mora da prati modernizacija postojećih i izgradnja novih infrastrukturnih mreža, uglavnom se oslanjaju na zajmove i grantove evropskih finansijskih institucija, ali se sve više okreću ka kineskim kreditorima. Međutim, povećani nivoi duga predstavljaju pretnju makroekonomskoj stabilnosti, ako krediti i dalje budu glavni izvor finansiranja za investicije. Zato je poželjno da se sve više razmišlja o alternativnom finansiranju poput javno-privatnih partnerstava, odnosno koncesija, bez daljeg zaduživanja. Infrastruktura se u Srbiji, Makedoniji, Bosni i Hercegovini, Crnoj Gori i Albaniji finansira kroz Evropski investicioni okvir za Zapadni Balkan (*Projects of Energy Community Interest (PECI)*), koji predstavlja mešavinu zajmova i grantova i kinesku inicijativu „Pojas i put”, zasnovanu isključivo na kreditima. Ono što je zajedničko evropskim i kineskim finansijerima jeste da većinu investicija usmeravaju u saobraćajnu i energetsku infrastrukturu, kao i to da je korišćenje sredstava uslovljeno angažovanjem firmi iz njihovih zemalja. Međutim, Kina, za razliku od drugih globalnih sila, ne deluje kroz nametanje vlastitih modela saradnje, niti kroz bilo koji model vezan za normativne uslove, kao EU. Krupni potezi, kao što je preuzimanje RTB Bor i smederevske Železare, nešto su što je za Srbiju dosta korisno i što ne bi mogla da dobije od Zapada. To su krupne investicije, za koje na tenderima nije bilo zainteresovanih preduzeća sa Zapada.

Uostalom, jedan od lošijih investicionih poduhvata bila je američka kupovina Železare Smederevo (Ju Es Stil), što je rezultiralo ogromnim gubicima i raskidom ugovora.

Kina će imati ekonomski uticaj u centralnoistočnoj Evropi, ali i u celoj Evropskoj uniji, jer je i kao proizvođač, izvoznik, ali i uvoznik postala glavna sila sveta. Ne postoji izbor da li sarađivati ili ne s Kinom, jer je ta saradnja neophodna. Samo je važno da ona bude dugoročno isplativa za sve, a ne samo jednu stranu. Za Srbiju su posebno važni i integracioni procesi na postsovjetskom prostoru (Evroazijska ekonomska unija, Organizacija ugovora o kolektivnoj bezbednosti, itd). Strateški sporazum Evroazijske ekonomske unije (Rusija, Belorusija, Kazahstan, Jermenija i Kirgistan) sa Srbijom 2016. godine, uključujući i sporazum o slobodnoj trgovini, omogućuje bescarinski plasman roba proizvedenih u našoj zemlji na ovo veliko tržište od 170.000.000 potrošača, što je ogromna ekonomska i razvojna šansa. Zbog centralne pozicije Srbije na plovnom putu Dunava (dva i po puta jeftiniji od železničkog i šest puta jeftiniji od kamionskog) potrebno je upravo razvijati usluge, flotu i terminale, odnosno infrastrukturu i logistiku za potrebe kineskih kompanija za koje će samo rasti obim poslovanja kroz kontejnerski, rečno-morski, železnički i avio prevoz različitih roba u oblastima poljoprivrede (žitarice), metaloprerađivačkog kompleksa (limovi, rude železa), hemijskog kompleksa (veštačko đubrivo), rудarstava, drvne industrije, itd. Postizanje ovih ciljeva će zahtevati jake političke okvire kako bi se osigurali visokokvalitetni projekti i dovoljan makroekonomski i institucionalni kapacitet u partnerskim zemljama da bi se apsorbirali investicioni tokovi i iskoristile prednosti.

Region centralnoistočne Evrope, naročito postsocijalističke zemlje, treba da budu svesne istorijskog trenutka i mogućnosti koje se otvaraju i najozbiljnije formulišu razvojne strategije i načine realizacije nacionalnih ciljeva, oslanjajući se pre svega na ljudsko znanje kao najvažniji resurs. Na „Novom putu svile” Republika Srbija mogla bi da ubrza ekonomski razvoj i da u kratkom roku postane ključna država u regionu i glavni oslonac istočnih partnera, što bi omogućilo ogroman ekonomski prosperitet.

LITERATURA

1. Baldwin, D. A. (2016). *Power and International Relations. A conceptual approach.* New Jersey: Princeton University Press.
2. Brzezinski, Z. (1999). *Velika šahovska ploča: Američki primat i njegovi geostrategički imperativi.* Varaždin: Interland d.o.o.
3. CEEC (2018, 11 5). *Cooperation between China and Central and Eastern European Countries.* Taken from China CEEC: <http://www.china-ceec.org/eng/>
4. China-CEEC. (2018, 6 29). *Belt and Road Initiative could put Bulgaria on global logistics map: expert.* Taken from China CEEC: http://www.china-ceec.org/eng/sbhz_1/t1572715.htm
5. GFP. (2018). *2018 World Military Strength Rankings.* Taken from Global Firepower: <https://www.globalfirepower.com/countries-listing.asp>
6. Huntington, S. (1998). *Sukob civilizacija.* Podgorica: CID.
7. HBIS. (2018, 12 11). *HBIS group Serbia iron and steel doo.* Taken from HBIS group: <https://www.hbisserbia.rs/>
8. IMF. (2017, April). *Report for Selected Countries and Subjects: China.* Taken from World Economic Outlook, International Monetary Fund: <https://www.imf.org/en/Publications/WEO/Issues/2017/04/04/world-economic-outlook-april-2017>
9. IN4. (2018, 12 1). *Srbija i novi put svile 2017.* Preuzeto sa in4: <https://www.in4s.net/srbija-i-novi-put-svile-ubrzani-ekonomski-razvoj-u-funkciji-nacion-alnog-interesa-zemlje/>
10. Jaques, M. (2012). *When China Rules the World.* London: Penguin books. Taken from https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&cad=rja&uact=8&ved=2ahUEwi1x63n8rzfAhUE-qQKHRszAVcQFjAAegQIAhAC&url=http%3A%2F%2Finctpped.ie.ufrj.br%2Fspiderweb%2Fpdf_3%2F4_when_china_martin_jacques.pdf&usg=AOvVaw2Wvkb2AJPz5s4-oMF53ala
11. Lagard, K. (2018, 3). *International monetary fund.* Taken from Beijing Forum: <https://www.imf.org/en/Countries/CHN>
12. MGSI. (2918, 12 2). *Projekat modernizacije i rekonstrukcije pruge Beograd – Budimpešta.* Preuzeto sa: Ministarstvo građevinarstva, saobraćaja i infrastrukture: <https://www.mgsi.gov.rs/cir/projekti/pr>
13. MGSI-E763. (2012, 11 5). *Izgradnja autoputa E763.* Preuzeto sa: Ministarstvo građevinarstva, saobraćaja i infrastrukture: <https://www.mgsi.gov.rs/cir/projekti/izgradnja-autoputa-e-763-beograd-juzni-jadran-deonice-obrenovac-ubilajkovac-ljig>

14. Mitra, D. (2017, July 20). *Despite Security Assurances, Chinese Consolidation of Sri Lankan Ports Remains a Worry for India*. Taken from The wire: <https://thewire.in/diplomacy/hambantota-china-sri-lanka-ports>
15. MRE. (2018, 12 2). *Ministarstvo rударства i energetike*. Preuzeto sa <http://www.mre.gov.rs/aktuelno.php#a379>
16. Naj, D. (2012). *Budućnost moći*. Beograd: Arhipelag.
17. NBS. (2018, 11 12). *BANK OF CHINA SRBIJA A.D. Novi Beograd*. Preuzeto sa: Narodna banka Srbije: https://www.nbs.rs/internet/latinica/15/linkovi_banke2.html
18. Panday, J. (2018, 11 5). *The Centre for Global Development: US officials warn China's BRI could lead to debt trap, undermine sovereignty*. Taken from <https://www.cgdev.org/article/us-officials-warn-china%E2%80%99s-bri-could-lead-debt-trap-undermine-sovereignty-hi>
19. Perlo-Freeman, S. (2014, March). *Deciphering China's latest defence budget figures*. Taken from SIPRI: <https://www.sipri.org/node/377>
20. RZS. (2018, 12 1). *Bruto društveni proizvod*. Preuzeto sa: Republički zavod za statistiku: <http://www.stat.gov.rs/>
21. Timothy R., H., Kristen , G., & Cortez A., C. (2018, 12 12). *The PLA and China's Rejuvenation: National Security and Military Strategies, Deterrence, Concepts, and Cobat Capabilities, 2016*. Taken from RAND Corporation: https://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/research_re
22. VPI. (2014, 7). *Novi put svile vodi preko Balkana*. Preuzeto sa: Vanjskopolitička inicijativa BiH i Friedrich Ebert Fondacija: http://vpi.ba/wp-content/uploads/2016/05/Final_kina_i_zemlje.pdf
23. Wilson, D., & Stupnytska, A. (2007). The N-11: More Than an Acronym. Goldman Sachs Global Economics Papers 153.
24. Xinhua. (2018, 12 12). *Great friendship, support and understanding between peoples of BiH and China*. Taken from China-CEEC: http://www.china-ceec.org/eng/sbhz_1/t1621036.htm

Dušan Proroković

*Načelnik Centra za evroazijske studije,
Institut za međunarodnu politiku i privrednu Beograd*

Makroregionalna strategija EU za Dunavski region i inicijative „16+1”: studija slučaja Srbije

Sažetak

Uprkos sve češkim sumnjama zvaničnika EU i Nemačke da je kineski uticaj u Evropi štetan jer u Kini vide rivala, potrebno je da, ipak, zadržimo optimističan ton i potražimo dodirne tačke od zajedničkog interesa. Na mnogo načina, inicijative koje su obuhvaćene formatom „16+1” u skladu su sa strateškim prioritetima EU. Jedna od zajedničkih tačaka bila bi i implementacija Makroregionalne strategije EU za Dunavski region. Strategija za Dunavski region je važna u svakom aspektu i bazira se na tri osnovna načela: (a) uspostavljanje sistema bezbedne plovidbe, razvoj transportne i pomoćne infrastrukture (rečne luke, kanali); (b) zaštita životne sredine i održiva upotreba prirodnih resursa; (c) ekonomski razvoj i dalje jačanje saradnje i partnerstva u makroregionu. Dunav je proglašen kontinentalnim Koridorom 7 od strane EU. Ovaj koridor bi trebalo da transverzalom Konstanca–Rotterdam poveže Crno more na istoku sa obalom Atlantika na zapadu. Deset zemalja-članica EU učestvuje u strategiji za Dunavski region – Nemačka, Austrija, Mađarska, Češka Republika, Slovačka, Slovenija, Hrvatska, Bugarska i Rumunija, i četiri zemlje koje nisu članice EU – Srbija, Crna Gora, Ukrajina i Moldavija. Danas, 95% rečnog transporta na Dunavu odvija se između nemačke luke Pasau i Budimpešte, a samo 5% se odvija u donjim tokovima Dunava, od Budimpešte do Crnog mora. Nesumnjivo da Koridor 7 ima ogroman razvojni potencijal i njegovi mehanizmi se mogu iskoristiti za postizanje nekog od ciljeva inicijative „Jedan pojas – jedan put“. U ovom radu će biti razmotrena verovatnoća implementacije makroregionalne strategije EU za Dunavski region kroz format „16+1” na slučaju Srbije, uz upotrebu sintetičko-analitičke metode. Rad se sastoji od četiri dela. Prvi deo obuhvata analizu trenutne pozicije EU i Nemačke prema kineskoj inicijativi u Centralnoj i Istočnoj Evropi. Drugo poglavље opisuje Strategiju za Dunavski region i njene glavne ciljeve. Treći deo je rezervisan za studiju slučaja Srbije, tj. za

pitanje kako i na koji način se ciljevi EU i Kine preklapaju u ovom slučaju. Četvrti deo obuhvata zaključna razmatranja.

Ključne reči:

„16+1”, „Jedan pojas – jedan put”, Strategija EU za Dunavski region, Srbija

1. EU I KINA: SARADNJA ILI RIVALSTVO

„Nemački ministar spoljnih poslova Sigmar Gabriel (Sigmar Gabriel) je apelovao na zemlje članice EU da vode zajedničku spoljnu politiku *vis-à-vis* Kine kako bi odgovorili na taktiku Pekinga: 'Ako ne uspemo, na primer, da razvijemo jedinstvenu strategiju prema Kini, onda će Kina uspeti da podeli Evropu', kazao je. Zemlje EU sve više percipiraju Kinu kao pretnju. Za to postoje dva razloga. Prvo, ekonomije Zapadne Evrope se boje kineskih suparnika u zemljama Centralne i Istočne Evrope. Dok su Kinezi u ovim zemljama prodavalii tekstilne proizvode i otvarali restorane, u tome nisu videli ništa loše. Ali, danas, kada je Kina počela da izvozi sofisticirane proizvode u zemlje Centralne i Istočne Evrope, i to obično jeftinije od zemalja Zapadne Evrope, ona predstavlja pretnju. Takođe, zajednički poduhvati kineskih investitora i vlada zemalja Centralne i Istočne Evrope rađaju kompanije koje su spremne za nadmetanje na tržištima Zapadne Evrope. Drugo, bolji politički odnosi između Kine i zemalja Centralne i Istočne Evrope pogađaju ove evropske zemlje menjajući njihove poglede na Kinu. Kada opisuje svoj odnos sa Kinom, EU insistira na pitanjima kao što su ljudska prava, sloboda medija i demokratski izbori, što često dovodi do neslaganja između Brisela i Pekinga. Zemlje Centralne i Istočne Evrope nemaju političkih neslaganja sa Pekingom, ili su ih sveli na minimum. Ovakav stav ugrožava implementaciju Zajedničke spoljne i bezbednosne politike EU. Nemačka i Francuska su najviše pogodjene, jer ove dve zemlje najviše ulažu u definisanje zajedničke politike EU. Zato izjava Sigmara Gabriela ne treba da nas iznenadi. Takvo ponašanje viših zvaničnika EU, kao i zvaničnika vodećih zemalja EU će biti sve češće. Sa tačke gledišta Brisela, saradnja između Kine i zemalja Centralne i Istočne Evrope će biti prihvatljiva samo ako EU bude imala ulogu supervizora. Ali, to će otvoriti brojna različita pitanja i dovesti do novih problema.”¹

---

¹ Dusan Prorokovic, “China – CEE relations need new strategies”, *China Daily*, November 27, 2017, p. 9.

U očima zemalja Zapadne Evrope, Nemačke i Francuske, pre svega, Kina je rival, a ne strana sa kojom je moguće definisati okvir za buduću saradnju. Stoga, između ostalog, u analizi rasta i razvoja Kine često se pominju četiri grupe argumenata zbog kojih se treba „plašiti uspona Kine“: „1) Kineski vojni budžet je porastao čak i više od njenog BDP, u proseku oko 12% tokom nešto više od jedne decenije. Narodnooslobodilačka armija, sa 2.300.000 pripadnika, se veoma brzo razvija u visokotehnološki razvijenu oružanu silu koja poseduje različite vrste naoružanja, od strel bombardera do visoko preciznih projektila i nuklearnih podmornica. Njen prvi nosač aviona trebalo bi da bude stavljen u upotrebu u avgustu. Cilj je da se predvidi njena moć u trenutku kada Peking i dalje pohlepno gleda na Tajvan i kada je zaokupljena teritorijalnim nesuglasicama sa svojim susedima u Južnom kineskom moru, ali i sa drugim zemljama; 2) Kineska ogromna jeftina radna snaga i odsustvo bilo kakvih društvenih ili ekoloških ograničenja znače da ona može da ima jeftinije proizvode od ostatka sveta. Nepravedni i nejednaki uslovi u različitim zemljama širom sveta smanjuju broj radnih mesta. Nemogućnost da se zaštiti intelektualna svojina znači da suparnici varaju i da su potrošači preplavljeni lažnim proizvodima. Kineska nezajažljiva potražnja diže cene nafte i minerala na svetskom nivou. Svetski najveći zagađivač uništava planetu i njihova emisija ugljen-dioksida uvećala se za 171% od 2000; 3) Kina koristi svoju nemerljivu ekonomsku moć da bi naterala druge zemlje da i one daju pomoć drugima. Kineska pomoć i investicije su joj obezbedile nezdravu dominaciju nad zemljama širom Afrike i omogućile joj da obilato koristi njihove mineralne resurse, kao i njihovu radnu snagu. Činjenica da Kinezi drže 1,261 bilijardu američkih dolara američkog duga zloslutno lebdi nad privredom SAD. Sada je kolonizacija krišom stigla i do Evrope, jer Kina grabi portugalske energetske kompanije, grčku luku i šta god se dobro i povoljno pojavi na rasprodaji kao posledica krize sa evrom. 4) Kina je direktna pretnja nadama SAD da će proširiti demokratske vrednosti. Osim stalne represije nad disidentima, Kina je postala i konstantna prepreka naporima UN da ograniči despotizam, od Burme do Sudana i Sirije. Afrička politika Pekinga ide suprotno pokušajima EU da poveže razvoj sa ljudskim pravima i kineski ekonomski uspeh podriva aspiracije Zapada da postanu model drugima koji bi oni potom sledili“.²

Ali, uprkos ovakvim stavovima, važno je istaći da evropske zemlje (i Zапада и Истока) imaju dva važna razloga zašto bi trebalo da prodube i prošire saradnju sa Kinom.

² "Arguments for and against fearing the rise of China", *Debating Europe*, June 2018; <https://www.debatingeurope.eu/focus/infobox-arguments-for-and-against-fearing-the-rise-of-china/#.W19QcFhR-Ul>

Prvi razlog je da je mehanizam „16+1”, uspostavljen 2012. godine, dao izuzetne rezultate. Danas, Kina je prisutnija u zemljama Centralne i Istočne Evrope u svakom pogledu. Takođe, poslovni ljudi, naučnici i umetnici iz ovih zemalja otkrivaju Kinu neverovatnom brzinom. Za njih je ovo ogromno tržište, izvor novih ideja i generator kulturnih impulsa. Zdrava logika nam nalaže da bi dinamična saradnja trebalo da se nastavi. Ona donosi korist svima. Ona će, takođe, doprineti postizanju ciljeva istaknutih u ideji o *Izgradnji zajednice država koje dele zajedničku budućnost čovečanstva*, koja je predložena na 19. kongresu Komunističke partije Kine.³ Drugi razlog je da odnosi između Zapadne Evrope i SAD nisu bili gori od 1945. Na protekcionističke mere administracije američkog predsednika Donalda Trampa (Donald Trump) se u Evropi gleda kao na početak trgovinskog rata i kontrameđe će neminovno uslediti. EU je ljuta na predsednika Trampa. Nesumnjivo je da će biti još više tenzija između Vašingtona i Brisela. Ovo se više ne može sprečiti. Problem za EU nije činjenica da se odnosi sa SAD pogoršavaju: ovo je moralo da se desi pre ili kasnije. Stoga, SAD podstiču različite i brojne podele u Evropi. Poslednja u nizu je američka inicijativa geopolitičkog karaktera – *Intermarijum*. SAD bi volele da povežu zemlje Centralne i Istočne Evrope u jedan funkcionalni blok, sa posebnim akcentom na pitanju energetske bezbednosti, time kršeći strateški plan EU. Već su organizovana dva sastanka na najvišem nivou. Treći se planira za ovu godinu. Kako može EU da oblikuje svoju spoljnu i bezbednosnu politiku ako SAD iniciraju stvaranje novih subkontinentalnih i regionalnih blokova unutar EU? Odgovor je jednostavan: Francuska i Nemačka ne mogu ovo same da rade. „Ako EU želi da bude nezavisan pol u savremenoj svetskoj politici, ona, onda, mora da u potpunosti redefiniše svoju sadašnju poziciju. Preduslov za EU, da bi izašla iz veoma nepovoljnog okvira saradnje sa SAD, gde je ona uvek mlađi partner ili manjinski vlasnik, je da poboljša odnose sa Rusijom i Kinom.”⁴ EU mora da prestane da na Kinu gleda kao na agresivnog suparnika ili rivala koji ima svoje ekonomski interes u zemljama Centralne i Istočne Evrope. Umesto što glasno negoduju na ambiciozne planove o kojima se govori u formatu „16+1”, lideri EU bi trebalo da im se pridruže. Plodonosni i snažni odnosi između Brisela i Pekinga se mogu stvoriti samo harmonizacijom makroregionalnih strategija EU i njihovih strateških ciljeva sa planovima koje su Kina i zemlje Centralne i Istočne Evrope postavile u okviru formata „16+1”. Saradnja sa Kinom, a nikako sukobi i konfrontiranje, jedini je prihvatljiv način za EU da ojača svoj uticaj u svetu. Kina ima svoje ekonomski

³ Dusan Prorokovic, “China – CEE relations need new strategies”, *China Daily*, November 27, 2017, p. 9.

⁴ Dusan Prorokovic, “EU must adopt new approach toward US”, *China Daily*, July 5, 2018, p. 9.

interese u Evropi, ali oni ne podrivaju regionalnu bezbednost, niti će na bilo koji način destabilizovati EU.⁵

2. STRATEGIJA EU ZA DUNAVSKI REGION (EUSDR)

„Sliv Dunava obuhvata površinu veću od teritorije Francuske, Švajcarske, Belgije, Holandije i Luksemburga zajedno. Zajedno sa slivovima Rajne, Elbe, Odre i Visle, sliv Dunava obogaćuje geopolitički prostor Centralne Evrope, a to je kontinentalni prostor koji se nalazi između Crnog mora na istoku i Severnog mora na zapadu, Baltičkog mora na severu i Jadranskog i Egejskoj mora na jugu. Nakon što je završen kanal Rajna–Majna–Dunav 1992. godine, Dunav je postao *kičma* evropske geopolitičke horizontale, a slivovi Rajne i Dunava čine najvažniji geostrateški prostor na evropskom kontinentu, sa ogromnim geopolitičkim potencijalom.”⁶

Ovo je jedan od razloga zašto je Evropska komisija 2011. godine usvojila makroregionalnu strategiju posvećenu Dunavskom regionu. „Strategija EU za Dunavski region (EUSDR) je nastala kao druga makroregionalna strategija EU, posle Strategije EU za region Baltičkog mora. Cilj Strategije je da uspostavi jedan okvir za saradnju kako bi se uspešno suočili sa izazovima u regionu kroz projekte i blisku saradnju.”⁷ U dokumentima EU makroregionalne strategije su predstavljene kao projekti koji imaju sinergički potencijal i koji bi trebalo da daju dodatnu vrednost i izvrše uticaj na razvoj zemalja koje učestvuju u njima. Koristeći dosadašnje iskustvo, EU je iskoristila nekoliko elemenata kako bi definisala makroregionalne strategije: 1) promociju transnacionalnih projekata; 2) uključivanje država koje nisu članice EU u ove projekte; 3) obuhvatanje velikih teritorijalnih celina u jednu strategiju.⁸ Ovo su jedinstvena dokumenta koja pokazuju želju EU da na

⁵ Liu Zuoki, “16+1 cooperation in the context of The One Belt One Road Initiative”, in: Vladimir Cvetković (Ed.), *The One Belt, One Road: The Balkan Perspective. Political and Security Aspects*, Faculty of Security Studies, University of Belgrade, Belgrade, 2016, pp. 45–70.

⁶ Dušan Proroković, „Bitka za kontrolu Dunava i uticaj na geopolitički položaj Srbije”, *Međunarodna politika*, LXV, 1153–1154, 2014, str. 114–115.

⁷ “The EU Strategy for the Danube Region (EUSDR)”, Government of the Czech Republic, December 2, 2016; <https://www.vlada.cz/en/evropske-zalezitosti/evropske-politiky/podunajska-strategie/the-eu-strategy-for-the-danube-region-eusdr-151489/>

⁸ Dühr, Stefanie, “Baltic Sea, Danube and macroregional strategies: a model for transnational cooperation in the EU”, *Notre Europe*, September 26, 2011, Jacques Delors Institute.

kontinentu formira makroregione koji će, takođe, obuhvatiti i zemlje koje nisu članice EU⁹.

Dunavska strategija je važna u svakom pogledu i zasniva se na tri načela: (a) uspostavljanje sistema sigurne plovidbe, razvoj transportne i pomoćne infrastrukture (rečne luke, kanali); (b) zaštita životne sredine i održiva upotreba prirodnih resursa; (c) ekonomski razvoj i dalje jačanje saradnje i partnerstava u makroregionu.¹⁰

EU je Dunav proglašila za kontinentalni Koridor 7. Ovaj koridor bi trebalo da transverzalom Konstanca–Rotterdam poveže Crno more na istoku sa obalama Atlantika na zapadu. Deset zemalja članica EU učestvuju u Dunavskoj strategiji – Nemačka, Austrija, Mađarska, Češka Republika, Slovačka, Slovenija, Hrvatska, Bugarska i Rumunija, i četiri zemlje koje nisu članice EU – Srbija, Crna Gora, Ukrajina i Moldavija¹¹. Trenutno, 95% rečnog transporta na Dunavu se odvija između nemačke luke Pasau i Budimpešte, a samo 5% u donjim tokovima Dunava, od Budimpešte do Crnog mora. Nesumnjivo da Koridor 7 ima snažan razvojni potencijal i njegovi mehanizmi se mogu koristiti za postizanje nekih ciljeva inicijative „Jedan pojas – jedan put“ (OBOR).

Mapa 1. Dunav: panevropski Koridor 7¹²

⁹ Kada govorimo o makroregionalnim strategijama EU, moramo da pomenemo Baltičku strategiju (koja uključuje Rusiju) i ideju o Alpskoj strategiji (koja bi obuhvatila Švajcarsku, Monako i Lihtenštajn, kao zemlje koje nisu članice EU).

¹⁰ http://ec.europa.eu/regional_policy/en/policy/cooperation/macro-regional-strategies/danube/

¹¹ <http://euobserver.com/regions/32175>

¹² Dušan Proroković, „Bitka za kontrolu Dunava i uticaj na geopolitički položaj Srbije“, *Međunarodna politika*, LXV, 1153–1154, 2014, str. 116.

Treći cilj ove strategije (EUSDR) je u potpunosti kompatibilan sa ciljevima inicijative „Jedan pojas – jedan put“ (OBOR). Potrebno je istaći da „Makroregionalne strategije nisu finansijska sredstva. Makroregionalna strategija predstavlja jedan složeni okvir (potvrđen od strane Evropskog saveta), koji mogu da podrže evropski strukturni i investicioni fondovi, između ostalog, za rešavanje izazova sa kojima je suočena određena geografska oblast zemalja članica ili trećih zemalja koje se nalaze u istoj geografskoj oblasti, i time imaju korist od osnažene i unapredene saradnje jer ona doprinosi postizanju ekonomske, socijalne i teritorijalne kohezije. Oni žele da udruže i usklade postojeće politike, finansijske instrumente i inicijative koje se javljaju i postoje širom date makroregije“¹³

Harmonizacijom ciljeva ove strategije i inicijative „Jedan pojas – jedan put“ (OBOR) može se uspostaviti izvrstan mehanizam za razvoj čitavog Dunavskog regiona.

3. STUDIJA SLUČAJA SRBIJE

Iako su očekivanja od implementacije makroregionalnih strategija EU bila velika, rezultati nisu zadovoljavajući, i to iz dva razloga: (a) unutrašnja kriza u EU prouzrokovala je promenu prioriteta i druga pitanja su dobila na značaju; (b) manje države i slabiji partneri u ovom projektu (kao što je npr. Srbija) nemaju ni političku moć, ni finansijska sredstva, a ni administrativne kapacitete da bi inicirale neke aktivnosti. Ovo posebno važi za Jadransko-jonsku strategiju u okviru koje gotovo ništa nije urađeno.

Srbija je uskladila dve razvojne strategije sa ovom Strategijom EU za Dunavski region: (a) razvoj turizma; (b) razvoj železničkog, putnog, unutrašnjeg rečnog, vazdušnog i intermodalnog transporta. Prva strategija analizira čitav niz aktivnosti i pogodnosti u Dunavskom regionu, s ciljem povećanja ukupnog ekonomskog rasta.¹⁴ U skladu sa tekućim projektom modernizacije železničke pruge Beograd–Budimpešta i potencijalnim porastom broja kineskih turista koji će posetiti ova dva grada, biće interesantno pratiti buduće inicijative za razvoj turizma u Dunavskom regionu, kao i sadržaj koji će biti ponuđen turistima.

Druga strategija razmatra pitanja uspostavljanja intermodalnog transporta na Koridoru 7, razvoj rečnih luka i odgovarajuće infrastrukture. Ona

¹³ "The EU Strategy for the Danube Region (EUSDR)", Government of the Czech Republic, December 2, 2016; <https://www.vlada.cz/en/evropske-zalezitosti/evropske-politiky/podunajska-strategie/the-eu-strategy-for-the-danube-region-eusdr-151489/>

¹⁴ *Strategy of tourism development*, Government of the Republic of Serbia, 2006, pp. 143–152.

obuhvata povezivanje rečnih luka na Dunavu modernom železnicom, povećanje njihovog kapaciteta, izgradnju novih objekata i pogodnosti za slanje i pretovar različitih roba, kao i privlačenje investitora za ovu geografsku zonu.¹⁵ Reka Sava može biti uključena u ovaj razvojni koncept (Sava se uliva u Dunav u Beogradu), jer je plovna duž celog toka kroz Srbiju, Hrvatsku i Bosnu i Hercegovinu. Četiri zemlje iz sliva reke Save (tri gorepomenute i Slovenija) uspostavile su Međunarodnu komisiju za sliv reke Save, čiji je zadatak da uspostavi međunarodni režim plovidbe na ovoj reci i njenim pritokama kojima je moguće ploviti, uključujući uspostavljanje uslova za sigurnu plovidbu.¹⁶ Ova razvojna strategija intermodalnog transporta u potpunosti je u skladu sa ciljevima inicijative „Jedan pojas – jedan put“ (OBOR).

Međutim, jasno je da nedostaju neke buduće inicijative. Same po sebi, ove strategije ne mogu uticati na dugoročni razvoj bez novih inicijativa. „Stavljanje subbine Dunava u ruke EU nije rešenje za nerazvijene zemlje iz donjeg toka reke. Poređenje sa regionom Rajne nije adekvatno. Prvih pet država kroz koje protiče Rajna su otprilike istog nivoa razvoja, sa tradicionalno visokim nivoom razmene i međuzavisnim ekonomskim i naučnim sistemima. Dunavske zemlje su različitog nivoa ekonomskog razvoja, BDP po glavi stanovnika u Nemačkoj je šest do deset puta veći nego u Rumuniji, Bugarskoj i Srbiji.“¹⁷

Tabela 1. BDP po glavi stanovnika u državama Dunavskog regiona (izraženo u američkim dolarima – USD)¹⁸

Nemačka	41,513	Srbija	4,943
Austrija	47,083	Bugarska	7,033
Slovačka	16,899	Rumunija	7,935
Mađarska	12,736	Moldavija	2,037
Hrvatska	12,972	Ukrajina	3,877

¹⁵ *Strategy of development of railway, road, inland waterway, air and intermodal transport in the Republic of Serbia 2008–2015*, Government of the Republic of Serbia, Belgrade, 2008, p. 5, 11. Available at: www.putevi-srbije.rs; www.gs.gov.rs.

¹⁶ *Strategy of water transport development for the period 2015–2020*, Government of the Republic of Serbia, Belgrade, 2015, pp. 2–8.

¹⁷ Dušan Proroković, „Bitka za kontrolu Dunava i uticaj na geopolitički položaj Srbije“, *Međunarodna politika*, LXV, 1153–1154, 2014, str. 122–123.

¹⁸ Isto, str. 122.

Kombinovanjem Strategije EU za Dunavski region (EUSDR) i inicijative „Jedan pojas – jedan put“ (OBOR) mogu se postići određeni ciljevi. Aktivnija uloga Kine u implementaciji Strategije EU za Dunavski region je deo rešenja, što se tiče Srbije. Pre svega, zato što su od 2016. godine dve velike kineske kompanije prisutne u Srbiji: (a) izgradnja fabrike livejna za kompaniju Mei Ta Europe je počela u martu; (b) u aprilu, kompanija Hesteel Group Tangsteel Company je kupila smederevsku Železaru¹⁹. Osim već pomenutih realizovanih investicija, nekoliko velikih kineskih kompanija otvorilo je svoje kancelarije u Srbiji. U septembru 2015, kompanija CWE (China International Water and Electric Corporation) osnovala je svoju filijalu u Srbiji. Ova kompanija je zainteresovana da učestvuje u oblasti obnovljivih izvora energije i putne infrastrukture na teritoriji Jugoistočne Evrope, posebno u Srbiji koja se smatra centrom regiona.

Početkom 2016, CEFC (China Energy Company Limited) and CBI (China Balkan Investment) su, takođe, otvorile svoje filijale u Srbiji. Ove kompanije su zainteresovane za privatizaciju velikih državnih kompanija, za projekte u poljoprivredi, saobraćajnom i energetskom sektoru, finansijskom sektoru i telekomunikacijama. Dolazak CRFC-a može biti veoma interesantan za potencijalnu privatizaciju Elektroprivrede Srbije (EPS) u godinama koje su pred nama.

Prvi infrastrukturni projekat koji su realizovale Kina i Srbija, koji je dogovoren 2009. godine, bio je izgradnja mosta preko Dunava u Beogradu. Posle samita „16+1“ u Bukureštu, novembra 2013. godine, dogovorene su i druge kineske investicije: (a) investicija od 642.000.000 evra za putnu infrastrukturu – izgradnja Koridora 11 koji povezuje Crnu Goru i Srbiju; (b) investicija od 999.000.000 evra za energetski sektor – rekonstrukcija termoelektrane Kostolac.

Sve ove investicije i inicijative implementirane su u slivu Dunava. Takođe, neophodno je voditi računa o dugoročnim projektima – ideja o povezivanju Dunava i Egejskog mora.²⁰

¹⁹ Kineski investitori su želeli da investiraju bar 300.000.000 evra i da zadrže 5.000 radnika. Privatizacija smederevske Železare se razlikuje od većine drugih privatizacija u Srbiji koje su sprovedene od 2001. Kupovinom srpskih kompanija obično sledi veliki broj otkaza i različitih korupcijskih skandala. U zavisnosti od toga kako će se ponašati, ova dva velika kineska investitora će uticati na stav srpske javnosti prema kineskim kompanijama u budućnosti.

²⁰ Mogućnost izgradnje kanala Morava–Vardar je prvi put pomenuta 1907. godine kada je američka vlada uspostavila u Nju Džersiju Američku inženjersku komisiju za posmatranje plovног puta Morava–Vardar. Nakon izbijanja rata 1919. ovaj projekat je odložen do 1961, kada se ponovo pojавio kao jedna od opcija prostornog planiranja ekonomskog razvoja Srbije. Krajem 20. i početkom 21. veka ovaj plan je predstavljen kao jedan od pet ključnih elemenata prostornog planiranja i veoma značajan segment

Na inicijativu predsednika Srbije, Tomislava Nikolića, 2012. godine uzeta je u razmatranje mogućnost izgradnje kanala između Dunava i Egejskog mora. Ovaj kanal bi povezivao morsku luku u Solunu sa rečnom lukom u Smederevu i protezao bi se duž Srbije, Makedonije i Grčke, od severa do juga, koristeći hidropotencijale Morave i Vardara. Ministarstvo prirodnih resursa, rудarstva i prostornog planiranja Srbije je 2014. godine objavilo Studiju izvodljivosti Moravskog kanala, koju je uradila kineska kompanija Gezhouba Corporation Limited. U zaključku studije se kaže da je projekat Moravskog kanala kroz Srbiju izvodljiv i profitabilan i da bi imao pozitivne efekte u sledećim oblastima: (1) plovidba (pošto povezuje Zapadnu i Centralnu Evropu sa Egejskim morem, on snižava troškove transporta i poboljšava mobilnost, bezbednost i kvalitet života); (2) proizvodnja električne energije (on povećava kvantitet obnovljive energije u sistemu koji donosi ekonomsku korist i pozitivno utiče na optimizaciju energetske strukture u Srbiji); (3) industrija, poljoprivreda, turizam, saobraćaj (zemlja je obradiva i pogodna za gajenje različitih vrsta biljaka – žitarica, kukuruza, povrća i dr.); (4) irrigacija (moguće je izgraditi irrigacione sisteme koji pozitivno utiču na poljoprivredu); (5) stabilnije snabdevanje piјaćom vodom; (6) zaštita od poplava. Nakon sastanka sa srpskim zvaničnicima juna 2015. godine, predsednik kineske kompanije Bon Project Zedong Jang je ponovio da je ovaj projekat i dalje veoma privlačan. Procene o ceni ovog projekta se razlikuju.

Prema analizama Unutrašnje plovidbe (Internal Navigation from Europe), prosečni eksterni marginalni troškovi putničkog saobraćaja su 24,13 evra/1000 tona po km; prosečni eksterni marginalni troškovi železničkog saobraćaja su 12,35 evra/1000 tona po km; prosečni eksterni marginalni troškovi unutrašnje plovidbe su 5,00 evra/1000 tona po km.

Jasno je da su unutar raspoloživog saobraćajnog sistema eksterni marginalni troškovi unutrašnje plovidbe najniži. Osim toga, ideja o povezivanju plovnih puteva duž reke Morave i izgradnja novog kanala od reke Vardar do Egejskog mora u skladu je sa Evropskom strategijom o promociji i unapređenju rečne plovidbe. Kako bi se povećala mobilnost, bezbednost i kvalitet života, neophodno je uspostaviti transport unutrašnjim plovnim putevima u kontekstu multimodalne transportne politike. Što se tiče energije, nakon završetka planiranih kaskada, instalirani kapaciteti bi se povećali za 360,1 MW

---

nacionalnog programa u Srbiji. Preliminarni projekat je uraden 1908, a 1961. su vlade Grčke i Jugoslavije razvile još jedan projekat. Eksperti UN su 1973. godine potvrdili važjanost ovog projekta i smatrali su da je ekonomski opravдан. Na osnovu ove procene, EK je finansirala Studiju o planiranju upravljanja vodama Vardara 1990. godine. Između Dunava i Egejskog mora razdaljina je od 650 km. Pad je 1,25m po km, što znači da je ovaj projekat tehnički izvodljiv.

i proizvodni kapaciteti bi se povećali za 1427,8 GWH. Srpski energetski sistem će biti dodatno poboljšan, a zagađenje će biti smanjeno.

Upotreba uglja će biti ekonomičnija i racionalnija. Prema kalkulacijama zasnovanim na cenama električne energije od 0,06 evra / (kW • h), gođišnji prihod od proizvodnje električne energije bi se popeo na 85.670.000 evra.

Mapa 2. Kanal Dunav–Egejsko more (postojeći plovni putevi, neophodno povećanje i regulisanje sliva reke, neophodna izgradnja brana i kanala)²¹

4. ZAKLJUČAK

Evropski komesar za proširenje Johannes Hahn (Johannes Hahn) upozorio je na ulogu Kine na Zapadnom Balkanu i mogućnost da Peking iskoristi zemlje ovog regiona kao *trojanske konje* koji će jednog dana biti članovi EU.²²

Ovakav pristup zvaničnika EU je izuzetno loš. Na taj način, zemlje Zapadnog Balkana će, pre ili kasnije, biti primorane da biraju: EU ili Kina! Ovo može ugroziti regionalnu bezbednost Zapadnog Balkana, ali će takođe

²¹ Dušan Proroković, „Bitka za kontrolu Dunava i uticaj na geopolitički položaj Srbije”, *Međunarodna politika*, LXV, 1153–1154, 2014, str. 123.

²² Ryan Heath, Andrew Gray, “Beware Chinese Trojan horses in the Balkans, EU warns”, *Politico*, July 27, 2018; <https://www.politico.eu/article/johannes-hahn-beware-chinese-trojan-horses-in-the-balkans-eu-warns-enlargement-politico-podcast/>

naneti nepopravljivu štetu i samoj EU. EU se nalazi na početku trgovinskog rata sa SAD. U ovakvim okolnostima Kina može biti koristan saveznik, a ne rival zvaničnom Briselu. Ono što se pokazalo u studiji slučaja Srbije je da EU ne treba da bude zabrinuta. Umesto da insistira na geopolitičkom sukobljavanju sa Kinom, neophodno je da razmotri sve mogućnosti i potencijalne dodirne tačke buduće saradnje. Jedna od tih mogućnosti je svakako i makroregionalna strategija EU. To je ambiciozan projekat, koji uključuje zemlje članice EU, zemlje kandidate za članstvo u EU i države kao što su Ukrajina i Moldavija. Međutim, zbog unutrašnje krize EU, kao i zbog nedostatka finansijskih sredstava, rezultati ovog projekta se još uvek ne vide. Ciljevi inicijative „Jedan pojas – jedan put” (OBOR) su potpuno kompatibilni sa trećim ciljem ove strategije (EUSDR). Stoga, zaključak je da kineski učesnici u implementaciji ove strategije (EUSDR) nisu samo korisni, već i neophodni kako bi ona bila u potpunosti realizovana. Za Srbiju bi ovo otvorilo mogućnost planiranja dugoročnog razvoja na jedan novi način. ’Eksploracija’ Dunava je od ogromnog značaja za Srbiju, Bugarsku, Rumuniju, Hrvatsku, Moldaviju i Ukrajinu. I za celu Evropu je izuzetno važno da razmotri implementaciju strateških projekata, kao što je kanal Dunav–Egejsko more. On bi ojačao evropsku geopolitičku horizontalu i kinesko-evropski odnosi bi bili podignuti na jedan potpuno nov nivo.

LITERATURA

1. “Arguments for and against fearing the rise of China”, *Debating Europe*, June 2018; <https://www.debatingeurope.eu/focus/infobox-arguments-for-and-against-fearing-the-rise-of-china/#.W19QcFhR-U1>
2. Dühr, Stefanie. “Baltic Sea, Danube and macroregional strategies: a model for transnational cooperation in the EU”. *Notre Europe*, September 26, 2011, Jacques Delors Institute.
3. Heath, Ryan, Andrew Gray. “Beware Chinese Trojan horses in the Balkans, EU warns”. *Politico*, July 27, 2018; <https://www.politico.eu/article/johannes-hahn-beware-chinese-trojan-horses-in-the-balkans-eu-warns-enlarge-politico-podcast/>
4. Liu, Zuoki (2016). “16+1 cooperation in the context of The One Belt One Road Initiative”. In: Vladimir Cvetković (Ed.), *The One Belt, One Road: The Balkan Perspective. Political and Security Aspects*, Faculty of Security Studies. University of Belgrade, Belgrade, pp. 45–70.
5. Proroković, Dušan (2014). „Bitka za kontrolu Dunava i uticaj na geopolitički položaj Srbije”. *Međunarodna politika*, LXV, 1153–1154, str. 113–127.

6. Prorokovic, Dusan. "China – CEE relations need new strategies". *China Daily*, November 27, 2017, p. 9.
7. Prorokovic, Dusan. "EU must adopt new approach toward US". *China Daily*, July 5, 2018, p. 9.
8. *Strategy of development of railway, road, inland waterway, air and intermodal transport in the Republic of Serbia 2008–2015*. Government of the Republic of Serbia, Belgrade, 2008.
9. *Strategy of tourism development*. Government of the Republic of Serbia, 2006.
10. *Strategy of water transport development for the period 2015–2020*. Government of the Republic of Serbia, Belgrade, 2015.
11. *The EU Strategy for the Danube Region (EUSDR)*, European Commission, Brussels, 2013; http://ec.europa.eu/regional_policy/en/policy/cooperation/macro-regional-strategies/danube/
12. *The EU Strategy for the Danube Region (EUSDR)*, Governement of the Czech Republic, December 2, 2016; <https://www.vlada.cz/en/evropske-zalezitosti-evropske-politiky/podunajska-strategie/the-eu-strategy-for-the-danube-region-eusdr-151489/>

Prevod
Danijela Nejković

Petar Stanojević

Fakultet bezbednosti Univerziteta u Beogradu

Zoran Jeftić

Fakultet bezbednosti Univerziteta u Beogradu

Goran Mandić

Fakultet bezbednosti Univerziteta u Beogradu

Kontinuitet funkcionisanja kritične infrastrukture u okviru projekta „Pojas i put”¹

Sažetak

Zaštita kritične infrastrukture tema u preseku između prirodnih nesreća, politike, privatnog poslovanja, tehnologije i rizika. Projekat „Jedan pojas i jedan put” razvija veze između azijskih zemalja (Kine), preko Afrike, do Evrope, uključujući mnogobrojne luke, železničke puteve i autoputeve, brane, telekomunikacione institucije, naftne gasne cevovode, energetsku industriju i mnoge druge kompanije. Rizici koji utiču na ova preduzeća mogu biti kako eksterni (teroristi, prirodni hazardi, sajber napadi..) tako i interni (tehnološke nesreće, ljudske greške, zagađenja, bezbednost i zdravlje na radu, itd). Da bi se održali maksimalni profiti i ostvario povrat ulaganja, nove investicije zahtevaju kontinuitet, stabilnost i operativnu izvrsnost u njihovim poslovnim funkcijama. Nažlost, ugrožavanja mogu biti velikog obima i mogu imati različite izvore i motive. Venecuela i njihov sistem napajanja električnom energijom samo je poslednji primer uključivanja više aktera.

Skoro sve zemlje koje su uključene u projekat „Jedan pojas i jedan put” klasifikovane su kao zemlje u razvoju, pa su njihove mogućnosti i sredstva u ograničavanju potencijalnih nesreća ograničene. U isto vreme, neke od tih zemalja su članice Evropske unije (EU), gde je zaštita kritične infrastrukture i HSE (zdravlje, bezbednost i životna sredina kao poslovne funkcije) na visokom nivou razvijenosti ili su barem strogo regulisane. Projekat „Jedan pojas i jedan put” povezuje

¹ Ovaj rad deo je istraživačkog projekta III 47029, MESTD of RS.

zemlje, infrastrukture i kompanije i daće pun efekat ako su sve karike u potpunoj funkciji. Uzimajući u obzir to da su zaštitne mere jake onoliko koliko su slabе karike, javlja se potreba za razvijanjem Sveobuhvatnog pristupa.

Sveobuhvatni pristup mora da uključi zemlje, privatne entitete, sve državne i nadnacionalne aktere, kao i privatne, poslovne, sigurnosne i naučno-akademiske organizacije u zaštiti kritične infrastrukture. On mora da ima proaktivnu, preventivnu, ali i poboljšanu ulogu otpornosti. Potrebna je istovremena zaštita kako od spoljašnjih tako i od unutrašnjih opasnosti. U okviru spoljne bezbednosti potreban je novi model zaštite koji će obuhvatiti vojsku, obaveštajni sistem, policiju, kompanije privatnog obezbeđenja i civilnu zaštitu. Na nivou pravnog lica (unutrašnja bezbednost), potrebna su nova poboljšanja HSE (bezbednosti i zdravlja na radu i zaštite životne sredine), da bi se postigla sinergija.

Da bi se postigao Sveobuhvatni pristup potrebna je konstruktivna saradnja zasnovana na zajedničkom regulativnom okruženju, standardima, uzajamnom povjerenu, obuci, istraživanju i razvoju, razmeni informacija, alatima i merama i koordiniranoj akciji, koji su ključni faktori u smanjenju rizika ugrožavanja i zaštite kritične infrastrukture.

Ovaj rad se bavi potrebom da se razvije Sveobuhvatni pristup u zaštiti kritične infrastrukture u okviru projekta „Jedan pojas i jedan put”, sa fokusom na očigledne potrebe i načine osnivanja. Uspostavljanje trajnih organa, koji će imati zadatak da istraže prilike i opcije, treba da bude prvi korak u jačanju saradnje. Model Evropske unije u zaštiti kritične infrastrukture takođe je u centru interesovanja u kontekstu uspostavljanja pravnog okvira.

Ključne reči:

kritična infrastruktura, kontinuitet poslovanja, projekat „Jedan pojas i jedan put”,
Sveobuhvatni pristup

1. UVOD

Zaštita kritične infrastrukture je savremena potreba i paradigma. Trenutno možemo da uočimo malu razliku po zemljama, u njihovim definicijama sektora kritične infrastrukture, kao i onoga što smatraju kritičnom infrastrukturom, pri čemu većina uzima u obzir sledeće: energiju, transport, poljoprivredu i hranu, vodu, javno zdravlje i bezbednost, hitne službe, vladu, odbrambenu industriju, informacije i telekomunikacije, bankarstvo i finansije, zaštitu životne sredine, industriju, proizvodnju i nauku. U slučaju „Pojas i put” luke, aerodromi, železničke pruge, autoputevi, distribucija električne energije, industrija gasa i nafte od primarne su važnosti, ali, takođe, uzimaju se u obzir i brojne druge organizacije koje su okrenute ka razvoju i proizvodnji.

Sve zemlje su svesne značaja koji ima zaštita kritične infrastrukture i, uprkos različitim shvatanjima, postoji svest o grupi pitanja koja su zajednička, ali je praksa povezana sa nedostatkom resursa i nadležnosti. Propisi, po zemljama, nisu slični i nisu na nivou moguće promenjivosti koju zahtevaju

moderni uslovi. Uprkos razlikama, propisi se podudaraju u nekim slučajevima. Ovaj problem je najviše zastupljen u državama u razvoju. Većina zemalja, učesnica u projektu „Pojas i put”, u toj su grupi. Na drugoj strani imamo članice Evropske unije koje učestvuju u ovom projektu i koje imaju visokorazvijen pravni sistem.

Razvoj infrastrukture finansiran je pretežno ili putem kredita ili direktnim investicijama. Manji prekidi u funkcionisanju objekata mogu da degradiraju sistem i izazovu ekonomске gubitke. Zemlje u razvoju su posebno ranjive i osetljive na moguće finansijske gubitke. Poslednji primer toga je Crna Gora, gde se vodi javna rasprava o mogućem bankrotu države, zbog duga koji imaju prema Kini, zbog izgradnje autoputa [27]. S obzirom na to da projekti koji se realizuju u okviru predmetne inicijative nisu uvek isplativi, ili će biti tek u budućnosti, dodatni prekidi mogu dovesti ne samo do ekonomskih nego i do političkih problema. Jedan od takvih primera je železnička pruga Beograd – Budimpešta, koja može imati ekonomski značaj samo u slučaju značajnog povećanja saobraćaja i to tek nakon dužeg vremena.

Problem sa kritičnom infrastrukturom je i u velikoj zavisnosti između različitih sektora. Na primer, ako se dogodi teroristički napad na neki od sektora, poput energetskog sektora, to će imati posledice na sve ostale sektore. Međuzavisnost među sektorima kritične infrastrukture mora se uzeti u obzir zbog uspostavljanja zaštitnih programa. Može se reći da je uvek prisutan višenivojski ili domino efekat. Posledice na primarnom subjektu se prenose na drugi, sa njega na treći itd., sve dok veoma mnogo subjekata biva involvirano. Ne treba zanemariti ni aktualizaciju asimetričnih oblika ugrožavanja države i kritične infrastrukture. Najnoviji primer jeste prekid sistema snabdevanja električnom energijom u Venecueli, što je imalo ogromne posledice za celokupno društvo. Efekat na više nivoa ili domino efekat zahteva uvek dodatne kontramere i resurse koji se ne mogu dobiti samo od jedne kompanije i stoga zahteva angažovanje eksternih, pretežno državnih snaga.

Zlonamerne radnje nisu jedini uzrok akcidenta. Zajedno s akcidentima, prouzrokovanim zbog propusta u poslovnom upravljanju i tehnološkim propustima, mogući uzrok nesreća su i prirodne katastrofe.

Jedna od ključnih uloga menadžmenta je upravljanje rizikom. Vlasnici (javni ili privatni) i menadžeri imaju zadatak da obezbede poslovnu stabilnost i kontinuitet, kao i da osiguraju sigurne radne uslove za svoje zaposlene i zaštitu životne sredine. Zemlje u razvoju, koje karakterišu slabe institucije, nedostatak kompetencija, finansijskih ciljeva, kao i zakonodavstva i stabilne ekonomije, imaju veliku potrebu da pruže bolje javne usluge i poboljšaju društveno-ekonomске uslove. Ove zemlje promovišu javno-privatno

partnerstvo, pored strogo javnog (državnog) i privatnog vlasništva i profesionalnog menadžmenta u kritičnim infrastrukturama.

Da bi se oduprli savremenim globalnim pretnjama i opasnostima i da bi se poboljšala bezbednosna situacija, potreban je intenzivan nivo integracije i interakcije između nacionalne i nadnacionalne strukture bezbednosti i međuzavisnosti nacionalnih, regionalnih i multilateralnih tela. Međutim, uloga države kao bezbednosnog entiteta u međunarodnim odnosima ostaje ključna i neophodna.

2. MEĐUNARODNI PRISTUPI I PROPISI

Sjedinjene Američke Države imaju Nacionalni plan zaštite infrastrukture od 2006. godine [1]. Infrastruktura i ključni resursi podeljeni su na osamnaest sektora. Ovi sektori infrastrukture su poljoprivreda i zaštita hrane, postupanje sa vodom za piće, energija/ informacione tehnologije/telekomunikacije, transportni sistemi, odbrambena industrija, javno zdravstvo, bankarstvo/finansije, poštanski saobraćaj i kritična proizvodnja. Ključni resursi su nacionalni spomenici/ikone, vladini objekti, objekti za hemijsku proizvodnju, komercijalni objekti, hidroelektrane i brane, hitne službe i komercijalni nuklearni reaktori, materijali i otpad. Samo transportni sistem, koji je veoma raznovrstan, pokriva: 5.000 javnih aerodroma, 120.000 milja glavnih puteva, 590.000 mostova, 2.000.000 milja cevovoda, 300 luka, 500 glavnih, gradskih i javnih ukrštenih puteva. Poslednji primeri podsećaju na projekat „Jedan pojas i jedan put” i njegovu veličinu.

Od 2004. godine Evropska komisija gradila je „Evropski pristup” sa idejom stvaranja Evropskog programa za kritične infrastrukture (EPCIP) [2, 3, 4, 5, 6, 7]. Cilj je da se podrže kompanije i vlade u EU u njihovim strategijama bezbednosti. On nastoji da obezbedi svestrane međusektorske pristupe (www.ec.europa.eu). Uredba pravi jasnú razliku između kritičnih infrastrukturna država članica i evropskih kritičnih infrastrukturna (infrastrukture važne za najmanje dve zemlje). Odgovarajuće direktive Evropske komisije su ključni elementi u stvaranju zajedničkog zakonodavnog okvira. "Contact Point" sastanci Evropskog programa za kritične infrastrukture organizuju se radi razmene informacija između država članica EU (www.ec.europa.eu). EU finansira i sprovodi multidisciplinarne studije kako bi identifikovala potrebe adekvatne zaštite kritične infrastrukture.

Član 2 Direktive (2008) navodi da se uticaj mora proceniti u smislu unaprsnih kriterijuma (infrastruktura međuzavisnosti). To znači da, kada kritične infrastrukture predstavljaju suštinske ili vitalne vrednosti u nekoliko

zemalja EU, bezbednosne strategije dobijaju evropsku dimenziju. Trenutni pristup se odnosi na to da evropske strategije treba da se fokusiraju na sisteme umesto na sektore (kritične infrastrukture su često suviše velike i složene). Evropski program za kritične infrastrukture odabrao je četiri ključne infrastrukture koje imaju evropsku dimenziju kako bi optimizovale njihovu zaštitu i otpornost. Ovi sektori su "Euro control" (Menadžment mreže za upravljanje vazdušnim saobraćajem u EU), "Galileo" (Globalni satelitski navigacioni sistem), "Electricity Transmission Grid and the European Gas Transmission Network" – mreža za prenos električne energije i Evropska mreža za prenos gasa. Najnoviji (prekogranični ili multilateralni) pristup je važan zbog razmatranja većine napora u okviru projekta „Jedan pojas i jedan put”, koji su pretežno međunarodni i razvijaju transportne sisteme.

Jedna od najzanimljivijih programa u okviru EU je Informaciona mreža za upozoravanje za kritičnu infrastrukturu (CIWIN), koja okuplja stručnjake iz EU kako bi pomogli Evropskoj komisiji u uspostavljanju mreža, da bi se olakšala razmena informacija o pretnjama, ranjivosti, merama i strategijama [8]. Jedna od ideja je da se stvori baza znanja o najboljim praksama na evropskom nivou, koja će sadržati preporuke, scenarije i smernice.

EU ima tri glavne strategije zasnovane na gledištu o otpornosti kritične infrastrukture, tj. prevenciji, spremnosti i odgovoru [2]. Prevencija ima za cilj stvaranje alata za procenu rizika i upravljanje rizikom. Privatni sektor mora u tome suštinski da učestvuje. Imajući u vidu činjenicu da obaveštajne informacije imaju ključnu ulogu, uključen je i Centar za analizu obaveštajne službe EU (INTCEN). Strategija pripravnosti i reagovanja zasnovana je na opremanju, obuci, podizanju svesti i vežbama.

U smislu mera zaštite kritične infrastrukture, sve zemlje, uključujući i Republiku Srbiju, moraju: a) identifikovati kritičnu infrastrukturu, b) izraditi mape kritične infrastrukture, c) odrediti mrežu razmene informacija, hijerarhiju i sadržaj, d) obučiti osoblje koje će raditi na poslovima i zadacima u kritičnoj infrastrukturi, e) obučiti osoblje kritične infrastrukture za slučaj krize ili hitne situacije, f) odrediti službenike za vezu u svim kritičnim infrastrukturama i g) razviti Planove zaštite (bezbednosti).

Treba primetiti da je u pogledu industrijske prakse EU uvela integrirani pristup, koji je predstavljen nizom direktiva, među kojima su najvažnije direktive o integriranom sprečavanju i kontroli zagađenja (IPPC) (Directive 2008/1/EC of 15 January 2008 concerning integrated pollution prevention and control) i Direktiva Saveta (96/82/EC of 9 December 1996) o kontroli opasnosti od velikih udesa koje uključuju opasne materije (takođe poznate kao Seveso II direktiva) [9, 10]. Među nekoliko desetina drugih direktiva, ATEX i PED su možda najvažnije. Ovaj set propisa ima za cilj da smanji

verovatnoću udesa i poboljša otpornost. Prevencija, spremnost, odgovor, dokumentovani pristup, uključenost javnosti i stručna verifikacija su u samom središtu ovog modela. Vlasništvo nije od značaja; svaki akter mora izvršiti svoje zakonske obaveze. Navedene direktive imaju stručna i regulatorna tela u EU, uz učešće skoro svih država članica. Svi rizici moraju biti obuhvaćeni dokumentovanim planovima za zaštitu i hitne slučajeve.

3. VOJSKA, POLICIJA, OBAVEŠTAJNA SLUŽBA, CIVILNA ZAŠTITA, PRIVATNA BEZBEDNOST I ZAŠTITA KRITIČNE INFRASTRUKTURE

Zaštitom kritične infrastrukture štiti se njen ekonomski potencijal. Bezbednost i zaštita kritične infrastrukture je odgovornost vlasnika kompanije i propisana je od strane javnog sektora i vođena stvarnim potrebama, kako bi se sprečili nepotrebni gubici. Strukture bezbednosti kompanija fokusirane su na specifične zadatke zaštite i razvijaju specifična znanja, sposobnosti i resurse. S obzirom na to da kritične infrastrukture mogu biti ugrožene, manje ili više zajedničkim pretnjama, kao što su teroristički napadi, tehnološki udesi i prirodne katastrofe, značaj privatne bezbednosti se povećava posebno zbog specijalizacije i specifičnog sektorskog znanja [11], a korist se sastoji u smanjivanju troškova kompanija zbog veće specijalizacije i boljeg korišćenja resursa.

U većini evropskih zemalja zaštita kritične infrastrukture ocenjuje se kao važan zadatak za privatnu bezbednost. Shodno tome, zaštita kritičnih infrastruktura se generalno smatra odgovornošću koja mora biti podeljena između javnog i privatnog sektora [12]. Kompanije i zaposleni unutar njih moraju da dobiju sertifikat od državnih organa i prođu odgovarajuću obuku, ako žele da pruže usluge privatne bezbednosti [13, 14, 15].

Da bi se poboljšalo efektivno partnerstvo sa kompanijama, privatni sektor bezbednosti trebalo bi da bude angažovan od samog početka, tj. u izradi (konceptualizacija pristupa) i radu na zaštiti kritične infrastrukture [13]. Imajući u vidu činjenicu da se industrija privatne bezbednosti sastoji od korporacija, sektor ima u nadležnosti procenu rizika, identifikovanje bezbednosnih pretnji i razvijanje sektora za specifične obuke.

Obaveštajne službe imaju ključnu ulogu u planiranju i sprovođenju bezbednosnih strategija za kritične infrastrukture.

Savremene vojske imaju pet osnovnih zadataka [16]:

1. Zaštita nezavisnosti države, njenog suvereniteta i teritorijalnog integriteta, a u širem kontekstu i njenih građana;

2. Očuvanje mira na međunarodnom planu ili sprovodenje mira;
3. Humanitarna pomoć u slučaju katastrofa;
4. Zadaci državne bezbednosti i
5. Učešće u izgradnji nacije.

Generalno, to su interni i eksterni zadaci, ili ih neki nazivaju netradicionalnim i tradicionalnim zadacima. Ženevski centar za demokratsku kontrolu oružanih snaga (DCAF) sproveo je istraživanje u 15 zapadnih konsolidovanih demokratija² o mogućim unutrašnjim ulogama oružanih snaga. Rezultat je bio da je identifikovano 20 različitih uloga, a deset od njih spada u kategoriju širih zadataka vezanih za sprovodenje zakona. Među tim zadacima je zadatak izgradnje svesti i sigurnosti stanovništva. Samo Luksemburg, Španija i Nemačka nemaju taj zadatak za svoju vojsku. Zaključak je takođe da je u svakoj zemlji vojska uključena u pružanje pomoći u slučajevima prirodnih ili humanitarnih katastrofa. Važno je naglasiti da zaštita kritične infrastrukture nije isključiv zadatak vojnih snaga. Oružane snage se često smatraju poslednjom mogućom merom, aktiviranom na zahtev civilnih vlasti [17].

U istočnoj Evropi³ kapaciteti civilne zaštite ozbiljno su smanjeni zbog nedostatka finansiranja i promene strateške orientacije. Kapaciteti vojnih snaga su takođe značajno niži iz istih razloga. U mnogim zemljama policija preuzima odgovornost za vatrogasne i vanredne situacije, kao u Srbiji. Policija i nova vladina odeljenja se bore da dobiju potrebne kapacitete i nadležnosti. Uloge i odgovornosti koje se smenjuju između različitih vladinih odeljenja prouzrokovale su opasne nesporazume i smanjile već neadekvatne kapacitete. U isto vreme verovatnoća i količina mogućih nezgoda u okviru kritičnih infrastruktura nisu smanjene, već, suprotно, povećale su se zbog novih infrastrukturnih objekata i industrijskog razvoja.

Nove pretnje, kao što su one u vezi sa sajber bezbednošću, zahtevaju novu vrstu visokosofisticiranih i obučenih resursa. Sve vladine službe i većina kompanija nemaju takve kapacitete.

Prethodno ukazuje na logičan zaključak, a to je da sve raspoložive snage moraju biti angažovane u rešavanju nezgoda koje se odnose na kritičnu infrastrukturu. Vojska je jedina vladina služba koja može imati neke viškove kapaciteta. Razlog tome pronalazimo u činjenici da se većina vojski u današnjem svetu pripremala za rat velikih razmera u doba hladnog rata.

² Austrija, Belgija, Danska, Finska, Francuska, Nemačka, Italija, Luksemburg, Holandija, Norveška, Španija, Švedska i Ujedinjeno Kraljevstvo, zajedno sa Sjedinjenim Američkim Državama i Kanadom.

³ Skoro sve zemlje istočne Evrope učestvuju u inicijativi 16+ i projektu „Pojas i put”, koji predvodi Kina.

Takođe, vojska je tradicionalno izvor visokoobučenog i motivisanog osoblja. Novi zadaci dati vojnoj organizaciji zahtevaju novi model organizacije koji se lako prilagođava za sve vrste mogućih situacija i zadataka, kao što je predstavljeno u [18].

Značajno je da su glavne uloge vojnih snaga u novom dobu, kao što je pobeda u ratu očuvanje mira i lokalne i globalne operacije pomoći u slučaju opasnosti, međusobno suprotstavljeni i problematične sa stanovišta projektovanja, organizovanja i korišćenja vojnih taktičkih sposobnosti, ako su izložene kao zajednički zahtevi. To sugerise kreatorima odbrane, posebno za kopnene snage i združene jedinice, da moraju da napuste taktičke vojne organizacije dvadesetog veka i da prepoznaju nove pristupe vojnog angažmana.

Multinacionalna razmena i iskorišćavanje ključnih resursa i infrastrukture, smeštenih u okviru domaće teritorije, takođe, nosi veliki međunarodni rizik, posebno u obliku asimetričnih ili terorističkih akcija. Pitanja implementacije vojnih kapaciteta u prevenciji potencijalne asimetrične ugrožavajuće situacije moraju se posmatrati kao zadaci odbrane nacionalnih i međunarodnih vojnih snaga. U ovom trenutku većina vojnih snaga u malim zemljama nemaju odgovarajući nivo kapaciteta, tehnologija i fleksibilnosti organizacije, da bi se efikasno koristile u različitim misijama, uključujući operacije za civilne hitne slučajeve i rizike za zaštitu infrastrukture.

Mali budžeti opterećuju vojne i druge vladine agencije i institucije i na među nacionalnim ekonomijama konačno razvijanje zajedničkih, civilnih i vojnih kapaciteta za vanredne situacije, podelu odgovornosti u odbrani, zaštiti mira i sigurnosti u rizičnim situacijama. To podrazumeva odgovarajuće učešće vojnih snaga sa drugim civilnim naoružanim i neoružanim snagama, kao što su civilna zaštita, žandarmerija, policija, specijalne snage ili privatne domaće ili međunarodne bezbednosne jedinice.

Uključivanje vladinih i nevladinih agencija i organizacija u zajedničke vojne formacije zasnovane na situacionoj bazi korisna je i neizbežna praksa, naročito u slučaju nacionalne opasnosti od katastrofa, ali, takođe, može se očekivati i u međunarodnom rešavanju sukoba i održavanju mira. Takođe, resursi za pomoć u slučaju civilnog ugrožavanja treba da budu integrirani u sveobuhvatno planirane operacije za vojne snage i moraju biti sastavni deo paketa borbenih timova.

Vojne organizacije poput NATO-a imaju cilj da zaštite linije snabdevanja energijom. Uloga NATO-a u energetskoj bezbednosti prvi put je definisana 2008. godine na samitu u Bukureštu i od tada je učvršćena [26].

U skladu sa [19]: „U Persijskom zalivu i Izraelu razvijeni su koncepti koji, zajedno sa odgovornošću samih kompanija, obezbeđuju saradnju sa vladom u interesu bezbednosti. Generalno, za zaštitu gasovoda mogu se

angažovati policija i oružane snage. Tamo gde vojska i policija, iz bilo kog razloga, ne mogu da se staraju o bezbednosti gasovoda mogu se angažovati privatne kompanije. Preduzeća – vlasnici gasovoda, odgovorni su svojim partnerima, kupcima i investitorima. Zadaci privatnih bezbednosnih kompanija su da sprovedu strateške konsultacije, procene postojeće rizike i zaštite objekte i zaposlene.

Sigurnosni sistem naftovoda Baku – Tbilisi – Džeihan može poslužiti kao odličan primer modernog pristupa bezbednosti naftovoda. Naftovod je celom dužinom zakopan u zemlju; na površini su samo terminali i kompresorske stanice. Pored toga, obezbeđene su dodatne mere zaštite da bi se instalacija zaštitila od krađe i oštećenja. Naftovod je u potpunosti zaštićen od strane osoblja službe bezbednosti, u upotrebi su i snage za brzo reagovanje, a primenjuju se i savremene tehnike i tehnologije (kao što su optički i slični kablovi).

Prema standardima „Gazproma“ („Gazprom“), kompresorske stanice će uvek biti ograđene metalnom mrežom visine dva metra, na čijem vrhu će na obe strane biti tri reda bodljikave žice. Ukupna visina ograda biće dva metra i pedeset centimetara. Za zaštitu i sprečavanje nezakonitog ometanja funkcionisanja kompresorskih stanica kao komponenti linearног (linijskog) upravljanja cevovodima mora se uspostaviti služba obezbeđenja. Odredbe, grupe i komande službe obezbeđenja obezbeđuju bezbednost kompresorskih stanica i linearnih delova gasovoda. Zaposleni službe obezbeđenja moraju biti posebno obučeni, licencirani da bi se bavili obezbeđenjem i moraju da imaju adekvatnu opremu i oružje. Obezbeđenje kompresorskih stanica mora biti prisutno 24 sata dnevno, naoružano i raspoređeno na stražarskim položajima, a treba da poseduju i odgovarajuću opremu za signalizaciju (alarni, kamere, itd.).

Za zaštitu gasovoda „Južni tok“ predviđano je zajedničko angažovanje Sektora za vanredne situacije Ministarstva unutrašnjih poslova Republike Srbije, Centra za vanredne situacije u Nišu i Vojske Srbije.

Primeri vojnih angažmana, pored njihovih tradicionalnih angažmana, su: a) 2008. godine, oko 1.000 vojnika je upućeno da čuvaju javna mesta označena kao mesta „visokog rizika“ (mesta gde se okuplja veći broj građana), kao što su železničke stanice i katedrala Sv. Petra u Rimu i b) više od 3.000 italijanskih vojnih lica bilo je raspoređeno kao podrška policijskim patrolama u borbi protiv kriminala u 2008. [17]

Sve gore navedeno opravdava potrebu za angažovanjem svih dostupnih resursa u zaštiti kritične infrastrukture. Ovo je mnogo važnije u kompleksnim poduhvatima kao što je projekat „Jedan pojas i jedan put“, u kojem zemlje učesnice nemaju dovoljno resursa i kompetencija.

4. NOVI PRAVCI U ZAŠTITI KRITIČNE INFRASTRUKTURE: UVODENJE OTPORNOSTI

NIAC je 2009. godine objavio izveštaj studije pod nazivom “Critical Infrastructure Partnership Strategic Assessment Study”, koji je imao neke zanimljive rezultate [20]. Fokus se nalazi na značaju otpornosti, za javni i privatni sektor, odnosno u izradi njihovih strategija za procenu rizika. Otpornost infrastrukture je sposobnost da se smanji veličina, uticaj i/ili trajanje događaja koji narušavaju bezbednost. Efikasnost otporne infrastrukture ili preduzeća zavisi od njene sposobnosti da predviđa, apsorbuje, prilagodi i/ili da se brzo oporavi od potencijalnog ugrožavajućeg događaja. Stoga, upravljanje rizikom treba da obuhvati i otpornost kritične infrastrukture.

Tri osobine karakterišu otpornost kritične infrastrukture [20]. Ove karakteristike su sposobnost (održavanje funkcionalnosti rada u uslovima krize), snalažljivost (priprema za reagovanje i upravljanje krizom ili poremećajem dok se odvija) i brz oporavak (povratak i/ili rekonstrukcija normalnog poslovanja što brže i efikasnije nakon prekida rada).

Goreobjašnjeni pristup je ono što zemlje u razvoju moraju da razviju kako bi poboljšale troškove/efektivnost svojih sistema za zaštitu kritične infrastrukture.

5. KORPORATIVNA BEZBEDNOST I BEZBEDNOSNI MENADŽMENT (HSSE MANAGEMENT)

Korporativna bezbednost i bezbednosni menadžment (koji se nazivaju i bezbednost i zdravlje na radu – HSSE) imaju glavni cilj da sistematski identifikuju propuste u tehnološkim i upravljačkim aktivnostima i nadgledaju akcije upravljanja kako bi kontrolisali rizike u kompanijama. Cilj je da se sagleda široka slika i prikažu relativni bezbednosni prioriteti i efikasnost korektivnih mera upravljanja.

HSSE utvrđuje bezbednosne politike⁴ kompanije kao sastavni deo celokupnog poslovanja. Svaka kompanija mora da implementira sistem koji najbolje funkcioniše u njihovoј specifičnoј situaciji – ne postoji sistem koji je „univerzalan za sve“. Na kraju, HSSE postaje uvezan u strukturu organizacije i postaje deo njene kulture. Mnoge vodeće kompanije imaju sličnu HSSE

⁴ Pojam „politika“ odnosi se na opšte namere, pristupe i ciljeve organizacije, zajedno sa kriterijumima i principima na kojima se temelje akcije i odgovori. Efektivna politika bezbednosti i obezbeđenja postavlja jasan pravac za organizaciju. Ona doprinosi svim aspektima poslovnog delovanja kao deo dokazane posvećenosti stalnom poboljšanju.

strukturu, politike, tehnike koje su zasnovane na standardima upravljanja, kao što su ISO 9001, ISO 14001, ISO 31000, ISO 45001, itd. i integrisani sistem bezbednosnih standarda i direktiva u EU.

Postoje brojni elementi sistema upravljanja bezbednošću i bezbednosnim menadžmentom. Glavni elementi se mogu klasifikovati na sledeći način:

- „1. Politika bezbednosti u kojoj se navode obaveze organizacije odgovorne za obezbeđenje i zaštitu;
- 2. Struktura koja osigurava sprovođenje obaveza obezbeđenja i zaštite;
- 3. Obuka za zaposlene za bezbedan rad i bez ugrožavanja kako trećih lica tako i zaposlenih;
- 4. Interna pravila za obezbeđenje i zaštitu koja obezbeđuju instrukcije za postizanje ciljeva i način upravljanja bezbednosnog menadžmenta;
- 5. Program inspekcije za identifikaciju opasnih uslova i za ispravljanje takvih uslova u redovnim intervalima ili po potrebi;
- 6. Program za identifikaciju opasnog izlaganja ili rizika od takvog izlaganja radnicima i trećim licima i obezbeđivanje odgovarajuće lične zaštitne opreme kao krajnjeg sredstva u slučajevima kada inženjerske kontrolne metode nisu izvodljive;
- 7. Istraživanje nesreća ili incidenata radi otkrivanja uzroka bilo koje nesreće, ili incidenta i razvoja hitnih mera za sprečavanje ponovnog incidenta;
- 8. Spremnost da u vanrednim situacijama razviju, komuniciraju i izvrše planove koji se propisuju za efikasno upravljanje vanrednim situacijama;
- 9. Ocjenjivanje, odabir i kontrola podugovarača kako bi se osiguralo da su podizvođači u potpunosti svesni svojih obaveza vezanih za bezbednost i da ih u potpunosti ispunjavaju;
- 10. Odbori za bezbednost;
- 11. Procena opasnosti ili potencijalnih opasnosti vezanih za radni proces i razvoj procedura obezbeđenja i zaštite;
- 12. Promocija, razvoj i održavanje svesti o bezbednosti i zaštiti;
- 13. Program kontrole akcidenata i otklanjanja opasnosti, pre izlaganja zaposlenih i trećih lica bilo kojem riziku;
- 14. Program zaštite radnika od opasnosti po zdravlje.” [21]

Sistemi HSSE kompanija su nerazdvojni deo celokupnog sistema bezbednosti i zaštite kritične infrastrukture. Ako ovaj sistem funkcioniše na najbolji mogući način smanjuje se verovatnoća i posledice neželjenih doga-

đaja. Na taj način se čuva značajan deo uvek nedostajućih resursa i finansijskih sredstava, koje stvara država. Zbog toga poboljšanja na nivou kompanija moraju biti neodvojivi deo svakog sistema/organizacije zaštite kritične infrastrukture.

6. SVEOBUVATNI PRISTUP U OKVIRU ZAŠTITE KRITIČNE INFRASTRUKTURE „JEDAN POJAS I JEDAN PUT”

Zaštita kritične infrastrukture je sama po sebi veoma složena i zahtevna aktivnost. Imajući u vidu raznovrsnost kritične infrastrukture, posebno u projektima koji su veličine kao „Pojas i put”, mogu se pojaviti značajni izazovi u zaštiti kritične infrastrukture, kao što su [22]:

- Složenost sistema kritičnih infrastruktura, tako da je gotovo nemoguće zaštititi celokupnu kritičnu infrastrukturu i sastavne komponente, na primer, u sektoru transporta gotovo je nemoguće zaštititi brojne komunikacijske linije koje su duge kilometrima, veliki broj aerodroma, morske luke, brojne mostove i slične građevine.
- Nedostatak nadzora i odgovornosti u sektoru u kojem je angažovano više javnih i privatnih institucija.
- Nedovoljna razmena informacija između angažovanih institucija, što dovodi do nove ranjivosti i uticaja na efikasnost odgovora u zaštiti kritične infrastrukture.
- Složenost znanja s obzirom na veliku količinu posebnih veština.
- Međuzavisnost sektora kritične infrastrukture.
- Nesavršenost alata za analizu rizika za kritične infrastrukture i njihove ranjivosti.
- Asimetrični konflikti su posebno efikasna forma koja može uticati na ranjivost kritične infrastrukture.

Takođe, postoji problem u nepostojanju razumevanja između javnih i privatnih subjekata u percepciji ranjivosti i efikasnosti, jer je glavni cilj privatnog kapitala, efikasnost, uslovljen tržišnim aktivnostima, a ranjivost će se razmatrati samo ako se javlja stvarna potreba da se to učini.

Dodatni problemi se javljaju u a) brzim promenama izvora ugrožavanja i njihove prirode, koja sputava istraživače koji rade na kontramerama, b) jak politički uticaj, jer incidenti mogu uticati veoma destabilizujuće na domaću i međunarodnu javnost, c) u nepredvidivosti životne sredine, jer je nemoguće predvideti sve uzroke i posledice. To je razlog zašto

zaštita kritične infrastrukture mora biti detaljno istražena i mora biti u stanju da integriše multidisciplinarni pristup. Menjanje gledišta na prevenciju i zaštitu od nesreća zahteva implementiranje različitih stavova iz nekoliko naučnih disciplina kao što su teorija konflikata, studije odbrane, ekonomija, tehnologija, upravljanje, pravo, sociologija, kriminologija i sl.

Asimetrična priroda današnjih rizika i pretnji za kritičnu infrastrukturu stvara neospornu i uslovnu potrebu za sveobuhvatnim merama bezbednosti. Imajući u vidu svu složenost napora i aktera uključenih u projekat „Jedan pojas i jedan put”, cilj pristupa se može definisati kao stvaranje procedura i praksi u cilju jačanja otpornosti kritične infrastrukture i njihove spremnosti za prevenciju, ublažavanje, odgovor i oporavak (slično Kanadskoj nacionalnoj strategiji za kritične infrastrukture [23]).

Cilj se može postići samo kroz Sveobuhvatni pristup, koji mora obuhvatiti:

- identifikaciju nacionalnih, regionalnih ili sektorskih kritičnih infrastruktura povezanih sa održivim funkcionisanjem projekta „Pojas i put”, kao i pomoćnih struktura,
- identifikaciju nacionalnih, regionalnih ili sektorskih rizika i pretnji za kritične infrastrukture;
- istraživanje rizika, pretnji i izazova za zaštitu kritičnih infrastruktura,
- identifikaciju aktera i zainteresovanih strana,
- izgradnju partnerstva među akterima,
- implementaciju pristupa upravljanja rizikom od svih opasnosti,
- utvrđivanje minimuma potrebnih zajedničkih propisa i resursa,
- razvoj na praksi kontinuiteta poslovanja,
- uspostavljanje koordinacionih tela,
- poboljšanje i uspostavljanje akademске i naučne saradnje i kapaciteta,
- razvoj procedura za rešavanje incidenata u zemlji i inostranstvu,
- zajedničku obuku i razvoj resursa,
- omogućavanje pravovremene razmene informacija sa zainteresovanim stranama,
- planiranje i dokumentaciju upravljanja vanrednim situacijama,
- uspostavljanje odgovarajućih sistema ranog upozoravanja,
- poboljšanje komunikacije između država, kompanija, građana i javnosti,
- postizanje veće posvećenosti državnih organa i operatera, a sve u vezi prevencije i upravljanja incidentima,
- praćenje napretka,
- analizu i konstantna poboljšanja.

Pristup bi trebalo da obuhvati sve nezgode uprkos njihovim izvorima: 1) prirodni događaji, 2) greške (tehničke ili ljudske greške) i 3) organizованo nasilje (terorizam, kriminal, rat) itd. [24].

Poboljšanja u sprovođenju ovog pristupa bila bi vidljiva u postizanju veće konkurentnosti, produktivnosti i isplativosti, ali i društvene odgovornosti u radu kritične infrastrukture.

Odgovornost za nacionalnu bezbednost i bezbednost u celini je pre svega u rukama svake pojedinačne nacionalne države. Države su u obavezi da obezbede sistematski okvir za odgovore na različite vrste kriza u oblasti kritičnih infrastruktura. Veliki broj i vrste kritičnih infrastruktura znači da svi nivoi vlasti treba da učestvuju u zaštiti kritične infrastrukture. Takođe, kompanije moraju da iskoriste sve svoje postojeće resurse. S obzirom na to da akcident, na sreću, nije stalna i svakodnevna situacija, nije racionalno uspostaviti i održavati kontramere permanentno. Spajanje resursa, informacija i razmena znanja je način na koji se resursi mogu koristiti na najbolji i održivi način u smislu efikasnosti, ali i sa stanovišta troškova i održivosti. Zato se zaštita kritične infrastrukture u projektu „Pojas i put“ mora oslanjati na koordinaciju uključenih država, na nacionalnom i podnacionalnom nivou, na „PPP“, na privatne subjekte i na deljenje resursa i informacija.

7. USPOSTAVLJANJE SVEOBUVATNOG PRISTUPA

Da bi se obezedio održiv, siguran i ekonomičan sistem zaštite kritične infrastrukture, on mora imati sledeće karakteristike:

- zajedničke vrednosti,
- razumevanje situacije i zajedničke ciljeve,
- mehanizme koordinacije,
- mehanizam za razmenu informacija,
- strukture za razvoj i planiranje,
- strukture za nadgledanje i rano upozoravanje,
- uspostavljanje partnerstva i multilateralnog razumevanja, kroz zajedničko obrazovanje, izgradnju vrednosti, obuku, vežbanja, analizu i planiranje odgovora na potencijalne ugroženosti kritične infrastrukture iz mogućih scenarija.

Zbog tradicionalno nametnutog nedostatka vremena i dobropoznatog okvira "modus operandi" često se zaboravlja na širok spektar mogućnosti u međusobnoj saradnji. Infrastruktura i propisi su, takođe, često ozbiljne prepreke.

Da bi se uklonili nedostaci u funkcionisanju, nedostatak resursa, nedostatak znanja i smanjenje vremena reagovanja, neophodni su mehanizmi koordinacije i tela. Koordinacijska tela moraju biti trajna. Osnivanje stalnih tela zaduženih za istraživanje mogućnosti i opcija predstavlja prvi korak u jačanju saradnje i rešavanju pitanja u:

- Različitosti interesa i pronalaženju zajedničkog imenioca zasnovanog na ravnoteži;
- Iskorišćavanju prednosti sinergije;
- Postavljanju politike saradnje sa fokusom na dve opcije: a) da se postigne nivo visokostrukturirane organizacije poput EU ili b) da se uspostavi mehanizam „slobodnih ruku“ i manje strukturirani mehanizmi koordinacije;
- Rešavanje prvih koraka u definisanju aktera, kritične infrastrukture, razmene informacija i znanja itd.

Dobar primer koji treba slediti jeste onaj koji je uspostavljen 2016. godine, kada su Kina i arapske zemlje potpisale „Kinesko-arapsku politiku“ ("China's Arab Policy Paper") [25]. Navedeni dokument uspostavlja osnovne principe saradnje i koordinacije na multilateralnim osnovama.

Koristeći takav pristup, zemlje mogu:

- postepeno 'proširiti' svoj razvojni model i izbeći oštре promene,
- izabrati dinamički efikasan pristup i u tranziciji, postaviti sebe u položaj za dugoročno preživljavanje,
- da nađu balans između strategije „Čekaj i gledaj“ i brzopletog reagovanja na određene rizike,
- da zajednički razvijaju strategije koje će biti dizajnirane da budu fleksibilne i sposobne da se brzo razvijaju kao odgovor na očekivane promene,
- postaviti ciljeve i prioritete u investiranju, radu, istraživanju i razvoju i budućim tehnologijama.

8. ZAKLJUČAK

Zaštita kritične infrastrukture je na preseku prirodnih opasnosti, politike, biznisa, tehnologije i rizika. Projekat „Jedan pojas i jedan put“ razvija veze između prostora i država od Azije (Kine), preko Afrike, do Evrope, uključujući brojne luke, železnice i puteve, brane, telekomunikacione objekte, naftovode i gasovode, linije električnih mreža, elektrane i mnoge druge različite kompanije. Rizici povezani sa objektima su kako spoljašnji

(teroristi, prirodne opasnosti, sajber-napadi itd.) tako i unutrašnji (tehnološke nesreće, ljudske greške, zagađenje, pitanja bezbednosti i zdravlja na radu itd.). Da bi se ostvarile maksimalne koristi i povrat investicija, novim tvorevinama su potrebni kontinuitet, stabilnost i operativna izvrsnost u poslovanju. Nažalost, poremećaji mogu biti masivni i mogu imati različite izvore i motive. Venecuela i njen sistem snabdevanja električnom energijom poslednji su primer koji uključuje mnoge aktere.

Skoro sve zemlje uključene u projekat „Jedan pojas i jedan put“ klasifikovane su kao zemlje u razvoju, tako da su njihove sposobnosti i resursi u tretiranju potencijalnih opasnosti manje ili više ograničeni. U isto vreme, neke od njih su članice EU, gde su zaštita kritične infrastrukture i HSE (zdravlje, bezbednost i životna sredina kao poslovna funkcija) razvijene ili bar dobro regulisane. Projekat „Jedan pojas i jedan put“ povezuje zemlje, infrastrukturu i kompanije i daće puni efekat samo ako su sve veze u potpunom funkcionisanju. S obzirom na to da su zaštitne mere jake kao i njihova najslabija karika, postoji potreba za razvojem Sveobuhvatnog pristupa.

Sveobuhvatni pristup mora obuhvatiti zemlje, privatne subjekte, sve vladine i nadnacionalne aktere, privatne, poslovne i sigurnosne i naučno-akademske organizacije u zaštiti kritične infrastrukture. Mora imati proaktivnu, preventivnu, ali i poboljšanu ulogu otpornosti. Potrebna je istovremeno zaštita od spoljašnjih i unutrašnjih opasnosti. Spoljna zaštita zahteva novi model zajedničkog učešća vojske, obaveštajne službe, policije, privatnih bezbednosnih kompanija i civilne zaštite. Na nivou kompanije potrebni su novi poboljšani modeli i operacije u oblasti HSE kako bi se postigla sinergija i racionalizovala upotreba javnih resursa.

Da bi se postigao Sveobuhvatni pristup, konstruktivna saradnja, zasnovana na zajedničkom regulativnom okruženju, standardima, uzajamnom poverenju, obuci, istraživanju i razvoju, razmeni informacija, alatima i međrama i koordiniranoj akciji, treba da bude ključni faktor u smanjenju rizika ugrožavanja i povećanja zaštite kritične infrastrukture.

Razvoj Sveobuhvatnog pristupa u zaštiti kritične infrastrukture u okviru projekta „Jedan pojas i jedan put“ je očigledna potreba i može značajno poboljšati mogućnosti svih uključenih zemalja u zaštiti kritične infrastrukture. Osnivanje stalnih tela zaduženih za istraživanje mogućnosti i opcija trebalo bi da bude samo prvi korak u jačanju saradnje. Model EU u zaštiti kritične infrastrukture je takođe od značaja zbog uspostavljanja regulatornog okvira.

Kina i uključene zemlje trebalo bi da imaju interes u zaštiti kritične infrastrukture u okviru projekta „Pojas i put“, jer bi njihovi proizvodi i ljudi bili glavni korisnici razvijene infrastrukture, poboljšala bi se zaštita snabde-

vanja energijom i povećao i ubrzao čitav spektar komunikacijskih mogućnosti. Bolja zaštita kritične infrastrukture osigurala bi ekonomski efekte ulaganja i izbegla nepotrebne gubitke.

LITERATURA

1. United States' National Infrastructure Protection Plan 2006.
2. European Commission Staff Working Document. A new approach to the European Programme for Critical Infrastructure Protection: making European critical infrastructures more secure. Brussels. August 28, 2013.
3. European Commission Staff Working Document. On the review of the European Programme for Critical Infrastructures Protection (EPCIP). Brussels. June 22, 2012.
4. European Commission, Critical Infrastructures; http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/what-we-do/policies/crisis-and-terrorism/critical-infrastructure/index_en.htm, June 20, 2013.
5. European Union Council Directive. On the identification and designation of European Critical Infrastructures and the assessment of the need to improve their protection. Official Journal of the European Union. December 23, 2008.
6. European Union Counter-Terrorism Strategy, Brussels 30th November 2005; <http://register.consilium.eu.int/pdf/en/05/st14/st14469-re04.en05.pdf>, June 20, 2013.
7. European Union (2007–2013). Specific programme: prevention, preparedness and consequence management of terrorism (2007–2013); http://europa.eu/legislation_summaries/justice_freedom_security/fight_against_terrorism/l33262_en.htm, June 20, 2013.
8. Van Nevel Hannes (2010). *De bescherming van kritiekeinfrastructuren: een publieke of overheidstaak? Een casestudy in de Zeebrugse Haven*. Master Dissertation. Ghent University.
9. Directive 2008/1/EC of 15 January 2008 concerning integrated pollution prevention and control – IPPC.
10. Council Directive 96/82/EC of 9 December 1996 on the control of major-accident hazards involving dangerous substances (Seveso II Directive).
11. Müller, J. (2012). Schutz kritischer Infrastrukturen. In: Stober, R., Olschok, H., Gundel, S. & Buhl, M. (eds.). *Managementhandbuch: Sicherheitswirtschaft und Unternehmenssicherheit*. Stuttgart: Richard Boorberg Verlag, 366–375.

12. Davidovic, D., Kesetovic, Z. & Pavicevic, O. (2012). National critical infrastructure protection in Serbia: the role of private security. *Journal of Physical Security*, 6(1): 59–72.
13. CoESS – APROSER (2013). The socio-economic value of private security services in Europe. Fourth White Paper on Private Security. Wemmel: CoESS.
14. CoESS (2012a). Critical infrastructure security and protection: the public-private opportunity. White Paper and guidelines by CoESS and its working committee. Wemmel: CoESS.
15. CoESS (2012b). Critical infrastructure private guarding company requirements checklist. Wemmel: CoESS.
16. Žugić B. R. (2007). *Civilna kontrola vojske*. VIZ, Beograd, str. 21.
17. Schnabel A. and M. Krupanski (2012). *Mapping Evolving Internal Roles of the Armed Forces*. DCAF, SSR Paper 7.
18. Milinović M., Jeftić Z. (2013). Challenges of National Defense in International State and Private Corporative Management of Infrastructure Protection, National Critical Infrastructure Protection – Regional Perspective. International Scientific Conference, Belgrade: University of Belgrade–Faculty of Security Studies and Institute for Corporative Security Studies Ljubljana, pp. 119–131.
19. Mitar Kovač, Nenad Dimitrijević, Brankica Potkonjak-Lukić (2013). Security aspects of the "South stream" as a critical infrastructure element of the Republic of Serbia, Challenges of National Defence in International State and Private Corporative Management of Infrastructure Protection, National Critical Infrastructure Protection – Regional Perspective. International Scientific Conference, Belgrade: University of Belgrade–Faculty of Security Studies and Institute for Corporative Security Studies Ljubljana.
20. National Infrastructure Advisory Council (2009). Critical Infrastructure Resilience. Research Report. USA.
21. Hong Kong Labour Department, Occupational Safety and Health Branch. (April, 2002). Code of Practice on Safety Management First ed. Retrieved from <http://www.info.gov.hk/labour/public/index.htm>
22. Prezelj, I. (2008). *Konceptualna opredelite v kritične infrastrukture*. FDV, Ljubljana, str. 13.
23. Canadian government (2009). National Strategy for Critical Infrastructure. Her Majesty the Queening Right of Canada.
24. Federal Republic of Germany, Federal Ministry of the Interior (2009). National Strategy for Critical Infrastructure Protection (CIP Strategy).
25. "China's Arab Policy Paper", 2016; https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/zxxx_662805/t1331683.shtml

26. Bucharest Summit Declaration; https://www.nato.int/cps/us/natohq/official_texts_8443.htm
27. https://www.blic.rs/biznis/vesti/opasan-projekat-crne-gore-ako-kini-ne-vrate-kredit-za-autoput-beograd-bar-ostaju-bez/b8pjx?utm_source=blic_kat_kultura_sidebar&utm_medium=sidebar_najnovije_info

Aneks

Minin Evgenij Mihajlovič

*profesor emeritus Moskovskog državnog lingvističkog univerziteta (MDLU),
doktor Istorijских nauka*

O obuci kineskih stručnjaka u oblasti regionalnih studija na programu master studija Univerziteta ŠOS na Moskovskom državnom lingvističkom univerzitetu za učešće u projektu „Pojas i put”

Sažetak

Članak analizira rad Moskovskog državnog lingvističkog univerziteta (MDLU) na međunarodnom projektu Univerziteta Šangajske organizacije za saradnju (Univerzitet ŠOS) u pravcu obučavanja kineskih stručnjaka za učešće u inicijativi „Pojas i put”. MDLU je uključen u ovaj projekat od 2009. godine, kada je pobedio na nacionalnom konkursu. Mreži Univerziteta ŠOS pridružio se preko oblasti regionalnih studija, zajedno sa ruskim univerzitetima, kao što su Moskovski državni univerzitet „Lomonosov”, Moskovski državni institut međunarodnih odnosa (Univerzitet MGIMO) i Uralski državni univerzitet.

Nakon što je ovaj studijski program master studija osmišljen i isprobao na partnerskim univerzitetima, MDLU je prvi među čelnim (glavnim) univerzitetima napravio *pilot-projekat dodeljivanja diploma master studija Univerziteta ŠOS i upisao prve studente iz inostranstva na jedan semestar studija*. Od 2009. do 2019. godine, 130 studenata iz inostranstva, među kojima je bilo 75 studenata iz Kine i 55 studenata iz srednjoazijskih država, obučavani su na studijskom programu master studija Univerziteta ŠOS na MDLU u trajanju od jednog ili dva semestra. Strani studenti po diplomiranju stiču sertifikat Univerziteta ŠOS.

U ovom trenutku, MDLU, preko okvira Univerziteta ŠOS, sarađuje sa kineskim univerzitetima, kao što su Pekinški univerzitet za strane jezike, Državni pedagoški

univerzitet (Capital Normal University), Univerzitet za strane jezike u Talijenui, Univerzitet u Lančou.

Tokom studija na MDLU, kineski studenti rade na usavršavanju znanja iz ruskog i engleskog jezika, proučavaju regionalne studije, rade na master radu i upoznaju se sa kulturnim životom Moskve i drugih ruskih gradova. MDLU se trenutno bavi sledećim pitanjima: početkom rada u novim oblastima pedagogije i ekonomije, prelaskom na sistem „dve diplome” i početkom studiranja po novom studijskom programu *osnovnih studija*.

S obzirom na njeno jezičko-kulturološko usmerenje, obuka kineskih studenata na master studijama MDLU u okviru projekta Univerziteta ŠOS doprineće njihovom uspehu u budućim praktičnim aktivnostima, uključujući i učešće u implementaciji inovativnog kineskog projekta „Pojas i put”.

Ključne reči:

Moskovski državni lingvistički univerzitet (MDLU), Univerzitet Šangajske organizacije za saradnju (Univerzitet ŠOS), master studije, osnovne studije, kineski univerziteti, regionalne studije, pilot-projekat dodeljivanja diploma, teze, kompetencije, „Pojas i put”

Na samitu Šangajske organizacije za saradnju (ŠOS) 2007. godine, predsednik Rusije je predložio da se osnuje Univerzitet Šangajske organizacije za saradnju (Univerzitet ŠOS). Univerzitet je osnovan 2009. godine kao mreža postojećih univerziteta pet država članica ŠOS-a – Kazahstana, Kirgistana, Kine, Rusije i Tadžikistana – u pet prioritetnih oblasti: regionalnim studijama, nanotehnologiji, informacionim tehnologijama, ekologiji i energetici. Predviđeno je da se tri najbolja univerziteta iz svake oblasti u svakoj zemlji priključe Univerzitetu.

Moskovski državni lingvistički univerzitet (MDLU) je maja 2009. godine učestvovao na državnom konkursu i bio je jedan od pobednika. On se, zajedno sa ruskim univerzitetima kao što su Moskovski državni univerzitet „Lomonosov”, Moskovski državni institut međunarodnih odnosa (Univerzitet MGIMO) i Uralski državni univerzitet, pridružio mreži Univerziteta ŠOS preko oblasti regionalnih studija. U ovoj fazi, mreži ŠOS-a pridružilo se samo 53 univerziteta iz pet zemalja članica ŠOS-a, među kojima je bilo 16 ruskih univerziteta.

Danas mreža Univerziteta ŠOS u sedam oblasti obučavanja (dodata su pedagogija i ekonomija) obuhvata 78 vodećih univerziteta iz pet zemalja članica, među kojima je 19 ruskih univerziteta iz gradova poput Astrahača, Barnaula, Bjelgoroda, Jekaterinburga, Krasnojarska, Novosibirska (dva univerziteta), Moskve (sedam univerziteta), Sankt Peterburga (dva univerziteta), Ufe, Habarovska i Čeljabinska. Svi oni su glavni univerziteti Univerziteta ŠOS.

Mrežu Univerziteta ŠOS čini trideset univerziteta iz oblasti regionalnih studija, među kojima su i četiri univerziteta iz Republike Kazahstan, trinaest iz Narodne Republike Kine, dva iz Republike Kirgistan, osam iz Ruske Federacije i tri iz Republike Tadžikistan. Po jedan univerzitet iz svake države ima ulogu nacionalnog koordinatora za svaku oblast obučavanja. MDLU je, tako, nacionalni koordinator za usmeravanje regionalnih studija.

Praktične aktivnosti Univerziteta ŠOS počele su sa razvojem master studijskih programa. Studijski program master studija MDLU, pod nazivom „Regionalne studije, lingvistika i međunarodna komunikacija u državama članicama ŠOS”, osmišljen je u periodu 2009–2010. godine. Testiranje programa, uključujući i procenu i koordinisanje, sprovedeno je na više lingvističkih univerziteta zemalja članica Zajednice nezavisnih država (ZND). Ti univerziteti, koji su, mahom, ujedno i čelni univerziteti u okviru projekta Univerziteta ŠOS, visoko su vrednovali master program MDLU.

MDLU je zatim sklopio bilateralni „Sporazum o zajedničkoj obuci kvalifikovanog osoblja na dogovorenim master studijskim programima u oblasti regionalnih studija u okviru Univerziteta ŠOS” sa izvesnim brojem glavnih univerziteta, među kojima su bili:

- ❖ iz Republike Kazahstan:
  - Državni univerzitet Al-Farabi Kazak (DUK)
  - Univerzitet međunarodnih odnosa i svetskih jezika Kazak Ablaj Kan (UMOSJK)
  - Evroazijski državni univerzitet L. N. Gumiljov (EDU)
- ❖ iz Republike Kirgistan:
  - Univerzitet humanističkih nauka u Biškeku (UHNB)
  - Kirgiski državni univerzitet nazvan po Jusufu Balasaginu (KDU)
- ❖ iz Narodne Republike Kine:
  - Pekinški univerzitet za strane jezike (PUSJ)
  - Državni pedagoški univerzitet (DPU)
  - Univerzitet za strane jezike u Talijenu (USJD)
  - Univerzitet u Lančou (UL)
- ❖ iz Republike Tadžikistan:
  - Rusko-tadžički slavenski univerzitet (RTSU).

U školskoj 2010/2011. godini MDLU je prvi među čelnim (glavnim) univerzitetima uradio *pilot-projekat izdavanja* master diploma Univerziteta ŠOS. U toj školskoj godini, trinaest studenata sa univerziteta u Kirgistanu i Tadžikistanu obučavano je na tim master studijama. Od 2013. godine, studenti sa univerziteta *svih zemalja članica ŠOS-a*, koji su uključeni u ovu mrežu, obučavaju se na master programima Univerziteta ŠOS na MDLU.

Tabela 1. Diplomirani studenti master studija Univerziteta ŠOS na MDLU

	Kina				Kazahstan				Kirgistan			Tadžikistan		Ukupno
	PUSJ	DPU	USJD	UL	DUK	UMOSIK	EDU	UHNB	KDU	RTSU				
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12			
2010–2011. (2)							5			8	13			
2011–2012. (1)				1+1	2			1+3		4	12			
2011–2012. (2)								1	2	5	8			
2012–2013. (1)				1	2		3		3		6			
2012–2013. (2)	1	2	1	+3							7			
2013–2014. (1)			5				(2)		(2)		9			
2013–2014. (2)			5								5			
2014–2015. (1)			5					2	2	1	10			
2014–2015. (2)	4		1					2		1	8			
2015–2016.	3	3	4				1	2	2	2	17			
2016–2017.	4	4	5								13			
2017–2018.	4	6	2						1		13			
2018–2019.	4	6	4								14			
<i>Ukupno</i>	20	26	27	3	3	5	8	20	3	20	135			

Tokom samo devet školskih godina (od školske 2010/2011. do školske 2018/2019. godine) ukupno 135 studenata iz inostranstva završilo je master studije Univerziteta ŠOS na MDLU (u trajanju od jednog ili dva semestra) i to:

- iz Republike Kazahstan – 16 studenata (EDU – 8, UMOSJK – 5, DUK – 3);
- iz Republike Kirgistan – 23 studenta (UHNB – 20, KDU – 3);
- iz Republike Tadžikistan – 20 studenata (svi sa RTSU);
- iz Narodne Republike Kine – 76 studenata (USJD – 27, UKN – 26, PUIS – 20, UL – 3).

Tabela 1 prikazuje brojčane podatke o stranim studentima master studija Univerziteta ŠOS koji su prošli jedan ili dva semestra obuke na MDLU.

U školskoj 2015/2016. godini prešli smo na *dvosemestralnu obuku* stranih studenata. U ovom trenutku, na master studijskom programu na MDLU konačno su pokrenuti *dvosemestralni moduli obuke* namenjeni stranim studentima s partnerskih univerziteta. Ti moduli sastoje se od sledećih predmeta:

I semestar:

- Radionica o kulturi usmene komunikacije (drugi strani jezik – engleski jezik);
- Jezik zemalja članica ŠOS-a (ruski jezik) (prioritetni predmet na MDLU);
- Globalne integrisane regionalne studije;
- Postojeći problemi u regionalnim studijama;
- Etnopsihologija naroda regije, koja je predmet specijalizacije;
- Donošenje odluka u politici regije, koja je predmet specijalizacije;
- Bezbednosna pitanja i sukobi u regiji, koja je predmet specijalizacije;
- Politički sistem i kulture regije, koja je predmet specijalizacije;
- Srednja Azija: problemi i perspektive.

II semestar:

- Strukovno orijentisan predmet međunarodne komunikacije na stranom jeziku (engleski jezik);
- Jezik zemalja članica ŠOS-a (ruski jezik) (prioritetni predmet na MDLU);
- Postojeći problemi u regionalnim studijama;
- Politika Rusije prema regiji, koja je predmet specijalizacije;
- Procesi integracije u regiji, koja je predmet specijalizacije;
- Regionalni podsistemi savremenih međunarodnih odnosa u regiji, koja je predmet specijalizacije;
- Osnovi političkih nauka;
- Informatička podrška u analitici.

Svaki modul obuke osmišljen je tako da traje jedan semestar, odnosno 648 časova obuke (18 kredita) i 26 sati nastave nedeljno, što je ukupno 18 nedelja obuke. Tokom ispitnog roka (tri nedelje) studenti polažu tri ispita, tri diferencirana testa i još tri testa.

Uz obavezne predmete iz ova dva modula, studentima je, na njihov zahtev, omogućeno da pohađaju časove u drugim akademskim disciplinama u oblasti inostranih regionalnih studija, koja se izučava na Katedri teorije regionalnih studija.

Svi časovi se održavaju ujutru, što je optimalno vreme za učenje, u glavnoj zgradi Univerziteta u posebnoj modernoj sali za master studente, opremljenoj najnovijom tehnologijom, uključujući i projektoare.

Po nalogu rektora, svi studenti master studija imaju mentore s Katedre teorije regionalnih studija i drugih katedri Univerziteta, *koji ih savetuju u razvoju master teze*. Nastavnici sa drugih fakulteta MDLU takođe mogu biti mentorи zbog toga što neki kineski univerziteti daju prioritet *ruskom jeziku* i s njim povezanim akademskim disciplinama.

Treba napomenuti da neki studenti master studija ne samo da uspeju da ostvare znatan napredak u osmišljavanju master teze, već i da *objave rade dove u Biltenu MDLU* (koji se nalazi na listi Komisije za proveru kvaliteta) vezane za temu master teze u koautorstvu sa nastavnicima MDLU koji su im mentorи.

Na MDLU je sastavljena *elektronska baza* tema istraživanja master rada o relevantnim problemima savremenih integrisanih regionalnih studija. To omogućava da se uoče plodne oblasti za razvoj ove naučne i specijalističke oblasti.

Studiranje studenata iz inostranstva u okviru programa Univerziteta ŠOS na MDLU nije ograničeno samo na nastavu u učionici i kancelarije Univerziteta. Univerzitet pridaje veliku važnost *vannastavnom radu sa studentima*. Oni učestvuju u fascinantnim obilascima Moskve i obližnjih oblasti i posećuju poznata mesta vezana za život i rad čuvenih ruskih pisaca, pesnika i drugih ličnosti iz ruske kulture i umetnosti (Puškin, Tolstoj, Turgenev, itd.). Mi pridajemo veliki značaj usavršavanju ruskog jezika i proučavanju ruske kulture u obuci kineskih studenata na master studijama u okviru projekta Univerziteta ŠOS.

Studenti master studija Univerziteta ŠOS su u više navrata na ekskurzijama posetili *Državnu dumu Federalne skupštine Ruske Federacije*, gde su se upoznali s detaljima o praktičnim aktivnostima ovog ruskog zakonodavnog tela.

Kineski studenti su na preporuku nastavnika i uz dozvolu rektora MDLU u više navrata za praznike i tokom vikenda odlazili na samostalne ekskurzije u predgrađe Moskve i druge gradove Rusije (na primer, Sankt Peterburg, Suzdalj, Vladimir, itd.). Uz to, studenti Univerziteta su podsta-

knuti na brojne aktivnosti u Rusiji. Dva kineska studenta master studija Univerziteta ŠOS su od 22. do 25. maja 2018. učestvovala u Trećem forumu mladih Univerziteta ŠOS, koji je organizovan na državnom Nacionalnom istraživačkom univerzitetu u Belgorodu (NRU). Izvestan broj stranih studenata su u svojstvu prevodilaca bili deo nacionalnih delegacija svoje zemlje, učestvujući u vođenju nekih konferencija, simpozijuma i seminara održanih u Rusiji.

Od školske 2016/2017. godine naš Univerzitet šalje studente *na studije na stranim partnerskim univerzitetima*. Od tada, sedam naših studenata je pohađalo studije na kineskim univerzitetima u trajanju od jednog semestra kao deo projekta Univerziteta ŠOS. Naredne školske godine planiramo da pošaljemo pet studenata na kineske univerzitete u trajanju od jednog semestra.

Treba pomenuti da je *na internet stranici MDLU* otvoren poseban deo posvećen primeni projekta Univerziteta ŠOS, na kome se redovno objavljuju najnovije informacije o raznim aspektima aktivnosti master studija Univerziteta ŠOS na MDLU.

Po nama, *glavne perspektive* vezane za učešće MDLU u razvoju međunarodnog projekta „Univerzitet ŠOS“ su:

- rad na novim oblastima pedagogije i ekonomije;
- prelazak na sistem „dve diplome“;
- pokretanje studijskog programa osnovnih studija.

Uzimajući u obzir jezičko-kulturološku orijentisanost projekta i naglasak na usavršavanju ruskog jezika, smatramo da će obuka kineskih studenata na master studijama MDLU u okviru projekta Univerziteta ŠOS doprineti uspehu njihovih budućih praktičnih aktivnosti, uključujući i njihovo učešće u implementaciji inovativnog kineskog projekta „Pojas i put“.

LITERATURA

1. K. M. Barsky. Central Asia under the "waterproof umbrella" of the SCO. Info-SCO. No 4, June 2012, p. 74.
2. Materials of the meeting of representatives of the national councils of rectors of the main (basic) universities of the SCO University. Moskva, March 21, 2013, p. 102.
3. E. M. Minin (2019). Moscow State Linguistic University as the head (basic) University of the Shanghai cooperation organization. Monograph. M.: FSEI HPE MSLU, p. 232.

4. E. M. Minin (2014). "Weeks of formation of the SCO Member States" as a new form of interaction in the educational space of the Shanghai cooperation organization. Bulletin of Moscow State Linguistic University, No. 8 (694). Pedagogical science. – M. REMA.
5. E. M. Minin (2012). On the implementation of the project "University of Shanghai cooperation organization" by the Moscow State Linguistic University. Bulletin of Moscow State Linguistic University, No. 20 (653). Pedagogical science. – M REMA.
6. MSLU report on the execution of the contract for the execution of works on the project "SCO University" No. 0912, September 28, 2009. (II phase). – M: MSLU, 2010, p. 138.
7. The program of the VIII Week of education of the SCO Member States "Education without borders". [electronic source]; <http://www.asu.ru/files/documents/00010507.pdf>
8. SCO University as an integration tool. [electronic source]; <http://www.asu.ru/files/documents/00009828.pdf>

Prevod
Jelena Bošnjak

CIP – Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

327:351.861(510:497.11)(082)

327:330.34(510:497.11)(082)

327:316.734(510:497.11)(082)

327::911.3(4-12)(082)

POJAS i put : realnost i očekivanja : iskustvo Srbije /
priredio Vladimir N. Cvetković. – Beograd : Univerzitet, Fakultet
bezbednosti, 2020 (Beograd : Čigoja štampa). – 222 str. ; 24 cm

Tiraž 500. – Napomene i bibliografske reference uz tekst. –
Bibliografija uz radove.

ISBN 978-86-80144-35-1

- а) Међународни односи – Безбедносни аспект – Кина – Зборници
- б) Међународни односи – Безбедносни аспект – Србија – Зборници
- в) Међународни односи – Економски аспект – Србија – Зборници г) Међународни
односи – Економски аспект – Кина – Зборници д) Србија – Културна сарадња
– Кина – Зборници ћ) Југоисточна Европа – Геополитика – Зборници

COBISS.SR-ID 282496524